EDWARD BEHR

O AMERICĂ ÎNFRICOȘĂTOARE

HUMANITAS

EDWARD BEHR

autorul cărții
«Sărută mîna pe care n-o poți mușca»

De peste un secol și jumătate, America este pentru restul lumii întruchiparea ideii de democrație. Ce poate fi atunci «înfricoșător» în această țară construită anume pentru ca libertățile individului să nu poată fi nicicînd în suferință? Nu cumva în chiar inima acestui sistem de libertăți există o nebunie la pîndă și un terorism subtil care scot la lumină schemele grotești ale unei dictaturi intelectuale nebănuite?

În paginile halucinante ale acestei cărți, Edward Behr aduce dovezi că există, la sfîrșitul veacului nostru, un chip al Americii neștiut sau trecut îndeobște sub tăcere: obsesia hărțuirii sexuale, devianțe absurde la care duce noul concept de *political correctness*, psihoterapiile la modă, dictatura minorităților rasiale, culturale și sexuale. Privind la semnele acestui cutremur al întregii societăți americane, individul află din nou că nu e infailibil.

Pentru cititorul român care a traversat deja un coșmar al istoriei, prefigurează oare a c e a s t ă Americă, cu angoasele și obsesiile ei, întîlnirea cu viitorul lui apropiat?

ISBN 973-50-0012-1

Edward Behr s-a născut la Paris și a urmat școala și universitatea în Franța și Marea Britanie. Corespondent Reuter la Paris din 1951, transmite reportaje despre războiul din Algeria pentru revista *Time-Life*, apoi devine redactor la *Saturday Evening Post*. Din 1965 este directorul biroului din Hong Kong al revistei americane *Newsweek*, scriind articole despre Revoluția culturală din China, războiul din Vietnam, ofensiva din Laos.

Evenimentele trăite ca ziarist alcătuiesc materia unor cărți precum: *The Algerian Problem*, *The Thirty Sixth Way*, *„Anyone Here Benn Raped And Speaks English?"*, *Hirohito: Behind The Myth*, *The Last Emperor* — romanul care a stat la baza filmului *Ultimul împărat* de Bernardo Bertolucci, *Kiss the Hand You Cannot Bite*, 1991 (trad. rom. *Sărută mîna pe care nu o poți mușca*, 1999).

Cîteva din cărțile sale au devenit filme de televiziune, printre care cartea despre Ceaușescu și cea despre Hirohito.

EDWARD BEHR

O AMERICĂ ÎNFRICOȘĂTOARE

Traducere din franceză de
DOINA JELA-DESPOIS

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
BEHR, EDWARD
O Americă înfricoșătoare / Edward Behr; trad.: Doina Jela-Despois. - București; Humanitas, 1999
p. 328; cm. 20
Tit. orig. (fre) Une Amérique qui fait peur.
ISBN 973-50-0012-1
I. Jela-Despois, Doina (trad.)
94(73)

EDWARD BEHR
UNE AMÉRIQUE QUI FAIT PEUR
© Plon, 1995

© Humanitas, 1999, pentru prezenta versiune românească

ISBN: 973-50-0012-1

Mulțumiri

Această carte n-ar fi fost posibilă fără ajutorul corespondenților, șefilor de birou și redactorilor-șefi ai săptămînalului Newsweek, *peste tot unde am avut de făcut investigații, în Statele Unite. Țin să le mulțumesc aici, atît lor cît și vechiului meu prieten Maynard Parker, director la* Newsweek, *care a avut amabilitatea să-mi pună la dispoziție întreaga arhivă a publicației.*

Țin totuși să precizez că opiniile exprimate aici îmi aparțin și că ele nu angajează în nici un fel responsabilitatea celor de la Newsweek.

Aș vrea de asemenea să mulțumesc următoarelor persoane: Dr. Steven Balch (NAS, Princeton); Tom Bray (Detroit); Richard Bernstein (New York); Ofra Bikel (Carolina de Nord); Angie Cannon (Washington); Logan Clarke (Los Angeles); Ellis Cose (New York), Mike Davis (Los Angeles); Profesor Bob Harris, USC (LA); John Jerde (LA); Pamela Freyd (Philadelphia); Profesor David Goldberg (Universitatea din Michigan, Ann Arbor); Kenneth V. Lanning (FBI, Washington DC); Bill McGraw (Detroit); Dr. Richard Ofshe (San Francisco); Profesor Donald Silva; Christina Hoffer Sommers; Profesor Graydon Snyder (Chicago); Lawrence Wright (New York) — și mulți alții care au preferat să rămînă anonimi.

În timpul războiului din Vietnam, Jean-Jacques Servan-Schreiber publica *Sfidarea americană* (Denoël, Paris, 1967). Tradusă în engleză, această *Sfidare*, devenită curînd best-seller internațional, a avut un impact considerabil atît în Franța cît și în străinătate.

Autorul fusese frapat de explozia investițiilor americane în Franța și în restul Europei. Pornind de la examenul obiectiv al fenomenului, JJSS nota: „Descoperim un univers economic care se prăbușește — al nostru; structuri politice și mentale — ale noastre — care cedează în fața presiunilor exterioare; premisele unui faliment istoric — al nostru." Acest „război între SUA și Europa nu se duce cu ajutorul dolarilor, al petrolului, al tonelor de oțel, nici chiar cu ajutorul mașinilor moderne, ci prin imaginație creatoare și talent organizatoric".

Concluzia lui JSS: „Cea de-a treia putere industrială mondială, după Statele Unite și URSS, ar putea să fie, în cincisprezece ani, nu Europa, *ci industria americană din Europa*. Deja astăzi, în al nouălea an de Piață Comună, organizarea acestei piețe europene este esențialmente americană."

În 1967 această analiză părea coerentă. Nimeni la vremea aceea (și cu atît mai puțin „futurologii" adulați precum Herman Kahn, ale cărui diferite predicții s-au dovedit, în totalitate, superfalse) n-a văzut realizîndu-se adevăratele sfidări.

Fiindcă lucrurile se vor petrece cu totul altfel: fosta lume a treia se va dovedi un concurent redutabil, în același timp

pentru Europa și pentru Statele Unite; americanii vor începe să se îndoiască de deznodămîntul războiului din Vietnam. Revolta tineretului — un fel de mai 1968 perpetuu — va lăsa în universitățile americane sechele cvasiconstante; în fine, după deviza „îmbogățiți-vă", lansată de Ronald Reagan, o criză economică, dar și morală, va zgudui acest vast ansamblu federal, mai divizat din punct de vedere sexual și etnic ca niciodată.

Teama formulată de JJSS era aceea că — începînd cu obiectele de consum cele mai variate, pînă la tehnologia cea mai sofisticată — produsele *made in France* să nu fie înlocuite încet-încet cu produse americane de serie. Metodele europene de concepție, de producție și de finanțare dovedindu-se mai puțin performante decît tehnicile proiectanților de dincolo de Atlantic, Franța risca să intre iremediabil sub tutela unei societăți industriale de un tip nou și mult mai concurențială. După viziunea exprimată în *Sfidarea americană*, dacă nu găsea mijloacele de a reacționa, ceea ce părea foarte puțin probabil, Franța părea, asemeni de altfel restului lumii, sortită unei dominații americane de o eficiență care nu-și găsea nici un echivalent în capacitățile complexului industrial european (în special cel al Franței, sclerozat, îmbătrînit și excesiv de birocratic).

Teza lui JJSS și studierea în detaliu a penetrării americane în Europa în special în acea epocă — anul 1967 — coincidea cu avîntul luat de birourile franceze de recrutat creiere, cu goana după diplomele obținute la Business Schools americane, considerate ca adevăratele deținătoare ale noii și magicei științe „manageriale". Demonstrația lui JJSS își păstrează prin urmare întreaga sa valoare istorică, dar astăzi anii aceia ni se par tot atît de îndepărtați ca anii Clemenceau sau a Treia Republică.

Mai întîi, capitalul american părăsește cu totul Franța și Europa, sau cel puțin le evită, pentru a se întoarce spre un nou

pămînt al făgăduinței — Asia, în primul rînd China, dar și Taiwanul, Coreea, Mexicul, continentul sud-american și chiar India.

Apoi, sfîrșitul războiului rece n-a făcut decît să accelereze această evoluție. Jesse Jackson, eternul candidat la președinție din partea negrilor, avea o poantă cu care nu dădea niciodată greș. În adunările lui, striga: „Care dintre voi are un VCR japonez să ridice mîna!" Se ridica o pădure de brațe. „Și acum, cine are o rachetă sol-sol americană?" Era felul lui simplist și eficace de a opune două concepții diferite de politică industrială: una axată pe producția, și uneori pe dumpingul bunurilor de consum, cealaltă dînd prioritate tehnologiei apărării, aplicațiilor consumatoare indirecte. Sfîrșitul războiului rece, după căderea comunismului, a zdruncinat serios economia statelor cu industrii de vîrf, cum ar fi California, specializată în tehnologie spațială militară, unde reconversia se dovedește dificilă.

Pe scurt, după 1967, lumea n-a devenit, pentru a relua expresia din *Sfidarea americană*, „acest Far West dominat de oamenii de afaceri americani", cum anticipa JJSS. Mai întîi seduși și apoi înmărmuriți, atît americanii cît și europenii au descoperit după această dată lumea a treia industrială. A avut loc o mare deplasare a centrelor de interes, dar în direcții neprevăzute: pe timpul *Sfidării americane*, Parisul și Londra erau centre privilegiate. Marile bănci americane erau prezente, cu efective uneori pletorice în City-ul londonez. Astăzi interesul s-a deplasat spre Tokio, Beijing, Moscova. Efectivele americane în bănci, în marile întreprinderi și în mass-media la Paris și la Londra s-au redus considerabil — Frankfurtul constituie o excepție, dată fiind puterea monedei germane.

Adenauer și Churchill, figuri mitice ale epocii de după război, dar și mai tîrziu, Helmut Schmidt și Harold Mac Millan, Georges Pompidou, chiar Valéry Giscard d'Estaing și mai ales Margaret Thatcher aveau un cuvînt de zis la Washington.

Prima vizită oficială la un șef de stat străin efectuată de Richard Nixon și atît de așteptată de acesta, a fost la generalul de Gaulle.[1]

Nu același lucru se poate spune despre Mitterrand sau despre John Major, nici despre cei ce vor veni după ei — chiar dacă, cu ocazia unor ceremonii bine organizate, cum a fost a cincizecea aniversare a Debarcării, se comemorează încă înțelegerea cordială între Statele Unite și aliații lor din cel de-al doilea război mondial.

La rîndul lor, nici valorile mediatice, *news values*, nu mai sînt aceleași: atenția s-a întors acum spre Moscova (haos, război, frămîntări mocnite în sînul fostelor republici ale URSS, sfîrșit al comunismului) și, mai ales, Asia.Toți directorii de ziare de la New York și Washington sînt de acord: în Europa „nu se întîmplă nimic sau nu se întîmplă mare lucru".

În parte este adevărat. Printre cele cinci sute de noi canale de televiziune americane prin cablu există desigur și unele care difuzează informațiile de seară de pe France 2 și France 3 (la New York, în unele cercuri, Bruno Masure a devenit chiar o vedetă), ca și buletine de știri în germană, italiană, chineză, japoneză și coreeană, dar imensa majoritate a acestor canale, fie că sînt fie că nu sînt cablate, naționale sau locale, se ocupă exclusiv sau aproape exclusiv de America. Francezii care privesc pe Canal Plus emisiunea „CBS Evening News" a lui Dan Rather și Connie Chung se miră pe bună dreptate să constate reducerea la minimum a tot ce nu este strict american. Celebra ziaristă Lesley Stahl („60 de minute") nota recent (în *New York Times* din 26 iunie 1994) că, „dacă dintr-o dată se vorbește despre o personalitate străină, telespectatorii schimbă canalul... Cel mai dezastruos audimat pentru « Patruzeci și opt de ore » (echivalentul emisiunii franceze « Trimisul special ») l-a înregistrat o emisiune despre aniversarea căderii zidului Berlinului."

[1] Îmi permit aici o digresiune cu caracter personal: eram în 1963 corespondent la *Saturday Evening Post* și în această calitate l-am însoțit pe Nixon la Palatul Elysée. Mă implora să obțin de la președintele Republicii Franceze permisiunea de a-i fotografia împreună în biroul Generalului. De Gaulle a refuzat și Nixon mi-a purtat întotdeauna pică pentru asta.

Meg Greenfield, faimos cronicar la *Newsweek*, prietenă apropiată a Katharinei Graham, ale cărei opinii le reflectă uneori, se plînge, la fel (în *Newsweek*, 25 oct. 1993, „Intervention Fatigue"), că „ni se cere să intervenim în locuri despre care nu știm, de cele mai multe ori, nici unde se găsesc... Este cineva care-mi poate spune cum s-a ivit criza din Ciad, în 1983? Pînă foarte de curînd, numele de Bosnia-Herțegovina ni se părea o invenție glumeață... Îmi amintesc un titlu pe pagina întîi anunțînd căderea iminentă a Dien Bien Phu-ului. Toată lumea se lamenta în cor, chiar dacă nimeni nu auzise vreodată de acesta...". Meg Greenfield citează alte nume de locuri (din trecut sau din actualitate) „perfect necunoscute" și „demne de a rămîne necunoscute": Mingrelia, Abhazia, Katanga, Kasai, Quemoy, Matsue, cîmpia Jarres. „Oamenii sînt debusolați, s-au săturat. Discursurile colonialiste nu-i plac Americii..." Dreptul acesta la ignoranță, revendicat de o ziaristă cunoscută pe scară mondială, este uimitor. Eu, care o cunosc de ani și ani, remarc la ea un ton cu desăvîrșire nou — n-ar fi scris așa ceva cu zece ani în urmă. Marile ziare americane, avînd pretenția de a acoperi întreaga lume (sînt de altfel din ce în ce mai puține) își reduc regulat coloanele rezervate Europei.

Nu se poate vorbi în adevăratul înțeles al cuvîntului de „insularitate", fiindcă în perioada cînd acest cuvînt era la modă el implica o opțiune: insularitate ca opus al mondialismului. Certitudinea a urmat opțiunii și noua programă universitară americană — reducînd importanța culturală și istorică a Occidentului în favoarea multiculturalismului, a studiilor feministe și despre fenomenul african — n-a schimbat nimic. La ora actuală se impune foarte noul *political corectness*, sau PC,

care ocupă prim-planul scenei și America ignoră mult prea adeseori ceea ce se întîmplă în altă parte, în lume, cu excepția fenomenelor cu relevanță din perspectiva PC. Este uneori cazul cu Canada, Marea Britanie, Germania și Țările de Jos, mult mai rar cu Franța.

Un alt fenomen de luat în considerație este proliferarea *talk show*-urilor la televiziune și radio, excesive prin impudoare și senzațional. Începînd de la dreapta cea mai obtuză și pînă la stînga cea mai extravagantă, fără nici o precauție analitică (cele mai dubioase prejudecăți sînt enunțate pe tonul unor adevăruri definitive), se discută aici de toate; dar dezbaterii politice îi este preferată tema incestului, hărțuirea sexuală, astrologia, OZN-urile, unicul criteriu fiind verdictul audimatului. Invitații Oprei Winfrey, iluminați sau fanatici, unii aflați la limita patologiei, constituie o mină prețioasă, ba chiar s-a găsit o agenție recent înființată care selecționează cazurile cele mai extravagante și le plasează contra cost la diferite canale de televiziune. Comparativ, cele cîteva *reality shows* franceze și britanice, criticate totuși cu regularitate ca neserioase, par demne de canalul Arte. De la un capăt la altul al Americii, sute de asemenea emisiuni acaparează undele. În anumite privințe ele joacă rol de supapă de siguranță, cristalizînd reacțiile Americii profunde în fața bunelor sentimente și a valului revărsat de *political corectness*. Animatorii acestor *show*-uri, necunoscuți în Franța — Jenny Jones, Richi Lake, Maury Povich, Sally Jesse Raphael, Howard Stern — au devenit în America adevărate superstaruri. Iar cititorii își smulg din mîini cărțile lui Stern și ale cronicarului de radio Rush Limbaugh, acest poujado-republican, considerat de foarte serioasa *New York Review of Books* ca fiind, în mult mai mare măsură decît partidul republican însuși, vinovat de moartea politică lentă a președintelui Clinton. Unii văd în Limbaugh, posesor a sute de stații de radio locale, a unor cluburi–restaurante unde clienții se așază la masă pentru a-l asculta într-o tăcere aproape religioasă pe cel mai puternic om politic din Statele Unite, deși el neagă că ar aparține vreunui partid.

Aceste exemple de cutremure profunde și în multe privințe revoluționare, care zguduie America de vreo zece ani, nu se bănuiau și nu se puteau, desigur, bănui în 1967. O altă perturbare, — mai puțin evidentă dar mai profundă — ar trebui să ne preocupe și mai mult, fie că sîntem fie că nu sîntem americani: este vorba despre transformarea socială și psihologică pe care o suferă începînd cu anii '70 societatea americană în ansamblul ei. Americanii *înșiși* s-au schimbat, uneori fără să-și fi dat seama. Ei se privesc, se judecă, îi judecă pe ceilalți, se entuziasmează și se indignează într-un fel *diferit*, chiar dacă presa nu oglindește întotdeauna cu fidelitate transformarea asta.

De altfel, publicul nu-și dă neapărat seama întotdeauna și nici nu apreciază la adevărata ei valoare evoluția socială. Desigur, aspectele negative cele mai flagrante ale societății americane sînt arhicunoscute. Fiecare săptămînă aduce porția ei de fapte diverse criminale, de acte de o violență nemaiauzită comise de indivizi sau de grupuri de origine etnică diferită; în ciuda noii legislații americane, procurarea unei arme de foc rămîne ușor accesibilă, cu consecințele teribile care decurg de aici. Știm de asemenea cu toții că decalajul între săraci și bogați — sau mai exact între cei care pot lucra și cei care nu pot — crește fără încetare, că numeroasele aglomerări urbane cu nume prestigioase, unele cartiere din centrele orașelor, aceste *inner cities*, au devenit locuri cu grad mare de risc, niște *no-go-areas* de cum se lasă întunericul, iar uneori și în timpul zilei. Se știe mai puțin că, în numeroase școli publice, perchezițiile la intrare sînt tot atît de severe ca pe marile aeroporturi internaționale; că nu numai cuțitele, ci și revolverele au devenit astăzi armele favorite ale puștilor de 12 ani; că rata de mortalitate prin violență la copiii sub cincisprezece ani a crescut vertiginos.

Această banalizare a crimei și a sentimentului de insecuritate, extraordinara juxtapunere a extremelor, această suferință socială în filigran omniprezentă chiar și cînd vrei să dai impresia că n-o iei în seamă, se manifestă prin statistici uneori surprinzătoare. Se știe oare, de exemplu, că la un indicator care măsoară gradul de civilizație sau starea de progres a unei societăți, anume rata mortalității infantile, America, cu 8,4 la suta de mii de locuitori, se află pe locul al *șaptesprezecelea* în lume, după Hong Kong și Taiwan?

Cînd eram în Cincinnati, mi s-a recomandat să nu mă plimb pe jos în *downtown* pe străzile din preajma Hiltonului unde locuiam, după ora șaptesprezece, chiar dacă nu se întunecase încă. Mi-am exprimat mirarea în fața unuia dintre prietenii mei americani — fost coleg la *Newsweek*, acum redactor-șef la un ziar din Texas. „Unele dintre orașele noastre se află într-o asemenea stare încît preferăm să nu le arătăm prietenilor noștri europeni", mi-a spus el.

Violența aceasta a devenit un clișeu, exploatat de nenumărate seriale TV și de filme negre hollywoodiene de un stil nou, ca filmele lui Brian de Palma sau Quentin Tarantino. Ne vom aminti multă vreme de soarta unui student japonez care, rătăcindu-se, a fost doborît fără somație de un cetățean paranoic pe care-l întrebase pur și simplu pe unde trebuie s-o ia, sau de turiștii germani, englezi și japonezi asasinați în timp ce-și petreceau vacanțele în Florida, sau de turiștii americani uciși — pentru o sumă de bani derizorie — în apropiere de Ben Sur de către niște tineri, care nu erau decît niște emigranți din a doua generație, descendenți din acele triburi de războinici mnong aliați ai CIA în timpul războiului din Vietnam.

Că societatea americană este violentă, o știm din anii treizeci, din vremea faimoaselor încăierări între gang-urile din Chicago, o știm, mai ales, poate, de cînd epoca lui Eliot Ness a intrat, grație televiziunii, în toate casele. Asasinarea fraților Kennedy (1963 și 1968) și a lui Martin Luther King, ca și

numărul înspăimîntător de mare de morți violente (în jur de 25 000 pe an) nu fac decît să confirme această stare de lucruri.

Americanii acceptă violența cu o anumită pasivitate, cumva cu resemnarea pe care-o manifestă în fața flagelurilor naturale — taifunuri, ploi torențiale, inundații incontrolabile care le devastează regulat imensul teritoriu. Dar, din 1967 sînt mult mai sensibili la alte flageluri: rasism, injustiție socială, agravare a condiției disperate a lumpenului lor (*underclass*) răspunzător de atîtea crime ca și de psihoza generalizată a fricii.

Conștientizarea fenomenului rasist datează din anii '60–'70, o dată cu lupta împotriva segregării dusă de Martin Luther King, cu răscoalele rasiale ca acelea de la Watts (1963), Detroit (1967), Washington (1968). La această problemă se adaugă una mult mai recentă — cea a negrilor integrați ei înșiși în societatea abundenței: oamenii politici și sociologii credeau că exemplul unei noi clase de negri avînd în fine acces la bogății și dincolo de ele, la visul american, avea să tragă și pe alții după ea. Nu s-a întîmplat nimic de felul acesta. Unul dintre cele mai neașteptate fenomene, în acești ultimi ani, este expresia mîniei și a frustrării noii burghezii negre, materialmente prosperă, beneficiind de aproape toate avantajele albilor, dar conștientă acum mai mult ca altădată că este tot marginală, tot, într-un fel sau altul, exclusă de la adevăratul *leadership* industrial. Numai elitele negre din forțele armate și din anumite sectoare din serviciul public scapă acestei condiții. Nu este vorba despre o discriminare deschisă, dar de o atitudine „albă" mult mai subtilă, ambiguă și perversă. De altfel, solidaritatea rasială nu funcționează: lumpenul negru american rămîne tot atît de amenințător pentru negrii-care-au-reușit ca și pentru confrații albi ai acestora.

În anii 70, două scandaluri au zguduit profund America. Scandalul Watergate (1974) a provocat un adevărat faliment moral, afectînd profund mersul istoriei politice americane. Nu

era pentru prima dată cînd mitul Casei Albe se vedea prejudiciat: sub președinția lui Warren Harding (1921–1923) corupția s-a dovedit și mai înspăimîntătoare. Dar memoria colectivă americană este scurtă.

La puțin timp după Watergate, dezastrul din Vietnam (aprilie 1975) a pus capăt ritmului sacru al unei anumite invincibilități americane, dezastru psihologic mai mult decît militar, fiindcă — avem tendința să uităm — aproape toți GI părăsiseră Vietnamul cu doi ani înainte.

America s-a schimbat deci atît de mult încît a devenit de nerecunoscut. Unele schimbări sar în ochi: altele, ca fenomenul *political corectness*, susținut de foarte noua trezire a conștiinței morale, sînt mai puțin evidente. William și Hilary Clinton sînt în același timp reflexul și elementul care le pun în mișcare.

De aceste răsturnări, acei „baba cool"* americani, așa cum pot fi ei definiți astăzi, nu sînt străini. Există o diferență majoră între generațiile șaizecioptiste franceză și americană. Intelectualii americani de vîrstă mijlocie, mai ales în mediile universitare, care au trăit traumatismele războiului din Vietnam de pe poziții rebele și refractare, au rămas mai atașați de această perioadă, mai combativi, mai radicali (în sensul american al termenului), decît șaizecioptiștii francezi, perfect integrați astăzi în noua societate de consum.

Din contră, un număr destul de mare de profesori americani, dintre care unii foarte influenți, retrași în izolarea supersecurizantă a campusurilor nu și-au pierdut nici dorința unei transformări radicale a societății, nici furia: pentru ei, anumite valori ale anilor 60 și 70 își păstrează forța revoluționară, în timp ce multe dintre preocupările lor — lupte feministe, revoltă împotriva sexismului și a heterosexismului masculin — sînt noi. Și, după eclipsa provocată de anii Reagan, radicalismul de stînga american, uneori extrem, exprimîndu-se adesea în forme originale și neprevăzute, a reapărut.

*Nume dat la sfîrșitul anilor 70 celor care au perpetuat moda și obiceiurile hippy.

Un alt fenomen care nu trebuie subestimat în societatea americană este vitalitatea factorului religios, de un puritanism latent (sex = păcat), care, adăugîndu-se altor sentimente de culpabilitate („atît de mult timp am ignorat situația negrilor, a femeilor, a homosexualilor"), a jucat și joacă încă un rol de cristalizator, explicînd importanța tot mai mare a conceptului de *political corectness*. Acest nou cod moral, la origine fenomen exclusiv intelectual și universitar, se manifestă azi, cîteodată într-o manieră tragicomică, nu numai în întreprinderi și în mass-media dar chiar și în sînul administrației Clinton sau al organelor de poliție și de justiție.

Prioritățile s-au schimbat, uneori în mod caricatural: pericolele fumatului le par militanților anilor 90 aproape la fel de grave ca acelea ale comunismului internațional al anilor 50 și numeroasele victime ale lui *political corectness*, atît de excesiv în lumea universitară americană, vorbesc pe bună dreptate despre intrarea în scenă a unui nou maccarthysm de stînga, la fel de insidios, dar mult mai greu de combătut.

Această nouă Americă înspăimîntă. Convulsiile ei, atît de profunde și probabil ireversibile, nu sînt percepute la adevărata lor valoare decît de o infimă minoritate.

Deja, datorită istoriei, constituției, diversității etnice și de state, America a avut dintotdeauna reputația unei țări greu de administrat. Fiecare președinte, de la Lincoln la Clinton, s-a plîns mai mult sau mai puțin. Or, în acest nou context în care sfîrșitul războiului rece autorizează o exacerbare a izolaționismului, America riscă să devină nu numai o țară *neguvernabilă*, dar și, pentru cei care ignoră încă aceste schimbări radicale, totalmente *imprevizibilă*.

Această nouă sensibilitate americană, deconstrucționistă, multiculturală și funciarmente antieurocentrisă (disprețuind adică analizele clasice și moștenirea intelectuală a „europe-

nilor, masculi, albi și morți"), disprețuiește lecțiile trecutului și anunță un pericol major: dublarea diferențelor între America și Europa, prin respingerea sistematică (în numele multiculturalismului american) a moștenirii comune pe care o constituie cultura occidentală. America s-a dotat azi cu idoli noi — mai acceptabili pentru noua societate multiculturală și multirasială — ducînd la o izolare de un grad incomparabil cu epocile cele mai izolaționiste din trecutul ei.

În universitățile americane, cu excepția lui Lacan și Derrida despre care se scriu sute de teze, interesul pentru clasici, de la Corneille la Shakespeare, Melville și Tolstoi a scăzut considerabil, în afara cazurilor în care se descoperă în operele acestor vechi maeștri de gîndire elemente sexiste sau colonialiste susceptibile de a fi criticate.

Asemenea schimbări agravează criza actuală, deși o modifică în același timp: în chiar interiorul țării, diferențele deja enorme între comunitățile tradiționale (majoritatea așa-zis „tăcută", statele rurale, conservatoare...) și noua mișcare intelectuală și politică simbolizată prin prezența, la Casa Albă, a lui Hillary și Bill Clinton, provoacă reacții imprevizibile.

Colaboratorii lui Clinton și cadrele de la vîrful noii clase politice au fost într-adevăr selecționați mai puțin după competențe cît după trăsăturile lor etnice și chiar sexuale. Dorind să fondeze „o guvernare care să reflecte în mai mare măsură imaginea poporului american" — iar lucrul ăsta îl recunosc pînă și suporterii lui cei mai înflăcărați — Clinton a sacrificat calitatea în favoarea etnicității, *numerus clausus* funcționînd aproape exclusiv în avantajul negrilor, latino-americanilor și americanilor de origine indiană. Purtătorii de cuvînt ai minorităților irlandeze, italiene sau poloneze se plîng de-acum că au fost persecutate. Faptul că nu există nici un catolic alb în organigrama Casei Albe este semnificativ, și această omisiune — sau această opțiune deliberată de a înlătura anumite etnii care (asemeni irlandezilor) erau poate *prea* prezente în

administrațiile precedente — riscă pe termen lung să coste scump. Această schimbare, deja vizibilă în alegerile parțiale din noiembrie 1994, este aproape sigur pentru 1996, data următoarelor alegeri prezidențiale.

Dar mai este ceva: în multe privințe, *această nouă Americă este purtătoarea unor noi traumatisme de o asemenea amploarea încît ar fi greu de crezut dacă n-ar fi verificabile și minuțios înregistrate.*

Faptul că *mai mult de un milion de americani* cred că au fost victima unei răpiri, a unui viol, a unei contaminări fizice sau morale de către extratereștri, cu scopul de a-și coloniza galaxiile cu sclavi de pe planeta Pămînt, pare o glumă proastă. Într-o țară cu 280 de milioane de locuitori există obligatoriu un procent de dezechilibrați care să explice amploarea artificială a cifrei citate. Dar cum să ne explicăm faptul că printre cei mai convinși de realitatea acestor răpiri se află personalități de frunte din lumea științifică și psihiatrică, printre care John E. Mack, profesor de psihiatrie la Harvard Medical School, odinioară laureat al premiului Pulitzer?

Ce să spunem atunci de înmulțirea extraordinară a așa-zișilor „terapeuți" (în cercurile psihiatrice americane există nu mai puțin de șaptezeci de școli terapeutice) aflați la originea a sute de mii de acuzații de abuz sexual avînd drept victime copii și adolescenți și „revelate" de către pretinsele victime grație unor practici destul de contestabile — hipnoză, autosugestie, exploatare a reveriilor și a fantasmelor — uneori zece, douăzeci sau treizeci de ani mai tîrziu, în general în timpul terapiilor efectuate pentru a lupta împotriva bulimiei, anorexiei sau depresiei?

Și cum să ne explicăm noua proliferare a cazurilor de „dereglare de personalitate multiplă"? Această adevărată epidemie oferă de zece ani o scuză imbatabilă pentru actele criminale cele mai odioase. Trebuie să vorbim în această privință de un traumatism care afectează un întreg popor, din ce

în ce mai credul, din ce în ce mai receptiv la explicații „psihologice" care deresponsabilizează individul.

Unii mă vor acuza că văd America printr-o lentilă deformantă și că exagerez unele aspecte neliniștitoare și senzaționale, dar în cele din urmă marginale, și că schițez portretul caricatural al unei „Americi insolite".

Acestora am să le răspund că în anumite domenii — tehnologie de vîrf, știință, premii Nobel, dar și combativitate industrială, flexibilitate economică, capacitate de înnoire —, America rămîne un exemplu unic, tot atît de demn de atenție ca pe vremea cînd a fost scrisă *Sfidarea americană* a lui Jean Jacques Servan-Schreiber.

Dar putere materială și superioritate tehnologică nu sînt nimic în absența a ceea ce autorul însuși numea „structură mentală", adică o bază morală și intelectuală asociată cu o cunoaștere intimă a istoriei. John Fitzgerald Kennedy și Richard Nixon, în ciuda numeroaselor lor defecte, posedau această cultură istorică. După ei, și fără îndoială din cauza acestor răsturnări sociale profunde pe care le-am evocat, America n-a mai produs decît președinți slabi și lipsiți de anvergură. De altfel, o țară care, prin intermediul cărților, sectelor religioase, emisiunilor de televiziune, încurajează exploatarea atîtor teorii parapsihologice aproximative, dubioase și traumatizante în cel mai înalt grad, se fragilizează rapid în ansamblul ei.

Pentru observatorul blazat care sînt, calitatea principală a unei țări în criză (și, grație progresului informaticii criza este generalizată, sîntem în fiecare moment conștienți de dezordinile de toate felurile care ne afectează planeta), este să fie conștientă de propriile limite, *să aibă capacitatea și curajul de a vedea realitatea așa cum este ea.* Să-și fi pierdut America această facultate? JJSS s-a referit la vremea respectivă la „spirala" americană „a progresului": performanță tehnologică, lărgire a dimensiunilor, asociere întreprindere–universitate–guvernare, dezvoltare combinată (*crossfertilization*) a cercetării cu creșterea economică, educație permanentă, transformare a mediului cu extensia urbanizării, automatizare generalizată a industriei și revoluție informatică. Dar în ciuda hegemoniei aparente a acestei superputeri fără rival, viziunea mea, absolut personală, asupra Americii de la sfîrșitul secolului al XX-lea este mai curînd una a unei „spirale a declinului" decît una a înnoirii.

În chiar momentul în care acest gigant moștenește, constrîns și forțat, titlul de unică superputere, constat existența unei societăți fragmentate, măcinată nu numai de propriile traumatisme, convulsii uneori nejustificate, dar și de noi ideologii amăgitoare care invadează o lume unde partizanii PC-ului și ai „noului feminism" au tendința să arunce la lada de gunoi a istoriei valorile tradiționale, considerîndu-le învechite.

Văd venind, o dată cu accentuarea unui separatism nu numai etnic ci și sexual, sfîrșitul unei anumite unități care pînă în prezent a constituit principala forță a acestei țări. Văd născîndu-se o nouă mînie, inclusiv printre minoritățile etnice care au beneficiat cel mai mult de prosperitate și de campaniile antirasiste demodate sau chiar discreditate azi. Văd crescînd o nouă intoleranță, un nou apel la violență între bărbați și femei și o foarte ciudată tendință spre autocenzură într-o țară unde libertatea de informare este sfîntă. Văd, în fine, o nouă Americă, purtătoare de ideologii false gata să contamineze restul lumii.

Aș vrea din tot sufletul să mă înșel.

Partea întîi

Mituri, ciudățenii, nebunii

Capitolul I

Sex, campus și prăpastie culturală

În campusurile americane, adevărate bastioane de *political correctness* de vreo zece–cincisprezece ani, se utilizează cu plăcere un anumit număr de fraze codificate și greu de tradus — formule accesibile doar inițiaților. Cele mai multe dintre ele se referă la sex, în special la viol și la hărțuirea sexuală. Ținînd cont de frecvența lor, o decriptare se impune.

1. *Rape crisis* (problema violului): subiect al unei mulțimi de cărți, care amintesc că violul este unul dintre flagelurile cele mai răspîndite în acest sfîrșit de secol și că în America *o femeie din patru* este, cel puțin o dată în viață, victima unui viol sau a unei tentative de viol.

Afirmație recurentă în lucrările recente de sociologie și asimilată complet în Statele Unite, această noțiune, contestată doar de o minoritate restrînsă de experți, este considerată prea „moale" de anumite feministe americane, convinse că ar trebui să estimăm victimele la *o femeie din două*: afirmație considerată încă prea moderată de către anumite preotese ale feminismului dur, ca Andrea Dworkin și Catharine MacKinnon, pentru care orice raport sexual (cel puțin heterosexual) conține ineluctabil o componentă a violului, ba mai mult, ține, intrinsec, *de violul însuși*.

2. *Rape culture* (cultura violului): cultura americană fiind în mîinile bărbaților (*male dominated*), orice activitate sexuală exercitată de bărbat ține de violul (fizic sau simbolic) femeii.

3. *Campus rape* (viol care se petrece în campus): fenomen de *rape crisis* restrîns exclusiv la campusul universitar. În toate

universitățile americane, *campus rape* este unul dintre subiectele cele mai dezbătute printre studenții și studentele din primul an, și o literatură considerabilă îi este consacrată.

4. *Date rape* (viol care se petrece în timpul unei întîlniri): fenomen absolut special, este vorba despre un viol care are loc în timpul unei întîlniri (*date*), în care cei doi se cunosc deja și chiar, în cea mai mare parte a situațiilor, au și făcut dragoste unul cu celălalt.

Subiect de interminabile discuții în universitățile americane și de nenumărate *workshops on date rape* (seminarii pentru a discuta și a analiza acest gen de viol), noțiunea de *date rape* pare, la un prim examen, un pic tautologică; într-adevăr, în limbajul familiar american, cînd o fată spune despre un băiat „I'm dating him" sau cînd un băiat spune despre o fată „I'm dating her", interlocutorul înțelege imediat că eufemismul acesta (puritanismul obligă) îi scutește să spună „Trăim împreună". Expresia franceză este de altfel similară „Ea *iese cu* Cutare" (Elle *sort avec*...).

5. *Acquaintance rape* (viol comis de către un apropiat) — o variantă, mai ambiguă, de *date rape*. De data asta este vorba de un fenomen imprevizibil, violatorul fiind un apropiat, un coleg sau un prieten vechi.

6. *Take back the night* (în traducere liberă: „Dați-ne înapoi noaptea"): activitate militantă (reuniuni publice, pichete, marșuri, procesiuni cu lumînări, cu cîntece și lozinci) organizate întotdeauna noaptea tîrziu (de preferință în nopțile cu lună plină) pentru a protesta împotriva violului și hărțuirii sexuale.

Acest *taking back the night* este mult mai mult decît o simplă manifestare de masă. El comportă un rit imuabil, cel al spovedaniei, al mărturisirii în public: participantele, care preferă apelativul de supraviețuitoare, povestesc în detaliu, în timpul unor reuniuni special organizate, cu public numeros, microfoane și megafoane, felul în care au fost victimele violențelor masculine, ale hărțuirii sexuale, chiar ale violului și incestului.

Cu climatul său emoțional foarte special, acest *taking back the night* evocă întrunirile organizate de sectele religioase, unde, după ce-au fost „încălziți" de un predicator frenetic, oratorii își evocă păcatele anterioare, înainte de a se declara în stare de grație, salvați de o credință miraculos revelată în timpul ceremoniei. Dar, în timp ce acest gen de reuniune (adevărat clișeu din vechile filme hollywoodiene) au loc în general fie în comunitățile de negri, fie în contexte esențialment rurale, de un nivel un pic primitiv, acest *taking back the night* este un rit în vogă în toate marile universități americane — inclusiv Princeton, Harvard, Yale, UCLA etc. — furnicare intelectuale și adevărate uzine producătoare ale viitoarelor elite americane.

7. *Bedroom politics*: n-are nimic de-a face cu o discuție tradițională pe teme politice. Este vorba de raporturi de forță în cadrul unui cuplu: pe de o parte diferite presiuni (inclusiv șantajul), folosite de bărbați pentru a-și atinge scopurile, pe de altă parte strategia feminină folosită pentru a determina gradul de *commitment* (angajament) al partenerului masculin vizat sau deja ales. După feministe, dar și după numeroase americance nemilitante, aservirea americancelor și victimizarea lor sistematică sînt de așa natură, încît orice discuție de acest gen este dinainte pierdută de către femei — chiar dacă uneori ele nu-și dau seama de această situație.

8. *Verbal coercion* (coerciție verbală): una din formele de constrîngere utilizată de către bărbați pentru a-și atinge scopurile, asimilate, de unele feministe dure, cu violul.

9. *Non-violent sexual coercion* (coerciție verbală non-violentă): extensia situației precedente, înglobînd orice formă de seducție verbală, non-violentă, indiferent de împrejurări, putînd să ducă la act sexual, cu consimțămîntul aparent al partenerei feminine. Contextul nu contează: Romeo, vorbindu-i Julietei în faimoasa scenă a balconului, se servește și el de tehnica coerciției verbale non-violente, motiv pentru care se face vinovat de viol.

Lista este departe de a fi închisă, dar este și așa semnificativă. Jargonul folosit, întotdeauna pe tonul cel mai serios, dovedește frica pe care-o trezește, dincolo de Atlantic, tot ce are legătură cu violul, cu hărțuirea sexuală și cu sexul, în general.

Este incontestabil că, în America, violul și violența de toate felurile îndreptată împotriva femeilor reprezintă un flagel important: statisticile dovedesc că procentajul este de departe superior celui din Europa. În foarte numeroase cazuri, din pudoare, din frica față de agresor și de publicitatea care ar putea să rezulte din gestul lor, femeile victime ale violurilor și altor agresiuni refuză să depună plîngere, ceea ce face situația și mai complicată și cifrele aproximative. Nu am cîtuși de puțin intenția să neg frecvența unor asemenea situații, nici să minimalizez aici gravitatea unor asemenea acte. Aceste crime sînt de altfel atît de răspîndite încît nu mai ocupă prima pagină a mijloacelor de informare în masă, decît în cazurile cele mai spectaculoase: asasini sadici în serie (*serial killers*), tați de familie inofensivi sau preoți catolici abuzînd de copii fără apărare, sau cînd sînt implicate celebrități, ca O. J. Simpson, acuzat că și-ar fi ucis soția, Nicole. Ancheta va dovedi că arhicunoscutul fost fotbalist, devenit vedetă de mass-media, o agresase violent în mai multe rînduri, fără ca justiția să intervină, în ciuda apelurilor ei disperate.

Faptul că violul este o crimă mult mai frecventă în America decît în Europa, că este pentru femei — iar în mediile carcerale și pentru bărbați — un permanent pericol, este absolut incontestabil. *New York Daily News* și *New York Post* vin cu seria lor cotidiană de istorii atroce, care se petrec mai ales în *inner cities*. Dar cînd sute de studente se adună pentru ca să le fie „dată înapoi noaptea" în timpul unora dintre aceste manifestații universitare, din campusurile colegiilor „Ligii Yvy" — adevărate universuri închise și excesiv de sectare —, unde costul unui an școlar depășește în general 20 000 de dolari, ele nu manifestează în favoarea acelor milioane de femei, în

majoritatea lor negre sau de origine hispanică, pentru care violul este o amenințare cotidiană. Ele se preocupă exclusiv de mediul lor privilegiat și-și limitează analizele la experiențele proprii, fără să-și dea seama de propriul narcisism.

Avem aici de-a face cu un fenomen relativ nou, ciudat și tipic american. Fiindcă violul și hărțuirea sexuală, *cel puțin așa cum sînt percepute în sînul mediilor universitare*, țin în cea mai mare parte de *o adevărată isterie colectivă*.

În America, unde ideologia politică a partidelor a avut întotdeauna puțină influență asupra publicului, orice nouă sensibilitate a conducătorilor influențează modul de viață și comportamentul cotidian al maselor. De la Herbert Hoover la Bill și Hillary Clinton, trecînd prin Roosevelt, Kennedy și Nixon, atitudinile, gusturile și prejudecățile ocupanților Casei Albe au influențat masiv societatea. Or, Clintonii nu și-au ascuns niciodată predilecția pentru anumite aspecte ale *political corectness* (mai mulți dintre miniștrii lor sînt partizani fanatici ai acestuia), chiar dacă asta se traduce în modalități indirecte și informale.

Între Europa și America există o adevărată prăpastie culturală. Orice observator european care intră în contact mai apropiat cu mediile universitare americane va avea numeroase motive de uimire, de pildă tocmai acest contrast izbitor între *importanța* pe care profesorii și studenții lor o acordă acestei obsesii a violului și a hărțuirii sexuale în campus și *rata de incidență reală* a acestor fenomene.

În toate universitățile se consacră un timp considerabil — seminarii, ședințe de lucru (*workshops*) și manifestații protestatare de tot felul — problemei hărțuirii sexuale; unul dintre rolurile esențiale ale administrației constă în a mobiliza în acest sens spiritele și a-i sensibiliza la maximum pe studenți și pe studente.

La Princeton și-n alte locuri, dacă te plimbi noaptea te uimește mulțimea becurilor albastre care luminează peluzele,

curțile, locurile de plimbare, de picnic și de recreere, luminate puternic încă de la căderea nopții. Luminile astea, inexistente pînă în anii '70, au fost instalate la cererea grupurilor de militante care înțelegeau să protejeze astfel victimele (potențiale) violatorilor (tot atît de potențiali și ei), despre care presupuneau că bîntuiau fără odihnă în căutarea prăzii. Prezența acestor lumini a avut drept efect că i-a perturbat pe savanții care frecventau observatorul universității, fiindcă iluminatul nocturn stînjenește studierea aștrilor. Împrejurul observatorului gigantic becurile sînt acum instalate la nivelul solului, unde efectul lor este diminuat.

La Universitatea din New Hampshire, un comitet de supraveghere împotriva violului și a hărțuirii (SHARPP) a cerut o „defrișare" completă a campusului, „pentru a-i împiedica pe violatori să se ascundă prin boscheți", și un iluminat nocturn intensiv, care a și fost efectiv instalat. Toate universitățile, sau aproape toate, sînt vizate iar conflictul între minoritățile studențești active și autorități, care, deși extrem de sensibilizate, găsesc revendicările acestea un pic excesive, se agravează.

Este de înțeles cum s-a putut ajunge aici, cînd știm că obsesia a fost creată deliberat și cu bună știință. În cele mai multe universități, în momentul cînd se înscriu în anul I, studentele primesc — pe lîngă un fluier pentru a da alarma și cîteva prezervative englezești, însoțite de modul de folosire — o documentație impresionantă (broșuri, cărți, casete video) care le pune în gardă împotriva pericolelor violului și ale hărțuirii sexuale, sugerîndu-le o conduită capabilă să limiteze acest flagel (ca și pe acela, mai real, al sidei) și posibilitățile de apărare, adică denunțarea studenților și a profesorilor vinovați — sau presupus vinovați.

Ai crede că ne-am întors în secolul al XIX-lea, cînd puternice mișcări puritane încercau să mobilizeze spiritele împotriva introducerii rețelei feroviare, sub pretextul că la fiecare traversare de tunel, cufundați în întunericul compartimentelor, călătorii bărbați se lăsau în voia instinctelor și se repezeau ca niște sălbatici asupra călătoarelor. Este adevărat că la vremea respectivă orice mascul era un potențial violator și orice femeie o victimă fără apărare, pasivă și infantilă, expusă plăcerilor bărbatului încă din adolescență. Statutul subordonat al femeii care domnește în anumite țări islamice — obligația de a purta văl, interdicția de a conduce mașina, de a apărea singură în public etc. — nu se explică altfel.

Dar e de mirare să regăsim o asemenea mentalitate în America de azi. Cînd întîlnești fete în pantaloni scurți, în minijupă sau blugi strînși pe corp, experte în karate și cu niște mușchi de toată frumusețea obținuți printr-un *bodybuilding* intens, alături de băieți al căror fizic este, ca să nu spun mai mult, mai aproape de al lui Woody Allen decît de al lui Arnold Schwarzenegger, ne punem obligatoriu această întrebare elementară: *unde și cine* sînt acești obsedați sexual, acești maniaci periculoși care merg pînă acolo încît să violeze sau să hărțuiască sexual o studentă din patru — dacă nu din două — și care neliniștesc în așa hal autoritățile universitare? Să fie masculii americani de o sexualitate pe cît de ascunsă pe atît de debordantă și bîntuiți de fantasme bine disimulate de viol și de agresiune sexuală?

Întrebarea aceasta atrage imediat o alta: de ce există, pe această temă, o asemenea diferență culturală între Europa și Statele Unite? Fiindcă dacă Europa este mai sensibilă decît altădată (noua legislație franceză privitoare la hărțuirea sexuală la locul de muncă este o dovadă), *date rape* sau *campus rape* sînt departe de a constitui problema majoră a studentelor, franceze sau străine, în universitățile europene. Campusurile americane sînt, dimpotrivă, supuse unor regulamente interioare detaliate și foarte riguroase: de pildă, li se recomandă studenților de sex masculin *să-și lase ușa biroului deschisă* ori de cîte ori primesc studente, sau să își înregistreze toate conversațiile, pe față sau discret. Acestea sînt, în opinia

autorităților, singurele mijloace de a evita acuzațiile ulterioare de hărțuire sexuală. Numărul de profesori a căror carieră a fost distrusă prin asemenea acuzații este de altfel atît de mare, încît celebrul dramaturg David Mamet a scris o piesă, *Oleanna*, după care s-a turnat curînd și un film.

Una dintre cărțile cele mai importante care circulă în mediile academice tratează acest flagel considerat ca obsedînd lumea universitară: *The Lecherous Professor*[1] a primit un fel de aprobare oficială din partea rectoratelor. Devenită carte de căpătîi a unui mare număr de profesori, conștienți de ceea ce riscă dacă depășesc regulile propuse, este indispensabilă oricărui universitar european care se pregătește să predea într-un campus american.

Iată cîteva extrase: „Ședințele de lucru între studenți și profesori trebuie să se desfășoare în locuri corespunzătoare, iar contactele studenți (studente)–profesori în afara sălilor de conferință merită cele mai atente precauții." „Dacă ea apreciază că o situație riscă să devină amenințătoare, precizează autoarea, studenta poate întotdeauna apela la o profesoară rugînd-o să asiste la întîlnirea ei cu profesorul." Într-un preambul, autoarea *Profesorului libidinos*, Billy Wright Dziech, ea însăși cadru didactic universitar, afirmă că „hărțuirea sexuală a studentelor de către profesorii lor este un fapt (*fact of life*) care nu poate fi ignorat în mediul universitar, pe care mulți profesori îl ignoră sau îl acceptă păstrînd tăcerea".

Urmează o listă lungă de exemple tipice de hărțuire, de cuvinte obscene și sexiste folosite de profesori (mai ales geografi — să fie oare vreo legătură între specialitatea și atitudinea lor?) față de studentele lor, ca și cazuri detaliate de profesori care au atras în pat, cu promisiuni de a le da note

[1] *The Lecherous Professor* (*Profesorul libidinos*) de Billy Wright Dziech, Beacon Press, Boston, 1984. A se vedea de asemenea o expunere mai recentă în *Ivory Power: Sexual Harassment On Campus*, de Michele A. Paludi, State University of New York Press, 1990.

bune, sau sub pretextul „cursurilor private", studente inocente. Cea mai mare parte a acestor acuzații sînt anonime.Trebuie să spunem că din punctul de vedere al unui observator european, cazurile citate țin mai mult de un flirt cam primitiv decît de hărțuire propriu-zisă. Ceea ce o studentă de la Harvard — care, în 1982, descrie în ziarul *Harvard Crimsom* decepțiile pe care i le-a produs poetul Derek Walcott, conferențiar la Harvard — califică drept „obscen" și „inacceptabil", ar fi fost în mod sigur considerat de cele mai multe dintre studentele din Europa ca o glumă nevinovată, o tentativă de flirt repede reprimată.

Profesorul libidinos definește hărțuirea sexuală în termeni aproape juridici și respinge cu dispreț criticile de bună-credință care îndrăznesc să sugereze că uneori studentele sînt cele care iau inițiativa. „Asemenea argumente țin mai mult de ficțiune decît de realitate, scrie autoarea. Există femei capabile să flirteze, să seducă, dar asta n-are nimic de-a face cu hărțuirea sexuală practicată de profesori. Sînt două probleme foarte diferite." Nimic mai ușor pentru o studentă, spune ea, decît să-l identifice pe posibilul agresor. „Acesta o fixează continuu; îi repetă adeseori că este frumoasă și bine îngrijită; caută orice pretext pentru a o atinge; îi face complimente asupra felului cum muncește chiar dacă studenta este mediocră..." Într-o nouă versiune a cărții (1990) autoarea merge și mai departe: „Acolo unde există o asemenea diferență de putere (între profesor și studentă), nu poate fi vorba de consimțămînt mutual."

Sărmana universitate americană! Fiindcă din cartea aceasta rezultă că cea mai discretă tentativă pe care o poate avea un profesor de a stabili o relație mai umană cu o studentă ține de o potențială „hărțuire sexuală". Și chiar dacă evită capcanele cele mai grosolane, studenta trebuie să fie în permanență vigilentă cu orice profesor care „încearcă să aibă cu ea o discuție care ar putea să ducă la confidențe, fiindcă acesta s-ar putea servi de ele în propriile-i scopuri...".

Trebuie să fie vigilentă și cu acela care „încearcă să facă pe confidentul, care o tratează de la egal la egal sau cultivă un fel de prietenie reciprocă". Trebuie să fugi ca de ciumă de un profesor „care-ți împrumută cărți, notițe, bani, care se ocupă să-ți găsească un loc unde să muncești fără a fi deranjată, care-ți oferă bilete la teatru sau de călătorie — toate astea pot avea drept unic scop să pună mîna pe tine".

Atenție totodată și la capcana întinsă de cel pe care cartea îl numește „seducătorul intelectual", adică cel „care încearcă să impresioneze studenta prin știința lui, fiindcă există numeroase exemple de profesori care vorbesc cu strălucire despre o carte sau despre un film numai pentru a face să devieze discuția spre teme erotice". În rezumat, orice ar face, un profesor care încearcă să umanizeze relațiile lui cu studentele riscă epitetul de „libidinos".

Delațiunea nu este doar încurajată, ci obligatorie: autoarea le somează pe studente să-și noteze, în jurnalul intim, ora și ziua oricărei manifestări de acest gen. Trebuie de asemenea „ca ele să se informeze la celelalte studente despre profesorii care au o reputație proastă, să caute studentele victime ale hărțuirii sexuale și să le determine să vorbească" și mai ales să ia legătura cu diferite organizații feministe din universitate; în fine, să nu ezite să depună plîngere, în justiție, dacă este cazul.[1]

Îmi amintesc de o vizită recentă la Cambridge, universitatea unde am studiat eu însumi. Îl întrebasem pe directorul de studii al colegiului meu, Magdalene — ultimul bastion masculin al universității pînă în 1986 — ce probleme crease admiterea, în sfîrșit, a femeilor. „Una singură, repede rezolvată, mi-a spus el. Am mărit pur și simplu numărul de băi și

[1]Trebuie totuși să scoatem în evidență că unii profesori au avut curajul să militeze în favoarea unor relații „afective și consensuale" între profesori și studente. Primul dintre ei, Barry Dank, profesor de sociologie la California State University (Long Beach) a înființat în 1994 un grup care se numește „Consenting Academics For Sexual Equality" (CASE).

am triplat cantitatea de apă caldă disponibilă!" Nici o aluzie la viol și hărțuire sexuală. Unicul simbol al evoluției: un distribuitor de prezervative englezești, în *junior common room* (sala comună a studenților), care l-ar fi scandalizat în mod sigur la vremea lui pe ilustrul *fellow* al lui Magdalene, poetul anglican T. S. Eliot.

Și cu hărțuirea sexuală cum e? Directorul de studii a izbucnit în rîs. Prin observațiile lui discrete, mi-a mărturisit el, constatase că în cea mai mare parte a cazurilor, fetele și nu studenții timizi de la Magdalene College erau cele care făceau primul pas. Bineînțeles că fetele făceau dragoste cu băieții; dacă regulamentul nu permitea coabitarea oficială a unui cuplu, era pentru că nu voiau să transforme camerele individuale în apartamente, autoritățile din colegiu fiind de părere că munca intelectuală a cuplurilor instituționalizate ar avea de suferit.

Ce ar fi de spus despre raporturile studentelor cu profesorii lor? Cîte cazuri de hărțuire sexuală s-au înregistrat? După autoritățile de la Cambridge, nici un caz de acest gen nu s-a semnalat de cînd colegiile deveniseră mixte. Trebuie adăugat că, în tradiția de la Cambridge (și de la Oxford), profesorii își urmăresc elevii foarte îndeaproape, ședințele de lucru se desfășoară în general în grupuri mici (unul sau doi elevi), în apartamentele lor (aproape întotdeauna aflate în interiorul colegiului) și că, foarte adesea, în timpul acestor ședințe de lucru, studenților (studentelor) li se oferă fie cafea, fie un pahar de xeres pentru a destinde atmosfera. O asemenea reuniune de lucru — atît de obișnuită în Marea Britanie — ar fi de neimaginat în Statele Unite, unde s-ar vedea în ea o veritabilă provocare. Pentru a evita orice posibilitate de scandal, în majoritatea universităților americane este „cu totul nerecomandat" studenților, *sub orice pretext*, să invite o studentă la masă sau s-o primească acasă „la ore nepotrivite". În unele universități, regula este explicită: în afara cursurilor, con-

tactele private între studente și profesori, de orice natură, sînt interzise în mod expres.

Fapt este că în aproape toate universitățile americane ai impresia că s-a revenit la delirul puritan al anilor '20, în epoca în care Mistinguett, în timpul călătoriei ei la New York, a fost admonestată de personalul hotelului care a găzduit-o că n-a lăsat deschisă ușa apartamentului în timp ce primea vizitatori de sex masculin. Ne gîndim totodată la efectele Hays Office-ului anilor '30 (biroul hollywoodian de cenzură) care stipula, de pildă, că în orice scenă filmată în care un cuplu dialoga, așezat pe o canapea sau pe un pat, „picioarele actriței trebuie să rămînă în permanență în contact strîns cu solul".

Într-o carte recentă, *The Morning After*[1], Katie Roiphe, studentă la Princeton, notează că multe studente în drept se plîng că ele nu au aceleași relații cu profesorul lor ca și studenții băieți. Motivul este foarte simplu: obsedați să nu fie acuzați de hărțuire sexuală, numeroși profesori se eschivează pur și simplu de la orice dialog cu ele.

Acest tip de comportament pare, la prima vedere, atît de excesiv și atît de laș încît stîrnește rîsul. Nu-l poți înțelege decît dacă-ți dai osteneala de a reflecta la definiția hărțuirii sexuale propuse de manualele universitare cele mai respectabile, sau de publicațiile organizațiilor feministe ca SHARE la Princeton, RESPONSE la Harvard și SHARPP la Universitatea din New Hampshire. Un poster, afișat într-una dintre cafenelele cele mai frecventate din Princeton, califică drept hărțuire sexuală „orice comportament, orice acțiune intimidantă, ostilă sau vexantă — *sau considerată ca atare* — de către o persoană care se consideră victima ei".

Un manual scos de autoritățile din Princeton stabilește că „hărțuirea sexuală poate rezulta dintr-o acțiune conștientă sau

[1]Katie Roiphe, *The Morning After: Sex, Fear and Feminism on Campus* (*A doua zi dimineața: sex, teamă și feminism în campus*), Little Brown and Co, NY, 1993.

inconștientă", poate fi „flagrantă sau subtilă". După Harvard, ea „poate fi brutală ca un viol și tulbure ca o privire [...] această definiție nu implică cu necesitate un comportament sexual fățiș"[1].

Studenții vinovați de hărțuire sexuală sînt obligați să participe la cursurile departamentului de studii feminine. În general vina lor constă în a fi privit, cu puțin mai multă insistență, persoane de sex feminin într-o bibliotecă a universității, fără, de altfel, să li se adreseze.

Manifestările mai grave — violul real, de pildă — constituie în mediile universitare o obsesie permanentă. În campusuri, mai ales cele de la Princeton, Harvard sau UCLA, poliția universitară, sau *campus security* (înarmată și în uniformă) este omniprezentă, de o eficiență și o rapiditate de intervenție exemplară.

Dar pentru a interveni unde și cînd? Statisticile sînt semnificative în privința disproporției dintre *mijloacele* puse la dispoziția autorităților și *frecvența* cazurilor de viol. La Princeton, de exemplu, în zece ani, între 1983 și 1992, poliția a înregistrat 2 cazuri de viol (sau tentative de viol calificate); la UCLA (14 000 de studenți), după datele poliției, ar fi avut loc două cazuri în doi ani. Chiar ținînd cont de faptul că cea mai mare parte a violurilor nu fac obiectul unei plîngeri (ceea ce este fără îndoială adevărat în afara campusurilor, dar improbabil în interiorul universității, dată fiind extraordinara sensibilizare în jurul subiectului), este puțin. Și mai revelator, încă: în 1992, la Harvard, din douăzeci și nouă de cazuri de acte de violență înregistrate (asupra studenților) douăzeci și una dintre victime erau bărbați; și din nouăsprezece cazuri de violență fizică cu amenințare sau utilizare de arme de foc, numai în trei cazuri era vorba de femei.

Obsesia *campus rape*-ului, ca și aceea a hărțuirii sexuale este deci profund irațională, ținînd de acea faimoasă isterie

[1]Broșură distribuită studentelor în momentul cînd sosesc în universitate.

colectivă pe care însești autoritățile universitare o provoacă și o întreține, printr-o mobilizare permanentă și printr-o conștientizare (*consciousness raising*) la niveluri oficiale.

Bineînțeles că o dată creată, frica de viol crește și se răspîndește. Strivită sub broșurile, casetele și posterele distribuite fie de către autorități, fie de grupurile feministe, obsedată în permanență de perspectiva unei agresiuni, conștientă în orice moment de amploarea pericolului, o studentă deja fragilă poate cu ușurință bascula, convinsă că în spatele oricărui mascul (pe care trebuie să-l întîlnești la cursuri și în cafenele) se ascunde un posibil violator.

Chiar cele mai înalte instanțe universitare încurajează și agravează lucrurile prin alegerea — uneori surprinzătoare — a propriilor profesori. Preocupate să apară ca politic corecte și să rezolve o problemă despre care am văzut că este adesea imaginară, universitățile recrutează din ce în ce mai mult, ca profesori, discipoli ai celor mai dure feministe, ca Andrea Dworkin și Catharine Mac Kinnon — ele însele profesoare în universități de prestigiu și vedete mediatice. Inevitabil îți vin în minte anumite practici chineze din timpul lui Mao, cînd avansarea, în orice domeniu, depindea mai puțin de calitățile intelectuale și profesionale ale candidaților și mai mult de puritatea originii lor proletare, de ortodoxia lor maoistă și capacitatea lor de a recita pe dinafară interminabile extrase din operele lui Mao Tzedun.

Katie Roiphe, în cartea citată mai sus, își amintește cu ironie sosirea ei la Princeton. Ce o miră cel mai mult sînt consemnele alarmiste care se dau fiecărei nou venite. Spicuind din broșurile oficiale distribuite studentelor din anul I, ea citează:

„Întrucît nu există semne particulare după care să puteți distinge un violator, fiți vigilentă ori de cîte ori sînteți în preajma unui bărbat."

„Mai mult de jumătate dintre studentele noastre sînt obiectul unui fel sau altul de victimizare sexuală."

„Crezi că este vorba despre dragoste atunci cînd prietenul tău n-are în cap decît cuvîntul sex?"

Lectura nenumăratelor pliante, buletine, broșuri, o face, spune ea, „conștientă de un fel de pericol iminent". În ziarele universitare, redactate de studente, apar articole și chiar poeme denunțînd violul. Este cu atît mai uimitor, notează Katie Roiphe, cu cît toată această mică lume face parte dintr-o generație așa-zis emancipată, cea mai mare parte dintre ei au văzut-o pe Madonna dezbrăcîndu-se pe scenă, ea însăși își amintește de petreceri în care toate fetele prezente își dezbrăcau bluzele și dansau pe jumătate goale pentru a-i ademeni pe băieți. Asta nu înseamnă — îi dezvăluie o colegă înscrisă aici — că în unele universități, cum ar fi Carleton College, nu circulă liste cu nume de *date rapists*, adică de băieți care au încercat să profite de o *date* pentru „a merge mai departe". La începutul acestor liste este înscrisă recomandarea „De castrat".

Altă surpriză pentru Katie Roiphe: ceremoniile de „dați-ne înapoi noaptea" în care fiecare participantă se erijează în victimă. Printre lozincile strigate în timpul primei ei procesiuni cu lumînări, Katie își amintește figura următoare: „Indiferent în ce sîntem îmbrăcate și indiferent unde mergem, da înseamnă da și nu înseamnă nu." Organizatoarele marșului poartă pe braț banderole „pentru cazul în care fetele ar vrea să le vorbească". Se trece apoi la mărturia supraviețuitoarelor: o tînără fată cam durdulie se urcă pe podium cu microfonul în mînă. Ea povestește cum, în timpul unui flirt, s-a dus în camera unui băiat, „în ciuda sfaturilor prietenelor care-mi spuneau că sînt prea beată ca să mai știu ce fac". Băiatul a violat-o, afirmă ea. Ea și-a lăsat canadiana favorită în camera băiatului, care i-a adus-o ulterior, „dar de-atunci n-am mai putut s-o îmbrac niciodată" (trebuie să subînțelegem „atît de tare m-a traumatizat această experiență").

Urmează o fată, îndurerată pînă la lacrimi de „trădarea" prietenului ei. „Eram îndrăgostită de el și el a abuzat de mine."

În cel fel ? „Eram culcați, lipiți unul de altul și el îmi atingea corpul cu mîna. Eram prea încurcată ca să mai spun sau să mai fac ceva." Asta-i tot? Asta-i tot. Nu vom reuși să aflăm dacă prietenul a mers sau nu mai departe, atît sînt de confuze vorbele fetei, aproape isterice. Ceea ce nu-l împiedică pe un tînăr, copleșit și reprobator, să comenteze, și el, la microfon: „Nu este deloc bine să fii bărbat aici, în seara asta." Aceste mărturisiri, redate cu fidelitate de către reporterii voluntari de la *Rag* și de la *Daily Princetonian*, două cotidiane universitare, se încheie cu fraza: „Vă mulțumim că ați ascultat."

Trăsătura comună la toate vorbitoarele, notează Roiphe: o anumită autosatisfacție. „Sînt o supraviețuitoare", repetă toate tinerele fete care se confesează. „După cele ce mi s-au întîmplat este un adevărat miracol că am putut să-mi păstrez prietenii, că reușesc să iau note bune. Este un miracol pentru care-i mulțumesc lui Dumnezeu în fiecare seară. Dacă nu știți cum trebuie să vă purtați cu mine următoarea dată cînd mă vedeți, strîngeți-mă în brațe și spuneți-mi că sînt foarte, foarte curajoasă. Fiindcă, asemeni tuturor victimelor care îndrăznesc să vorbească în timpul acestor ședințe de « dați-ne înapoi noaptea », sînt într-adevăr curajoasă."

Fiecare mărturisire, notează Katie Roiphe, reprezintă, la supraviețuitoare, o ameliorare a imaginii pe care o au despre ele însele. Comunicările se succedă, interminabil, dar jargonul este întotdeauna același, ca un rit în întregime stabilit dinainte. Contrastul între faptele aduse la cunoștința publicului, în general de o uimitoare banalitate, și concluziile pe care le trag victimele, între „evenimente de fiecare zi" și această „indignare politică", este absolut flagrant.

Imposibil să nu vezi în ceremonii de acest gen un amestec de terapie simplistă și de isterie religioasă, cînd, într-o atmosferă incandescentă, mulțimea inspiră și încurajează spovedaniile, urlînd: „Nu e vina ta", „Te credem", „Te iubim", „Hai, povestește". La Universitatea Columbia, în 1992, în timpul

unei *take back the night* deosebit de dramatică, era atîta lume care voia să mărturisească, încît studentele au trebuit să stea la coadă mai multe ore pentru a avea acces la microfon. Pentru niște mărturisiri cîteodată false, notează Katie Roiphe, după ce a descris în detaliu cum un băiat a brutalizat-o înainte de a o viola în indiferența generală („urlam și nimeni nu se deranja") o studentă de la Princeton a trebuit, mai tîrziu, să se scuze în public: inventase totul. În timpul „mărturisirii" ei, pretindea că ar fi depus o plîngere la autoritățile universitare. Un student ziarist și-a dat osteneala să verifice: nici vorbă de așa ceva. Întrebată, supraviețuitoarea a mărturisit că totul era fals, ba chiar că nu-și întîlnise niciodată „violatorul". Studentul pe care-l acuzase, dîndu-i numele, a obținut reparații: fata a trebuit să semneze un articol în *Daily Princetonian*, explicînd că a mințit.

În alte părți, un asemenea comportament ar fi avut consecințe grave, cu recomandarea, poate, a unui tratament psihiatric. Nu însă la Princeton, unde incidentul a fost minimalizat (era, după părerea autorităților „un caz izolat"). Mincinoasa a avut chiar ultimul cuvînt. Motivația ei, a explicat ea în articol, era exclusiv politică, deci era valabilă. „Voiam pur și simplu să atrag atenția asupra victimelor de *campus rape*." Cazuri analoage de acuzații mincinoase au avut loc și în alte campusuri, în special la Vassar.

Dar, într-un sens, autenticitatea faptelor relatate este puțin importantă, căci ne aflăm aici în plin univers orwellian, unde „cuvintele au sensul pe care eu li-l atribui".

Într-o serie de articole („Realities and Mythologies of Rape", *Society*, mai–iunie 1992), Neil Gilbert demonstrează că în 73 % din cazuri (revelate în cursul unor *take back the night* și altor manifestări analoage la Berkeley), presupusele victime nu aveau, de fapt, cîtuși de puțin conștiința că au fost violate, și în 42% din cazuri presupusele victime avuseseră *ulterior* raporturi sexuale cu „violatorii" lor. „Violul" lor a

fost pur și simplu revendicat, contabilizat, înregistrat de către o psihologă de la Universitatea UCLA, Mary Ross.

Aceste „studente violate" erau, după Mary Ross, victimele unei aberații stranii, ale unei „false conștiințe": *nu și-au dat seama de ce li s-a întîmplat.*

Este efectul condiționării: adesea, la unele dintre aceste tinere americance, convingerea că au fost violate vine *mult mai tîrziu.* Katie Roiphe citează un psihiatru pe care una dintre pacientele sale l-a sunat, la ora trei dimineața, pentru o urgență: tocmai își dăduse dintr-o dată seama, spune ea, că fusese violată *cu doi ani înainte.* Specialiștii găsesc lucrul acesta cum nu se poate mai natural. Una dintre broșurile distribuite la Princeton le pune de altfel pe studente în gardă: „O prietenă care a fost violată poate să vă aducă la cunoștință acest lucru, după zece minute sau după zece ani de la violul cu pricina."

Este ceea ce se cheamă „ traumă *a posteriori*".

Nimic surprinzător aici. După criteriul lui Ross, este considerată victimă a unui viol orice studentă care s-a culcat cu un băiat sub influența drogului sau alcoolului și fără să aibă chef să o facă. Ceea ce explică aparenta epidemie de violuri, comentează Katie Roiphe, este noul climat politic, noua definiție politică a violului. Într-un raport, Ross îi confirmă spusele: „A existat un timp, spune ea, în care aceste cazuri n-ar fi fost niciodată evocate. Dar azi femeile le recunosc existența", Ross fiind singura judecătoare a faptelor.

Cu alte cuvinte, cum remarcă Katie Roiphe, „dacă nu i se spune că este o victimă, studenta nu-și dă seama că este o victimă" și n-are probabil nevoie nici de terapie nici de sfaturi. Dar în cazul ăsta ce se întîmplă cu „profesionistele" acestor sfaturi în domeniul traumatismelor, care-și datorează o mare parte din notorietatea lor, din rațiunea lor de a fi, ca să nu mai vorbim din veniturile lor, acestei funcții? Dimpotrivă, pentru a-ți consolida reputația, este bine să exagerezi la maximum

pericolul, chiar dacă el este în mare măsură imaginar. Ceea ce explică faptul că un fost director de la „Date Rape Education Program" de la Universitatea Columbia scrie: „Atunci cînd nu este vorba despre consimțămînt explicit, este vorba despre viol."

De unde această serie de noi reguli, această legislație interioară sau „cod de conduită" datorat autorităților de la Antioch College, reglementînd orice raport fizic: fiecare etapă (mîngîieri, sărut etc.) trebuind să fie, *în prealabil*, nu numai implicit, ci *verbal* consimțită. Oriunde în altă parte, decît în America, ai muri de rîs.

Totuși, dacă am da crezare profesoarei Susan Estrich, feministă activistă și specialistă în drept, autoare a lucrării *Date Rape*, Harvard University Press, 1987, chestionarul este de o inutilitate absolută, fiindcă, *dacă consimțămîntul verbal este în sine suspect* (cum spune ea), *de ce să-i dăm vreo importanță?* În ceea ce privește actul sexual în sine, ar fi mai bine, fără îndoială, să-l autentificăm cum trebuie printr-un act notarial, semnat de cele două părți contractante, și încă...

Și de data asta, Katie Roiphe restabilește bunul simț: după ea, introducînd noțiunea de viol ritual în toate cazurile cînd este vorba de raporturi heterosexuale[1], feministele dure nu fac decît să-i maimuțărească pe moraliștii puritani din secolul al XIX-lea, convinși că, prin natura lor, femeile sînt inferioare bărbaților. Extremismul lor instituționalizează imaginea femeii ca victimă naturală a bărbatului. Conceptul rămîne, chiar dacă limbajul s-a schimbat: femeia tînără de azi nu mai este, ca în romanele din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, „murdărită" și „umilită", ea este „traumatizată", iar uneori *a posteriori.*

Nenumăratele ateliere de lucru (*workshops*), ritualurile, ca acelea din *taking back the night*, o dovedesc cu prisosință:

[1]Ele sînt ciudat de discrete în ceea ce privește raporturile homosexuale, masculine sau feminine.

raporturile afective între fete și băieți în America sînt marcate de o îngrozitoare lipsă de umor și de complicitate amoroasă. Degeaba ai căuta în ele cea mai mică urmă de frivolitate și de ironie. Se constată mereu o dificultate în comunicare.

De fiecare dată cînd observ un cuplu american tînăr pe stradă, ținîndu-se de mînă, rîzînd prostește, afișînd prin al lor *body language* acea bucurie intimă și fizică de a fi împreună, care este una din formele cele mai emoționante ale dorinței și ale iubirii, îmi spun că toată această literatură feministă dură, toate codurile de conduită universitară sînt derizorii și că, din fericire, cea mai mare parte a tinerilor ies teferi din îndoctrinarea pe care o îndură.

Totuși, — de vină este poate imaginația mea — acest spectacol încîntător, atît de banal în Europa, devine în America din ce în ce mai excepțional. Prietenele mele americance se miră continuu că la Paris se văd atîtea perechi îmbrățișîndu-se în colțul străzii — fără îndoială fiindcă acest gen de comportament este pe cale de dispariție la ele acasă.

Asistăm de fapt la un fenomen straniu: pe de o parte, în cursul manifestațiilor de tip *taking back the night*, studentele (cărora, după voga înregistrată de principiile Doctorului Spock, care au marcat cîteva generații, li s-a tot dat cîștig de cauză) își etalează sentimentele cu o impudoare voită, o totală lipsă de măsură, convinse că singurul lucru care contează este propria afirmare de sine, propria *consciousness raising*. Pe de altă parte, aceleași tinere, confruntate cu un băiat, cu realitatea sexuală cotidiană, se trezesc complet inhibate în sentimentele lor, incapabile să reacționeze altfel decît prin stereotipii.

Un exemplu în același timp naiv, înduioșător și pervers: această uimitoare mărturisire publicată în *Stanford Daily* (cotidian scris și girat în întregime de studenții de la Stanford University) din 13 februarie 1992: o candidată la doctorat își povestește deziluzia ei cu prietenul pe care l-a avut în ultimii ani de liceu:

„Ieșeam cu L. Toată lumea știa. Ne sărutam, din cînd în cînd practicam felația, dar nu făceam dragoste. El mi-a cerut-o, dar spusesem nu și el n-a insistat. Dar, în timpul unei situații foarte înfierbîntate de *heavy petting*, îl surprind încercînd să mă penetreze, fără să-mi ceară consimțămîntul. I-am spus nu și el s-a scuzat. Am continuat să ne mîngîiem, l-am supt și pe urmă ne-am sărutat pe gură. Credeam că pericolul a dispărut... dar un pic mai tîrziu el iar a încercat. De data asta a reușit... Răul se produsese. M-a penetrat, a invadat spațiul meu interior. Spiritul meu era atît de distrus, încît nu mai existam (*I had disappeared*). Am vrut să-l mai resping o dată, dar el mi-a strivit personalitatea (*he had crushed my sense of self*). Trupul meu nu-mi mai aparținea. Eram un recipient, nu o persoană... Devenisem victima insensibilității și a nevoilor fizice ale cuiva diferit de mine."

Această nefericită noapte (dar la urma urmelor destul de previzibilă dat fiind ceea ce se petrecuse deja între ei) „a marcat începutul mai multor ani nefericiți". Autoarea povestește că după experiențe sexuale cu alți băieți, „în care nu simt nici o plăcere", ea consultă un terapeut „pentru a avea o mai bună imagine asupra corpului meu. Pentru a-mi regăsi respectul față de mine însămi, drumul a fost lung și dificil. Cinci ani mai tîrziu, pot în fine să fiu activă cu actualul meu prieten și să nu mai simt actul sexual ca un viol, ci măcar ca un serviciu pe care-l faci cuiva. L. nu și-a dat niciodată seama de răul pe care mi l-a făcut." Autoarea pare complet indiferentă la soarta sărmanului L. care, în ce-l privește, ar putea să fie foarte convins că a fost victima unei cochete experimentate...

Ceea ce rezultă în primul rînd din această confesiune, intitulată „He hurt my soul" („El mi-a rănit sufletul"), este ideea că în America seducția este o agresiune. Feministele o demonstrează clar: amorul curtenesc este necunoscut, flirtul cel mai inocent, considerat suspect, este irevocabil condamnat. Am fi putut crede că în universitatea americană facultățile de

franceză vor aduce un ajutor prețios pentru a analiza această prejudecată și că profesorii ar putea chiar să studieze „marivodajul", să-l folosească drept temă de analiză, sau ca subiect de dizertație și dintr-o dată să dedramatizeze. Nu se petrece nimic din toate astea. Acest gen de subiect, riguros interzis, face parte din tabuurile impuse de către poliția polițiilor din campus, supunîndu-se dictatului militantelor feministe intransigente. Într-un climat intelectual cangrenat de dictatura PC, universitățile sînt astăzi nu locuri privilegiate ale dezbaterii de idei, ci fortărețe de conformism. Rezultatul: cu foarte rare excepții, profesorii, oricare le-ar fi gradul și renumele, nu au în cap decît o singură idee — să nu iasă în evidență prin libertatea lor de expresie, să nu dea ocazie la cea mai mică acuzație de antifeminism și mai ales, să plece capul și să iasă basma curată în momentul cînd nesansa face să fie acuzați de sexism sau de hărțuire sexuală. În rezumat, asistăm la un fel de nou maccarthysm intelectual: nu s-a schimbat decît natura acuzației.

Capitolul 2

Universități și maccarthysm

Atitudinea corpului profesoral devine perfect logică dacă înțelegem că membrii acestuia încearcă în primul rînd să evite orice comportament care *ar putea fi interpretat, privit îndeaproape sau doar superficial, ca rasist, sexist, sau ținînd de hărțuirea sexuală*. Pericol real în măsura în care, de exemplu, aplecîndu-se asupra lucrării unei studente, profesorul ar putea din neatenție să-și pună mîna pe umărul ei, sau ar putea să-i scape în timpul unei conferințe o aluzie dubioasă, adică îndrăzneață, sexistă sau rasistă — în tot cazul *considerată ca atare* fie și numai de *una singură dintre studentele lui*. Iată ceva ce frizează ridicolul: o profesoară de un grad superior, într-o universitate prestigioasă, a reușit să scoată de pe peretele unui birou din colegiu reproducerea unui tablou „insuportabil și care o incomoda", un fel de „hărțuire sexuală prin imagine interpusă" — era vorba despre *Maja desnuda* a lui Goya. Alte cazuri sînt mai puțin hazlii, iar profesorii, mai ales cei încă netitularizați, trăiesc de zece ani în teroarea de a nu atrage atenția cenzorilor, fie studenți, fie membri ai corpului profesoral.

Asociația profesorilor de colegiu ține un registru cu numeroasele cazuri de profesori concediați pentru „hărțuire sexuală" *fără nici cea mai mică dovadă decît acuzația studentei respective*.

Acuzația de hărțuire sexuală nu vine numai de la studentele victime ale unui limbaj, sau ale unor „familiarități" suspecte din partea profesorilor: o literatură abundentă, publicată chiar de autoritățile universitare, menționează și cazul unor

studenți de sex masculin, putînd, conștient sau inconștient, să agreseze sau să incomodeze profesorii femei. Este suficient ca, într-o lucrare, sau într-o dezbatere în timpul unei ședințe de lucru, un student să dea dovadă de sexism, adică să-i scape o aluzie nefericită, ofensatoare, și el devine pasibil de consiliul de disciplină. Justiția americană, în general atît de scrupuloasă cînd este vorba de drepturile acuzaților, atît de avidă de probe materiale atunci cînd este vorba de escrocherii, furturi sau asasinate, devine mult mai puțin grijulie atunci cînd autoritățile universitare își fac, în comitet restrîns, propria justiție. Frica de a nu încălca regulile stabilite de *political corectness* explică severitatea lor, uneori absurdă și aproape întotdeauna consternantă. Severitate care de altfel nu le satisface pe feministele cele mai active. După autoarea lucrării *Profesorul libidinos*, justiția formală n-are nimic de-a face cu reprimarea delictului de hărțuire sexuală, fiindcă, dacă o „fetișcană de nouăsprezece ani și de cincizeci de kilograme îndrăznește să se plîngă că a fost mîngîiată sau amenințată de un profesor care-i predă Shakespeare, imediat specialiștii în latină, geografie, fizică, arhitectură, mecanică și drept vor descoperi legăturile care-i unesc. La unison, ei vor enunța platitudini privind loialitatea instituției, libertatea academică și mersul justiției."

Cu alte cuvinte, zarurile rămîn măsluite, fiindcă opresiunea masculină este inexorabilă, iremediabilă. Dacă trebuie ca reclamanta să mintă, ei bine, minciuna va fi considerată necesară pentru restabilirea dreptății feminine imanente, atît de mult timp călcată în picioare. Cum spune Katie Roiphe, „noțiunea de hărțuire sexuală, la feministe, a luat o asemenea amploare că ele nu mai țin cont de limitările impuse de sistemul disciplinar". În mintea lor, „scopul de a curăța universitatea de acești factori poluanți merită prețul cîtorva injustiții individuale, un preț absolut acceptabil" (Katie Roiphe, *op.cit.*). Intimitatea între profesor și studentă fiind condamnată sever

de codul american de conduită universitară, ne putem întreba ce soartă ar fi avut mai multe cupluri de intelectuali eminenți (Sartre–Beauvoir, Irène și Frederic Joliot-Curie), dacă această regulă ar fi funcționat pe timpul carierei lor universitare.

Poliția-polițiilor o dată intrată în rol nu se mulțumește să supravegheze activitățile profesorilor în interiorul și în afara universităților. Puterile ei sînt reale și uneori exorbitante. Dovadă, două cazuri, printre altele, unul la Chicago și altul la Universitatea din New Hampshire.

La celebrul Seminar teologic din Chicago, profesorul Graydon Snyder, de șaizeci și patru de ani, pastor protestant, profesor de religie comparată, istoric cunoscut pentru studiile sale filozofice despre Sfîntul Pavel și scrierile despre arta medievală creștină, a fost supus unei supravegheri stricte. Timp de mai multe luni, un agent al poliției interioare din universitatea lui i-a înregistrat chiar toate cursurile în scopul de a detecta tendințele de hărțuire sexuală verbală. Casetele, ulterior ascultate și clasate cu grijă, trebuiau să servească drept probe.

Motivul ar fi profund comic dacă n-ar fi riscat să aibă consecințe nefaste asupra carierei și reputației acestei personalități. Pentru a ne explica o asemenea supraveghere, trebuie să revenim asupra specialității profesorului Snyder — religia comparată — și asupra cursului încriminat, care s-a aflat la originea nenorocirilor lui.

Era vorba, în ziua respectivă, despre Talmud. Rabinii talmudici sînt neîntrecuți în organizarea de dezbateri în contradictoriu pe teme obscene cu scopul de a defini o morală conformă cu etica iudaică. Dezbaterile talmudice sînt prin tradiție interminabile, iar subiectele de discuție — cel puțin pentru neinițiați — sînt adesea inutile. În timpul cursului său, profesorul Snyder voise să le demonstreze studenților lui (dintre care jumătate erau femei), pînă unde poate merge caricaturala minuție a argumentației talmudice cînd este vorba de a dezbate natura dorinței sexuale.

Printre raționamentele ipotetice care fac regulat deliciul experților în talmudism, profesorul Snyder a avut nefericita idee să-l citeze pe acesta: „Să presupunem că un muncitor, care lucrează pe un acoperiș, cade, din greșeală, peste o femeie, care-i amortizează căderea. Să presupunem că a căzut peste ea în așa fel încît, în mod accidental, penisul lui a penetrat-o. Este ea dezonorată? Muncitorul este vinovat din punct de vedere sexual?"

Răspunsul „talmudic corect" este următorul: întrucît căderea este accidentală, nu putem considera victima ca dezonorată, fiindcă n-a existat nici o dorință vinovată din partea muncitorului. El va fi totuși răspunzător de sănătatea ei și o va despăgubi financiar.

Anecdota aceasta, la limita absurdului — și citată ca atare — se insera într-un context serios. Profesorul Snyder dorea să le demonstreze elevilor lui punctele de convergență între morala sexuală evreiască și cea creștină în privința păcatului carnal. În cele două religii, o importanță considerabilă se acordă *dorinței conștiente*, absența dorinței, în cazul citat, explicînd de ce nu a existat nici un fel de dezonorare sexuală.

Prezentat în contextul indicat, cazul talmudic a avut consecințe imprevizibile. Una dintre eleve s-a simțit profund ofensată. După părerea ei, profesorul Snyder alesese intenționat această anecdotă pentru a sublinia ascendentul brutal al bărbaților asupra femeilor — brutalitate pe care el „avea aerul să o aprobe". În plîngerea ei adresată rectorului Seminarului din Chicago, ea l-a acuzat pe Snyder că a „stresat-o" și că „a prejudiciat cu bună știință nivelul ei academic".

O înaltă curte universitară a luat apărarea studentei. Snyder s-a ales cu o mustrare oficială, dezastruoasă pentru cariera lui, fiindcă figura la dosar și fusese distribuită în scris tuturor membrilor Seminarului, atît studenți cît și profesori. Din acest document rezulta că atitudinea lui fusese inacceptabilă, că folosise „un limbaj fățiș sexual" (*had engaged in verbal conduct of a sexual nature*) și prin aceasta „crease un climat intimidant, ostil și provocator". A fost somat să-și prezinte scuzele în fața studentei cu pricina, să consulte un terapeut, în vederea unei eventuale terapii, și să nu rămînă niciodată singur cu o studentă.

Furios și umilit, Snyder a dat în judecată Seminarul teologic. Procedura este în curs. „Dacă pierd, este clar, spune el, că anumite părți din Biblie nu vor putea fi niciodată predate." „Pastorul Snyder este nevinovat și a citat corect Talmudul, spune rabinul Aaron Soloveichik, de la Colegiul rabinic din Chicago. Oamenii trebuie să înceteze să vadă în Talmud un ecou al propriilor lor prejudecăți." Alți eminenți teologi adaugă că, dacă Snyder pierde procesul, părți întregi din Coran, din Mahabharata și, mai ales, din Levitic (clar homofobe) vor fi excluse din cursurile universitare și din seminariile americane.

Dar și mai îngrijorător se dovedește climatul orwellian de delațiune și intoleranță în care s-a trezit Snyder. „N-am avut nici o posibilitate de a-mi confrunta opiniile cu cele ale reclamantei, n-am putut să iau cunoștință de acuzațiile care mi se aduceau, nici să-mi pregătesc apărarea" (interviu cu autorul).

Între timp, profesorul și-a reluat cursurile și a fost scos de sub supraveghere directă. El și-a sfidat deschis judecătorii refuzînd să consulte un terapeut. Dată fiind reputația lui în materie de religie comparată, destituirea lui pare de neconceput. Dar relațiile lui cu majoritatea confraților rămîn încordate. „Mulți dintre ei, spune el, sînt terorizați de militanții extremiști, gata să detecteze peste tot hărțuirea sexuală. Printre cei mai înverșunați se află un personaj important de la facultate. Adevărul este că — în ciuda considerației amicale pe care mi-o arată mulți dintre studenții și studentele mele, fiindcă agitatorii sînt în minoritate — prezența mea nu este văzută cu ochi buni, mulți dintre colegii mei se uită cruciș la mine, pur și simplu fiindcă le este frică. Știu și că, din cauza a ceea ce

mi s-a întîmplat, îmi vor fi refuzate o serie de distincții la care aș fi fost îndreptățit să aspir la sfîrșitul carierei. *Bible Review* spune despre mine că am devenit cel mai celebru profesor de religie comparată din America pentru merite negative: se uită interpretarea pe care am dat-o la Sfîntul Pavel, pentru a se evoca doar această afacere lamentabilă"(interviu cu autorul).

La puțin timp după întîmplare, în 4 mai 1994, *Newsweek* notează: „Unii nu-l mai văd azi pe Dumnezeu decît ca pe un babalîc libidinos."

Climatul „intimidant, ostil și provocator" reproșat profesorului a constituit un motiv de acuzare și într-un alt caz, la fel de grotesc, în 1992. Și de data asta, faptele ar fi fost rizibile, dacă n-ar fi avut consecințe tragice asupra victimei.

J. Donald Silva, de cincizeci și opt de ani, este, sau mai bine zis era, profesor titular de literatură la Universitatea din New Hampshire. Este în același timp pastor la Biserica congregaționistă din apropiere de Portsmouth, bunic a patru nepoți și specialist în istoria și literatura portugheză. Cea mai mare parte a cursurilor și le ținea la Thompson School of Life Science, departament în cadrul universității care pregătea pădurari, ingineri agronomi și specialiști în horticultură.

Într-o zi, în mai 1992, conștient de torpoarea din clasă, profesorul Silva a încercat să-și stimuleze elevii emițînd o mică reflecție despre natura procesului de creativitate literară. „Este o formă de concentrare analoagă actului sexual, le-a spus el. Te concentrezi pe subiectul respectiv. Cauți ținta ideală. Îi dai tîrcoale. Examinezi subiectul. Calculezi distanța între el și tine și te concentrezi. Folosești această concentrarre (*focus*) pentru a traduce experiența în limbaj. După care te topești în subiect. (*You and the subject become one.*)"

O studentă s-a considerat „șocată" de această expunere, dar n-a spus nimic. După două zile, Silva a avut o altă frază nefericită: voind să ilustreze o tehnică de descriere aliterativă și onomatopeică simplă, dar expresivă, a avut ideea să citeze un

text pe care l-a găsit pe plicul unui disc de muzică orientală și care conținea următoarea frază: „Putem compara dansul din buric cu o gelatină pusă pe o farfurie sub care funcționează în permanență un vibrator." De data asta a fost prea mult: două studente din clasă s-au hotărît să reacționeze cum fuseseră învățate în timpul cursurilor despre hărțuirea sexuală.

La cinci zile după pronunțarea nefericitei fraze care conținea cuvîntul „vibrator", Silva a fost convocat în ședință extraordinară de către un comitet de cadre didactice, acuzat de hărțuire sexuală de opt studente care se declarau înjosite de vocabularul și insinuările lui.

Punîndu-și plîngerile și pe hîrtie, în scrisori pline de greșeli de ortografie, ele notau: „Dacă vrea să atragă atenția asupra unui lucru pe care dorește să-l reținem, un profesor de engleză dispune în mod sigur de vocabularul necesar fără să fie nevoie de acest gen de exemple... Există o barieră între ceea ce este permis și ceea ce este inacceptabil și ofensator. Don Silva a depășit cu mult această barieră." Fetele nu s-au oprit aici, ci au constituit, la puțin timp după aceea, un dosar unde consemnau diferite dovezi ale „comportamentului sexist" al profesorului.

Verdictul nu s-a lăsat așteptat: rectorul universității l-a înlăturat pe Silva din funcțiile lui, sub pretextul că „felul în care-și ține cursurile, care au un conținut sexual, a creat un climat intimidant, ostil și provocator." I s-a dat o amendă (2 000 de dolari „pentru a plăti un înlocuitor care să preia cursurile pe care Dvs. nu le mai puteți ține") și a fost somat să consulte „săptămînal, timp de un an... un psihoterapeut profesionist, agreat de universitate". În fine, Silva a trebuit să scrie o scrisoare de scuze, „pentru vina de a fi creat un climat șocant". Nu a fost chip să obțină, în ciuda cererilor repetate, nici o explicație directă cu rectorul universității.

După ce a fost destituit pentru o scurtă perioadă (un comitet de profesori i-a anulat condamnarea), Silva a fost reintegrat, dar nu pentru mult timp. Înaltele foruri universitare, urmate

îndeaproape de SHARPP, nu s-au oprit aici. Au avut loc noi confruntări cu comitete de profesori ostili, care au confirmat pozițiile șefului universității: Silva a fost din nou „suspendat fără indemnizație" pentru un an și i s-a ordonat să-și înceapă ședințele de psihoterapie. A făcut contestație. În septembrie 1994, un judecător federal a hotărît că drepturile lui constituționale fuseseră violate, a decis reintegrarea lui, dar și-a declinat competența în privința restanțelor de salariu și a despăgubirilor la care ar avea dreptul. Fără salariu de doi ani, profesorul Silva speră încă să se reîncadreze în universitate, în ciuda climatului nesănătos care domnește aici, dar rectorul a anunțat că va urma un recurs în anulare. „Am primit șaizeci de scrisori de la profesori pensionari, scandalizați de ceea ce mi s-a întîmplat, a afirmat Silva, dar profesorii în activitate care să-mi fi împărtășit indignarea lor sînt rari. Le este prea frică. În cazuri de acest gen, caracteristica mediilor universitare actuale este tăcerea."

În aceste două cazuri, pe cît de ridicole, pe atît de meschine, nu există nici o urmă de tentativă de hărțuire sexuală, la drept vorbind. Cei doi profesori au fost persecutați pentru cîteva fraze anodine. Unii văd aici puterea cu totul nouă a unei armate de comisari politici, aplicînd orbește regulamente emanînd de la Washington, care definesc hărțuirea sexuală ca înglobînd „tot ce este susceptibil să șocheze pe cei sau cele care ascultă pe prezumtivul vinovat", cu alte cuvinte, profesorii sînt complet la cheremul acelor femei și acelor bărbați care văd răul și sexul peste tot. Astfel, în cazul profesorului Silva, studenții fuseseră condiționați de SHARPP — organizație mixtă de profesori și studenți recrutați din grupurile feministe cele mai extremiste — în special de către unul dintre comisarii politici de la Universitatea din New Hampshire, profesoara Barbara White.

Universitățile americane care să nu aibă fiecare *horror story*-ul ei, cum spune Dinesh D'Souza, în *Illiberal Education*[1], sînt rare. În Middle West, la Universitatea din Minnesota, ideologia *political corectness* i-a incitat pe studenți (ca de altfel în numeroase alte universități), să serbeze aniversarea descoperirii Americii de către Columb organizînd un simulacru de proces, în care acela era judecat „pentru crime contra umanității"[2].

Sînt însă exemplele minore, grotești, care ilusrează mai bine noul climat. Acum doi ani, studenții de la Universitatea din Minnesota au realizat, într-un spirit umoristic tras de păr, un fel de „galerie de portrete" ale profesorilor lor. Fiecare profesor era fotografiat cu însemnele caracteristice ale specializării sale. Un profesor, istoric militar, poza purtînd celebra bonetă a lui David Crockett și ținînd în mînă un Colt 45 pe care-l împrumutase. Un altul, specialist în istorie antică, poza în costum roman și ținea în mînă o spadă.

Expoziția de fotografii n-a stîrnit nici o reacție, pînă în ziua cînd o profesoară de la facultatea de istorie a văzut-o și s-a considerat „ofensată" și „amenințată" de aceste două fotografii. S-a plîns rectorului, care a dispus să fie scoase, invocînd „climatul de frică din campus". Cei doi profesori, furioși și socotindu-se la rîndul lor ofensați, au dat universitatea în judecată. Unul dintre ei avea un contract provizoriu, care risca să nu-i fie reînnoit.

Profesoara de la Minnesota care mi-a adus la cunoștință această poveste nu vrea să-și dezvăluie identitatea. Nefiind titulară, știe că dacă numele ei este dezvăluit riscă să-și piardă postul. În realitate, spune ea, acuzațiile de hărțuire sexuală nu sînt decît un pretext. „Sîntem la cheremul unor adevărați comisari politici care au găsit singurul mijloc de a obține promovări și putere. În anii '50 eticheta de « comunist » era suficientă pentru a distruge cariera unui cadru didactic. Azi este

[1] *L'Éducation contre la liberté* (*Educația contra libertății*), de Dinesh D'Souza, publicată în Franța la Gallimard, colecția „Le Messager", 1992.

[2] Mărturia unui membru al facultății de istorie a universității.

suficient să lansezi acuzația de hărțuire sexuală pentru a obține același efect și pentru a ne înlătura."

La această situație se adaugă un sordid interes bănesc. Salariile — modeste — ale universitarilor sînt completate prin *merit bonus*-uri, suplimente cu atît mai prețioase, cu cît sînt precare, depinzînd de randament și de totalitatea calificativelor pe care profesorul le obține de la superiorii lui. Or, orice acuzație de hărțuire sexuală duce automat la pierderea acestei prime care poate fi acordată unui alt profesor cu merite mai multe — adică, în anumite cazuri, mai corect din punct de vedere politic. Personalul administrativ al universității, dintre care se recrutează un anumit număr de comisari politici ai ideologiei feministe, are prin urmare o putere atît de mare încît unele universități trec azi prin mari dificultăți în a-și găsi profesori specializați pe subiecte „sensibile", cum ar fi literatura medievală, unde referințele sexuale sînt inevitabile.

La Universitatea din Minnesota și în multe alte centre, studenții de sex masculin evită sistematic anumite cursuri și anumite cadre didactice femei, fiindcă se tem, cu sau fără motiv, că vor fi ridiculizați în public sau sistematic notați prost. La fel, o studentă discipolă a Andreei Dworkin sau a Catharinei Mac Kinnon nu va ezita, în caz că obține rezultate proaste, să se răzbune pe profesorul ei, bărbat sau femeie, acuzîndu-l de discriminare sau hărțuire sexuală.

Din cauza acestui climat de frică și a spiritului de intoleranță, mai mulți străluciți studenți de la facultatea de istorie de la Universitatea din Minnesota au plecat în altă parte — sau chiar au hotărît să nu-și mai continue studiile. În ce-i privește pe profesori, situația este și mai dramatică: spre deosebire de domeniul industriei, unde cadrele trec cu ușurință dintr-o întreprindere în alta, și fără să stea mult pe gînduri, profesorii, o dată recrutați de o universitate, se mențin aici și fac carieră. Cei care ar solicita un transfer s-ar pune într-o situație delicată. Mai multe mărturii de bună credință (și ele tot anonime,

din motivele știute) ne asigură că există în lumea universitară americană o adevărată mafie a comisarilor politici, care își comunică între ei numele tuturor celor care — bărbați sau femei — lasă de dorit din punctul de vedere al ideologiei *political corectness*, indiferent din ce domeniu de activitate ar fi. Profesorii aceștia nu au nici o șansă de a obține o promovare, oricît de strălucite CV-uri ar avea.

Cu profesorul David Goldberg, de la Universitatea din Michigan, s-a întîmplat probabil și mai rău: din 1992 este victima unei ostracizări generalizate. Acest profesor reputat, sociolog și expert în statistici, cunoscut pentru opiniile sale liberale, dar și pentru felul lui direct de a și le exprima, predă de treizeci și opt de ani statistici comparate. Pentru ca grupa să nu adoarmă, va explica el mai tîrziu (într-o convorbire cu autorul), alegea să-și ilustreze ideile examinînd două subiecte care se află în centrul preocupărilor americanilor: dezavantajele condiției de femeie și ale condiției de negru. Trebuie spus că un ecuson foarte în vogă la feminiști poartă pur și simplu numele de „59 %", care înseamnă cît la sută din veniturile bărbaților cîștigă femeile în America. Scopul lui Goldberg era să arate necesitatea, în materie de statistici, de a ține cont de factori multipli și de a demonstra că, pornind de la date parțiale sau manipulate, se poate dovedi orice. Cursul se baza pe o analiză în același timp riguroasă și concretă a unor date multiple care defineau veniturile femeilor și ale negrilor și trăgea concluzia că ecusonul cu pricina exagera mult. Decalajul între venituri există, dar — analizat în ansamblu, pe grupe de vîrstă și pornind de la cifrele furnizate de Census Bureau[1], acest decalaj nu depășea 15 %.

La fel, analiza pe care o făcea el împrumuturilor bancare, pe grupe etnice și pe categorii de venituri, dovedea că refuzul

[1]Echivalentul american al lui INSEE (Institutul național de statistică din Franța).

băncilor americane de a împrumuta bani solicitanților negri sau de origine hispanică — plîngere constantă a liderilor acestor minorități etnice — nu mai corespundea realității.

Este riscant, în America actuală, să atentezi la aceste clișee. Mai multe grupuscule militante de la Universitatea din Michigan (Organizația politică a radicalilor feminini în sociologie, Sociologii de culoare, Conducerea studențească a Colegiului de la Rackham, Studenții de culoare din Rackham, Centrul Baker–Mandela pentru educație antirasistă, Studenții de culoare în științe politice) au depus la rectorat o reclamație pentru sexism, provocare rasială, stereotipie rasistă și sexuală și pentru introducerea unui climat nesănătos în mediul universitar, prin prejudiciile aduse femeilor și studenților de culoare. Într-o scrisoare lungă, semnatarii îl acuzau totodată pe Goldberg că „și-a folosit puterea pentru a provoca conflicte între studenți,... excitație rasistă... împiedicînd femeile și pe oamenii de culoare să profite de experiența lor", și l-au somat pe președintele Universității din Michigan, James Duderstadt, să-i interzică orice posibilitate de a preda de acum înainte în universitate, indiferent ce materie.

În loc să facă cercetări pe teren și să analizeze conținutul veritabil al conferințelor lui Goldberg, Duderstadt s-a pronunțat imediat în favoarea acuzatorilor, le-a aprobat plîngerea și a anunțat public suprimarea cursului profesorului Goldberg. Cînd întreaga facultate de sociologie s-a ridicat împotriva acestei decizii, rectorul a dat un pas înapoi: nu, Goldberg nu era rasist, dar avea alte probleme (se subînțelege, de natură psihologică). Cazul lui Goldberg este încă în dezbatere. Pus literalmente în carantină de către superiorii lui ierarhici, a intentat și el un proces împotriva lor. Cursul lui s-a reluat, cu rezerva că el trebuie predat de încă un profesor, mai puțin controversat.

De fapt, studenții instigatori (care nu asistaseră la cursul lui și dintre care, de altfel, nici unul nu a avut curajul să semneze plîngerea) se răzbunau din alte motive pe profesorul Goldberg: într-o lume universitară unde, de frică să nu fie arătați cu degetul, profesorii îndrăznesc din ce în ce mai puțin să-și noteze cu obiectivitate studenții, mai ales pe cei care fac parte din minoritățile neagră sau hispanică, Goldberg refuză să pună în pericol nivelul înalt al Universității din Michigan și această exigență îi indispune nu doar pe militanții negri, dar și pe anumiți profesori impregnanți de *political corectness*.

Este ceea ce subliniază profesorul Carl Cohen, apărător al lui Goldberg, într-o scrisoare adresată tuturor membrilor Universității din Michigan: „Hărțuirea sexuală practicată de el s-ar exprima în două feluri: în primul rînd, citează cifre pentru a demonstra că există o disparitate între veniturile femeilor și cele ale bărbaților, dar că aceasta este greu de măsurat... Scopul lui este să arate că ecusonul 59 % exagerează decalajul — ceea ce reduce eficiența unui argument de fond. Dar orice reducere a gradului de victimizare a femeilor nu este nimic altceva, pentru studenți, decît o dovadă de sexism.[...]"

Ulterior, Goldberg avea să constate că printre numeroșii semnatari care protestau împotriva absurdității măsurilor luate împotriva lui, nu exista nici o singură femeie și nici un singur cadru didactic netitular. „Le era prea frică", a spus el într-o convorbire cu autorul acestei cărți.

Exemplele de mai sus ilustrează climatul de teroare care domnește într-un mare număr de instituții americane. Implicațiile sînt grave în măsura în care, în Statele Unite, *imposibilitatea de a comunica* altfel decît prin intermediul unui ansamblu de clișee codificate nu se limitează la sex, la *political corectness* și la hărțuirea sexuală, ci devine unul din semnele de suferință cele mai evidente ale unei societăți în derivă.

Dar există ceva și mai grav: în acest climat unde ignoranța merge mînă în mînă cu un conformism credul, tragedia nu este niciodată departe — o dovedește exemplul unui anumit număr de procese majore, la limita suportabilului.

Capitolul 3

Familii demonizate

În documentația care i se pune fiecărei studente la dispoziție atunci cînd sosește la Princeton figurează și o broșură despre viol care conține, cum am spus, următoarea mențiune: „O prietenă care a fost violată poate să vă facă această confidență și să vă aducă la cunoștință violul a cărei victimă a fost zece minute sau *zece ani* după ce el s-a petrecut." În jargonul psihologic american aceasta se numește *recovered memory*, „memorie recuperată".

În America, terapeuții care să facă distincția între memorie recuperată adevărată și memorie imaginară sînt rari. Organizația SHARPP de la Universitatea din New Hampshire a înregistrat într-un singur an 73 de cazuri de studente „supraviețuitoare ale unei agresiuni sexuale" și 35 de „supraviețuitoare ale unui incest sau abuz sexual infantil". Fuseseră ele toate într-adevăr victime ale unor obsedați sexuali sau doar așa credeau ele, a întrebat-o pe profesoara Barbara White jurnalistul de la *New York Times*, Richard Bernstein.[1] Răspunsul este lipsit de echivoc: „Dacă ele cred asta, rolul nostru este să le validăm experiența."

Nu numai în universitățile americane memoria recuperată este considerată ca aproape sfîntă. Sistemul penal și judiciar american se ocupă de cazuri de abuz sexual infantil aproape în același fel. În douăzeci și trei din cele cincizeci de state ale

[1]Articol al lui Richard Bernstein („Guilty If Charged"), în *New York Review of Books*, 13 ianuarie 1994.

Uniunii, (inclusiv Washington și California) reclamațiile bazate pe fapte datorate memoriei recuperate se primesc pe o perioadă de trei ani *de la data cînd această amintire s-a manifestat pentru prima oară.*

Cu alte cuvinte, prescripția este aproape nulă. Fie că este vorba despre un viol, de un abuz sexual sau de un alt delict oarecare, bărbați și femei (indiferent de vîrstă), care se cred victime ale unui agresor pot, *zece, douăzeci, treizeci de ani după ce le-a apărut în minte pretinsul eveniment de memorie recuperată și de la momentul cînd încep să și-l amintească,* să facă plîngere împotriva agresorului respectiv — iar asta pe o perioadă de trei ani.

Două dintre procesele-verbale ale unor afaceri judiciare foarte recente, dintre care una aflată încă pe rol, evocă asemenea cazuri. La vremea lor (1990 și 1991), ele au făcut să vorbească ziarele din Statele Unite aproape tot atît de mult timp ca și, în Franța, afacerea micuțului Gregory, neavînd totuși nici un ecou în Europa. În ciuda laturii lor insolite, ele nu sînt unice: la ora actuală, aproape peste tot în America au loc procese analoage, chiar dacă conținutul lor este uneori mai puțin dramatic. Ele arată pînă unde pot duce aceste fenomene ale memoriei recuperate și tehnicile terapeutice în vogă dincolo de Atlantic. Unele dintre aceste fenomene erau așa de stranii, că mi se părea uneori, în timp ce eram scufundat în lectura proceselor-verbale de interogatoriu de la poliție, că asist la un *remake* al proceselor de vrăjitorie din Salem. Și totuși, în același timp fapte diverse, documente sociopatologice punînd cu seriozitate în discuție anumite procedee judiciare și polițienești, și departe de a fi unice, ele ilustrează, deși într-un fel cam exagerat, o anumită realitate americană contemporană.[1]

[1]Pentru anumite detalii din acest capitol, îi datorez mult lui Lawrence Wright care s-a aplecat asupra cazului familiei Ingram, publicînd mai multe articole pe tema aceasta în *New Yorker*, apoi o carte remarcabilă: *Remebering Satan*, Alfred A. Knopf, New York, 1994.

Prima afacere judiciară, foarte mediatizată, începe în statul Washington, în nord-estul Statelor Unite, în iarna lui 1988.

În momentul acela Paul Ingram, în vîrstă de patruzeci și trei de ani, era funcționar de poliție în Olympia, un orășel de 5 000 de locuitori. Viața lui se desfășoară în aparență fără probleme: soția lui, Sandy, i-a dăruit cinci copii, trei băieți și două fete. Bine văzut de concetățeni, muncitor, cinstit, integru deși puțin limitat și fără umor, Ingram, născut catolic, a trecut, împreună cu familia, la penticostali — iar această convertire are legătură cu ceea ce va urma.

Relațiile lui cu copiii nu sînt bune. Paul Ingram este un tată excesiv de sever, mai ales de cînd a aderat la Biserica penticostală, în care accentul se pune pe spovedania în public și pe „vocile care emană de la Dumnezeu". Fiul lui mai mare, Paul junior, care suportă greu așa ceva, pleacă într-o zi fără să-și anunțe părinții și fără să mai dea ulterior vreun semn de viață; Chad, cel mai mic, are necazuri cu justiția, deși foarte ușoare. Singur Mark, născut tîrziu, — are, în 1988, 9 ani — exagerat de răsfățat de mamă, este un copil fără probleme .

Cele două fiice, Ericka (22 de ani în 1988) și cea mică Julie (17 ani), sînt foarte atașate una de alta, dar nu seamănă între ele. Ericka, frumoasă, cochetă, foarte atentă la modă, cititoare asiduă de reviste pentru femei, îi ține totuși pe băieți la distanță, ca și Julie de altfel, mai rezervată și mai „băiețoasă". Cît au fost mici, au dormit amîndouă în aceeași cameră, în paturi suprapuse. Ele erau puțin comunicative, dar Sandy, mama lor, își amintește că i-au făcut cîteva confidențe, destul de banale de altfel: spuneau amîndouă că vor să fie fecioare la căsătorie. În mica comunitate închisă a Bisericii penticostale din Olympia, era poate o modalitate de a se pune în valoare înaintea pastorului John Bakun, personaj important al locului, care primea toate spovedaniile lui Sandy și ale soțului ei.

Încă de la începutul adolescenței lor, Ericka și Julie îi privesc pe bărbați ca pe niște animale de pradă. În 1983, cînd

avea 17 ani, Ericka a făcut plîngere împotriva unui bărbat care, aducînd-o cu mașina, a avut o atitudine „incorectă": i-a pus mîna pe genunchi. Din lipsă de probe, plîngerea ei n-a avut nici o urmare. La puțin timp după aceea, Julie, la rîndul ei, acuză un vecin că a „inoportunat-o". Poliția face cercetări, dar conchide și ea inutilitatea urmăririi penale.

În septembrie 1988, sosește în Olympia un personaj ciudat: Karla Franka. Fostă dansatoare, fostă actriță convertită la Biserica penticostală și parțial remunerată de această Biserică, Franka se laudă cu daruri de vindecătoare și cu „discernămîntul ei spiritual". Ea afirmă că atunci cînd „Dumnezeu pune stăpînire pe ea și o călăuzește" ea capătă darul de a vedea dublu. Vedetă a micilor comunități penticostale din nord-est, datorită trecutului ei de actriță (a apărut mai ales în clipuri publicitare), face regulat turul comunităților din statul Washington, adresîndu-se în special fetelor în timpul ședințelor „de la suflet la suflet" organizate de pastorul Bakun. Bărbații sînt excluși, se vorbește „ca între femei" și se spune totul.

În timpul unei asemenea reuniuni, Karla Franka, „aflată în stăpînirea lui Dumnezeu", „are revelații". „Văd o fetiță de cinci ani. Este într-un dulap sub scară. Aude pași. Cineva se apropie de dulap, îl închide cu cheia pe din afară și ei îi este foarte frică."

Una dintre fetele aflate de față izbucnește în lacrimi, se ridică și anunță: „Eu eram."

Tot în transă, și exprimîndu-se tot „prin glasul lui Dumnezeu", Franka declară atunci: „Aici se află cineva care a fost victima unei agresiuni sexuale. Agresorul este o rudă apropiată." Mai multe fete încep să plîngă și se desemnează ca victime. Cea mai afectată este Julie. „Tatăl meu și-a bătut joc de mine, ar fi șoptit ea între două suspine. S-a întîmplat ani de-a rîndul." „S-o vindece Dumnezeu", psalmodiază Franka.

Mai tîrziu, o anchetă a poliției o va amesteca și pe Ericka în aceste acuzații. Aceasta, prezentă și ea la adunare, izbucnește într-un plîns violent. În așa hal, încît Karla Franka, ce

tocmai se pregătea să plece în California, este rugată să revină în sală și „să facă ceva".

Atunci Franka ia inițiativa. După propria mărturie făcută la poliție, „ascultă chemarea lui Dumnezeu" și intră din nou în transă. „Cuvintele « abuz sexual » îmi apar în spirit", va spune ea mai tîrziu. Adresîndu-se Erickăi, îi spune: „Cineva și-a bătut joc de tine cînd erai mică." Se concentrează: „Era tatăl tău și asta a durat mulți ani." Ericka rămîne tăcută. Franka o sfătuiește „să se adreseze unor profesioniști".

La puțin timp după aceea, Ericka și Julie părăsesc casa părintească fără să dea părinților nici cea mai mică explicație, dar răspîndind în oraș o avalanșă de acuzații: fuseseră violate nu numai de tatăl lor ci și de cei doi frați, Chad și Paul junior. Julie se destăinuie prietenelor că tatăl ei a sodomizat-o și i-a dat o boală venerică.

Mama lor, Sandy, află toate astea de la vecini: fără să creadă nimic, dar intrigată, ea îi aduce la cunoștință soțului ei toate aceste acuzații. Paul Ingram neagă totul.

Perechea pleacă pentru cîteva zile în vacanță în Oregon. În lipsa lor, un tînăr polițist de la brigada de moravuri, Joe Vukich, le interoghează pe cele două fete. Foarte repede este îngrozit, fiindcă acuzațiile celor două fete devin mai precise — și mai grave. Julie afirmă că tatăl ei a violat-o cînd avea cinci ani și că violurile au continuat și în anii următori. Ea povestește cum tatăl lor se strecura în dormitorul comun, violîndu-le pe cele două fete pe rînd.

De ce nu spuseseră nimic pînă atunci? a întrebat Vukich. „Mama nu voia să ne asculte", răspunde Julie. Interogată separat, Ericka povestește aproape același lucru. „Acum un an tatăl meu mi-a transmis o boală venerică, spune ea. A trebuit să mă tratez la un doctor. Aceasta s-a întîmplat în 1987. În acel moment violurile au încetat."

Cînd s-a întors din Oregon, în 28 noiembrie 1988, Paul Ingram, încă ajutor de șerif în orașul Olympia, este interogat

de Vukich și Brian Schoning, un veteran de la poliția de moravuri din regiune. Paul Ingram este conștient de gravitatea faptelor. El știe că riscă, în seara aceea, chiar să intre la închisoare.

Polițist emerit și bine cotat, Ingram este la curent cu tezele oficiale pe tema memoriei recuperate. Este totodată mîndru de fetele lui. În familia Ingram nu se minte. Ceea ce explică o reacție care va avea pentru el consecințe dezastruoase: confruntat cu acuzațiile lor, el nu le va nega mult timp. Polițiștii îi cer să-și povestească copilăria și singura lui amintire „scabroasă" este de o inocență aproape ridicolă. „Cînd eram puști, le spune el anchetatorilor lui, mama mă certa că mă scarpin la prohab în public." Dar atitudinea lui de negare n-a durat mult timp. La sfîrșitul zilei, aproape că a confirmat în întregime acuzațiile celor două fiice ale lui. „Cred că ele sînt într-adevăr întemeiate, îi spune el lui Vukich. Pesemne le-am violat și pe urmă am refulat totul." Vukich și Schoening l-au întrebat: „Ce vă amintiți, de fapt?" „Nu-mi amintesc nimic."

Anchetatorii, ferm convinși de validitatea teoriei cu memoria recuperată, apreciază că Paul Ingram trece prin prima lui fază negativă. Este normal să nege: toți cei care sînt capabili de acest gen de crime neagă la fel, la începutul anchetei, fiindcă au refulat amintirea actelor lor și numai o terapie asociată cu o spovedanie ar putea face să revină la suprafața conștiinței faptele incriminate.

„Dacă mărturisiți, amintirile vă vor reveni una cîte una", îi spune Vukich. Nu este o tactică de polițai fără scrupule, ci teza oficială predată specialiștilor în crime sexuale în școlile și în cursurile de poliție de specialitate.

Ingram își va aplica propria terapie. Va intra în transă ca orice bun adept al Bisericii penticostale. Într-o stare secundă, vorbind despre Julie, el murmură: „Da, mi se pare că i-am scos chiloții, sau cămașa de noapte. Și i-am spus să-și țină gura, că dacă nu, o omor."

Cum se aștepta, este arestat și își petrece noaptea în celulă. Comportarea lui este atît de neliniștitoare (plînge fără încetare), încît poliția ordonă o supraveghere antisuicid.

De fapt, acuzațiile Erickăi și ale lui Julie nu sînt decît la început, căci după ce tatăl lor a intrat la închisoare, ele încep să evoce fapte cu totul noi. Înainte de trecerea lui la Biserica penticostală, Paul Ingram juca mult poker cu colegii lui din poliție. Partidele aveau loc la el acasă, în salon, aflat exact sub dormitorul celor două fete. După Ericka și Julie, tatăl lor le oferea jucătorilor (în momentul acela ele aveau cinci și zece ani) și asista la violul lor colectiv. Or, printre jucătorii de poker figurau mai mulți polițiști încă în funcție în Olympia, printre care, o dată sau de două ori, Vukich în persoană.

Pînă la urmă, printre invitați, anchetatorii au identificat doi acuzați, a căror prezență în timpul violurilor este „certă". Primul este James Rabie, fost polițist în brigada de moravuri, a cărui soție este gardiană de închisoare, chiar închisoarea unde este încarcerat Paul Ingram. Rabie a ieșit de mult din poliție și se ocupă de asociația locală a unui club social cu tendință de dreapta moderată, numită Kiwanis. Cel de-al doilea acuzat este un fost angajat al poliției, mecanic, pe nume Ray Risch, jucător înveterat de poker, în prezent angajat ca mecanic într-un service privat.

Ericka și Julie nici nu confirmă, nici nu dezmint. Ele se mulțumesc să spună că jucătorii de poker, conduși de tatăl lor, veneau și le violau în camera lor. Dar nu puteau nici să-i identifice, nici să-i descrie. Degeaba li se arată fotografii ale polițiștilor din Olympia. Anchetatorii le smulg mărturisirile pe fărîme, între crize de plîns și lungi perioade de total mutism.

Inculparea lui Rabie și a lui Risch se datorează de altfel lui Ingram însuși, în primul rînd. Hărțuit de întrebări și din ce în ce mai convins de propria-i vinovăție, Ingram „își amintește" de prezența lui Rabie, unul din prietenii lui intimi, în dormitorul fiicelor lui și i se pare „că mai era un bărbat, cu un aparat de fotografiat, care ar fi Risch", deși „nu-l vede clar".

Tocmai cînd Ingram se află în plin proces de recuperare a memoriei, Rabie este atît de puțin la curent cu bănuielile care planează asupra lui, încît se prezintă spontan la comisariatul din Olympia. Convins de vinovăția lui Ingram, ca de altfel și de temeinicia teoriei cu memoria recuperată, îi sugerează prietenului său, Tom Lynch, unul dintre șefii comisariatului: „Paul și cu mine sîntem prieteni dintotdeauna. Dacă aș putea să-i vorbesc, am face cumva progrese?" Foarte încurcat, Lynch îi răspunde: „Problema este că ești și tu amestecat în afacere." Efectiv, în camera de alături, Ingram tocmai își amintise că l-a văzut pe Rabie, „cu sexul în erecție", în camera fiicelor lui. Rabie este arestat pe loc.

El rezistă mai bine ca Ingram interogatoriilor anchetatorilor. „Eu nu cred să fi fost implicat și să fi uitat toate astea", spune el. Interogat ore și ore în șir, Rabie repetă: „Nu eram de față, din cîte știu, doar dacă n-am refulat tot." Arestat și el, Risch neagă de asemenea.

Anchetatorii le întind atunci o capcană clasică inculpaților lor. Vukich îl anunță triumfător pe Rabie că Risch a trecut la mărturisiri complete și că s-au găsit chiar fotografii compromițătoare. (Singurele fotografii care au putut fi găsite au fost niște inocente fotografii de familie.) Celălalt anchetator, Schoening, îi spune și el același lucru lui Risch: „Rabie tocmai a mărturisit tot."

Risch rămîne impasibil, dar Rabie cedează. „Dacă ceea ce spuneți voi este adevărat, spune el, atunci trebuie să mă închideți pe viață, fiindcă dacă nu-mi amintesc de nimic, înseamnă că sînt un pericol public dat dracului."

De la o zi la alta, acuzațiile și revelațiile vin în avalanșă. Ingram, despre care un psihiatru va spune mai tîrziu că este deosebit de influențabil, își însușește tot ce-i sugerează Vukich și Schoening. Un psiholog din Olympia, Richard Peterson,

atît de convins de culpabilitatea lui Paul Ingram încît devine foarte repede un adevărat adjunct al poliției, îi explică acestuia că aproape toți maniacii sexuali au fost ei înșiși, în copilărie, agresați de către părinții lor sau de cei apropiați. „Vă amintiți poate de vreun unchi?" întreabă Peterson. Încetul cu încetul, Ingram își inventează curînd un trecut de victimă socială: exact, un unchi a încercat în copilărie să-l violeze.

Dar nu se oprește aici. Demonul interior al lui Ingram își face din ce în ce mai mult loc în confesiunea lui. Nu numai că le-a violat pe Ericka și Julie, dar se acuză de a-l fi sodomizat și pe fiul lui, Chad, în acel moment în vîrstă de cincisprezece ani.

Venit să-și viziteze tatăl în închisoare, Chad neagă că i s-ar fi întîmplat ceva. Tatăl lui spune, plîngînd cu lacrimi amare: „Trebuie neapărat să-ți amintești." Polițiștii cred că Chad neagă fiindcă adevărul este insuportabil de dureros — ceea ce face parte tot din teoria oficială. Pastorul Bakun devine și el un martor prețios pentru poliție. N-a știut, bineînțeles, nimic pînă la sosirea în oraș a Karlei Franka, dar „Dumnezeu n-ar permite ca gînduri de acest gen să se materializeze, dacă n-ar fi adevărate."

Afacerea este acum cunoscută de presă. Dar ancheta ia o cu totul altă întorsătură în momentul cînd Ingram, în transă, începe să facă revelații de un gen complet diferit: se acuză, mai întîi că ar fi asasinat (împreună cu Rabie), o prostituată, la Seattle, în 1982. La vremea aceea, ziarele vorbiseră mult despre un ucigaș în serie, care nu ucidea decît prostituate în statul Washington și care n-a fost, de altfel, niciodată prins. Revelațiile lui Ingram devin pe urmă și mai insolite: el se vede, făcînd parte dintr-un grup, în întuneric, în jurul unui foc de lemne. Una dintre persoanele de față „este îmbrăcată într-o rochie roșie". În timpul ceremoniei, „mi se cere să despic o pisică neagră. Îi despic burta și-i scot cu vîrful cuțitului inima."

Încetul cu încetul, Ingram mărturisește pe urmă că a aparținut, ani și ani, unui grup care practica rituri satanico-sexuale,

ale căror victime principale ar fi fost Ericka și Julie, dar nici pe departe singurele. Unul dintre anchetatori, comisarul de poliție Neil McClanahan, adoptă cu entuziasm teza satanismului. Întrunindu-i pe anchetatorii din Olympia, el le proiectează o casetă video pusă la dispoziție de un lobby de antisataniști al căror scop este să arate amploarea practicilor de acest gen. Din întîmplare, familia Ingram a citit un număr de lucrări despre satanism (recomandate de Biserica lor) și a văzut mai multe emisiuni de televiziune despre acest „flagel", dintre care una aparținînd celebrului Geraldo Rivera.

Inconsistența acuzațiilor celor două fiice ale lui Paul Ingram nu-i stînjenește peste măsură pe anchetatori, cel puțin la început. Dimpotrivă, aceasta îi determină să se aplece asupra cazului lui Sandy, mama. Dată fiind frecvența violurilor și caracterul senzațional al riturilor satanice, cum a putut ea să se țină departe de toate astea? Nu cumva și-a ocultat, și ea, toate amintirile? O interoghează deci și pe ea, fără întrerupere.

Sandy este mai puțin maleabilă decît soțul ei. În ciuda unor îndoieli intime, la început ea protestează cînd anchetatorii o acuză că ar fi fost la curent cu faptele soțului ei. „Asta ține cu unii, dar nu cu mine", le-a spus ea. Sandy Ingram va ceda în decembrie 1988. În jurnalul intim, ea scrie: „Nu am ascuns oare toate aceste lucruri îngrozitoare care au avut loc?" Printre revelațiile soțului ei, cea care o chinuie poate cel mai mult este o abatere, aceasta reală: în timpul uneia dintre sarcinile ei, el a avut o legătură trecătoare cu o altă femeie și această mărturisire face parte și ea din spovedania lui. „Dacă mi-a ascuns asta, scrie ea, a putut să-mi ascundă și altceva."

Ca și cum ar fi reacționat la noile bănuieli ale anchetatorilor, Julie și Ericka își acuză, în fine, propria mamă. „Ea era de față și se uita la ei", spune Julie. Ericka merge mai departe: „Mama ne pregătea pentru aceste întîlniri." Nici de data asta inconsistența acuzațiilor nu-i descurajează pe anchetatori. Ericka și Julie o acuzaseră deja pe mama lor că „nu voise să știe nimic".

Conștientă de bănuielile care apasă asupra ei, Sandy se teme că o să i se ia dreptul de a-și crește ultimul copil, pe Mark. Hotărăște să ceară adăpost la propriii ei părinți, la Spokane, care se găsește la aproximativ 250 de kilometri de Olympia.

Confruntată cu acuzațiile fiicelor ei, Sandy își amintește la rîndul ei, deși confuz, că ea însăși a fost violată. Soțul ei i-ar fi spus „că nu-mi voi mai aminti nimic și că acum e timpul să spălăm vasele". Pe urmă, pe măsură ce întrebările cădeau fără încetare, ea a sfîrșit prin a descrie, cu multe detalii, ședințe de viol și rituri satanico-sexuale la care mărturisește că a fost de față.

În acest moment intră în scenă două persoane care, pe îndelete, dar prea tîrziu, vor demonstra absurditatea tuturor acuzațiilor Erickăi și ale Juliei și nevinovăția acuzaților: anchetatoarea Loreli Thomson, de la biroul de crime sexuale din comitatul Thurston, trimisă ca întărire la Olympia, și un psiholog californian, Richard Ofshe, totuși angajat ca expert de către procuror.

Loreli Thomson se neliniștește de contradicțiile succesive între depozițiile Erickăi și ale Juliei. Amîndouă dau asigurări că, pe lîngă faptul de a fi fost violate, au fost torturate, crestate cu cuțitul pe spate, pe burtă, pe picioare. Julie, mai ales, îl acuză pe tatăl ei că „a pironit-o de pămînt cu o armă albă" și că a torturat-o și a violat-o cu unelte de tîmplar. O acuză totodată pe maică-sa, Sandy, că i-a băgat în vagin bucăți din cadavrul unui nou-născut, și că în momentul cînd se petreceau toate astea avea doi ani. Cînd, în sfîrșit, și nu fără dificultăți, Thomson trece la o examinare fizică a Erickăi și a Juliei, nu descoperă nici o cicatrice pe corpul celor două surori. De altfel, ele sînt incapabile să-și amintească numele doctorilor care le-au tratat de bolile venerice și nu există, la medicii din regiune, nici o urmă a vizitelor lor. Pe Loreli Thomson o stînjenește și faptul că, în ciuda preciziei și a ororilor unora dintre declarațiile Erickăi și ale lui Julie, acestea sînt

incapabile să descrie, altfel decît în termeni extrem de vagi, dispunerea materială a locurilor, a paturilor, ca și comportamentul agresorilor în timpul presupuselor violuri. Pe de altă parte, cele două surori refuză sistematic să se supună probei cu detectorul de minciuni. Superiorii lui Thomson nu prea insistă: au fost instruiți că orice tentativă brutală de a reveni asupra declarațiilor victimelor, în cazuri de memorie recuperată, poate provoca apariția unor traumatisme extrem de grave. Este deci aproape interzisă exprimarea celei mai mici îndoieli cu privire la amintirile lor. Surorile cred că au cicatrice pe corp — și asta este destul pentru a fi luate în serios — cum spune anchetatorul Vukich, „sînt atît de fragile". Dar ceea ce-o încurcă cel mai mult pe Thomson este că fiecare povestește ce i s-a întîmplat *ca și cum cealaltă nici n-ar exista.*

În ce-l privește pe Ofshe, el se miră de ușurința cu care Paul Ingram își recunoaște culpabilitatea. El încearcă o experiență făcîndu-l să recunoască un abuz sexual exercitat asupra celor două fiice de care nu fusese acuzat înainte și pe care chiar și fetele îl negau.

Ofshe încearcă totodată să obțină de la Ericka și Julie mărturii mai precise în privința acuzațiilor legate de riturile satanice. După cele două fiice, ele ar fi participat la mai mult de *opt sute* de rituri satanice și ar fi asistat la sacrificiul a douăzeci de nou-născuți, dar sînt incapabile să-și amintească cel mai mic detaliu, decît că „oamenii cîntau". Nu pot spune dacă erau într-o casă, un beci sau o biserică; dacă erau îmbrăcate sau goale; în picioare sau așezate. Răspunsul lor obișnuit la această categorie de întrebări stînjenitoare este că „le face prea rău să-și amintească". Cînd Ofshe o întreabă pe Ericka de ce violată, torturată, victimă a riturilor satanico-sexuale ea rămîne totuși la părinții ei, ea dă acest răspuns straniu: „ Nu voiam să renunț la nivelul de viață."

Un nou martor, pînă atunci de negăsit, Paul Jr., fiul cel mai mare care dispăruse, își face apariția. Nu este de nici un aju-

tor acuzatorilor, dimpotrivă, interogat fără întrerupere el rezistă. Nu, nimeni n-a abuzat de el, nici cînd era mic, nici mai tîrziu. Nu, după știrea lui, n-a existat nici o orgie în casa părintească, nici urmă de contact sexual între tată și copii.

În februarie 1989, după o detenție de 158 de zile, Rabie și Risch sînt eliberați pe cauțiune. Procurorul le oferă o poartă de scăpare: să-și recunoască vinovăția și se va ține cont de timpul pe care l-au petrecut deja în închisoare, se va aranja poate astfel să fie achitați. Aceștia refuză. Între timp, „viziunile" lui Paul Ingram devin din ce în ce mai delirante: în aprilie 1989, el dă o nouă listă de nume ale celor care au participat la pretinsele lui rituri satanico-sexuale. De data asta el implică zece polițiști de la „brigada canină" din Thurston Country. Paul Ingram povestește cum, încurajate de dresorii lor, animalele au violat-o pe soția lui sub privirile amuzate ale polițiștilor.

Ceea ce umple paharul. Dresorii cer și obțin posibilitatea de a trece prin detectorul de minciuni. Anchetatorii, conștienți că dosarul lor este pe cale de a se destrăma, se gîndesc că această nouă viziune a lui Paul Ingram nu este decît o manevră abilă pentru a-i da adversarului lovitura decisivă. Dar în afară de Paul Vuckich, Schoening și Neil McClanahan, cei mai mulți dintre ei nu mai cred nici în „mărturisirile" părinților, nici în acuzațiile celor două fete.

Procesul începe, în fine, în mai 1989. Din cauza valului de acuzații de satanism ale Juliei și Erickăi, ele nu vor fi citate ca martori, iar procurorii abandonează toate acuzațiile formulate împotriva lui Rabie și a lui Risch. Dar chiar dacă nu figurează în proces, viețile lor vor fi distruse — ei sînt puși la stîlpul infamiei în mica comunitate din Olympia.

Cît despre Paul Ingram, el surprinde pe toată lumea, inclusiv pe Ofshe și pe propriul său avocat, recunoscîndu-se vinovat de viol asupra celor două fiice ale lui. Judecătorul cere un termen înainte de a pronunța sentința. Julie, mezina, îi dă

tatălui ei o lovitură crudă. Înmînează poliției o scrisoare pe care pretinde că a primit-o de la el. Aceasta e plină de amenințări: „Ce mai face fetița mea? Îți dai seama de răul pe care l-ai făcut familiei tale? Trebuie să știi că sînt mulți care ar vrea să te vadă moartă și că unii dintre ei sînt acum pe urmele tale. Fostul tău tată, Paul."

Poliția n-are nici o dificultate în a dovedi că este vorba de un fals, scris și trimis chiar de Julie. Dar McClanahan găsește gestul scuzabil, „tipic pentru victimele abuzurilor sexuale cu elemente de rit satanic — ele au întotdeauna tendința să exagereze". Ca o ironie a sorții, acest apărător înverșunat al Juliei figurează și el pe lista oamenilor presupuși a o fi violat în timpul riturilor satanice. Acuzațiile de satanism nu vor fi de altfel evocate la proces. Președintele Curții hotărăște să aștepte, pentru a-și pronunța verdictul, studierea mai aprofundată a dosarelor.

Dar, imediat după proces, și după ce deja se declarase vinovat, Ingram începe în sfîrșit să se îndoiască de propria lui culpabilitate. Contribuția lui Ofshe la această revenire este mare. Acesta din urmă își dă seama că, traumatizat de acuzațiile fiicelor sale și foarte culpabilizat de propria lui mărturisire (adevărată) de infidelitate din trecut, Ingram era gata să mărturisească orice, oricui. Ofshe îl convinge că n-ar fi reușit niciodată să oculteze această serie de scene pe care a crezut, sub presiune, că le vizualizează, ci că ele nu au avut niciodată loc în realitate.

Ingram își schimbă avocatul. Noul său apărător adresează Curții o cerere, susținînd că clientul lui, maladiv de influențabil, a fost interogat cu brutalitate și că n-a recunoscut faptele decît pentru că era în transă.

Dar judecătorilor americani nu le place ca un condamnat să-și schimbe depoziția după ce s-a recunoscut vinovat. Și în ziua sentinței, aproape un an mai tîrziu, în aprilie 1990, Ericka, fiica lui mai mare, are și ea un cuvînt de spus. Adresîndu-se

tribunalului, aceasta declară: „Trebuie să-i dați pedeapsa maximă, altfel, sînt sigură că mă va ucide, că o va ucide pe sora mea, Julie. Mi-a distrus viața și a distrus viața familiei mele și nu-i pasă. Este, în mod evident, un om extrem de periculos." În timpul acestui discurs, Vukich și Schoening, încă convinși de vinovăția lui Ingram, plîng cu zece rînduri de lacrimi.

Judecătorul îl întreabă pe Ingram dacă are ceva de spus. Paul se ridică și cu o voce liniștită, spune: „Vin aici în fața dumneavoastră, și în fața lui Dumnezeu, ca să vă spun că n-am abuzat niciodată sexual de fetele mele. Nu sînt vinovat de nici una din aceste crime."

După jurisdicția obișnuită în statul Washington, Ingram risca o sentință de trei pînă la patru ani de închisoare. Cu cazierul lui judiciar virgin, ar fi putut să scape chiar cu șase luni, însoțiți de o terapie. Dar judecătorul a decis altfel: Ingram a primit o pedeapsă de 20 de ani de muncă forțată, cu posibilitatea de libertate condiționată după 12 ani. Avocatul lui Ingram face apel, dar Curtea supremă de stat din Washington confirmă sentința. Cît despre Ericka și Julie, ele vor intenta proces împotriva polițiștilor din comitatul Thurston pentru delăsare, cerînd redeschiderea anchetei și rearestarea lui Rabie și a lui Risch.

Familia lui Ingram s-a dezmembrat complet de atunci. Sandy Ingram a obținut divorțul: Chad și fratele lui Paul s-au căsătorit și au plecat din regiune. Julie trăiește în continuare la Olympia, dar sub nume schimbat. Rabie și Risch au încercat să se poarte ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, dar n-a fost deloc ușor. Amîndoi vor face plîngere pentru arestare arbitrară, dar o cerere de despăgubiri le va fi respinsă.

Și astăzi, polițiștii Vukich, Schoening și Neil McClanahan rămîn convinși nu numai de vinovăția celor trei inculpați, dar și de veracitatea mărturiei celor două fiice Ingram, inclusiv descrierile lor de scene satanico-sexuale. „Abuzul satanist este real, spune azi McClanahan, iar ancheta noastră o dovedește."

Ericka trăiește de atunci în California și își joacă regulat rolul de victimă a abuzurilor satanice la televiziunea americană.

Recent a apărut în Sully Jessy Raphael Show, celebru *talk show* pe NBC. Raphael, animatoare ultracelebră și producătoare a propriei emisiuni cu un audimat fenomenal, o prezintă astfel: „Această femeie a fost confruntată cu omul despre care spune că a torturat-o sexual timp de 17 ani în timpul riturilor satanice — un *show* pe care nu veți vrea să-l pierdeți." În direct în fața camerelor, Ericka repetă fără să clipească acuzațiile ei anterioare. „Da, erau oameni de la mine din oraș, polițiști, judecători, medici, avocați, oameni politici locali importanți... Uneori, sacrificau copii mici, le beau sîngele, apoi îi mîncau."

Dar ai cui erau copiii ăștia ? întreabă prezentatoarea. „Oh, știți, printre membrii cultului existau unii care nu făceau copii decît pentru asta."

Robie, care participă la dezbatere, continuă să nege, dar nici psihiatrul Ofshe, care este acolo pentru a o contrazice pe Ericka și pentru a da cît de cît obiectivitate emisiunii, nu interesează publicul, care se entuziasmează, dimpotrivă, pentru Bob Larson, un evanghelist bine cunoscut, și el de față. Astfel, cînd Ofshe încearcă să explice că există acum în America o veritabilă epidemie de acuzații total nefondate de acest gen, Larson răspunde „Pe dracu, astea-s vorbe! Este o epidemie de satanism și-atîta tot." Discuția se transformă în reuniune evanghelică, talentul de orator „inspirat" al lui Larson împiedică orice dezbatere veritabilă. „Iată aici pe cineva care a fost victima celor mai incredibile abuzuri. Au urinat pe ea, au făcut caca pe ea..." „El mi-a făcut toate astea!" strigă Ericka, arătînd spre Rabie.

„Omul acesta a făcut-o să îndure violuri în serie și acuplări cu animale!", adaugă Larson. „Trebuie să ne credeți!", geme Ericka.

Aceste show-uri, se înțelege de la sine, își retribuie cu generozitate participanții.

Între timp, Ingram, care-și ispășește pedeapsa într-un așezămînt penitenciar departe de statul Washington, se ocupă de

ziarul închisorii. După Lawrence Wright, care l-a văzut recent, „este mai împăcat cu el însuși ca oricînd". Poate, notează Wright, rutina lui de prizonier corespunde în anumite privințe cu vocația lui primă: adolescent, el voia să devină preot.

Capitolul 4

Amintiri, amintiri

Oricît de ciudat ar părea el publicului european, obișnuit cu metode polițienești și cu sisteme judiciare mult diferite, în „cazul Ingram" existau totuși mărturii: pe toată durata punerii lui sub acuzare și a procesului, înainte de a retracta totul *in extremis*, Paul Ingram crezuse el însuși neabătut în propria-i culpabilitate.

Dar la numai cîteva luni după condamnarea lui, o altă afacere extraordinar de spectaculoasă izbucnește în California, în care autorul nu încetează să-și proclame inocența. Afacerea Franklin este importantă pentru alte motive: ea riscă să aibă pentru jurisprudența americană consecințe care pe termen lung nu pot fi neglijate — Statele Unite fiind țara unde precedentul juridic are, prin excelență, o valoare exemplară.

Procesul Franklin are loc în 1990–1991, dar faptele care l-au provocat s-au petrecut mult înainte de această dată: totul a început pe 22 septembrie 1969, cu dispariția, în apropiere de Foster City, în sudul statului San Francisco, a micuței Susan Nason, în vîrstă de 7 ani. Două luni și jumătate mai tîrziu, pe 3 decembrie, un funcționar de la compania locală a apelor îi descoperă cadavrul în descompunere ascuns într-un tufiș în apropierea unei platforme de gunoi.

În momentul acela crima n-a fost elucidată. Poliția l-a bănuit, un moment, pe nedrept, chiar pe tatăl micuței Susan. Un pretins autor de răpiri este arestat și apoi scos din cauză. Foster City este un oraș unde în anii '60, profitînd de boom-ul economic californian, s-au instalat familii de origini foarte diferite.

Localitatea are un trecut aproape inexistent — rezultat al unei operații imobiliare pînă la urmă reușită —, casele sînt mici, dar confortabile și ieftine, școala este corectă, rețeaua de șosele acceptabilă.

Printre locuitorii din Foster City sînt muncitori, funcționari, reprezentanți comerciali, dar și cîțiva tineri medici și avocați — este un oraș-dormitor pe care îl poți eventual părăsi fără regret pentru a căuta în altă parte visul american. Primele case datează din anii 1960. George și Leah Franklin nu s-au instalat aici decît în 1964, împreună cu cei cinci copii ai lor. Una dintre fetele lui George Franklin, Eileen, devine cea mai bună prietenă a lui Susan, fetița asasinată cinci ani mai tîrziu, cu care ei sînt vecini.

America tocmai a început să intre într-o zonă de turbulență — droguri, războiul din Vietnam — și, pe măsură ce Foster City se populează, sosesc tinere cupluri (cei mai mulți fugind din San Francisco în căutarea unui mediu mai calm și mai „sănătos") aducînd cu ei o mentalitate hippie și un stil de viață diferit. Nu se poate spune că Foster City ar fi chiar un paradis pentru cei ce locuiesc aici: bătrînii își amintesc că certurile între cupluri erau frecvente, la fel ca și partidele de droguri și de beție. Este epoca în care aproape fără să-și dea seama America este pe cale să basculeze din universul rural și fără istorie — ilustrat de celebrele coperți ale publicației *Saturnday Evening Post* a lui Norman Rockwell — în mișcarea, mai tulbure, a șaizecioptiștilor americani.

George Franklin s-a însurat cu Leah De Bernardi cînd avea optsprezece ani. Ea avea șaptesprezece. El venea dintr-o mică fermă din Virginia. Tatăl lui, Onis, a supraviețuit (în anii prohibiției) fabricînd alcool (*moonshine*) acasă. Este un tip dificil, care se îmbată repede și, beat, își bate fiul în așa hal că acesta părăsește casa părintească în 1956 și pleacă să locuiască la o soră, proaspăt căsătorită în California. În timp ce lucrează într-un supermagazin pentru a-și rotunji veniturile modeste,

George o cunoaște pe Leah, o brună subțire și frumoasă, dintr-o familie americană din San Francisco. Cei din familia De Bernardi nu sînt bogați, dar au tot ce le trebuie. Mama lui Leah ține o pensiune de familie destul de luxoasă.

Părinții nu sînt deloc mulțumiți de alegerea lui Leah, socotind că ea ar fi putut cu siguranță găsi ceva mai bun. George Franklin n-are nici o diplomă, încearcă să se descurce cît de cît. Începe prin a se înrola în marina americană de rezervă, ceea ce-i aduce unele mici avantaje. Apoi, după ce a încercat să pună pe picioare un număr de mici prăvălii, care presupun riscuri, flăcăul acesta zdravăn, sociabil, sportiv devine pompier în departamentul San Mateo, aflat foarte aproape. E un post unde nu cîștigă mult, dar este sigur de o pensie, iar familia, de o asistență socială suficientă.

George și Leah chiar vor avea nevoie de toate aceste avantaje: după primul lor copil, Cathleen (Kate), vine Janice, pe urmă Eileen. Vin în fine George Jr. și Diana. La douăzeci și trei de ani, Leah își dă seama că nașterile succesive au schimbat-o, au dărîmat-o. I se pare că este greoaie, urîtă și își suportă din ce în ce mai greu soțul. În 1967, George are un accident de mașină foarte grav. Cu maxilarul zdrobit, trebuie să-și ia trei luni de concediu. Episodul nu aranjează deloc lucrurile: tatăl acestei familii numeroase devine ursuz, scenele sînt frecvente, copiii beau. La puțin timp după aceea, Leah este spitalizată pentru o depresie gravă.

Acum fetele — Kate și Janice — se ocupă de menaj, de sora lor, Diana, care n-are decît cinci ani. Cînd se întoarce de la spital, Leah nu le mai este de mare folos. Ea rămîne închisă zile întregi în camera ei, incapabilă să se ocupe de copii. Casa se resimte. La fel și starea de spirit a tatălui. Chiar dacă, ulterior, depozițiile sînt contradictorii (va fi vorba de abuzuri sexuale repetate), este incontestabil că George Franklin se poartă brutal cu copiii lui, mai ales după ce a băut: îi pălmuiește, cîteodată îi bate, îi insultă cînd casa este murdară și în dezordine.

Principalul lui cal de bătaie este George Jr. Dar omul acesta maniaco-depresiv este în același timp capabil de tandrețe, de afecțiune, de umor, mai ales pentru favorita lui, Eileen, „fetiță dotată cu o imaginație dezvoltată", va spune mai tîrziu mama ei.

Copiii nu mai găsesc la mama lor afecțiunea și protecția pe care au dreptul s-o aștepte. Este distantă, îi ignoră sistematic, mai tîrziu devine complet indiferentă. După divorț, se va recăsători; făcînd ulterior studii de drept, va deveni avocat, uitîndu-și complet trecutul depresiv.

Pentru a-și îmbunătăți cîștigurile, George, care nu a abandonat complet tendințele lui hippie (are părul lung și poartă un cercel), își înființează propria firmă de reparații. Cu colegii lui pompieri, face din cînd în cînd pe zidarul, pe zugravul și pe instalatorul. Pe munca lui cumpără în 1968 un microbuz Volkswagen. Mai tîrziu, vecinele povestesc la poliție că el le făcea curte încontinuu, dar nu insista niciodată dacă era respins. Relațiile lui cu Leah sînt inexistente. Hotărît să-și trăiască viața, el părăsește căminul conjugal, continuînd să vină să-și vadă regulat copiii. La puțin timp după aceea, Leah iese din lunga ei depresie și începe să studieze dreptul.

La șaptesprezece ani, Eileen este o fată frumoasă. Inteligentă, dar puțin înclinată spre studiu. Frecventează baruri de homosexuali la San Francisco și-și face aici prieteni. Fără menajamente, mama ei îi spune într-o zi că, întrucît a făcut optsprezece ani, e timpul să-și ducă propria-i viață și o dă pur și simplu afară din casă. Fata găsește o slujbă la San Francisco, unde stă într-un apartament cu sora ei, Janice.

Pentru a-i sărbători a nouăsprezecea aniversare, tatăl ei o duce pe Eileen în Mexic. La întoarcere, găsește la New York un apartament vechi, îl renovează, iar Eileen se instalează aici cu el, pentru un timp. Între timp, George a părăsit slujba de pompier pentru a deveni comis-voiajor.

Eileen nu rămîne mult timp în apartament. Nu se poate lipsi de animația din Bay Area, cu barurile și homosexualii lui, atît

de ciudați și de atenți și care o tratează ca pe o camaradă. Printre ei, Chris Lydon o atrage mult. În ciuda preferințelor lor sexuale diferite, hotărăsc să locuiască împreună. Eileen devine ospătară într-un restaurant italian. Începe să ia cocaină.

Este cauza unui prim incident. Un client din restaurant îi propune să devină *escort girl* într-o agenție și pentru a-și rotunji veniturile (Lydon nu lucrează) ea acceptă. La început, totul se petrece relativ bine, dar agenția este pusă sub supraveghere și Eileen este prinsă într-o cameră de hotel de către un polițist de la moravuri deghizat în client.

Sentința, ușoară, este asimilată cu o *misdemeanor* (abatere de la conduită lipsită de gravitate). Liberă, jură să nu se mai întoarcă nici la droguri, nici la prostituție. Își găsește o nouă slujbă, devine girantă a unui *condominium* (imobil în coproprietate) locuit de tineri în căutarea visului american. Sîntem în anul 1981. Miracolul economic al erei lui Reagan era la început.

Printre coproprietari se află Barry Lipsker, moștenitor al unei bogate și respectabile familii evreiești din Montana. Cu Mercedesul lui alb, pasiunea pentru calculatoare, simțul afacerilor și ambițiile lui, Lipsker este o partidă frumoasă. El se îndrăgostește nebunește de Eileen și anunță că vrea să se însoare cu ea. Părinții lui nu sînt mulțumiți cînd Eileen rămîne însărcinată înainte de căsătorie.

Primul lor copil, Jessica, reconciliază familia, dar necazurile lui Eileen nu se termină aici. Nu că ar avea probleme cu banii — Barry este un om generos, chiar cheltuitor —, dar se simte neglijată. Pe zi ce trece își dă seama că nu-și iubește cu adevărat soțul, că a făcut un mariaj interesat, pentru a ieși din condiția ei precară. Barry nu-i poate deloc veni în ajutor. Muncește prea mult, este rareori acolo cînd ea are nevoie de el și nu-i plac prietenii soției sale. Ea îl părăsește luînd-o cu ea pe Jesica, atunci în vîrstă de patru ani, pentru a-și trăi viața separat, dar se întoarce repede, continuînd să sufere și luîndu-și din cînd în cînd cîte un amant.

Continuă să se vadă cu tatăl ei, George Franklin, care a devenit de puțin timp membru al Alcoolicilor anonimi. Bețiile s-au terminat. Acum urmează pentru el reconcilierea și o formă de prietenie care aduce cu camaraderia. Eileen îi vorbește despre problemele ei cele mai intime; ce se va întîmpla cu ea dacă divorțează de Barry? Ce-ar putea să facă pentru ca să-și cîștige viața onorabil? Scrisorile pe care le scrie Eileen tatălui ei în 1984 și 1985, arată, cum spune chiar ea, că „mă așteptam ca tatăl meu să fie un fel de reper afectiv care-mi lipsise în viață... Legătura dintre noi redevenise foarte strînsă. Aveam aproape 25 de ani și, în sfîrșit, el mă iubea ca un tată."

Ceva totuși o tulbură. Într-o zi, întorcîndu-se pe neașteptate în apartamentul lui George Franklin, îl surprinde contemplînd organele genitale ale fiicei ei, Jessica. Ea bănuiește chiar că ar fi atins-o. „Ce faci?" l-am întrebat. „Este cumva interzis să-mi admir frumoasa nepoțică?", a răspuns el, cîtuși de puțin stînjenit.

Eileen îi povestește întîmplarea soțului ei. Este sfîrșitul relațiilor ei privilegiate cu tatăl ei. Convins că George, care nu i-a plăcut niciodată, a dat la iveală tendințe de *child abuser* (maniac sexual), Barry îi interzice soției să se mai ducă la el cu Jessica.

În 1987, Eileen are un al doilea copil, un fiu: Aaron. Familia se instalează atunci într-un ranch la Canoga Park, în San Fernando Valley, în apropiere de Los Angeles. Afacerile lui Barry Lipsker, mereu mai prospere, i-au permis să închirieze această casă superbă. Aici se petrece, într-o zi din ianuarie 1989, un eveniment care va schimba viața Eileenei și pe cea a întregului ei anturaj.

Aplecîndu-se asupra fetiței ei de șapte ani, Eileen are deodată o revelație. Ea o vede nu pe fiică-sa, ci pe micuța Susan (prietena ei din copilărie, care-i seamănă în chip straniu). Vede, de asemenea, în chip confuz, scena omorului. Ucigașul, își amintește Eileen, nu este altul decît propriul ei tată.

În chiar momentul cînd s-a uitat în ochii fiicei ei, va povesti ea mai tîrziu, are de fapt viziunea interioară a următoarei scene: se află în microbuzul Volkswagen condus de tatăl ei, împreună cu Susan, care se află acolo, crede ea că-și amintește, fiindcă o invitase să facă o plimbare la țară. Îl vede pe tatăl ei pipăind-o pe Susan și apoi violînd-o, apoi zdrobindu-i capul cu o piatră. „Atunci mi-a spus că dacă spun ceva mă omoară", le va spune ea, douăzeci de ani mai tîrziu, polițiștilor din San Francisco. După Eileen, declicul a fost provocat de faptul că a văzut ochii albaștri ai fetiței ei – de aceeași culoare cu ochii Susanei.

Această amintire nu este prima ei manifestare de memorie recuperată. În timp ce se trata pentru depresie (avusese un avort iar relațiile cu soțul ei Barry sînt încă o dată extrem de încordate), își amintește că tatăl ei a abuzat de ea sexual. La începutul acestei terapii, își amintește doar că tatăl ei se plimba adeseori gol prin casă și, neîncurajînd pudoarea la copiii lui, făcea din cînd în cînd baie împreună cu ei. Își amintește pe parcursul terapiei, că tatăl ei a bătut-o în timp ce se îmbăia și că l-a văzut bătînd-o și pe una dintre surorile ei. I se pare totodată că a fost dusă într-o casă necunoscută unde a fost brutalizată de un negru, în prezența tatălui ei. (Mai tîrziu, cînd face declarația în fața unui polițist, își va schimba părerea: omul nu era negru, ci alb, și era un prieten al tatălui ei.) Viziunea înspăimîntătoare a asasinării lui Susan o tulbură în asemenea măsură încît, pentru moment, nu vorbește nimănui de ea.

Peste cîteva săptămîni, îi spune povestea unui prieten, dar numai în parte. Ea spune că ar fi văzut scena asasinatului, dar nu și pe asasin. Apoi îi povestește soțului ei, dîndu-i acest detaliu crucial: „Era tatăl meu." Barry este nu atît surprins, cît mai mult șocat: după incidentul cu Jessica el îl consideră deja pe socrul lui un adevărat monstru.

Fratelui ei, George, ea îi povestește aceeași viziune, dar precizînd că a avut-o în timpul unei ședințe de hipnoză cu terape-

utul ei — ceea ce mai tîrziu va nega. Încă de la început, George Jr. îl apără din răsputeri pe taică-său. El n-o crede și i-o spune. Imediat după aceea Barry îl va soma să rupă orice relație cu sora lui.

Pînă cînd Eileen se decide să depună oficial plîngere, mai trec luni. De fapt, Barry va lua decizia în locul ei, fiindcă el cheamă poliția pentru a-i spune că soția lui i-a adus informații noi pe tema asasinatului, încă neelucidat, al micuței Susan. Cînd, la rîndul ei, vorbește pentru prima dată la telefon cu polițiștii, Eileen se ferește să pomenească despre tatăl ei. Ea descrie scena astfel: „Eram în mașină cu persoana care a comis crima. Susan a venit cu noi ca să se joace. Ne-am dus în pădure. Persoana care a comis crima a violat-o și eu eram acolo cînd s-a petrecut acest lucru. Susan a ieșit din mașină, stătea pe jos. Și eu mă dădusem jos din microbuz și eram la trei–patru metri de ea. Omul a lovit-o în cap de două ori... Era sînge peste tot. Inelul, pe care-l avea pe mînă, s-a turtit din cauza loviturilor. N-a dezbrăcat-o, ci numai i-a ridicat rochia."

Două luni mai tîrziu, acceptînd pentru prima dată să dea ochii cu polițiștii, Eileen le-a mărturisit că bărbatul în chestiune era tatăl ei. Ea le-a explicat de ce nu le-a spus tot adevărul de la început: soțului ei, Barry, îi era frică de ce li s-ar putea întîmpla dacă tatăl ei rămîne în libertate. Înainte de a se hotărî, în cele din urmă, Eileen ceruse următoarele garanții: că orice persoană arestată în urma revelațiilor ei avea să-și petreacă cel puțin 20 de ani în închisoare — cerere pe care poliția, invocînd absența probelor în acest stadiu al anchetei și imposibilitatea de a se substitui autorităților judiciare, a respins-o.

Patru zile după ce ea l-a denunțat pe George Franklin, acesta a fost arestat. În timpul unei percheziții la domiciliul lui, poliția dă peste reviste pornografice, dintre care unele au legătură cu pedofilia. Ulterior, avocații se vor strădui din răsputeri să convingă juriul că, dacă George se interesează de pedofilie, chiar dacă este pedofil, asta nu înseamnă că el este obligatoriu asasinul lui Susan.

Soțul, Barry, este încîntat că soția lui este obiectul unui asemenea interes mediatic. El stă de vorbă cu agenți, cu producători, cu edituri care se învîrt în jurul lui Eileen ca muștele în jurul unui borcan cu miere. Avocatul specializat ales de Barry le propune un contract cît mai este încă timp: după părerea lui, după proces, afacerea va cădea în domeniul public. Este vorba despre 500 000 de dolari și filmul se va turna, dar fără succesul scontat. Polițiștii sînt furioși, Barry, autoritar, băgăreț, pretinde chiar să participe la anchetă.

Eileen se decide, din proprie inițiativă, să-l viziteze la închisoare pe tatăl ei. Ea vrea să-l determine să-și mărturisească crima, fiindcă ea crede că, dacă mărturisește, procesul n-o să mai aibă loc, iar presa nu se va mai interesa de ea și de familia ei." Mi se părea că-i dau în felul ăsta posibilitatea de a mărturisi, de a-și exprima regretul."

La vorbitor, despărțiți de un perete de sticlă, ei vorbesc la telefon. Eileen găsește că tatăl ei este „foarte frumos". George Franklin o întreabă: „Ești cu adevărat tu?"

„I-am spus atunci că l-am iubit dintotdeauna, că regăsesc în mine multe dintre calitățile lui, că nu-l urăsc și n-aș putea să-l urăsc niciodată. Că înțeleg ce înseamnă panica ce poate să te împingă să faci pe neașteptate anumite lucruri. I-am spus că nu cred că ceea ce i-a făcut lui Susan a fost premeditat. Că situația a degenerat și el a ucis-o. Dacă ar spune adevărul, s-ar elibera. Libertatea lui era poate tocmai închisoarea, unde ar fi la adăpost de tentații." Să ucizi pe cineva este atroce, i-a mai spus Eileen, dar este și mai rău să fii ipocrit și mincinos.

Tatăl ei însă o dezamăgește negînd tot, indicîndu-i că „singurul lucru pe care-l poți face tu pentru mine este să-ți retragi plîngerea."

„În adîncul sufletului meu, va povesti mai tîrziu Eileen, speram că-mi va spune că nu-și amintea nimic din ce s-a întîm-

plat, că, la fel ca și în cazul meu, uitarea rămăsese totală." Se subînțelege: în momentul în care încet-încet va recupera memoria faptelor, el va sfîrși prin a mărturisi.

În California, orice afacere judiciară gravă generează de fapt două procese: primul, preliminar, pentru a decide asupra temeiniciei acuzațiilor. Cel de-al doilea și anume adevăratul proces nu face, în general, decît să reia argumentele expuse de primul. În acest caz, înainte chiar de începutul procesului preliminar, alegerea juraților se dovedește complicată. Este în interesul procurorului să-i elimine pe toți candidații care-și exprimă scepticismul în chestiunea memoriei recuperate, tot așa cum este esențial pentru avocații apărării să-i păstreze pe martorii respectivi. Principalul avocat al apărării, Douglas Horngrad, va insista pe lîngă fiecare dintre ei: sînteți în stare să credeți pe cineva care susține că ceva este adevărat, atunci cînd lucrul este evident fals?

În declarația ei preliminară, Eileen Tipton, procurorul Curții, merge direct la țintă. „În ziua de 3 decembrie 1969, Eileen Franklin, în vîrstă atunci de 9 ani, a asistat la un eveniment oribil, spune ea. După douăzeci și unu de ani noi ne aflăm aici pentru a retrăi această oroare." Ea descrie, cu numeroase detalii, împrejurările morții micuței Susan. „Groaza trăită de Susan aparține trecutului. Groaza Eileenei tocmai a început." Sinistrele fotografii înfățișînd cadavrul trec din mînă în mînă prin fața juriului.

Procurorul Tipton admite că „relațiile între tată și fiică sînt complexe, întemeiate pe frică, violență, dragoste. Dincolo de ușile închise ale casei părintești, se petreceau violențe, abuzuri sexuale." Tipton admite că Eileen și-a povestit povestea treptat, pe bucățele, dar asta fiindcă „voia să se asigure că va fi protejată." Tipton adaugă că se va dovedi că la puțin timp după uciderea fetiței, George Franklin i-a dat soției lui la spălat o cămașă pătată de sînge și că la un an după crimă, ca în multe cazuri de acest gen, s-a dusă să se reculeagă la mormîntul micuței victime. Cele două afirmații sînt false, dar remarca făcută de el în momentul arestării s-a confirmat: întorcîndu-se către polițiști el le pusese această întrebare ambiguă, devenită, cu trecerea timpului, extrem de dezavantajoasă pentru el: „Ați vorbit cu fiica mea?"

Avocatul lui Franklin a subliniat că n-a fost niciodată vorba de nici un fel de pată de sînge și că Franklin nu s-a dus niciodată la mormîntul lui Susan. Dar adevărata lui pledoarie a constat în felul în care a demolat credibilitatea viziunii lui Eileen, unicul element al acuzării existînd la dosar. Faptul de a fi avut o revelație bruscă este în sine ciudat și implică o anumită fragilitate. Contradicțiile sînt numeroase: „Mărturisirea ei se schimbă mereu. Declară că a mințit atunci cînd a arătat că lucrul i s-a revelat prin hipnoză. Așteaptă trei–cinci luni pentru a vorbi despre revelația avută. În acest timp merge și consultă un alt terapeut, dar nu-i spune nimic. Povestind poliției prin telefon revelația ei, ea nu spune nimic despre tatăl ei. Pretinde că ar fi vorbit despre fenomenul memoriei recuperate cu Kirk Barrett, terapeutul ei, care îi este în același timp prieten, și că i-a mărturisit acestuia că asasinul fusese tatăl ei. Dar Barrett va afirma mai tîrziu în fața poliției că ea n-a vorbit despre tatăl ei, că i-a spus doar: « Nu i-am văzut chipul »."

De ce s-a insistat asupra faptului că Eileen n-a dezvăluit nimic sub hipnoză? Fiindcă mama ei, avocat, i-o fi indicat poate că legile statului California nu țin cont de revelațiile obținute în acest fel?

Există totodată o contradicție pe tema felului în care și-au petrecut Eileen și sora ei, Janice, timpul. Janice declară poliției că în acea zi a ajuns acasă la ora șaisprezece și cincisprezece, oră la care l-a văzut pe taică-său. Or, după depoziția Eileenei, toată lumea plecase cu mașina la ora șaisprezece. În primele ei dezvăluiri, fusese vorba despre dimineața. Abia mai tîrziu Eileen a mărturisit că se înșelase, că fusese după-amiază. Fiindcă Susan era încă acasă la ora trei după-amiaza și ea

ceruse voie să meargă să ducă o pereche de pantofi la o prietenă. De altfel, tocmai faptul că nu s-a mai întors niciodată i-a făcut pe părinții ei să înceapă să se neliniștească.

Toate aceste detalii, inclusiv ora dispariției lui Susan, împrejurările asasinatului, rănile, descoperirea unui inel deformat de lovituri, sînt de altfel de notorietate publică. Eileen nu are decît să citească ziarele momentului pentru a reconstitui totul în minte. A vorbit mai întîi despre „un drumeag de țară". Dar faptul s-a întîmplat în apropierea unei autostrăzi, autostrada 92. Ceea ce-l face pe avocat să conchidă: „De fiecare dată cînd Eileen își schimbă părerea, cînd i se întîmplă să mai descopere un detaliu suplimentar, lucrul se întîmplă fiindcă ea și-a dat seama că revelația ei inițială nu corespundea faptelor." Și amintește juraților că, în momentul dispariției lui Susan, poliția era pe o altă pistă: o altă fetiță fusese cît pe ce să fie victima unei răpiri. Ea putuse să fugă, anunțînd că agresorul ei era „un bărbat într-o mașină albastră." Acea mașină n-a fost niciodată găsită.

În fine, el le amintește juraților că, pornind de la revelațiile ei, producătorii și editurile au făcut din Eileen o vedetă și că povestea ei va fi mai mediatizată — și mai rentabilă — dacă tatăl ei este dovedit vinovat. Dar în momentul adevăratului proces, mărturia lui Eileen, obținută cu abilitate de către procurorul Tipton, impresionează profund juriul.

„Ne jucam în spatele microbuzului, cînd ne-am oprit. Tatăl meu s-a dat jos. A băut o bere și a fumat o țigară. S-a întors în microbuz prin portiera culisantă și am început să ne jucăm toți trei. Pe urmă eu m-am dus și m-am așezat între cele două scaune din față. Cum stăteam în genunchi pe unul dintre cele două scaune, m-am întors. Am văzut-o pe Susan întinsă. Tatăl meu era peste ea. Brațele ei micuțe erau ridicate deasupra capului." (Avocatul apărării, Horngrad, va nota mai tîrziu că descrierea „brațelor ei micuțe" era în sine dovada unei reconstituiri a martorului din perspectiva unui adult.)

„El o ținea de încheieturile mîinilor. Se împingea în ea. Rochia i se ridicase. El nu-și scosese pantalonii, dar l-am văzut după aceea cum își aranja șlițul. Susan gemea: « Nu, nu face asta. »

— Ce-ați făcut după aceea? a întrebat-o Tripton.

— M-am rostogolit jos."

Susan iese atunci din mașină plîngînd, povestește Eileen. „Tatăl meu se apropie cu o piatră în mînă. Susan încearcă să-și protejeze capul cu mîinile."

După asasinat, „tatăl meu mă zgîlțîie. Îmi spune: s-a sfîrșit. Termină acum! Îmi mai spune că dacă povestesc cuiva ceva și dacă nu termin cu plînsul, mă omoară. L-am crezut în totalitate."

Eileen povestește că tatăl ei i-a cerut să-l ajute să așeze corpul. El i-a spus: „O să fac în așa fel încît să se creadă că a căzut."

Cînd a ajuns acasă, Eileenei a început să-i fie frică și ulterior începe să ia note proaste la școală. „Nu m-am mai gîndit niciodată la asasinat de atunci."

Tipton îi cere să descrie atmosfera de la ei din familie. „Ne bătea." „Și mama dumneavoastră, o întreabă Tipton, cît de bune instincte materne avea?" „Inexistente", răspunde Eileen.

Tipton îi cere precizări despre abuzurile sexuale la care tatăl ei o supusese. Eileen îi descrie o scenă în baie, o alta în compania unui prieten al tatălui său.

Pe durata contrarechizitoriului rostit de avocatul tatălui ei, Eileen se apără cu înverșunare. Dar mai mult efect are depoziția unei psihiatre, doctorița Lenore Terr. Terr, care a examinat-o pe Eileen, este nu numai convinsă că ea spune adevărul, dar și că fenomenul memoriei recuperate este, aproape în toate cazurile, demn de atenție. Ea a scris de altfel cărți pe tema aceasta.[1]

Degeaba a povestit înaintea Curții Kirk Barrett, prieten al lui Eileen și unul dintre terapeuții ei, martor al apărării, în ce fel amintirile vagi ale asasinatului diferă de relatarea circum-

---

[1] *Too Scared to Cry* (*Prea speriată pentru a plînge*) și *Unchained Memories* (*Amintiri neîncătușate*), Basic Books, N.Y.

stanțiată pe care Eileen a făcut-o și că ea n-a conștientizat decît recent abuzurile sexuale cărora le-a fost victimă, el nu a impresionat juriul. La fel ca și George, fratele mai mic al Eileenei, care a scos și el în evidență contradicțiile în depoziția surorii lui. „Nu o cred", a spus el procuroarei Tipton, vizibil agasată. Încă și azi, Horngrad se indignează de faptul că, contrar a ceea ce s-a petrecut la procesul preliminar, nu va putea să arate juriului tăieturile din ziarele momentului, pentru a dovedi că toate detaliile asasinatului evocate de Eileen erau deja cunoscute: judecătorul se opune.

Juriul californian îl declară pe George Franklin vinovat. Pe 28 ianuarie 1991, el este condamnat la închisoare pe viață.

Newsweek din 11 februarie 1991 relatează: „Oricît ar părea de incredibil, amintirile lui Eileen Franklin-Lipsker se dovedesc destul de precise pentru a convinge juriul că tatăl ei este vinovat... « Este poate unicul caz în care cineva este condamnat pentru asasinat numai pe baza unei memorii recuperate », comentează Elisabeth Loftus, profesoară de psihologie la Universitatea din Washington și martor al apărării.

Într-adevăr, nu există nici martor, nici vreun indiciu care să-l inculpeze pe Franklin. Întregul proces se derulează în jurul problemei de a ști dacă o mărturie bazată pe memoria reprimată este validă. După Lenore Terr, psihiatru din San Francisco, martor al acuzării, « niște amintiri traumatizante pot fi mult mai clare, mult mai detaliate și mult mai durabile decît amintirile obișnuite – chiar dacă sînt refulate de atît de mulți ani ».

Verdictul va întări convingerile tuturor celor care, în America, cred cu tărie în fenomenul, generalizat, al memoriei recuperate. Psihiatrii nu știu dacă asemenea cazuri se bazează pe fapte sau pe fantasme. Astăzi fenomenul rămîne tot atît de misterios ca și împrejurările morții micuței Susan Nason", comentează articolul din *Newsweek*, din 11 februarie 1991.

Deocamdată, George Franklin rămîne în închisoare, putînd fi eliberat pe cauțiune în anul 2002.

Capitolul 5

Afacerea Menendez

În ciuda aspectului ei senzațional, condamnarea lui George Franklin n-a avut asupra presei decît un impact în cele din urmă limitat. Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile cu un dublu asasinat, comis în 1990, a cărui rezolvare rămîne, după ce au trecut mai mulți ani, îndoielnică, în ciuda faptului că vinovăția este evidentă și a fost de altfel în totalitate asumată de autori.

În afacerea Franklin, un juriu californian a condamnat un om fără cea mai mică probă materială de culpabilitate. În afacerea Menendez, un alt juriu californian a refuzat să condamne un cuplu de tineri a căror vinovăție nu prezenta nici o îndoială. Povestea lor dovedește într-o manieră exemplară, eficacitatea noilor tehnici folosite de avocații curților americane — și incredibila credulitate a unui juriu evident hipnotizat de argumentele invocate, oricît de bizare ar putea ele să pară unui juriu european. Presa newyorkeză a subliniat de altfel de mai multe ori că numai un juriu californian putea acționa în acest fel. Orice s-ar întîmpla și oricare ar fi în final soarta acuzaților, procesul Menendez își va avea locul în istoria jurisprudenței americane: ca și afacerea Franklin, el dovedește pînă unde poate să meargă disponibilitatea unui juriu confruntat cu argumentele psihologice ale acestei noi ere americane – fie în sensul condamnării poate abuzive (în cazul lui Franklin), fie al refuzului, tot la fel de abuziv, de a condamna, în cazul fraților Menendez.

În orice afacere judiciară, oricare ar fi regimul politic sau social al țării în care ea se petrece, există riscul unei justiții

cu geometrie variabilă. Afacerea Menendez este o dovadă aproape caricaturală, în această Americă unde cei mai mari avocați sînt adevărate vedete, tot atît de celebre și aproape tot atît de bine plătite ca superstarurile de *talk shows* și de cinema.

Afacerea începe luni, 20 august 1990, prin descoperirea, într-o somptuoasă reședință din Beverly Hills, a cadavrelor oribil mutilate ale lui José Menendez (patruzeci și șase de ani) și al soției acestuia, Mary Louise (patruzeci și patru de ani), „Kitty" pentru cei apropiați. Fuseseră literalmente ciuruiți de la mică distanță cu pușca de vînătoare, în așa hal că nu mai aveau, după expresia anchetatorilor de la LAPD (Los Angeles Police Department), „deloc aparență umană". Cei care au descoperit trupurile sînt fiii cuplului, Lyle (22 de ani în momentul acela) și fratele lui, Erik (19 ani). Pe banda înregistrată de serviciul de urgență de la LAPD, ascultată de atîtea ori de atunci, vocea lui Lyle, întreruptă de suspine, de lacrimi, de afirmații incoerente, reflectă oroarea de ceea ce tocmai a văzut.

Avea și motive: în *den*-ul casei, adică sala de jocuri unde aveau și televizorul, frații Menendez au văzut acest spectacol insuportabil: trupurile dezmembrate, aproape despicate în două prin rafale repetate, capetele zdrobite, bucăți de creier pe pereți. Tatăl, José, are capul aproape smuls. Țeava puștii îi fusese băgată în gură. Un glonț tras de la mică distanță, din spate, îi luase o parte din craniu lui Kitty. Cînd poliția a ajuns la fața locului, Erik stătea ghemuit în grădină, cu trupul zguduit de hohote de plîns. Două luni mai tîrziu, tot năucit, îi declară unui jurnalist: „N-am văzut niciodată așa ceva și sper să nu mai văd niciodată în viața mea... Trupurile erau ca de ceară. Nu l-am văzut niciodată pe tata în halul ăla. Este trist să te gîndești că n-a putut să reacționeze, el care era așa de activ." Și Erik adaugă: „La vîrsta de șaisprezece ani, cînd a venit în Statele Unite, era deja singur, fără tată. Și acum eu, care am aproape vîrsta pe care o avea el în momentul acela, nici eu nu am tată."

José și Kitty Menendez nu erau niște persoane oarecare. Președinte-Director General la Live Entertainment, una dintre cele mai mari întreprinderi americane de distribuire de discuri și de videocasete, José era un personaj cunoscut și respectat, chiar dacă nu era foarte iubit, în cercurile destul de închise și snoabe ale cinematografului hollywoodian. Kitty era o fostă regină a frumuseții.

Pe moment, poliția se gîndește la posibilitatea unei răzbunări a Mafiei, iar fiii, interogați (ei au un alibi, deși neverificabil — se aflau în momentul crimei la cinematograf), înclină și ei spre această explicație: este de notorietate publică faptul că anumite fonduri ale Mafiei provin din traficul de videocasete piratate. În plus, José a avut de-a face cu un anume Noel C. Bloom, șef al unei firme specializate în casete *hard* și bănuit de a fi fost în contact cu Mafia. El s-a aflat de asemenea în relații de afaceri cu un membru al „familiei" genoveze în timpul cumpărării, de către firma Live Entertainment, a rețelei de magazine de discuri Strawberries.

Polițiștii știu însă că Mafia execută rar soțiile victimelor lor și că ucide mai curat. Afacerile lui José sînt destul de încurcate, contabilitatea lui nu este la zi, dar dispozițiile lui testamentare sînt de-o limpezime de cristal. Cît trăia, José a făcut un testament, lăsîndu-și toate bunurile soției. Dacă la rîndul ei, murea și ea, Lyle și Erik moșteneau tot. Averea familiei se estimează la aproximativ cincisprezece milioane de dolari.

La cincisprezece zile după asasinat, la cimitir, Lyle și Erik iau cuvîntul în fața celor două sicrie și fac un elogiu ditirambic și întretăiat de sughițuri, care durează cel puțin o jumătate de oră, la adresa celor doi părinți ai lor. Asistența se compune din familia Menendez și din numeroase personalități de la Hollywood cu care José lucra, fiindcă avea, în realitate, puțini prieteni.

Spre deosebire de cea mai mare parte dintre personalitățile din lumea cinematografului și a televiziunii de la Hollywood, el ieșea puțin. Menendezii trăiau în familie. José era de altfel inepuizabil în discursul lui asupra importanței virtuților familiale, lăudîndu-se că cinează în fiecare zi acasă; era de asemenea inepuizabil în privința performanțelor fiilor lui — mai ales ale lui Erik, campion la tenis încă din copilărie — și în privința atracției lor pentru politică (după declarația unui prieten, Erik voia să devină primul senator american anticastrist de origine cubaneză).

Viața lui José este ilustrarea întocmai a visului american împlinit. În 1960, tatăl lui, campion de fotbal în Cuba, trăind la Havana și văzînd dincotro bate vîntul, îl expediază pe fiul lui, deja campion de natație, în America. La fel ca mulți cubanezi înstăriți, tocmai fusese expropriat de regimul castrist și se gîndește la un viitor mai bun pentru propriii lui copii. José obține o bursă de atletism la Universitatea din South Illinois, pe care o părăsește înainte de a-și fi luat diploma și pleacă la New York. Tocmai s-a căsătorit cu Kitty, pe care a cunoscut-o la universitate. Tatăl lui îi scrie că-l consideră prea tînăr pentru căsătorie, iar José îi răspunde: „Dacă am fost destul de copt pentru a veni în Statele Unite fără nici un sfanț la vîrsta de șaisprezece ani, sînt destul de copt ca să mă însor la nouăsprezece."

După studii în fine duse la bun sfîrșit, devine ajutor de contabil la Coopers și Lylbrand, una dintre firmele mari din New York. Îl impresionează pe unul dintre clienți, conducător al unei firme maritime de navlu, se angajează la el și în curînd devine controlor financiar. Trece pe urmă la Hertz, unde se remarcă prin capacitatea de muncă și prin spiritul de inițiativă. Hertz este răscumpărat de RCA, unul din marile conglomerate de la Hollywood și José devine foarte repede unul dintre cadrele cele mai bine situate ierarhic din departamentul de discuri, ocupîndu-se de Duran Duran și de alte grupuri

proeminente. În 1980 este recrutat de un concurent al firmei RCA, casa de producție Carolco, care va cumpăra Live Entertainment, iar Menendez va fi numit Președinte-Director General. „N-am văzut niciodată pe cineva muncind cu o asemenea încrîncenare, spune despre el Bob Stone, Președinte-Director general la Hertz. Dacă ar fi rămas la Hertz, sînt convins că ar fi ajuns președinte."

José Menendez este tot atît de exigent cu fiii lui cît este și cu el însuși. Obsedat de propriul trecut de atlet, vrea ca ei să exceleze în sportul pe care l-au ales. Amîndoi sînt dotați pentru tenis. José angajează antrenori profesioniști pentru lecții private de trei ori pe săptămînă: în week-end-uri asistă la partidele lor ore și ore, îi sfătuiește, îi încurajează, îi și ceartă. „Sîntem copiile tatălui nostru, va spune Erik la puțin timp după moartea acestuia. Voia să fim exact ca el."

Înainte de a face parte din Carolco, José Menendez nu trăia la Los Angeles, ci la Princeton, oraș universitar, mică bijuterie de arhitectură tradițională, foarte asemănător cu Cambridge, din Anglia. Erik și Lyle frecventează Princeton Day School, școală reputată, ai cărei foști elevi reușesc în cea mai mare parte să ocupe un loc la Universitatea din Princeton, una dintre cele mai prestigioase din Statele Unite. În ciuda pasiunii pentru sport a tinerilor americani, cei doi fii Mendenez, deși au un nivel de tenismeni aproape profesioniști, nu au prea mulți prieteni aici. În acest mediu de copii proveniți din familii de intelectuali cu venituri onorabile, dar nu mai mult, ei fac prea mult figură de „proaspăt îmbogățiți", cu mașina lor Alfa sport decapotabilă roșie, costumele lor Cardin și gecile lor de piele. În plus, au mult mai mulți bani de buzunar decît alții, astfel că Lyle devine sursa de bani cu împrumut a clasei. Este poreclit „cămătarul" *(loan shark)*, fiindcă împrumută cu plăcere, dar și cu intenția de a avea un cîștig.

Lyle intră la Princeton, așa cum fusese prevăzut, și devine imediat membru al echipei de tenis a universității. Dar, prins

în timp ce copia la un examen din anul întîi, este eliminat pentru șase luni. Reprimit, își reia locul în echipă, dar nu va deveni niciodată un star: coechipierii îi reproșează aroganța, caracterul închis, lipsa spiritului de echipă și crizele lui de furie pe teren în stilul lui John McEnroe.

În realitate, în ciuda mîndriei aparente a tatălui pentru fiii lui, inepuizabilelor sale elogii pentru virtuțile familiale, familia Menendez nu este nici unită și nici fericită: Kitty află foarte repede că José are legături, trecătoare, dar nenumărate. Devine depresivă, neurastenică, se apucă de băut, se îndoapă cu tranchilizante, se îngrașă. Fiii, în ce-i privește, sînt excedați de autoritatea excesivă a lui José asupra lor, de comportamentul lui dominator și de remarcile jignitoare pe care nu încetează să le facă asupra lor cînd sînt între ei.

După ce-a părăsit Princeton, familia s-a instalat într-o suburbie înstărită din Los Angeles: Calabasas. Aici lucrurile se strică rău. Erik este arestat pentru spargerea unor case din vecinătate, prins în flagrant delict, încercînd să vîndă bijuterii furate. Polițiștii îl socotesc vinovat și pe Lyle, dar nu pot să dovedească. Tatăl rambursează sume relativ importante (este vorba de o sută douăzeci de mii de dolari în total), își despăgubește vecinii și angajează un avocat reputat care obține pentru Erik doar o punere sub supraveghere. Pentru a schimba ambianța și vecinii familia se mută din cartier. Astfel, după această primă dramă, familia se instalează la Beverly Hills, într-o casă care costă mai mult de cinci milioane de dolari: este fosta locuință a lui Elton John și apoi a lui Michael Jackson.

După moartea lui José și Kitty Menendez, cei doi frați vor refuza să mai locuiască aici. Pretind că se află în pericol de moarte, că sînt vînați de Mafia și preferă să stea la hotel și să-și schimbe adresa în fiecare săptămînă.

La șase luni după moartea părinților lor, Lyle și Erik par să-și fi revenit destul de bine din încercarea prin care au trecut. Ajunși repede în posesia banilor moșteniți, cheltuiesc cu nesăbuință: patru zile după moartea părinților, Erik cumpără un ceas Rolex de 9 mii de dolari și-și schimbă vechiul Thunderbird cu un Jeep nou. Lyle își alege un Porsche. Închiriază apartamente de lux în Beverly Hills, călătoresc, petrec, ies aproape în fiecare seară și-și petrec nopțile însoțiți de prietene în restaurante la modă. Lyle cumpără un restaurant la Princeton, „Buffalos", Erik se dotează cu un *coach* (antrenor) de tenis la domiciliu care-l costă cincizeci de mii de dolari pe an — pe scurt, fac praf cel puțin șapte sute de mii de dolari în trei luni.

Dar nu această orgie de cheltuieli stă la originea arestării lor după aproape șase luni de la dublul asasinat, nici faptul că cei doi frați nu se interesau aproape deloc de mersul anchetei, nici chiar descoperirea de către polițiști a faptului că Erik scrisese cu doi ani înainte un scenariu al cărui conținut seamănă în mod straniu cu drama care tocmai s-a produs (de altfel, chiar Kitty, mîndră de această nouă dovadă de talent a fiului ei, îl bătuse la mașină), ci un telefon, mai întîi anonim: o voce feminină, identificată curînd ca aparținînd lui Judalon Smith, de treizeci și șase de ani, afirma că frații Menendez ar fi mărturisit dubla crimă psihiatrului lor. Ascunsă în anticameră, femeia a auzit tot — inclusiv amenințările lor cu moartea la adresa psihiatrului, în cazul că acesta ar fi dezvăluit ceva la poliție. Spusele lor, a adăugat ea, au fost înregistrate fără știrea lor. Ea fusese acolo pentru că psihiatrul voise să existe un martor secret, pentru cazul în care „lucrurile vor lua o întorsătură rea".

Judalon Smith a fost pînă de curînd amanta lui Jerome Oziel, psihiatrul angajat de către José Menendez pentru a-l îngriji pe Erik după spargerile de locuințe. Mică paranteză a dramei: telefonul ei reprezintă o răzbunare împotriva amantului ei. Însurat, Oziel o făcuse mult timp să creadă că este pe punctul de a divorța pentru a se însura cu ea. Ea a sunat la

poliție la puțin timp după ce și-a dat seama că el n-avusese deloc intenția să-și părăsească soția.

Oziel îi însoțește pe polițiști la sediul unei bănci de pe bulevardul Ventura și le înmînează șaptesprezece casete ținute pînă atunci în siguranță într-un seif. O oră și jumătate mai tîrziu, sînt emise mandatele de arestare. Lyle este arestat imediat. Erik, aflat în turneu cu echipa de tenis în Israel, după cîteva zile de ezitare, decide să revină. Este arestat în momentul cînd coboară din avion, la aeroportul din Los Angeles.

Conținutul acestor casete se dovedește senzațional: cei doi frați povestesc nu numai cum și-au ucis părinții, dar explică și cum și-au procurat puștile de vînătoare cu trei zile înainte, în orașul San Diego, aflat foarte aproape, folosindu-se de cartea de identitate, furată, a unui prieten. Armele au rămas ascunse zile întregi în portbagajul unei mașini din garajul familiei pe care, în mod curios, poliția nu l-a controlat niciodată. Povestesc de asemenea ce au făcut ulterior cu ele: le-au aruncat într-o rîpă.

Erik afirmă că ideea de a-și ucide părinții le-a venit după ce-au descoperit o notă scrisă de mînă de mama lor, care anunța că „nu mai poate" și că se pregătea să-și pună capăt zilelor. Pe bandă, polițiștii aud vocea lui Lyle, adresîndu-se lui Oziel: „Am găsit mîzgălită într-o carte această notă care zicea: vă iubesc pe amîndoi, dar nu pot să mai fac nimic, nu există nici o soluție la problemele mele, și alte chestii de-astea. Într-un fel, voiam să-i ajutăm. Dintr-un anumit punct de vedere, era o sinucidere."

Atunci de ce l-ați omorît și pe tatăl vostru? i-a întrebat Oziel. Fiii spun că știau de mult timp că tatăl lor o înșela pe mama lor și că din cauza asta se îndopa ea cu alcool și cu tranchilizante. Lyle spune: „Ne-am gîndit să-l omorîm pe tata pentru a scăpa de problemă." Iar Erik adaugă: „După cît a făcut-o să sufere pe mama..."

Și moștenirea? întreabă Oziel. S-a spus că tatăl vostru era pe punctul de a vă dezmoșteni?

„Asta n-are prea mare legătură cu ceea ce s-a întîmplat", răspunde cu răceală Lyle. „L-am omorît ca să scăpăm de o grămadă de probleme, continuă el. Tata visa să mă vadă făcînd politică. Mama n-ar fi suportat niciodată una ca asta. Ea voia ca el să nu mai lucreze și să se ocupe de ea, și să termine cu viața asta de dictator. Dacă aș fi făcut politică, ar fi vrut să fie și el acolo, ar fi stat și mai puțin acasă. Toate aceste mici nimicuri plăcute care alcătuiau intimitatea noastră îmi lipsesc", continuă Lyle. „Una dintre durerile cele mai violente pe care le resimt este că ei nu mai sînt aici. Da, mi-e dor de ei. E ca și cu cîinele pe care l-am avut cîndva, și de el mi-e dor, pot să fac comparația asta... toate chestiile astea, partida de pescuit unde-am fost împreună, cu o zi înainte..." Efectiv, în ajunul crimei, duminica, toți patru și-au petrecut ziua la mare, la pescuit de rechini, în largul coastei, într-un somptuos papuc zburător închiriat pentru această ocazie.

În cei trei ani care au urmat, frații Menendez au stat în închisoare în timp ce în jurul acestor casete a urmat o dezbatere juridică. Vor fi ele admise la proces? Avocații apărării sînt împotrivă și sînt de înțeles: amoralitatea, detașarea rece a celor doi tineri făcînd analogie între asasinarea părinților lor și moartea cîinelui vor avea, o știu, cel mai rău efect asupra oricărui juriu. După hotărîrea judecătorului de a le depune la dosar și de a le supune atenției juriului, aproape toți experții se așteaptă ca ei să fie condamnați — și executați, fiindcă pedeapsa cu moartea există încă în California. Trebuie notat, de asemenea, că dacă imaginea cuplului asasinat care se desprinde de aici este sensibil diferită de cea pe care voia s-o dea José Menendez în timpul vieții lui (și foarte diferită, de asemeni, de descrierile elogioase ale celor doi fii ai lui în momentul funeraliilor), în nici un moment nu este vorba despre abuz sexual. Este evident că, dacă Erik, copil, ar fi fost abuzat sexual de tatăl lui, i-ar fi destăinuit asta psihiatrului său la începutul terapiei lui, mult înainte de asasinat — ar fi

fost o scuză perfectă pentru a explica atitudinea lui și spargerile. Și mai evident, dacă, așa cum afirma Lyle, Erik nu încetase să fie victima atitudinii tatălui său, este de asemenea sigur că, în timpul conversației secrete pe care au avut-o cu psihiatrul lor, *după* asasinarea părinților lor, cei doi frați ar fi evocat abuzurile comise asupra lor de către tatăl lor, pentru a explica și a-și scuza crima. Nu s-a întîmplat nimic din toate astea. Or, i s-ar fi putut reproșa lui José Mendenez că era afemeiat, ipocrit, excesiv de dur în afaceri, ca și dur, de asemenea, în anumite privințe, cu copiii lui, în nici un caz, însă, înainte de începutul procesului, că ar fi fost un monstru, a cărui moarte ar fi fost nu numai scuzabilă, ci și onorabilă pentru justițiari. Cît despre Kitty, abandonată, umilită, singură, disprețuită de fiii ei (ea îi destăinuie unei prietene, cu trei zile înainte de a muri, că a avut o conversație „excesiv de penibilă" la telefon cu Lyle, în timpul căreia el a insultat-o), ea inspiră mai curînd milă: ceea ce-l va face mai tîrziu pe Alan Dershovitz, marele avocat și profesor la Harvard, să spună că „dacă procurorii s-ar fi concentrat pe asasinarea lui Kitty Menendez de către fiii ei, excluzînd toate celelalte piste, ar fi cîștigat în mod sigur"[1].

Dar asta ar fi însemnat să uităm de prezența la bară a celui mai important dintre avocații apărării, redutabila Leslie Abramson. De cincizeci de ani, elegantă, personalitate marcantă a Hollywoodului, măritată cu un ziarist de la *Los Angeles Times,* Abramson este, într-un fel, corespondentul american al avocatului Vergès.

Așa cum va spune mai tîrziu Charles L. Lindner (în *Los Angeles Times* din 16 ianuarie 1994), fost președinte al Asociației Avocaților Curților Penale (Criminal Courts Bar Association), „există treizeci și cinci de mii de avocați la Los Angeles, dar numai patruzeci dintre ei sînt capabili să apere un

[1]*The Abuse Excuse* (*Scuza abuzurilor*), Little Brown, New York, 1994.

ucigaș. Dintre aceștia patruzeci, sînt într-o parte treizeci și nouă și apoi este Abramson. Cînd își face numărul, îi hipnotizează pînă și pe cei mai blazați dintre colegii ei... este un Bobby Fischer, este un Horovitz al afacerilor criminale. În procesul fraților Menendez, nu Kitty Menendez era mama acuzaților, ci ea. Nu s-a încurcat cu argumente juridice, era mai degrabă lupoaica-mamă apărîndu-și puii. Pentru Abramson, Lyle și Erik Menendez erau niște Remus și Romulus moderni, iar José și Kitty Menendez, departe de a fi niște părinți, erau niște lupi sălbatici care trebuiau uciși pentru că se înverșunau împotriva acestor „țînci" — care erau, să ne aducem bine aminte, niște oameni în toată firea în momentul crimei. De aceea ea îi giugiulea, le aducea prăjituri, le verifica ținuta, îi insulta pe toți cei care îi puneau la îndoială argumentația-cheie, conform căreia cei doi frați fuseseră abuzați sexual de către părinții lor. Ceea ce a dat naștere unor momente destul de hazlii, cum ar fi de pildă intervenția judecătorului Stanley M. Weisberg, președintele juriului, care a spus: „Onorată avocată Abramson, încetați să jucați acest rol de mamă evreică. Cred că clientul dumneavoastră a demonstrat, în modul cel mai strălucit cu putință, că nu mai are nevoie de o mamă."

Să-și adopteze clienții acuzați de asasinat, să-i trateze ca pe propriii ei copii, să fie mămoasă cu ei, „face parte din jocul ei, spune Lindner. În timpul unui proces, ea intră literalmente într-o stare secundă, pe care o transmite celor care o înconjoară, și mai ales juriului. Într-un anumit sens, a o urmări în timpul unui proces este ca și cum ai urmări o performanță a lui Jack Nicholson. Îți spui: poate că nu joacă, poate chiar este nebună!... Cealaltă calitate a ei este furia devastatoare. Un guvern care ucide este un guvern barbar. Pentru avocata Abramson, camera de gazare nu evocă San Quentin, ci Auschwitz. Cei care-i trimit pe clienții ei la camera de gazare nu sînt procurori, sînt naziști."

Ceea ce nu spune Lindner, este că avocata Abramson este totodată un regizor redutabil, un *coach* care le dă clienților ei, înaintea procesului, veritabile lecții de artă dramatică ce durează zile întregi, astfel încît să-i facă să joace jocul cel mai apt să influențeze un juriu într-un sens favorabil.

Intenția avocatei Abramson este clară încă de la începutul procesului: să justifice asasinarea celor doi părinți prezentîndu-i ca pe niște monștri. Și merge direct la țintă. Astfel, chemat să depună mărturie, Lyle pretinde că, „de la vîrsta de șapte ani, tatăl meu îmi introducea o periuță de dinți în fund. De asemenea, mă obliga să-l sug." După opinia lui, confidențele lui Erik, pe care acesta i le-ar fi făcut înaintea dramei, au provocat măcelul. Erik mărturisește că și el a fost, ani de-a rîndul, victima abuzurilor sexuale ale tatălui său și nici vorbă că ele s-au oprit cînd el a ajuns la adolescență (abuzurile sexuale în cazul lui Lyle se petrecuseră cu șaptesprezece ani înainte), ci au continuat. În așa fel încît Erik îi destăinuie că pune cuișoare în ceașca de cafea a tatălui său, „în felul ăsta, măcar sperma lui are un gust mai bun".

Nu contează că aceste acuzații sînt complet inedite și nu se confirmă deloc nici de către psihiatru, căruia cei doi frați nu i-au semnalat niciodată nimic, nici de către anturajul familiei, nici de către prietenele celor doi frați, cărora aceștia nu le-au spus niciodată nimic, nici de către servitori.

Dar strategia avocatei Abramson nu urmărește doar să justifice crima prin aceste pretinse abuzuri sexuale. Ea știe că pînă și în cazurile cele mai atroce, nimeni n-are dreptul să-și facă singur dreptate. În dreptul american, singura circumstanță atenuantă recunoscută este legitima apărare, în cazul în care ucigașul sau ucigașii apreciază că ar fi ei înșiși în pericol de moarte. Și, sfidînd orice verosimilitate, asta este ce vrea să demonstreze.

Cei doi frați, foarte degajați în noul lor rol de victime, repetă încontinuu că se credeau amenințați de părinții lor — despre care erau convinși că voiau să scape de ei. Motivul, în întregime inventat: Lyle pretinde că l-ar fi înfruntat pe tatăl lui ca să-i ia apărarea lui Erik și că i-ar fi zis „să înceteze cu porcăriile". José Menendez ar fi răspuns: „Raporturile mele cu fiul meu nu privesc pe nimeni. Am dreptul să fac ceea ce-mi place."

Pentru a-i susține teza, avocata Abramson convoacă alături de ea o trupă de experți. Printre ei, mai ales Paul Mones, jurist specializat, autor al unei cărți intitulate *Copiii, victime ale abuzurilor sexuale, ucigași ai părinților lor*. Teza lui: părinții uciși de copiii lor sînt în întregime răspunzători de ceea ce li s-a întîmplat. „Eu lupt împotriva celor care sînt vinovați de abuzuri sexuale asupra copiilor lor, povestește el cu plăcere și cu un anumit cinism, numai că, în cazul meu, cînd eu preiau cazul, părinții sînt deja morți." El susține că minorii victime ale abuzurilor sexuale sînt atît de traumatizați de ceea ce li s-a întîmplat, că sînt incapabili să facă deosebirea între fantasme și realitate. Astfel, cel mai mic gest, cea mai mică aluzie sau remarcă a unui părinte abuziv poate fi interpretată de către victimă ca un „pericol iminent", care să justifice legitima apărare. Mones cîștigă foarte mulți bani: expert itinerant — nu se ocupă decît cu asta —, pretinde în cazuri de-astea sume fabuloase. El face de altfel parte din echipa care i-a pregătit pe cei doi frați înainte de proces și îi dirijează cu discreție, din fotoliul lui, ca un coregraf. Sarcina avocatei Abramson este totuși dificilă. E vorba de această partidă de pescuit, cu o zi înainte de asasinat, referința la acele „mici chestii agreabile" despre care Lyle i-a vorbit psihiatrului. „Dar nu vă dați seama, pe mare, ne simțeam în permanență în pericol de moarte", repetă cei doi frați pe un ton cît se poate de sincer.

Mai grav pentru apărare e faptul că cei doi frați și-au ucis nu numai tatăl, ci și mama, și că tactica avocatei Abramson nu le mai permite să revendice „un fel de sinucidere", care ar fi fost un act de binefacere, cum pretinseseră ei în timpul con-

vorbirii cu psihiatrul. Întrebat de procuror, Lyle își asumă cu calm răspunderea: „Am văzut o mișcare în direcția unde ar fi trebuit să fie maică-mea. Atunci am reîncărcat arma, m-am întors și am ucis-o pe mama de aproape." Și în cazul ăsta ar fi fost vorba tot de legitimă apărare. N-are importanță că în momentul cînd sosesc cei doi fii, cu puștile lor de vînătoare (cumpărate doar cu două zile înainte), părinții lor stau în fața televizorului mîncînd căpșuni cu frișcă, Kitty este chiar ocupată să completeze formularele pentru înscrierea lui Erik la Universitatea din Berkeley. „Eram convins, spune Erik la bară, că intraseră în *den* pentru a complota, că se pregăteau să ne ucidă pe amîndoi, că era urgent, că nu ne rămîneau decît cîteva secunde de trăit." Nu contează nici că în această casă, la acești părinți pretins asasini, poliția n-a găsit nici o armă.

Merita oare și Kitty calificativul de „abuzivă sexual"? Da, confirmă Erik, bine dresat de avocații lui, debitînd cu cinism probele vinovăției ei, sau mai degrabă ale iubirii ei excesive față de fiu: „Cînd eram mic, intra în baie și mă spăla peste tot. Mi s-a întîmplat să dorm în patul ei pînă la vîrsta de treisprezece ani."

În ciuda evidentei rele-credințe a fraților Menendez, în ciuda inconsistenței declarației lor, a minciunii lor repetate și dovedite, a absenței oricărei mărturii care să concorde cu afirmațiile lor atît de tardive, juriul pare să nu o fi auzit decît pe avocata Abramson. Neputînd să se pună de acord asupra vinovăției fraților Menedez, nici după săptămîni de dezbateri furtunoase, procesul a fost pur și simplu anulat. Frații Menendez rămîn în închisoare așteptînd un al doilea proces, cu un alt juriu. Unii juriști californieni cred chiar că, date fiind sumele deja cheltuite și timpul pierdut, lucrurile merg spre un compromis: decît să deschidă un al doilea dosar cu un al doilea juriu la fel de divizat ca și primul, este posibil ca procurorul să accepte ca frații Menendez să stea cîțiva ani în închisoare și apoi să fie eliberați cu discreție.

În tot cazul, ei nu mai au nici un sfanț. Este o ironie a acestui caz faptul că asasinatul n-a folosit decît avocaților și societății de producție Carolco, deținătoare a două contracte de asigurare pe viață pe numele directorului general de la Live Entertainment. Prima, în valoare de cincisprezece milioane de dolari, le-a fost virată imediat. Cea de-a doua asigurare, în valoare de cinci milioane de dolari, trebuia să fie la dispoziția lui José Menendez însuși, dar, fiindcă nu completase la timp formularele necesare și nici n-a indicat pe numele cui face asigurarea, suma a fost pînă la urmă atribuită tot emițătorului ei, firma Carolco.

Situația financiară a lui José Menendez nu era de altfel așa de strălucită cum își închipuiau copiii lui: casa din Calabasas care costase un milion și jumătate de dolari nu-și găsise cumpărător; în ce privește casa din Beverly Hills, aceasta era roasă de ipoteci, băncile cerînd suma de două milioane de dolari, adică, rambursînd ipotecile, cinci sute de mii de dolari pe lună. Și avocații au costat scump: un milion de dolari numai pentru Leslie Abramson, în mod sigur tot pe atît, pentru restul echipei ei și diverșii experți. Rezultă că frații Menendez nu mai sînt în măsură să găsească fonduri echivalente pentru a-și asigura colaborarea ei, în cazul unui al doilea proces.

Afacerile sînt afaceri: avocata Abramson și-a apărat clienții cum își apără o leoaică puii, dar ea nu lucrează pe nasturi. Or, dacă acceptă să-i reprezinte pe cheltuiala statului California, nu se poate aștepta să cîștige mai mult de două sute de mii de dolari — și a anunțat că suma ar fi inacceptabilă pentru ea.

Ceea ce explică conținutul unei circulare, semnată chiar de Leslie Abramson, cu antetul Erik C. Menendez Legal Defense Fund (Fondul de apărare juridică Erik G. Menendez), care i-a surprins serios pe destinatari, chiar și pe cei mai obișnuiți cu uzanțele de la Hollywood. Trebuie să spunem că amestecul de sentimentalism și escrocherie face din ea un model al genului.

Doamna Abramson le mulțumește celor trei mii de susținători care i-au adresat lui Erik felicitări și mesaje de încurajare.

„Aceia dintre voi care ne-ați împărtășit durerea voastră, știți cît este de mare iubirea și compasiunea noastră. Ați fi uluiți să știți cît de mult ne-ați ajutat. Acelora dintre voi care ne-ați scris pur și simplu pentru a ne exprima sentimentele voastre de solidaritate, vă mulțumesc că l-ați ajutat pe Erik să înțeleagă că există atîta bunătate în inimile oamenilor. În mod sigur, în copilăria lui, nu aceasta a fost învățătura care i-a fost dată."

Lucrurile serioase vin la urmă: „Dar o apărare eficientă a lui Erik costă scump. Deși se consideră că statul California plătește pentru apărarea celor care, asemenea lui Erik, riscă pedeapsa cu moartea, curtea a refuzat deja să ramburseze anumite cheltuieli din primul proces. Dacă va trebui să depindem de finanțarea lor, nu vom avea destui bani pentru a proceda ca înainte și riscăm deci să pierdem, din lipsă de resurse.

Cum știți, cheltuielile mele au fost plătite din moștenirea lor, din care n-a mai rămas nimic. Dacă aș fi bogată, l-aș apăra de data aceasta gratuit. Dar realitatea crudă este că am în sarcină o familie și că am deja datorii din pricina insuficienței onorariilor primite în primul proces.

De aceea le cerem tuturor celor care și-au exprimat încurajarea față de Erik să dea atît cît pot... ne-ar trebui mai mult de un milion de dolari... Fie că puteți, fie că nu puteți contribui la acest fond de apărare, țin să vă spun cît de mult ne-au mișcat eforturile voastre, mai ales pe Erik, în timpul încercării prin care a trecut la primul proces. Dumnezeu să vă binecuvînteze pe toți."

Pentru fanii fraților Menendez care ar găsi acest apel irezistibil, semnalez, pentru orice eventualitate, că biroul de avocatură al avocatei Abramson, care se ocupă de colectarea fondurilor, se găsește în bulevardul Wilshire la numărul 4929, apartamentul 940, Los Angeles, LA 90010, telefon 213-9339364...

Capitolul 6

Inocența batjocorită

În 1989, un incident minor declanșează un conflict între Betsy Kelly, directoare a unei grădinițe, și o mamă cunoscută pentru caracterul ei îndărătnic și dominator, cetățeană de vază a orașului Edenton, Carolina de Nord.

Tîrgul acesta de cinci mii de locuitori, întemeiat la începutul secolului al XVIII-lea, adevărat giuvaier istoric în miniatură situat pe malul apei, cu case coloniale mari și albe, cu portul său de croazieră, cu acea *Main Street* (*Strada Mare*) demnă de un tablou de Norman Rockwell este, pînă în 1989, un oraș pașnic și ocolit de evenimente neplăcute.

Disputa este minoră, clochemerlescă*. Mama este indignată că Betsy Kelly, care, împreună cu soțul ei Bob, este în același timp proprietară a școlii Little Rascals („Micii hoțomani"), a îndrăznit în clasă să-i dea o palmă băiețelului ei. De mai multe ori pretinde ca Betsy Kelly să-i ceară scuze. Aceasta o trimite la plimbare. Copilul, extrem de turbulent, depășise limitele, se pare.

La puțin timp după aceea, în oraș se răspîndesc zvonuri. La Little Rascals „se petrece ceva". Mama indignată nu este străină de aceste zvonuri. Încep să circule scrisori, zvonurile se amplifică și cîțiva părinți cer ajutorul asistentelor sociale pentru a afla mai multe.

Întrebați de către trei terapeuți remunerați de statul Carolina de Nord — Susan Childers, Betty Robertson și Judy

*După romanul *Clochemerle* de Gabriel Chevallier, caracterizat prin întîmplări burlești, hazlii, absurde.

Abbott — toți copiii ai căror părinți au acceptat să coopereze cu anchetatorii (în total ei sînt nouăzeci) neagă în bloc. Dar, după părerea celor trei terapeuți, „această reacție este tipică pentru victimele abuzurilor sexuale".

Cei nouăzeci de copii — care au între doi ani și jumătate și șapte ani — chestionați fără încetare (unii dintre ei zilnic timp de nouă luni), hărțuiți de părinți, de polițiști, de procurori, supuși la o încercare interminabilă și greu de suportat, încep să manifeste simptome alarmante — insomnii, accese de mînie, crize de plîns. Este exact dovada că li s-a întîmplat ceva, afirmă atunci terapeuții, deoarece copiii victime ale abuzurilor sexuale prezintă acest tip de simptome. Dintre părinți, puțini sînt cei care să spună că aceiași copii, la începutul perioadei de interogatorii, nu manifestau nici unul din aceste simptome și păreau perfect echilibrați.

În fine, mărturisirile încep, dar provocate totdeauna de întrebările presante și detaliate ale terapeuților, ale căror ședințe n-au fost nici înregistrate, nici filmate. Copiii cedează fiindcă au înțeles pînă la urmă ce se voia de la ei. Pentru a pune capăt interogatoriilor interminabile la care sînt supuși, răspund cu da la toate întrebările terapeuților. Da, s-au exercitat asupra lor abuzuri sexuale, și prin tot felul de procedee. Din dorința de a scăpa, îi denunță nu numai pe Betsy și Bob Kelly, dar și pe alți douăzeci de locuitori ai orașului. Betsy și Bob sînt arestați împreună cu două dintre asistentele lor și cu proprietarul unui magazin video care n-a pus niciodată piciorul în școală. Alți doi angajați ai școlii sînt și ei inculpați, dar lăsați provizoriu în libertate. Vor fi toți judecați, dar separat. Bob Kelly va sta în închisoarea preventivă doi ani și jumătate, Betsy va ieși pe cauțiune peste un an. Cît despre proprietarul magazinului, Scott Privett, detenția lui preventivă va dura trei ani și jumătate.

Pe durata depozițiilor copiilor, nu va fi ședință cu ușile închise: părinții se vor afla acolo, în sală. Ei nu spun nimic, dar însăși prezența lor este o formă de constrîngere: copiii au tot interesul să recite bine frazele cu care li s-a împuiat mintea.

Înainte de deschiderea lucrărilor procesului, avocatul lui Bob Kelly se bate pe un alt teren: oricît ar părea de neverosimil, Kelly n-are nici o idee precisă în legătură cu acuzațiile care i se aduc. În Statele Unite, unde justiția criminală este atît de scrupuloasă, atît de grijulie cu drepturile acuzaților că mulți criminali sînt achitați din lipsă de probe, se contează pe păstrarea secretului în ce privește conținutul acuzațiilor obținute printr-o terapie oarecare. Terapeuții înșiși, ca și părinții și procurorii, sînt bineînțeles perfect la curent cu declarațiile copiilor — iar în majoritatea cazurilor chiar ei inspiră aceste declarații. Dar detaliile acestor acuzații nu sînt comunicate apărării, rațiunea invocată fiind secretul medical între terapeut și pacient și faptul că „orice revelație prematură poate să aibă o consecință supărătoare în ceea ce privește reabilitarea copiilor"!

Istoria procesului educatorilor de la Little Rascals amintește cazul Ingram. Unele dintre declarații sînt grotești și nu există nici o mărturie în afară de ceea ce copiii, savant manipulați de către terapeuți, povestesc. Cît despre părinți, aceștia intră în joc, fiindcă „copiii noștri nu mint". „Bineînțeles, spune mama unui băiețel de cinci ani, copilul meu a spus că nu s-a petrecut nimic. Dar fusesem prevenită că, în cazuri de acest gen, copiii încep întotdeauna prin a nega." „A fost nevoie de zece luni, povestește mama unei fetițe de patru ani, pentru ca ea să capete destulă încredere ca să mărturisească faptul că s-a întîmplat ceva."

Cei trei copii ai Brendei Ambrose frecventau și ei școala. Ea însăși lucra aici ca ajutor de bucătăreasă. „Dacă s-ar fi întîmplat ceva anormal, spune ea, mi-aș fi dat seama." Copiii ei, după luni de ședințe de terapie, îi acuză pe Bob și Betsy Kelly. „După mărturisirea lor, sînt obligată să constat ce s-a petrecut. Dar am fost acolo, chiar alături, părinții veneau și plecau tot timpul, era un du-te-vino continuu. Dacă mă între-

bați: ai văzut ceva? aș fi obligată să spun că n-am văzut nimic." Un anchetator o previne: să-și păstreze impresiile pentru ea, altfel riscă să fie și ea inculpată.[1]

Înainte de începutul anchetei, soții Kelly erau oameni respectați, chiar iubiți, mai ales Betsy, cunoscută pentru rectitudinea ei, pasiunea pe care o punea în muncă, firea generoasă. După intervalul de timp petrecut în închisoarea preventivă, este incapabilă să creadă în cele ce i s-au întîmplat. „Am citit relatările copiilor. Este oribil, e un coșmar, nu înțeleg nici acum ce ni s-a întîmplat și de ce."

„Era greu de crezut, mărturisește o tînără mamă convinsă de vinovăția lui Betsy. Este atît de prietenoasă, țineam mult la ea. Faptul că Betsy era implicată este mai rău decît abuzul sexual în sine."

Printre copiii care frecventaseră școala se aflau și cei trei copii ai lui Betty Forrest, care în momentul cînd a izbucnit scandalul nu mai învățau acolo. Betty refuză să-și trimită copiii la terapeutul din Edenton, dar îi supune examenului unui psiholog specializat, care nu descoperă nici o urmă de abuz sexual. Rapoartele medicilor sînt de altfel negative în privința tuturor copiilor implicați (care între timp i-au acuzat pe educatorii grădiniței de viol și de sodomie). „Sînt convinsă că nu s-a petrecut nimic, spune Betty Forrest. Lucram cu normă întreagă, aveam un orar imposibil. Bob și Betsy Kelly nu știau niciodată cînd mă duceam să-mi văd copiii și la grădiniță ușile erau mereu larg deschise, se intra și se ieșea din toate încăperile cum voiai. De altfel, copiii mei îmi povesteau întotdeauna tot." Copiii lui Elen și Clem Bloom, care frecventaseră și ei grădinița, păreau perfect normali și zdraveni psihiatrului (independent) care i-a examinat.

[1]Dețin cea mai mare parte a acestor mărturii de la Ofra Bikel, realizatoarea unui documentar remarcabil, „Inocența pierdută", difuzat de PBS, canal american necomercial, în 1993.

După Bloom, „în împrejurimile Edentonului, în momentul acela, era imposibil să găsești anchetatori și terapeuți imparțiali. Toți erau convinși că soții Kelly erau vinovați."

Procesul începe într-o localitate de lîngă Edenton în august 1991, adică doi ani și jumătate după consumarea faptelor imputate acuzaților. Va dura opt luni. Se va afla mai tîrziu că copiii aleși ca martori au fost dresați cu grijă de către părinți și terapeuți ca să răspundă convingător întrebărilor procurorilor și avocaților apărării. Ellen, în vîrstă de patru ani și jumătate în momentul presupuselor fapte, are acum șapte ani și jumătate. Înaintea judecătorului și a celor doisprezece juriați, povestește că „domnul Bob și-a pus chestia în poponețul ei".

„— I-ai povestit mamei tale în ziua cînd s-a petrecut acest lucru?

— Nu.

— De ce?

— Domnul Bob îmi spusese că o să mă omoare și pe mine, și pe mama.

— Și l-ai crezut?

— Da."

Bridget, tot de patru ani și jumătate în momentul faptelor, povestește aproape același lucru. Mai tîrziu, se vor afla detaliile condiționării ei. În cea de-a doua ședință, terapeutul i-a dat mamei ei o carte, *Iepurașul Patty*, pentru ca ea s-o citească în fiecare seară fiicei ei. Patty este un iepuraș care merge la o școală. Mai este și un iepuroi mare despre care se spune că e prieten cu toată lumea și care se ocupa de micuți. Dar acesta era un rău, „le făcea chestii". O zînișoară iepuroaică îl sfătuiește pe Patty să povestească părinților adevărul, fiindcă așa „se va simți mai bine". După lectură, Bridget continuă să nege că i s-ar fi întîmplat ceva. Atunci terapeutul îi înmînează mamei o altă carte, *Kitty și cotoiul cel galben și rău*. Povestea este aproape identică. Bridget continuă să nege. Abia după lectura unei a treia cărți și interogatorii repetate, seară de

seară, ea începe să spună că „Domnul Bob o pipăia". În timpul procesului adaugă: „Și mai e ceva. Domnul Bob avea un revolver. Ni-l dădea și ne punea să omorîm oameni cu el."

Printre mărturisirile lui Bridget, care n-au fost evocate la proces, figurează și aceasta: „Betsy Kelly i-a scos ochiul surioarei mele... Domnul Bob și Betsy se deghizau în vrăjitori ca să ne sperie... Betsy a tăiat gîtul la o pisică neagră și a aruncat-o în foc... Dawn Wilson (una dintre asistentele inculpate de asemenea, dar judecată separat — *n.a.*) dansa goală în curte."

Mărturia unui copil de șase ani și jumătate este foarte semnificativă. Cu blîndețe, ca să nu-l îngrozească, avocatul apărării îl interoghează:

„— Este adevărat că domnul Bob și Betsy au ucis copilași?

— Da.

— Cine i-a ucis, domnul Bob sau Betsy?

— Amîndoi, cîteodată.

— Și unde se întîmpla acest lucru?

— Nu-mi aduc aminte.

— I-ai văzut pe bebeluși murind?

— Cîteodată.

— Ai văzut cum curgea sîngele?

— Da.

— Și după aceea, ce făceau cu cadavrele?

— Nu-mi amintesc.

— Ei au omorît copiii ăștia *de-adevăratelea*?

— Ăăă... cîteodată.

— Cînd ai vorbit cu domnișoara Judy (terapeuta — n.a.), i-ai spus că treaba asta nu s-a petrecut în grădiniță. I-ai spus că s-a petrecut pe o astronavă, într-un balon cu aer comprimat, undeva în cosmos, nu-i așa?

— Da.

— Chiar acolo s-au petrecut toate astea?

— Da.

— Și i-au omorît?

— Da, dar într-o farfurie zburătoare.

— Da. Este adevărat?

— Și întîmplarea asta este tot la fel de adevărată ca toate pe care le-ai povestit acum?

— Da.

— Astea sînt lucrurile despre care ai vorbit cu domnișoara Judy?

— Da."

Cînd copiii nu dau răspunsuri corespunzătoare, procurorii nu ezită să-i bruftuluiască, în ciuda protestelor formulate de avocații apărării, de fiecare dată respinse de judecător. Bobby, de trei ani în momentul faptelor, care acum are șase ani, este supus următorului chestionar:

„— Domnul Bob te-a obligat să te urci pe trupul lui Bridget, nu-i așa? Spune unde era cocoșelul tău în acel moment?

— Am uitat.

— Dar îți amintești că i-ai spus domnișoarei Judy că trebuia să-ți pui cocoșelul la ea în găurică?

— Nu, domnule.

— Ce-ai spus?

— Nu, domnule."

Procurorul, pe un ton amenințător, întreabă: „Atunci este da, sau nu?"

— Da.

— Aha, în sfîrșit, ai spus adevărul?

— Da, domnule."

Nancy Lamb, unul dintre procurorii cei mai înverșunați, interoghează o altă fetiță, de șase ani (trei ani și jumătate în momentul faptelor).

„— Îți amintești că domnul Bon și-a pus penisul în gura ta?

— Nu, doamnă.

— Nu-ți amintești?

— Nu, doamnă.

— Nu și-a pus domnul Bob penisul în gura ta și tu n-ai vrut?"

Fetița tace.

„— Ce-ai spus?

— Da, doamnă.

— A mai făcut și altceva cînd și-a pus penisul în gura ta?

— Nu, doamnă.

— Și-ți amintești că domnul Bob te-a pus să faci ceva cu gura, să-i lingi fundul?

— Nu, doamnă.

— Nu-ți amintești că asta i-ai spus doctorului? Este adevărat? Ai făcut asta și nu voiai?

— Da, doamnă."

Procurorul se înșelase. Fetița mărturisise ceva de care Bob Kitty nu fusese niciodată acuzat.

Edenton este un oraș unde se face canotaj. Mai mulți dintre acești mici martori povestesc plimbările lor cu vaporul. Astfel, Jamie, de patru ani în momentul faptelor, mărturisește doi ani și jumătate mai tîrziu:

„— Îți amintești că ai ieșit cu vaporul cu domnul Bob?

— Da.

— Povestește ce s-a întîmplat.

— M-a aruncat în apă și acolo era un rechin... era noapte."

Mărturia lui Andy este mai dramatică. Unui avocat al apărării îi povestește:

„— Erau rechini peste tot în jurul nostru.

— Iar domnul Bob era pe vapor cu voi?

— Da.

— Și a vorbit despre rechini?

— Nu, fiindcă rechinii erau prietenii unui prieten de-al lui și-i ținea la el acasă.

— Ce prieten?

— Scott Privett.

— Și unde-i ținea, rechinii ăștia?

— Avea o groapă în grădină. Punea acolo apă sărată.

— Cum îi punea în apă?

— Avea un aparat special cu care îi aduna, îi punea într-un acvariu, pe urmă transporta acvariul la mare.

— Și cum îi prindea?

— Avea aparatul ăla pe care l-a inventat el.

— A inventat un aparat de prins rechini?

— Da.

— L-ai văzut cum îi prindea? Este adevărat ce spui?

— Da."

Timp de trei săptămîni juriul discută faptele. Printre membri, cîțiva sînt convinși de inocența lui Bob Kelly. Oswood Streeter, mașinist, va spune mai tîrziu: „Nici astăzi nu înțeleg cum de m-am lăsat antrenat. Mă gîndesc la procesul ăsta în fiecare seară. Conștiința nu-mi dă o clipă de liniște." Mary Nichols, altă membră a juriului și bunică, este de acord cu el. „Nu era nimic credibil în toate astea."

Kelly va fi totuși condamnat în unanimitate. Atmosfera pasionată din Edenton va cîntări mai mult decît lipsa de probe și absurditatea celor mai multe dintre mărturiile copiilor. Majoritatea jurații cred cu tărie în vinovăția lui Bob Kelly. Ceilalți cedează din oboseală. Mai tîrziu, juratul Marvin Shackleford va spune: „Pînă la urmă am spus da, pur și simplu ca să pot să plec." După anunțarea verdictului, juriul îl condamnă pe Kelly *de optzeci și nouă de ori* la închisoare pe viață, ceea ce, va comenta mai tîrziu un specialist în codul penal, depășește cu mult cele mai multe dintre condamnările primite de ucigașii în serie. Încurajați de părinții lor, copiii înconjoară mașina de poliție care-l duce la închisoare pe Bob Kelly, strigînd: „Vă urăsc! Vă urăsc!"

În anul 1992 începe un alt proces, cel al lui Dawn Wilson, fosta asistentă a lui Kelly. Ea-și petrecuse în închisoare șaptesprezece luni. Este convinsă că a fost arestată (este mamă celibatară, fiica ei are șapte luni) numai cu intenția de a i se oferi un aranjament. Să se recunoască vinovată, pentru a da o aparență de verosimilitate afacerii, și i se va da o pedeapsă mi-

nimă. Dragostea pentru copilul ei este mai puternică: se teme că dacă se declară vinovată, va fi declarată mamă nedemnă și i se va lua copilul.

Procesul ei, cu patru martori copii, urmează același curs ca și cel al lui Bob. Dar, de data asta, procurorul își termină rechizitoriul distribuind juriului un document alcătuit de cei trei terapeuți care nu vor fi niciodată chemați să depună mărturie și care nu au fost de altfel niciodată interogați de poliție în timpul anchetei. În ciuda protestelor avocatului ei, judecătorul admite. Cum va spune mai tîrziu doctorul Philippe Esplin, specialist în copii victime ale abuzurilor sexuale, „la simpla lectură a acestui raport, aș fi ajuns și eu la concluzia că Dawn Wilson este vinovată. Documentul nu explica în ce fel au fost obținute mărturiile și nu conținea nici o relatare precisă a întrebărilor și răspunsurilor. Or, la această vîrstă, copiii sînt extrem de influențabili. Poți să-i faci să spună aproape orice. În plus, terapeuții le dăduseră teme copiilor. Ei au trebuit să-și repete acuzațiile în fața părinților în fiecare seară, iar părinții să-i asculte, continuînd munca terapeuților."

Așa cum unii membri ai juriului au recunoscut mai tîrziu, „vinovăția lui Dawn Wilson s-a stabilit numai pe baza raportului terapeuților".

Condamnată la închisoare pe viață, aceasta se află în prezent în regim de libertate supravegheată așteptînd recursul.

Betsy Kelly și Scott Privett au recunoscut faptele *(no contest)* pentru a fi în fine liberă — juriul ținînd cont de intervalul de timp petrecut de ei în închisoarea preventivă. Robert Kelly rămîne în închisoare. A făcut recurs la Curtea Supremă din Carolina de Nord, dar șansele lui de a obține o rejudecare a procesului sînt minime.

Emisiunea „Inocența pierdută" relatînd povestea grădiniței „Little Rascals" a avut anumite ecouri, dar acestea nu vor fi, desigur, decisive. De puțin timp există un comitet de susținere a lui Bob Kelly. Ofra Bikel, autoarea acestui remarcabil documentar, a primit un număr excepțional de mare de scrisori, care-i demonstrează că un număr nebănuit de mare de procese analoge au loc în prezent în America. Ea subliniază printre altele că „terapeuții vor fi avut nevoie de mai mult timp pentru a obține mărturiile copiilor decît le-a trebuit procurorilor lui Stalin și ai lui Mao pentru a-i face pe prizonierii lor politici să-și recunoască vinovăția".

Capitolul 7

Angrenajul

Aceste procese spectaculoase subliniază în același timp fragilitatea, conformismul și extrema credulitate a unui număr destul de surprinzător de americani obișnuiți, puțin înclinați totuși să-și etaleze isteria, ca și unele aspecte tulburătoare ale justiției americane, atît de renumită totuși pentru grija ei față de drepturile acuzaților.

Ele dovedesc totodată încrederea oarbă pe care polițiștii și procurorii o acordă pseudoștiinței terapeuților, oricare ar fi gradul lor de competență, naivitate sau fanatism. Memoria recuperată pare să-i obsedeze pe polițiști, pe procurori și chiar pe judecătorii cei mai neînduplecați, și explică numărul considerabil de erori judiciare comise în numele ei.

Abia ghicit în toate aceste procese, trebuie subliniată importanța considerabilă a unei întregi categorii de cărți pentru marele public, *best-seller*-uri pseudoștiințifice, dar abil orientate — adevărați explozibili pentru mințile fragile sau credule.

Evoluția memoriei recuperate a lui Paul Ingram și a lui Eileen Franklin și necazurile copilașilor de la Little Rascals ar fi incomprehensibile fără să ne amintim anumite evenimente, care, de-a lungul anilor '80, au zguduit America și continuă s-o marcheze.

A fost mai întîi apariția cărții *Michelle Remembers* (*Michelle își amintește*). Scrisă de Michelle Smith și Lawrence Pazder, un psihiatru cu care ea s-a căsătorit ulterior, și editată într-un tiraj de o sută de mii de exemplare în 1982, cartea povestește participarea forțată a autoarei la întruniri satanice, cu magie

neagră, orgii sexuale și sacrificii rituale de oameni și animale, în nordul continentului american, la Victoria, Columbia Britanică. După afirmațiile Michellei, chiar mama ei, decedată înainte de apariția cărții, a dus-o la aceste ceremonii cunoscute oficial în jargonul socio-psihologic american sub numele de *Satanic Ritual Abuse* (SRA). La originea revelațiilor Michellei, o memorie recuperată în cursul unei terapii pentru a vindeca o depresie provocată de un avort.

Notate de Pazder, adevăratul autor al cărții, confesiunile Michellei sînt halucinante. De fiecare dată cînd își amintește de aceste rituri satanice, Michelle vorbește cu o voce de copil — ceea ce reprezintă, după Pazder, dovada personalității ei multiple. Copilul Michelle este victima unui număr oarecare de sataniști care-i revin fără încetare în memorie — infirmiera, doctorul, un personaj malefic pe care ea-l numește „Malachi" și, pentru zile mari, diavolul în persoană, „cu picioarele lui lungi și cu copitele lui caraghioase și care-mi șfichiuie gîtul cu coada". Copiii sacrificați sub ochii ei, spune ea, sînt fetuși aduși dintr-un spital, fiindcă printre sataniștii participanți se află, pe lîngă infirmiere, mai mulți doctori de la un spital din Victoria, iar faptele se derulează întotdeauna cu ocazia sărbătorilor religioase catolice: Paște, Rusalii etc. Memoria recuperată a Michellei amintindu-i de supliciile îndurate îi revine, de altfel, chiar în momentul acestor sărbători, douăzeci de ani mai tîrziu și cu toate detaliile.

Mărturisirile Michellei atrag atenția episcopului Victoriei, Remi de Roo, care o duce la Roma, unde ea-și povestește încercările prin care a trecut unui cardinal, dar funcționarii de la Vatican rămîn perplecși. Sînt de înțeles, deoarece cartea este șocantă în mai multe privințe: participanții la ritul satanic vorbesc engleza, în versuri destul de șchioape, și în versurile astea se fac referiri istorice derizorii și uneori depășite (riturile satanice pe care le evocă au avut loc în 1975, 1976, 1977). Se mai vorbește și despre Iran, Irak și URSS, care, aflat în puterea

diavolului, „va stăpîni în curînd lumea", Iranul și fosta URSS figurînd printre primele țări conspiratoare. În fine, cu cea mai mare seriozitate, autorul susține că mai mult de o mie de locuitori din Victoria fac parte din Biserica lui Satan, „ea însăși mai veche decît Biserica catolică", și că cele două centre mondiale sînt Victoria („cei mai mulți oameni de afaceri respectabili și jurnaliști fac parte din ea")... și Geneva.

În ciuda tututor acestor lucruri neverosimile, cartea are un enorm ecou în sînul Bisericii penticostale americane. Ea se află de asemenea la originea unei emisiuni de televiziune (vizionată printre alții de familia Ingram), a foarte popularului Geraldo Rivera, specialist în scabros și senzațional.

Incidentele presupuse ca provenind din SRA se înmulțesc: în 1983–1984 sînt semnalate șaizeci și trei de cazuri doar în zona Los Angeles. Unul dintre cele mai celebre privește o grădiniță de copii din Manhattan Beach, California de Sud. Directoarea acestui centru, Peggy McMartin Buckley, fiul ei, Raymond Buckley și cinci angajați sînt inculpați pentru abuzuri sexuale (dintre care cele mai multe se leagă și de alte acuzații SRA) comise asupra unui număr de trei sute șaizeci și nouă de copii care frecventaseră grădinița în decurs de zece ani.

Afacerea începe cu o depoziție făcută de o mamă, care, în timpul unei terapii, este convinsă că fiul ei, în vîrstă de doi ani în vremea cînd frecventa, de altfel extrem de rar, grădinița cu pricina, fusese victima abuzurilor sexuale. Ceea ce declanșează o serie de interminabile interogatorii a unor copii foarte mici, de către terapeuții care, punînd cu abilitate și fără încetare întrebările, adună povești incredibile: sacrificii rituale de animale, zboruri în aer, rituri satanico-sexuale în diferite biserici etc.Tînăra mamă de familie responsabilă de acuzațiile inițiale va fi în final spitalizată, din cauza, spun doctorii, unei schizofrenii acute și grav delir de persecuție.Va muri puțin mai tîrziu de o nevroză alcoolică. Între timp își va acuza soțul

(și trei angajați ai unei săli de gimnastică pe care o frecventează) de viol și de diferite abuzuri. Polițiștii care o interogaseră îndelung nu-și dăduseră seama de nimic. Lor li se păruse perfect normală.

O organizație așa-zis caritabilă, cu origini mai mult decît dubioase, Children's Institute International, ia lucrurile în mînă încă de la începutul anchetei: institutul trimite mai mult de două sute de scrisori părinților elevilor și foștilor elevi ai grădiniței, aducîndu-le la cunoștință acest lucru și sugerîndu-le să-i pună imediat pe micuți sub supravegherea unui doctor; bieții copilași, astfel înregistrați, își vor aminti ulterior că au zburat prin spațiu, că au dezgropat cadavre, că au asistat la spectacole cu călugărițe și popi goi făcînd amor în culoarele subterane ale grădiniței de copii în discuție. Anchetatorii vor întoarce clădirea pe dos pentru a descoperi ascunzătoarea aceasta secretă. Zadarnic: clădirea nu are nici un beci și nici un culoar subteran. Alt element care ar fi trebuit să-i alerteze pe anchetatorii cei mai zeloși: printre violatori, țîncii dau numele lui Chuck Norris și al lui James Hahn, celebru avocat din Los Angeles, amîndoi foarte mediatizați în acel moment de televiziune. Preambulul inițial al procesului va dura douăzeci de luni și va costa sute de milioane de dolari (este cel mai scump proces din analele justiției americane), dar procesul însuși va fi abandonat două săptămîni după declanșarea lui.

În timp ce ancheta își urmează cursul, datorită unui membru al Camerei Reprezentanților deosebit de naiv, conducătorul acestui Children's Institute International obține permisiunea de a se adresa Congresului, de la tribuna căruia vorbește despre existența „la o scară națională" a unei rețele de „pedofilie satanică" ce girează aceste centre ca acoperire pentru a recruta de fapt un număr mereu crescînd de adepți ai sectei și pentru a-și propaga mișcarea. Pentru scepticii care întreabă de ce nu se găsesc urme ale cadavrelor, conferențiarul are un

răspuns foarte simplu: membrii acestei mișcări sadico-sexuale practică canibalismul...

Printre părinții copiilor care au frecventat de foarte mici grădinița aceasta, deja de mult închisă, există unii care mai cred și azi în vinovăția acuzaților (oficial scoși de sub orice bănuială) și aceștia rămîn reuniți într-o organizație „Credeți-i pe copiii noștri". Fiindcă în majoritatea cazurilor, ca și în afacerea Paul Ingram, părinții nu pot admite că copiii lor au mințit sau au fantasmat. De altfel, li se recomandă terapeuților — și este fără îndoială ceea ce a contribuit la nedreptatea juridică de la Little Rascals — ca, după ce au adunat amintirile copiilor, să creadă tot ce povestesc, fiindcă „dacă nu-i credem, n-or să se vindece niciodată".

În 1986 mai este și cazul grădiniței din Sequim, foarte aproape de Olympia, în statul Washington, un fel de repetiție generală a afacerii Little Rascals: cinci copii de vîrstă foarte mică, încurajați de adulți, pretindeau că au luat parte la rituri de acest fel. Conducătorii grădiniței sînt arestați, dar sînt achitați din lipsă de probe.

La Seattle și la Tacoma, principalele orașe din statul Washington, 25 % dintre terapeuții în exercițiu afirmă că au avut de-a face cu adepți sau cu pretinși adepți ai riturilor satanico-sexuale; mai mulți psihiatri se interesează de acest sindrom clinic nou-apărut, care se manifestă prin evocarea de abuzuri sexuale, mutilări de animale, sacrificii umane, canibalism etc., semănînd pînă la identitate cu relatările conținute în *Michelle Remembers*. Unii psihiatri, și nu dintre cei mai neînsemnați, sînt chiar convinși că, în unele cazuri, acuzațiile sînt justificate. În anii '80, un ansamblu de teorii fondate pe existența unei rețele practicînd SRA apare în diferite centre psihiatrice (mai ales în California) și la mii de terapeuți americani. Unii practicieni apreciază chiar că în jur de cincizeci de mii de copii și nou-născuți dispar în fiecare an, victime ale acestor practici!

Absurditatea cifrelor dovedește amploarea acestei psihoze: dacă toate acuzațiile de omor, pe durata unui singur an de investigații pentru riturile satanico-sexuale, ar fi luate în calcul, ar fi fost, în Statele Unite, numai în anul 1984, nu douăzeci și cinci de mii de morți violente, ci mai mult de șaizeci de mii. Unul dintre marii specialiști ai lumii în cazuri de acest fel, Kenneth V. Lanning, agent special la FBI, profesor la Academia FBI și membru al Centrului Național pentru Analiza Crimei Violente, a studiat toate cazurile de abuzuri sexuale însoțite de povești de SRA semnalate pe teritoriul american începînd din 1980. „Nu numai că nu există nici o urmă de omor, sau de dispariții de nou-născuți, în ciuda anchetelor extrem de insistente, scrie el, dar cifrele adevărate privitoare la numărul de copii dispăruți nu corespund în nici un fel cu spusele pretinșilor specialiști." Din 1983 în 1990, au existat în America, pe an, cel mult 52 pînă la 158 de dispariții de copii care nu au fost explicate, iar dintre aceștia, două treimi erau adolescenți, deci presupuși fugari. În ciuda anchetelor minuțioase, prelungite pe durata mai multor ani, FBI n-a putut descoperi nici cea mai mică urmă a vreunei rețele de culte satanice.[1] O anchetă efectuată de *Memphis Commercial Appeal*, pricipalul cotidian din Memphis, Tennessee, confirmă aceste afirmații. În ianuarie 1988, acest ziar a enumerat 36 de cazuri de acest gen urmate de anchete polițienești numai în regiunea Memphis, de-a lungul aceluiași an.[2]

Același ziar consemnează că s-au produs 91 de arestări, dintre care 79 s-au terminat cu achitare — dar cele 23 de persoane recunoscute vinovate au fost inculpate pentru motive care n-au avut nimic de-a face cu orgiile satanico-sexuale.

---

[1] Kenneth V. Lanning, *Child Sex Rings — A Behavioral Analysis*, publicat de FBI și de Centrul Național pentru Copii Dispăruți și Exploatați, 1992.

[2] Anchetă de Tom Charlier și Shirley Downing, *Memphis Commercial Appeal*, ianuarie 1988.

Cele 36 de cazuri semnalate în statul Tennessee se bazau pe o singură relatare, a unui singur copil, manipulat de către niște fanatici. Poliția din Memphis recunoaște că în nici unul din cazuri n-a existat nici cel mai mic indiciu al existenței vreunui ritual satanico-sexual.

În ciuda lipsei de probe dovedind existența sectelor satanice, unii polițiști din America profundă rămîn intim convinși că o conspirație satanică amenință însăși existența țării. Poate că nu este de altfel o întîmplare faptul că accelerarea acestui fenomen a coincis cu prăbușirea comunismului — ca și cum America ar avea constant nevoie să se confrunte cu un adversar ideologic serios: în acest caz comunismului satanic îi urmează Satana în persoană.

Doctorul Corydon Hammond, profesor la facultatea de medicină de la Universitatea din Utah, este unul dintre propagandiștii fervenți ai tezei complotului satanic pus la cale de către dușmanii Americii. El este vedeta casetei proiectate în fața anchetatorilor cazului Ingram de către comisarul Neil McClanahan, casetele lui fiind la dispoziția tuturor polițiilor de stat din America. Afirmațiile lui, presărate cu aluzii antisemite, sînt semnificative.

„Ceea ce se petrece aici, spune el în comentariul lui, merge mult mai departe decît spălarea creierului la persoanele implicate în cazul Patty Hearst și la veteranii războiului din Coreea. Aici acțiunea se exercită asupra unor oameni a căror primă experiență de cult satanic coincide cu nașterea lor, fiindcă aceste culte își au rădăcinile în Europa, iar la originea lor se află nimeni alții decît medicii naziști sataniști, arestați și apoi aduși, după război, în Statele Unite de către CIA. La originea mișcării se află de asemenea un anume doctor Green, evreu hasidic (pe numele adevărat Greenbaum), care ar fi reușit să scape de la camera de gazare ajutîndu-i pe naziști și învățîndu-i secretele Cabalei.

Vă întrebați fără îndoială de ce? continuă Hammond. Răspunsul cel mai probabil este că acești oameni vor să pună pe

picioare o armată de candidați manciurieni[1], zeci de mii de roboți mintali care se vor ocupa de prostituție, abuzuri sexuale asupra minorilor, trafic de droguri, armament și de comercializarea filmelor pornografice și despre sadism.Trebuie să înțelegem că toate aceste afaceri sînt foarte profitabile, scopul fiind să producă și să furnizeze destui bani căpeteniilor lor, a căror intenție este să creeze un veritabil ordin satanic, care în final va controla lumea."

În ciuda aspectului lui de „Dr. No", doctorul Hammond are ceva influență în propriul lui stat: mulțumită presiunii exercitate de mișcarea lui, guvernatorul de Utah a trebuit să numească doi anchetatori antisataniști permanenți în biroul procurorului său general. Pînă în prezent, în ciuda zelului de care au dat dovadă, aceștia n-au găsit nimic care să confirme afirmațiile celebrului Corydon Hammond. Pentru partizanii sectari care cred în teza complotului satanist mondial, Lanning, specialist al FBI, ar fi chiar un membru important al rețelei...

Dar cartea care, fără trimitere specială la satanism, devine adevărata biblie a partizanilor memoriei recuperate, este cu totul alta și anume *The Courage to Heal* (*Curajul de a vindeca*, apărută la Harper and Row, New York, 1988). Autoarele, Ellen Bass și Laura Davis, nu sînt nici terapeute, nici psiholoage și se laudă, de altfel, într-o prefață, că nu dețin nici un bagaj medical sau profesional. Ceea nu le împiedică să avanseze ca adevăruri absolute o serie de afirmații perfect contestabile: „Dacă sînteți incapabil să vă amintiți de o presiune caracteristică (abuzului sexual), dar aveți vaga impresie că ceva de felul acesta s-a petrecut, înseamnă că abuzul sexual a avut loc." Sau: „Dacă nu aveți nici un fel de amintire, vă va fi foarte greu să vă imaginați că într-adevăr ați fost victima unui abuz sexual. Se poate ca intuiția dumneavoastră să vi se

[1]Referire la cartea *The Manchurian Candidate*, care povestește viața unui candidat la președinția Statelor Unite, programat științific de comuniști în timpul detenției lui într-un lagăr nord-coreean.

pară insuficientă și să cereți proba acestui abuz. Este o dorință absolut naturală, dar care nu va putea fi întotdeauna satisfăcută."

În afară de aceste declarații extravagante, una dintre trăsăturile cărții *Curajul de a vindeca* este importanța acordată următoarelor teme: copilăriile așa-zis fericite ascund aproape întotdeauna un trecut greu și autocenzurat; furia victimelor după descoperirea a ceea ce li s-a întîmplat reprezintă începutul vindecării lor, și cel mai bun mijloc de a vindeca este să lași această furie să se manifeste liber, provocînd-o și întreținînd-o prin fantasme de asasinat și de castrare. Printre mijloacele non-violente de apărare (împotriva celor ce comit asemenea abuzuri sexuale) acțiunea în justiție și denunțarea către autorități judiciare constituie metode eficiente de apărare.

Succesul cărții *Curajul de a vindeca* a dus la apariția altor cărți de același gen.[1] Toate vin cu seria lor de revelații înspăimîntătoare — și publicarea lor, ca și nenumăratele emisiuni de televiziune se află la originea a mii de denunțuri (dintre care multe urmate de inculpări) venind din toate colțurile Statelor Unite. După ele, cazuri de abuz sexual sînt probabile cînd e vorba de următoarele manifestări: panică nemotivată, fenomene maniaco-depresive, accese de mînie nemotivată, depresie, paranoia, autodepreciere, tendință spre automutilare, dureri la menstruație, părinți alcoolici, anorexie, bulimie, obezitate, tendințe spre suicid, tulburări digestive, migrene etc. Ca să rezumăm, pentru acești specialiști orice manifestare nevrotică are fără îndoială la origine un abuz sexual infantil refulat sau

[1]Printre cărțile în care se vehiculează afirmații poate și mai extravagante cu privire la amploarea incestului și abuzului sexual infantil în America citățm: *Secret Survivors* (*Supraviețuitori tainici*), de E.S. Blume (Balantine, New York, 1990); *Repressed Memories* (*Amintiri reprimate*), de Renee Frederickson (Simon și Schuster, New York, 1992); *Escaping the Shadows, Seeking the Light* (*Fugind de umbră, căutînd lumina*) a lui Connie Brewer (Harper, San Francisco, 1991).

nu. După E.Sue Blume[1] absența contactelor fizice nu este nicicum o dovadă de inocență din partea unui părinte presupus incestuos.

„Copilul poate fi victima incestului prin frazele rostite, prin intonație, sau fiindcă este martor al unor gesturi sau comportamente cu caracter sexual, chiar dacă acestea nu-l vizează direct." Pentru o altă specialistă, Patricia Love[2], incestul poate să fie și „emoțional".

Victimele sînt în acest caz copiii „ai căror părinți par devotați și afectuoși, omniprezenți, copleșindu-i cu elogii și cu cadouri.", fiindcă „în realitate, ei fac toate astea în scopul nemărturisit de a-și satisface propriile lor frustrări". Într-o emisiune de televiziune de la CNBC, „Real Person", Brenda Wade, consilier familial, merge pînă la a afirma că „exact în momentul în care cineva trece pragul biroului meu, sînt în stare să-i diagnostichez traumatismul (se subînțelege: abuzul sexual infantil reprimat)".

Adresîndu-se „victimelor", autorii *Curajului de a vindeca*, afirmă că „chiar dacă ați ocultat o mare parte din copilăria dumneavoastră, există elemente de care vă amintiți încă: nu vă place o atingere fizică de un anumit fel: anumite cuvinte, anumite expresii ale feței vă repugnă. Nu vă place să vă dezbrăcați în public... Adeseori, cînd începeți să evocați frînturi din amintirile dumneavoastră, ies la iveală din ele o constelație de sentimente, de reacții, de fapte, care, adunate, constituie un ansamblu de date substanțiale. Pentru a face afirmația « s-a abuzat de mine », n-aveți cîtuși de puțin nevoie de tipul de dovadă care ar fi indispensabilă înaintea unui tribunal. Adesea, senzația că s-a abuzat de tine începe printr-un sentiment indicibil, minuscul, o intuiție informă. Este important să aveți în-

[1]*Secret Survivors, Uncovering Incest and Its After-Effects in Women*, ibid.

[2]Patricia Love, *The Emotional Incest Syndrome: What to do when a Parent's Love Rules Your life* (*Sindromul incestului emoțional*), New York, 1990.

credere în această voce interioară și să o folosiți drept bază. Trebuie să presupuneți că aceste sentimente sînt autentice... dacă aveți impresii că ați fost victimă (a unui abuz sexual la care ați fost supus în copilărie) și că viața dumneavoastră reflectă diversele lui simptome, înseamnă că așa s-a întîmplat într-adevăr."

Această carte, ca și cele ale lui Bloome, Frederickson și Brewer, a căror importanță pentru zecile de mii de terapeuți de toate felurile și chiar pentru psihologii cu diplomă, n-o putem subestima, se află la originea unei adevărate epidemii de acuzații, dintre care cea mai stranie este, fără îndoială, cea a unei femei de șaizeci de ani din Minnesota, care l-a tîrît în tribunal pe tatăl ei de nouăzeci și unu de ani, memoria ei recuperată dovedindu-i că acesta abuzase de ea în urmă cu cincizeci și șapte de ani (vezi *New Yorker*, 13 decembrie 1993).

Chiar și atunci cînd denunțurile sînt urmate de achitări, consecințele pot fi tragice. Ziarul *New Yorker* din 16 iunie 1994 citează cazul lui Kaare și Judy Shortland, un cuplu care conducea grădinița din Tacoma, statul Washington. Acuzați în 1989, pe nedrept (de către o mamă bolnavă de isterie), că ar fi comis abuzuri sexuale asupra copiilor din grădinița lor, sînt interogați după ce au fost examinați și apar în fața unui tribunal cu rol de comisie de anchetă. Această înaltă instanță îi va controla timp de șapte luni. Copiii neagă tot. Anchetatorii se înverșunează. Ei vor cu orice chip ca micuții să dovedească că au fost victimele unui abuz sexual. „O să-i întrebe pînă cînd vor avea douăzeci de ani, declară unul dintre părinți, pînă cînd vor avea ceva credibil de prezentat înaintea judecătorilor." Cei mai mulți dintre copii însă persistă în versiunea lor asupra faptelor și susțin că Judy și Kaare Shortland n-au avut niciodată nici cel mai mic gest și vorbă deplasată față de ei. Cei care acceptă în fine să depună mărturie împotriva lor, adaugă detalii atît de bizare (atît de vizibil inspirate de literatura SF și de *soap*-urile de la TV), că-ți dau impresia că insistă special pe aceste detalii pentru a le scoate în evidență lipsa de verosimilitate.[1]

Afacerea îi pare de altfel judecătorului însărcinat cu cazul respectiv atît de suspectă, încît verdictul lui este achitarea plus o sută treizeci și cinci de mii de dolari daune soților Shortland. Dar istoria nu se termină aici. În anii care urmează, cei doi Shortland rămîn proscriși în comunitatea lor și trăiesc ca niște pustnici. În sfîrșit, în octombrie 1992, în seara de Halloween, niște necunoscuți îl ucid pe Kaare Shortland în curtea casei lui. După părerea soției lui, el trebuie să-și fi recunoscut asasinii —, care n-au fost încă prinși, fiindcă exact înainte ca să se audă focurile de armă ea l-a auzit strigînd: „Dar v-am spus că n-am făcut nimic!"

Exemplele de intimidări ale copiilor în cazuri de acest gen sînt atît de numeroase și atît de flagrante, încît ne putem mira de tăcerea presei americane, care nu dă seama de ele decît rareori. În 1985, de pildă, Margaret K. Williams, supraveghetoare la o grădiniță de copii din Mapleton, statul New Jersey, acuzată de asemenea de abuz sexual asupra copiilor pe care-i are sub supraveghere, neagă că s-ar fi petrecut ceva murdar. Copiii, chemați să depună mărturie, spun ce spune și ea. În cursul anchetei, între anchetator și o fetiță are loc următorul dialog:

„— Ești de acord că era rea cînd îți făcea rău?

— Nu mi-a făcut niciodată rău. O iubesc.

— Nu aud, trebuie să te uiți în ochii mei cînd îți vorbesc. Să reluăm: cînd vă făcea anumite lucruri în sala de muzică...

— Mi-am scos șosetele...

---

[1]Este interesant de notat că procedurile judiciare americane tratează astfel copiii — deși în America copilul este considerat rege, iar părinții americani se revoltă cu regularitate împotriva disciplinei „excesive" de care dau dovadă părinții din Europa sau din Japonia. Încă o dată, se pare că lucrurile se explică prin conformism (respectul orb față de procedurile judiciare).

— Mai sînt și alți copii pe care i-a obligat să se dezbrace?
— Nu.
— Eu zic că da.
— Nu."

În ciuda numeroaselor mărturii de acest fel, Margaret a fost condamnată la o pedeapsă grea și și-a petrecut cinci ani în închisoare înainte de a fi pusă provizoriu în libertate în așteptarea unei revizuiri a procesului. Juriul a preferat să-i creadă nu pe elevi, ci pe un anume Roland Summit, psihiatru și expert în abuzuri sexuale infantile, care a prezentat la bară formula sindromului de acceptare a abuzului sexual de către copil (Child Abuse Accommodation Syndrome), formulă ubuescă a cărei paternitate o revendică și care vrea să spună următoarele: „Atunci cînd copiii noștri neagă că s-a abuzat sexual de ei, faptul înseamnă exact dovada că lucrul s-a petrecut."

Încrîncenarea terapeuților, a poliției și a procurorilor are poate și o altă explicație, de data aceasta fundamentată material. În 1974, la inițiativa lui Walter Mondale, atunci senator democrat (și fost candidat la președinția Statelor Unite, ulterior ambasador al Statelor Unite la Tokio), Congresul a votat pentru Child Abuse Prevention and Treatment Act, cunoscut de atunci sub numele de „Mondale Act". Această inițiativă absolut respectabilă a avut consecințe mai puțin respectabile. În primul rînd, orice polițist, asistentă socială și terapeut care omite să semnaleze cazurile de abuz sexual infantil la poliție riscă închisoarea — ceea ce îi încurajează, de frica legii, să semnaleze toate cazurile care se prezintă, inclusiv (s-a văzut cu mama bolnavă mintal din Manhattan Beach, California) afirmațiile cele mai aiurite; dar legea are și consecințe financiare majore: ca urmare a actului Mondale, ajutorul federal alocat statelor, adică justiției și poliției locale, va deveni substanțial. Costul anchetelor, al proceselor, al terapiilor va fi rambursat de statul federal — pe scurt, tot ce are legătură cu

abuzul sexual infantil nu va mai fi în sarcina statului, ci a Washingtonului. Aparatul social, judiciar și polițienesc are deci tot interesul să scoată la iveală un număr maxim de „afaceri", căci numărul lor va fi într-o relație directă cu sumele puse la dispoziția diferitelor servicii sociale, polițienești și judiciare ale statelor respective. Dacă numărul cazurilor scade, vor scădea și fondurile alocate.

După Pamela Freyd, directoare la False Memory Syndrome Foundation, din Philadelphia, acuzațiile de abuz sexual datorate memoriei recuperate, aduse de către copii, acum adulți, părinților lor, au devenit „un veritabil și terifiant flagel".

„De ce o epidemie de asemenea anvergură se abate asupra noastră tocmai în acest moment? se întreabă ea în iunie 1994 (într-o convorbire cu autorul). Vă mărturisesc că mă gîndesc la asta fără întrerupere, dar nu am nici o explicație, decît bănuiala vagă că este o întreagă convergență a ideilor propagate de cărți, televiziune și, în unele cazuri, de eminenți specialiști, la care se adaugă perturbarea mereu mai gravă cauzată de adevărata explozie de divorțuri și de dezintegrarea vieții familiale. S-ar fi putut crede că acest gen de criză va fi mai frecvent în statele unde religia fundamentalistă este mai puternică. Dar nu se întîmplă așa. Cifrele noastre arată o progresie aproape egală în toate mediile geografice și sociale, cu această singură constantă: cea mai mare parte a familiilor victime ale acestui flagel provin din medii înstărite și care acordă o grijă deosebită bunăstării și educației copiilor lor. La început, mi se părea că este un fel de prurit. Acum sînt obligată să constat că este vorba despre un adevărat cancer."

Din 1991, anul cînd s-a înființat False Memory Syndrome Foundation, cifra aderenților dovedește escaladarea acestui gen de acuzații: în primul an, Pamela Freyd culege o mie două sute de mărturii; în 1994, mai mult de treisprezece mii de părinți aderă la ea. Prudentă, Freyd se declară în imposibilitatea de a calcula procentul celor înscriși în fundație, în raport

cu fenomenul însuși. „În cea mai mare parte a cazurilor, oamenii sînt atît de șocați de ceea ce li s-a întîmplat, că le este imposibil să vorbească uneori, spune ea. Unii dintre aderenții noștri ne mărturisesc că au ezitat să intre în contact cu noi mai bine de un an, sperînd că lucrurile se vor aranja de la sine. Nu vom cunoaște poate niciodată amploarea acestei adevărate epidemii."

Fostă profesoară, soție a unui profesor de matematică la Universitatea din Pennsylvania, Pamela Freyd, fondatoare și directoare a FMS Foundation, a fost ea însăși victimă a unei memorii recuperate, a lui Jennifer, propria ei fiică. Abia stăpînindu-și lacrimile ea povestește:

„Relațiile noastre erau foarte afectuoase, eram o familie extrem de unită. Pentru ea și pentru cei doi nepoței ai noștri nu aveam decît bucurie și iubire, pînă în ziua cînd, la vîrsta de treizeci și trei de ani, i s-a revelat, sub hipnoză, că în copilărie a fost victima unui abuz sexual din partea tatălui ei, și că lucrul s-a prelungit pe o perioadă de mai bine de zece ani, cu consimțămîntul ei virtual" (convorbire cu autorul).

După ce a făcut studii strălucite, Jennifer este și ea psiholog, dar a avut, ca multe adolescente americane în anii '60 și '70, anumite probleme: drog, insomnie și anorexie ocazională. Ca urmare a tuturor acestor necazuri, se dă pe mîna unui terapeut, psiholog, ca și ea, care, în timpul celei de-a treia ședințe, îi dă un exemplar din celebrul *Curajul de a vindeca*.

„Efectul a fost imediat", își amintește Pamela Freyd. În ciuda protestelor părinților ei (tatăl ei s-a supus chiar la o serie de controale cu detectorul de minciuni, pentru a-și dovedi inocența, iar rezultatul a fost favorabil lui), Jennifer rămîne convinsă, spune Pamela Freyd, că tatăl ei a abuzat de ea, în copilărie, „cu consimțămîntul meu tacit și că sîntem niște ființe detestabile. Îi este frică de mine, fizic, frică să locuiască în același oraș cu mine. Și asta în ciuda faptului că acuzațiile ei n-au nici o bază. Casa noastră era de alfel atît de mică încît

și dacă s-ar fi petrecut ceva, aș fi fost în mod sigur la curent. Și dacă, din întîmplare, soțul meu ar fi făcut ceva de acest gen, credeți-mă, n-aș fi rămas impasibilă."

Jennifer refuză și în prezent să-și vadă părinții sau să aibă cu ei o explicație. Rupînd toate legăturile cu părinții ei, ea le-a spus totodată copiilor ei că bunicii lor sînt niște monștri, „care i-au făcut mămicii voastre lucruri groaznice cînd ea avea vîrsta voastră". Tatăl copiilor lui Jennifer — lucru curent în cazurile de acest gen, spune Pamela Freyd — este în totalitate de partea soției lui.

Terapeuta lui Jennifer, absolventă a Universității din Oregon, a refuzat la început să se arate. Apoi, a refuzat orice contact cu familia Freyd. „În concepția ei, soțul meu nu minte poate (atunci cînd neagă), în sistemul lui de gîndire" (*belief system*), spune Pamela Freyd. Dar ea este incapabilă să explice în ce constă acest sistem de gîndire și de ce este așa. Ea ne-a adus la cunoștință că, în ciuda propriei ei calificări profesionale, *The Courage to Heal* rămîne pentru ea un instrument major. Ea folosește întotdeauna cartea la începutul oricărei terapii; ne-a mai mărturisit că de fiecare dată ea începe să pună întrebări referitoare la abuzul sexual infantil ocultat numai după a treia sau a patra ședință de terapie și numai după ce s-a asigurat că clienta ei a citit cartea respectivă și că în următoarele trei sau patru ședințe ea își pune clienta sub hipnoză. În 70 % din cazuri, afirmă ea, ei sfîrșesc prin a revela comiterea de abuzuri sexuale asupra lor, atunci cînd erau copii de vîrstă mică, de către părinți sau apropiați.

„Acest procentaj așa de mare presupune că faptele evocate sînt monedă curentă în Statele Unite, continuă Pamela Freyd. Ceea ce nu pot să cred. Am predat, în tinerețe, în clase unde copiii, în majoritatea lor negri, veneau din colțurile îndepărtate ale Californiei. Acești copii erau expuși la toate, dar cazurile de abuz sexual erau rarisime. Astăzi, o adevărată conspirație între autori mai mult sau mai puțin îndoielnici, între psihologi

creduli, feministe, care văd peste tot masculul, încearcă să ne facă să credem, citînd cifre absolut fanteziste, că practica abuzului sexual de către părinții americani asupra copiilor lor este un lucru obișnuit. Este fals și este terifiant, dacă ne gîndim ce consecințe asupra vieții acuzatoarelor astfel traumatizate și asupra generațiilor de copii care vor veni ar exista într-o societate în care acest gen de comportament se va socoti absolut banal."

O acuzație lansată de Steven Cook, bolnav de sida, preluată într-un stil senzațional de CNN și ocupînd prima pagină a ziarelor americane ilustrează excesele terapeuților puțin scrupuloși[1]. Cook l-a acuzat pe cardinalul Joseph Bernardin, din Chicago, că a abuzat de el sexual cu șaptesprezece ani în urmă. Scoop-ul prezentat de CNN n-a presupus nici o anchetă prealabilă pentru a-i verifica spusele. Venind după un număr oarecare de cazuri reale de preoți pedofili, a căror condamnare a făcut mare scandal, afacerea Bernardin a stîrnit senzație.

S-a dovedit ulterior că Cook consultase o terapeută „pentru a-și diminua stresul cauzat de boală" și că această terapeută, Michele Moul, îl convinsese, sub hipnoză, că fusese victima unui abuz sexual din partea cardinalului. Moul se numea „maestru de terapie", după ce urmase studii prin corespondență cu un oarecare John-Roger, personaj extravagant, care se proclamă o „emanație de origine divină". (Cursurile lui John Roger necesitau pentru obținerea diplomei douăzeci de ședințe de lucru. Mool nu urmase decît trei.) Un tribunal, înaintea căruia cardinalul s-a prezentat în urma procesului intentat de Cook, a insistat ca Cook să fie văzut de un psiholog adevărat, care a conchis că aceste acuzații, provocate cu stîngăcie de Moul, erau simple afabulații și l-a sfătuit pe

[1]Este o ironie să constatăm că în timp ce unui frizer, pentru ca să-și deschidă o prăvălie, i se cere un certificat de calificare, în America, practic oricine poate să-și pună o placă pe ușă pe care să scrie „Terapeut", să-și facă publicitate în ziare și să primească bolnavi.

Cook să-și retragă plîngerea, ceea ce acesta a și făcut. Cardinalul, profund șocat de acuzațiile lui Cook, pe care s-a grăbit să le nege, nu și-a revenit niciodată complet după această experiență. Înainte de a-l fi acuzat pe el, Cook acuzase un alt preot. Ființă stearsă, care la vîrsta de șaptesprezece ani voise să devină preot, dar biserica îl descurajase în vocația lui, Cook era, după părerea psihologului care l-a examinat, un bolnav mintal.

Mărturia independentă a unui cunoscut psiholog american, Robert A. Baker, confirmă această adevărată psihoză a abuzului sexual infantil. În cartea lui *Hidden Memories* (*Memorii ascunse*) notează înmulțirea vertiginoasă a cazurilor: de la 160 000 în 1967, la 1 700 000 în 1985, dintre care, după statisticile oficiale, „65 % fără nici o bază reală". „În fiecare an, continuă Baker, polițiștii fac anchete asupra a 500 000 de cazuri perfect inexistente", ceea ce este „ușor de înțeles dacă ținem cont de proliferarea casetelor video, cărți pentru copii și conferințe școlare" pe această temă. Trebuie adăugat că există în Statele Unite în jur de 255 000 de psihoterapeuți „cu licență", dintre care vreo 50 000 nu tratează decît cazuri de memorie recuperată. Dar această cifră trebuie dublată sau triplată dacă includem și terapeuții fără licență care-și atrag clienții făcîndu-și publicitate în „paginile aurii", în vitrinele magazinelor, și chiar în piețe. *New York Review of Books* (din 17 noiembrie 1994) apreciază la aproximativ un milion numărul de cazuri de memorie recuperată, avînd legătură cu abuzurile sexuale, înregistrate din 1988.

Pamela Freyd notează că o rețea națională de ajutorare a supraviețuitorilor abuzurilor sexuale este totodată dotată cu o bibliotecă impresionantă conținînd cărți de tipul *The Courage to Heal*, dintre care unele scrise de psihologi calificați, și că televiziunea americană evocă în mod regulat cazuri de memorie recuperată. O campanie susținută împotriva Fundației FMS, dusă, între alții, de psihologi, universitari și multe femi-

niste și terapeuți se înverșunează în a le distruge credibilitatea. Acuzația cea mai răspîndită este că FMS Fondation este „o adunătură de pedofili" și că aceștia din urmă finanțează în secret toată operația. De fapt, echipa minusculă condusă de Pamela Freyd este alcătuită mai ales din femei — medici, sociologi, și în cea mai mare parte cadre didactice — trecute de cincizeci de ani.

Fapt este că acuzațiile datorate memoriei recuperate — deși cazurile decurgînd din ele nu afectează decît un mic procent în ansamblul populației — au avut deja anumite consecințe dramatice, transformînd relațiile copiilor cu părinții lor și ale educatorilor cu elevii, iar copiii, cărora li se spune că potențialii abuzivi sexual sînt peste tot, se comportă de la o vreme într-un fel diferit. „Frica de a fi acuzat de o faptă care poate fi interpretată ca un abuz sexual condiționează mai nou comportamentul aproape tuturor educatorilor noștri, spune Pamela Freyd, deși un copil necesită înainte de toate un contact fizic cu persoana iubită și devine nefericit dacă este privat de mîngîieri." *New York Times* sublinia, într-un lung articol din 9 iunie 1994, noile reguli impuse supraveghetorilor din taberele de vacanță. „Este interzisă luarea copiilor, indiferent de ce vîrstă, pe genunchi, atingerea lor, cu excepția mîinii, umerilor și mijlocul spatelui", directorii de tabere de vacanță temîndu-se înainte de toate că, în urma gesturilor lor perfect inocente, pot deveni ținta legală a părinților care le pot intenta procese. Cursurile „de comportare" au devenit obligatorii pentru supraveghetori în statul New York. După părerea doctorului Jeff Ackerman, psiholog specialist în copii, „supraveghetorii nu mai sînt așa de afectuoși și sînt cu siguranță mai puțin spontani. Acum zece ani li se spunea că rolul lor era de « soră mai mare » sau de « frate mai mare ». Astăzi sînt educatori ca toți ceilalți."

În numărul din 10 ianuarie 1994, *Newsweek* merge mult mai departe. „Ceva foarte important a dispărut din cultura

americană, scrie Jerry Adler, iar americanii nu știu cum să-l regăsească...Ceea ce americanii au pierdut depășește cu mult frica de crimă. Într-un timp exista asupra unui lucru un consens general: copiii alcătuiau o categorie privilegiată pe care adulții aveau dreptul să-i protejeze. Astăzi ei sînt din ce în ce mai mult în situația de a se mișca singuri într-o lume de străini ostili, de provocări sexuale și de misterioase forțe economice care-i depășesc chiar și pe adulți. Mama este în călătorie de afaceri, tatăl este la schi cu copiii lui dintr-o căsătorie anterioară, iar profesorul a fost suspendat fiindcă i-a spus unei fete de șapte ani că seamănă cu Veronica Lake.

Este poate inutil să plîngem inocența pierdută la Petaluma, în California, unde sînt copii care trebuie să doarmă în cadă ca să fie la adăpost de gloanțe rătăcite. Dar amenințarea fizică este mult sub percepția pericolului. În 1991 existau 36 de milioane de copii între cinci și paisprezece ani și doar 519 dintre ei au murit de moarte violentă. Astăzi, frica de crimă este complet disproporționată față de pericolul real... Unii părinți sînt, după Michael Thomson, specialist în psihologie infantilă, obsedați de pericolul care planează asupra copiilor lor."

După *Newsweek*, copiii americani se joacă din ce în ce mai puțin afară, părinții lor îi sechestrează tot mai mult în casă. „Nu li se poate reproșa că vor să le asigure securitatea, dar nimeni n-a calculat costul psihologic al acestei hipersupravegheri constante, al faptului că sîntem gata să dăm alarma pentru cea mai mică mîngîiere imprudentă a unui unchi afectuos."

„Nu pot să-mi dau seama cum e să fii copil într-o asemenea lume", declară săptămînalului *Newsweek* mama unui copil de cinci ani care a fost atît de dresat să vadă peste tot agresori sexuali, că i se face frică atunci cînd o mașină trece prin fața casei lor. A fost de altfel învățat să strige cît poate de tare dacă-l ia cineva în brațe.

Fără îndoială, această pshihoză este legată de temele noi din cărțile pentru copii, unde figurează, cu numele lor, inces-

turi, abuzuri sexuale, divorțuri ale părinților, anomaliile sexualității adulte și fărădelegile rasismului. Ea are uneori efecte tragicomice. Cum povestește *Newsweek*, recent un străin s-a oprit să se uite la două fetițe care pescuiau babușcă într-un rîu. Reacția lor a fost promptă: cuprinse de panică, au luat-o la fugă. „Cum să reacționezi în fața amenințării cu pedofilia" este o temă curentă pe care părinții americani o expun copiilor lor.

Practica nu este chiar recentă. *Newsweek* din 11 mai 1984 nota că o asociație benevolă din San Francisco îi învăța pe copii cum să se apere de un agresor oarecare practicînd așa-numitul *self-defence yell* (urletul de autoapărare) și că un grup de voluntari dintr-un teatru pentru copii, Illusion Theater („teatrul iluziei") din Minneapolis, se producea în școli cu piese scrise special pentru a-i face pe copii conștienți de pericolul permanent care-i paște. În *Touch* (*Atingerea*), de exemplu, este vorba despre un bunic care, sub pretextul că-și îmbrățișa nepotica, îi băga mîna sub rochiță. O altă piesă prezenta un baby-sitter, care, sub diverse pretexte, le convinsese pe două fetițe să se dezbrace în fața lui. La momentul respectiv, publicul — și la fel *Newsweek* — reacționează cu entuziasm la aceste inițiative. Se pare că nimeni nu s-a gîndit că asemenea spectacole pot induce în foarte micii lor spectatori temeri și bănuieli care să se extindă asupra *tuturor* bunicilor, *tuturor* dădacelor, să provoace adevărate psihoze și să ducă la acuzații de abuz sexual lipsite de orice bază. Și aici, ceea ce neliniștește este derapajul sistematic. Încă o dată, nu este vorba să minimalizăm pericolul de a se afla în fața unor dezechilibrați sexuali, care-i paște pe copii. Ceea ce neliniștește este *lipsa de măsură*, de discernămînt într-un ansamblu de reguli aplicate cu rigiditate.

Astfel încît astăzi, după mărturia unei mame, copiii noștri „au din ce în ce mai puțin posibilitatea de a avea o adevărată copilărie". „Ne este frică tot timpul, mărturisește micuța Amy Fraser, de unsprezece ani (citată de *Newsweek*). Dacă acum este așa, cum o să fie pentru noi mai tîrziu?" Un psiholog care-și face cercetările printre copiii dintr-o suburbie pașnică din Chicago, află că principala grijă a acestora este frica de a nu fi răpiți. „Știau totul despre Polly Klass (o fată de doisprezece ani răpită și asasinată în 1993) și despre cei doi băieței englezi de la Liverpool, asasini ai unui copil de doi ani. O treime din acești copii de opt ani, cu capul tobă de detalii ale unor crime oribile, cînd se întorceau acasă, după școală, erau complet singuri." Concluzia ziarului *Newsweek*: „Cine a ucis copilăria? Noi toți."

Acest climat neliniștitor nu poate decît să încurajeze din ce în ce mai mult cazurile de falsă memorie recuperată la copiii fragili sau imaginativi, o dată ajunși la vîrsta adultă, ceea ce explică poate de ce False Memory Syndrome Foundation adună, de la o săptămînă la alta, tot mai multe cazuri de acest gen.

Pentru psihologul Richard Ofshe (personaj-cheie în afacerea Ingram) memoria recuperată nu este decît ultimul remediu-miracol dintre cele care apar regulat în cercurile medicale americane. În *Society* (vol. 30 din martie–aprilie1993, împreună cu Ethan Waters, eseul „Making Monsters"), el notează că aceste remedii comportă întotdeauna o parte de spectacol, de teatru și sînt constant reluate de *talk shows* la televiziune și de vulgarizatorii care fac din ele best-seller-uri. „În cea mai fericită dintre situații, cînd noua tehnică se dovedește inoperantă, nu este vorba decît de timp și de bani pierduți. Uneori sechelele pot fi foarte grave — ca practica lobotomiei, foarte la modă acum patruzeci de ani. Întrebarea pe care mi-o pun este: cum a putut profesia medicală să tolereze acest fel de exces?

Memoria recuperată, remediul miraculos cel mai la modă în acest moment, scrie Ofshe, a devastat mii de vieți. A devenit, într-un timp record, un fenomen național, profund înrădă-

cinat în cultura noastră și în practicile specialiștilor noștri în sănătate mintală.

Profesioniști, medici sau terapeuți, sînt astăzi convinși că sute de mii de adulți, în cea mai mare parte femei, suferă de pe urma consecințelor unui abuz sexual a căror victimă au fost în copilărie. Li se spune pacientelor că nu pot avea nici o amintire despre acest abuz fiindcă memoria le-a fost ocultată, dar că o cheie magică le va permite să-și recapete sănătatea devenind conștiente de el.

Timpul scurs nu are nici o importanță. Pot rămîne absolut inconștiente de traumatismul suferit mai mult de treizeci de ani. O dată recuperate aceste amintiri, profesioniștii își încurajează pacientele să acuze, să-și confrunte, cîteodată să-i dea în judecată pe cei pe care-i desemnează ca vinovați. Originea memoriei recuperate este aproape întotdeauna *iatrogenă*, adică provocată de către terapeuții înșiși. Ei își înșală bolnavii făcîndu-i să creadă că-și amintesc evenimente care n-au avut niciodată loc."

Problema pe care o pune Ofshe este dublă. 1. Această „ocultare" există ea cu adevărat și funcționează cum afirmă terapeuții? 2. Tehnicile folosite sînt ele în stare să suscite o falsă memorie, chiar și în absența oricărui abuz sexual real?

Dar, spune el, adevărata problemă este una politică: „Din punct de vedere politic traversăm un adevărat cîmp minat, fiindcă totul a devenit act politic. După anumiții adepți ai ideologiei *political correctness*, singura atitudine convenabilă este acceptarea fără rezerve a teoriei terapeuților care cred neabătut în memoria recuperată, în amploarea flagelului incestului și a abuzurilor sexuale practicate de părinți asupra copiilor, și în adevărul acuzațiilor formulate de « victime ».[1] Este prea

[1]Înainte de a deveni ministru al Justiției în administrația Clinton, Janet Reno a dovedit, în calitate de procuror, convingerea ei nestrămutată cu privire la vinovăția deținuților aflați în prevenție acuzați de abuz sexual exclusiv pe baza memoriei recuperate.

puțin important, de altfel, continuă Ofshe, dacă metodele folosite sînt valabile sau nu. Aceste practici s-au instituționalizat atît de rapid, au fost acceptate ca adevăruri ultime atît de repede, că nu vedem cum s-ar putea stăvili proliferarea lor. Chiar dacă un grup de profesori, de cercetători și de clinicieni ar hotărî că acest gen de terapie ar fi dăunătoare, fără îndoială n-ar ajunge să-i împiedice sau să-i descurajeze pe cei care trăiesc de pe urma ei."

Începînd cu Freud, notează Ofshe, s-a făcut apel la teoriile memoriei recuperate pentru a explica de ce anumite gînduri, anumite amintiri rămîn în inconștient. Noțiunea freudiană de refulare a fost întotdeauna speculativă, mai mult un principiu metafizic decît o ipoteză care s-ar preta la un adevărat test, teoriile freudiene avînd din ce în ce mai puțină greutate.

Dar terapeuții americani contemporani merg mult mai departe decît Freud. Unii sînt convinși că amintirile privind abuzul sexual pot fi refulate consecutiv, una după alta, mergînd pînă la a crede, de exemplu, că un copil, violat în mod regulat de către tatăl lui, poate oculta memoria violului *imediat după ce actul în chestiune s-a produs*. A doua zi, din nou violat, copilul n-ar mai avea nici o amintire despre violul precedent. Alții înclină către teoria unei memorii de ansamblu: se uită faptele încriminate pînă în ziua cînd, printr-un fel de declic, provocat de terapeut, totul iese la suprafață.

Aceste teorii, subliniază Ofshe, au ca presupoziție ideea că creierul înregistrează și reține tot ce percepe. În condiții propice, afirmă terapeuții, „filmul" memoriei recuperate se derulează exact ca o casetă video.

Ceea ce înseamnă să ignori adevărata natură a memoriei, maleabilă, parțială, deformată, și noțiunea de sugestibilitate. Timp de ani întregi, amintește Ofshe, filozoful elvețian Jean Piaget a avut în minte un incident care i s-a întîmplat la vîrsta de patru ani: un individ încercase să-l răpească în timp ce doica lui îl plimba cu landoul, în Elveția. Numai atitudinea

curajoasă a doicii l-a pus pe fugă pe răpitor, care era un bărbos. Adult, Piaget își „amintea" scena cu o infinitate de detalii — pînă în ziua cînd, pe patul de moarte, doica cu pricina a mărturisit că inventase totul pentru a se pune bine cu părinții micuțului Piaget. Jean Piaget auzise de atîtea ori povestea, că o transformase într-o amintire foarte precisă.

Fără a nega amnezia, în anumite cazuri este dovedit, spune Ofshe, că toți copiii care au suferit traumatisme grave (lagăre de concentrare, accidente de mașină, răpiri etc.) își amintesc în general *totul*. Dar zecile de mii de terapeuți care profesează în America, adepți ai memoriei recuperate, sînt profund convinși de validitatea tezei lor. Pentru ei, brutalitatea (fizică sau morală, însoțind actul de viol sau de abuz sexual) a fost atît de devastatoare că a fost în întregime ocultată de bolnav pînă la începutul primei ședințe.

Și mai aberant încă: terapeuții spun că, indiferent de natura lor, amintirile din copilărie — triste sau vesele —, nu sînt decît *fațade ascunzînd realitatea*. Aici, spune Ofshe, nu mai sîntem în domeniul științei, ci al științifico-fantasticului.

La bolnavii fragili sau influențabili, tehnicile recomandate de cărțile specializate și aplicate de către terapeuți înlesnesc construcția acestei memorii recuperate. Bolnavii sînt învățați cum să procedeze atunci cînd apare o asemenea frîntură de memorie recuperată: cum să transforme vagi reminiscențe sau sentimente de indispoziție în convingerea că au fost victima unui abuz; în ce fel evenimentele de toate zilele pot fi utilizate pentru a declanșa amintiri de abuz sexual; cum să recreeze amintirea durerii fizice și cum să se „abandoneze" (mîniei sau crizei de plîns) pentru a exterioriza suferința emoțională provocată de amintirile abuzului sexual recent recuperate. De altfel, adaugă Ofshe, tocmai spectacolul acestor crize de plîns devine cel mai bun atu al terapeuților. Aceasta este, spun ei, dovada irefutabilă că pacienților lor li s-a întîmplat ceva grav.

După părerea lui Ofshe, lumea medicală este în prezent profund scindată între scepticism și credința totală. „Terapia la modă, bazată pe principiul memoriei recuperate, este pe punctul de a lua un asemenea avînt în domeniile care privesc sănătatea mintală și protecția socială, încît consecințele riscă să devină foarte grave pentru viitorul și pentru credibilitatea psihologiei și psihiatriei în ansamblul ei."

Acest fenomen, pînă acum mai ales american, poate fi el avut în vedere și în Franța? Chiar și cei care cred că orice fapt social american (fie că e vorba de modă, de *fast food*, sau alte trăsături ale stilului de viață) sfîrșește prin a traversa Atlanticul și a se implanta în Europa, uneori cu cîțiva ani mai tîrziu, ar putea totuși să fie într-o oarecare măsură sceptici. Dar Pamela Freyd semnalează un fapt de rău augur. Primește de puțin timp, spune ea, numeroase dosare de cazuri de memorie recuperată din Olanda, Anglia și chiar din Japonia.

De fapt, acest fenomen, oricît ar părea de bizar, nu este decît partea vizibilă a icebergului, fiindcă, așa cum recunoaște profesorul Ofshe, „partizanii memoriei recuperate își lărgesc necontenit frontierele pentru a satisface exigențele cele mai bizare și pentru a explica și scuza toate abuzurile imaginate și imaginabile ale clienților lor".

În fruntea adepților terapiei memoriei recuperate se află nu numai cei care cred în cultele satanice, dar și partizanii fenomenului de MPD (Multiple Personality Disorder), manifestare a mai multor personalități care ar trăi în același „înveliș" uman. Este bătrînul mit al „Dr. Jekyll și Mr. Hide" tradus în limbajul pseudoștiințific de la sfîrșitul secolului al XX-lea.

În America, MPD începe să slujească de alibi în unele dintre cazurile de crimă: pentru un avocat încercînd cu orice preț să-și scape clientul de la o condamnare grea pentru asasinat sau viol, să pledeze în sensul unei maladii grave, să susțină că clientul este atins de o dereglare de personalitate multiplă și prin urmare este iresponsabil de actele lui, reprezintă un

recurs eficace. Judecătorii, mereu atenți să nu și-i pună în cap pe medici, mai ales de cînd MPD a devenit o boală recunoscută oficial, interpretează legea cu o scrupulozitate care atinge uneori ridicolul: în statul Wisconsin, acum cîțiva ani, un martor a anunțat, cu cea mai mare seriozitate, că una dintre întruchipările personalității lui multiple fiind un cîine, el va depune mărturie în calitate de cîine, iar judecătorul a fost de acord. În 1994, în Arizona, James Carlson, acuzat de numeroase violuri, a declarat că dat fiind faptul că violul privea opt din cele unsprezece întruchipări ale personalității lui multiple, care puseseră stăpînire pe trupul și pe mințile lui, era necesar ca opt dintre ele, „direct interesate", să depună mărturie. Judecătorul a fost de acord. Cu cea mai mare seriozitate, avocatul lui l-a chemat pe Carlson și, prin intermediul lui, judecătorul a interogat acele personalități diferite ale lui Carlson. Printre aceste personalități figura și o prostituată lesbiană și, pentru a o întruchipa, Carlson s-a prezentat la bară cu perucă, pulover roz și tocuri înalte. „Judecătorii sînt complet aiuriți, comentează un expert din Atlanta, doctorul George B. Greaves. Este haosul cel mai total" (*New York Times*, 9 mai 1994).

Capitolul 8

Harvard și OZN-urile

În Statele Unite, aceste *multiple personality disorders* (MPD) — dereglări de personalitate multiplă, — sînt tot mai mult la ordinea zilei în cercurile psihiatrice și din ce în ce mai des evocate în procesele de omor cu violență. O literatură populară le acordă un loc important, care nu prezintă totuși nici cea mai mică certitudine științifică. Un psihiatru britanic, Ray Aldridge-Morris, subliniază de altfel caracterul aproape exclusiv american al acestui fenomen. El scrie: „În marea majoritate a cazurilor, dacă nu în totalitatea lor, fenomenul este american. O asemenea particularitate necesită o explicație... Psihiatrii creduli sînt oare victime ale bolnavilor manipulatori în căutarea unei scuze pentru conduita lor anormală? Sau este vorba de psihiatri dornici de notorietate cu orice preț, care-și bat joc de bolnavii creduli?" Fapt este că „numărul de cazuri nu încetează să crească în Statele Unite, în timp ce în alte părți ele lipsesc aproape cu desăvîrșire".[1]

„Puși în fața înmulțirii neașteptate a cazurilor de acest gen, studenții mei mă întreabă adesea despre realitatea acestui fenomen", scrie profesorul Paul R. McHugh, șef al departamentului de psihiatrie de la John Hopkins Teaching University, din Baltimore (în *The Harvard Mental Health Letter*, septembrie 1993). „Le răspund în general că fenomenul îl reia pe cel al paraliziilor isterice și că ar trebui să ne amintim lecțiile psihiatrilor de acum mai bine de un secol."

[1] *Multiple Personality: Exercice in Deception?* (*Personalitate multiplă: o încercare de înșelăciune?*), Laurence Erlbaum Publishing, 1989.

Pentru McHugh, aceste cazuri țin de celebrele istero-epilepsii ale lui Jean Marie Charcot, de la spitalul Salpetrière, din secolul al XIX-lea. „Charcot crezuse la un moment dat că a descoperit o nouă boală... Nu era vorba despre asta. Bolnavii lui erau victimele nu ale unei boli, ci ale unei ipoteze... Dar descoperirile lui Charcot și Babinski, confirmate de zeci de ani de cercetări, sînt astăzi ignorate. Ne aflăm în fața unei pretinse epidemii de dereglare de personalitate multiplă, care seamănă zîzania atît în lumea bolnavilor, cît și în cea a terapeuților. MPD este un sindrom iatrogen, pus în valoare prin sugestie și întreținut prin atenția acordată de practicieni. MPD, ca istero-epilepsie, este invenția terapeuților. Acest diagnostic rarisim n-a devenit popular decît după ce s-au scris un număr de cărți și s-au făcut un număr de filme."

După McHugh, „unii psihiatri americani nu ezită să suscite simptome de MPD manipulîndu-și pacienții « în modul cel mai brutal », provocînd răspunsuri pozitive prin întrebări de tipul: Ați avut vreodată impresia că o parte din dumneavoastră înșivă comite acte pe care sînteți incapabil să le controlați? Se creează astfel, spune el, ceea ce în jargon psihiatric american se numește *personalitate alternantă* (*alter personalities*). Imediat ce bariera realității a fost înlăturată, fantasmele cele mai delirante sînt libere să se manifeste. McHugh povestește că în unele spitale americane de psihiatrie, „practicienii nu ezită să descopere și să inventarieze de la nouăzeci la o sută de personalități alternante în același individ, inclusiv cel puțin una de sex opus și uneori una de animal — cîine, pisică sau vacă... Pe măsură ce medicii se extaziază pe tema apariției progresive a acestor personalități multiple, devine din ce în ce mai dificil pentru bolnav să le oprească. Or, știm cu toți că este vorba încă de la început de o enormă glumă."

La originea acestei mode a MPD se află aceeași cauză: un traumatism sexual infantil atît de oribil, că s-a disociat de conștientul presupusei victime pentru a se adăposti în această

personalitate alternantă. Astfel, după părerea lui McHugh, la convingerea practicienilor se adaugă un sentiment de dreptate: „Crima este în fine dată la iveală. Bolnavul are acum un asemenea interes să-și mențină realitatea fantasmelor sale, încît căutarea acestei MPD a devenit aproape un scop în sine." După McHugh, ca și în cazurile de istero-epilepsie ale lui Charcot, numai izolarea bolnavului și contrasugestiile vor pune capăt pretinselor cazuri de MPD. „Închideți serviciile spitalicești de izolare, puneți bolnavii în secțiile de psihiatrie generală, ignorați *alter*-ii, încetați să le mai vorbiți, să-i analizați, să discutați despre ei în conferințe de clinicieni. Tratați adevăratele probleme, adevăratele conflicte și nu fantasmele. Imediat ce ați urmat aceste principii simple, personalitățile multiple vor dispărea și adevărata psihoterapie va putea în sfîrșit să înceapă."

Printre cazurile de MPD, se găsesc nu numai criminali foarte interesați să-și dovedească iresponsabilitatea, bolnavi mintali de tot felul, dar și oameni nevinovați, victime în același timp ai psihiatrilor convinși de realitatea fenomenului și ai cupidității stabilimentelor private de psihiatrie. În *Academy Forum*[1], un medic specializat, Richard A. Gardner, denunță nu numai isteria colectivă[2] care s-a abătut asupra Americii după adoptarea Actului Mondale, dar și noile reglementări administrative care au făcut din MPD o boală oficială, recunoscută de foarte influentul Diagnostic and Statistical Manual (DSM), adevărată Biblie a medicinei psihiatrice americane. După părerea lui Gardner, această clasificare, care datează din

[1] *Academy Forum* (vol. 37, nr. 3, toamna 1993) este vorba despre o revistă medicală și psihiatrică specializată a cărei seriozitate este în afara oricărei îndoieli.

[2] După el, isteria colectivă a obsedaților de abuz sexual infantil este un fenomen social tot atît de grav pentru Statele Unite ca această altă formă de isterie care a făcut posibil maccarthysmul în anii '50 și procesul „vrăjitoarelor din Salem" de acum trei sute de ani.

1980, explică în mare măsură înmulțirea cazurilor de dereglare de personalitate multiplă: această boală devenind foarte rentabilă, sute de așezăminte specializate, aproape în întregime remunerate de companii de asigurări medicale, au luat ființă în America, și nu tratează decît cazuri de disociere a personalității alternante.Unele costă pînă la o mie cinci sute de dolari *pe zi* pentru fiecare bolnav și cîțiva practicieni, motivați de rațiuni materiale, apreciază că vindecarea nu se poate realiza decît extinsă pe durata a șapte, chiar zece ani. În revista medicală *Insight* (1993), Eugene Levitt, psiholog care predă la Indiana University School of Medecine, deplînge proliferarea miilor de cazuri de acest gen ca urmare a noii clasificări a bolii de către DSM, și a faptului că anumiți terapeuți văd peste tot acest fenomen. Cauzele, după *Insight*, sînt diferite: există, desigur, posibilitatea de a-i pune în spate unui imaginar „altul" consecințele propriilor tale acte; dar mai există și explicația că un bolnav, fragil și sub hipnoză, trăiește satisfacția de a-i face plăcere psihiatrului său, iar psihiatrul își face lui însuși o plăcere explorînd astfel imaginarul pacientului. În fine, amintește *Insight*, există, pentru unii, plăcerea de a fi punctul de atracție al mai multor milioane de telespectatori, de a fi poate solicitat pentru un *reality show* televizat...

O altă revistă specializată, *Journal of Psychosocial Nursing*, s-a ocupat (vol. 32, 1994) de teribilele abuzuri comise într-o clinică privată texană, unde, spre marea satisfacție a administratorilor, un psihiatru ținea ani și ani în clinică, împotriva voinței lor, pacienți pe care îi convinsese sistematic și cu brutalitate, sub hipnoză, că ar fi fost toți bolnavi de MPD. O avalanșă de plîngeri judiciare depuse de foștii bolnavi convinși că au fost în același timp prostiți și exploatați îngreunează acum aparatul judiciar american, aproape în toate statele Uniunii.

Dar fenomenul nu se oprește aici: în lumea întreagă, s-au adunat numeroase mărturii ale unor indivizi perfect respectabili,

a căror bună credință n-ar putea fi pusă la îndoială, care pretind că au fost victime ale unor OZN-uri.

Ceea ce uimește este nu numărul de americani care depun mărturie — experiența este, la urma urmei, banală —, ci numărul mare de femei și de bărbați convinși că i-au văzut și mai ales că au fost răpiți și agresați de către extratereștri. Această experiență, relevată cîteodată spontan, dar în general în timpul unor terapii orientate strict, este aproape întotdeauna legată de un fenomen de personalitate multiplă: personalitatea alternantă a individului este de regulă cea care a făcut experiența și se crede victima agresorilor extratereștri. Este vorba, în multe cazuri, de oameni care n-au nici o urmă aparentă de delir mental în alte domenii, și care povestesc, cu detalii, cum ei, sau ele, au fost răpiți, cum li s-au prelevat sperma sau ovulele, în intenția probabilă de a crea o colonie de sclavi umani proveniți de pe Terra, fabricați fie prin cuplări forțate, fie artificial.

Și mai uimitor este că o mînă de universitari americani, respectați fiecare în domeniul lui intelectual și științific, iau în serios aceste mărturii (de agresiune sau de răpire de către extratereștri).

Cel mai celebru purtător de cuvînt al acestor victime, care subliniază de altfel că această „aventură" s-a întîmplat la mai mult *de un milion de americani*, nu e altul decît John E. Mack, fost laureat Pulitzer, profesor — și înainte director — al departamentului de psihiatrie la prestigioasa Harvard Medical School, unde continuă să predea, ca eminent membru al facultății de medicină, psihiatria. (Să reamintim că în America, profesorii universitari sînt aproape inamovibili.)

Profesorul nu este unic în genul lui: David M. Jacobs, autor al lucrării *Secret Life: Firsthand Accounts of UFO Abductions* (apărută la Simon and Schuster, 1992), tradusă în franceză de Presses de la Cité, în 1994, sub titlul *Răpitorii din altă lume*, este profesor de istorie la foarte respectabila Temple

University din Philadelphia. Prefața cărții lui, scrisă chiar de John Mack, este elocventă, formulată abil, cum se și cuvine din partea unei somități științifice cunoscute în lumea întreagă. John Mack scrie: „Ideea că bărbați, femei și copii ar putea fi luați împotriva voinței lor din propriile case, din propriile mașini, din curtea școlii, de către umanoizi stranii, coborîți în mașinării zburătoare, și supuși la tot felul de procedee constrîngătoare și terifiante, este atît de opusă imaginii pe care o avem despre univers, încît informația a fost sau respinsă, sau bizar deformată de cea mai mare parte a presei. Este absolut de înțeles... Dar faptele sînt fapte. De treizeci de ani, și poate chiar de mai de mult, mii de indivizi, după toate aparențele sinceri, cu bun-simț și care nu urmăresc nici o recompensă financiară, depun mărturie în fața oricui vrea să-i asculte despre realitatea acestor fenomene."

Cartea lui David Jacobs cuprinde mărturii ale unui număr de cincizeci și șapte de „victime" ale unor răpiri de acest fel, și un dosar cuprinzînd trei sute de alte cazuri. Doctorul Mack nu ascunde că, pentru a ajunge aici, Jacobs „și-a pus interlocutorii în stare de hipnoză, pentru a le învinge amnezia". Concluzia lui Jacobs — și a lui Mack: „În spatele acestor răpiri se află, se pare, un fel de întreprindere complexă de concepție, gestație și incubație de foetuși umani, sau rezultînd din acuplarea extratereștrilor cu ființe umane, scopul fiind procrearea." Unele victime, scoase „în afara timpului", contemplă totodată, din înălțimea farfuriilor zburătoare, dar pe ecrane de televiziune cu circuit închis, „viziunea halucinantă a unui pămînt complet devastat".

„Propriile mele experiențe, continuă Mack, îmi arată în ce măsură asemenea experiențe duc la o mai bună cunoaștere de sine...Ultimii « răpiți » manifestă o puternică conștiință ecologică și o nouă grijă pentru viitorul planetei noastre... În ceea ce mă privește, și la alți cercetători, acest gen de cercetare a

avut un impact care a transformat concepția mea despre natură și cosmos."

Într-un interviu apărut în 12 mai 1992 în *Philadelphia Inquirer*, David Jacobs insistă asupra faptului că la începutul lungii sale anchete asupra OZN-urilor, acum mai mult de douăzeci și cinci de ani, era și el profund sceptic. „Dar cum să nu crezi, cînd atîția oameni care nu știu unii de existența altora și care nu urmăresc nici o publicitate personală, vă povestesc aceeași istorie, cu aceleași detalii... Sînt perfect conștient de faptul că această carte nu va face nici un bine carierei mele universitare. Dimpotrivă." În realitate, autoritățile de la Temple University nu par să-i judece prea sever acest violon d'Ingres, unuia dintre istoricii ei cei mai distinși: la cererea lor, David Jacobs ține în fiecare an o serie de conferințe intitulate „OZN-urile în societatea americană".

Dacă lucrarea lui Jacobs este rezultatul a șase ani de cercetare, devenită posibilă datorită donației de două sute de mii de dolari a unui „binefăcător anonim" (și amator foarte bogat, fără îndoială, de OZN-uri), cea care-i avansează aceeași sumă doctorului Mack pentru cartea lui *Abduction* (1994), este prestigioasa editură Scribner's.

Spre deosebire de Jacobs, entuziasmul doctorului Mack pentru „răpiți" este relativ recent. „În 1989, povestește el, o colegă m-a întrebat dacă vreau să-l văd pe un anume Bud Hopkins. Am întrebat cine este. Mi-a răspuns că este vorba despre un artist new-yorkez care lucrează cu persoane ce susțin că au fost răpite de extratereștri. I-am răspuns că Hopkins și răpiții lui trebuie să fie la fel de nebuni. « Nu, nu, mi-a spus el. Este o treabă foarte serioasă. » În 10 ianuarie 1990, una din acele zile care-ți schimbă viața, m-a dus la Hopkins. Nimic din experiența mea de mai mult de patruzeci de ani de psihiatrie nu m-a pregătit pentru ceea ce avea să se întîmple."

Noua experiență clinică despre care vorbește Mack în cartea lui este realizată în cea mai mare parte cu voluntari, recrutați în primul rînd de Hopkins și analizați de Mack, care are figura, prezența magnetică, elocvența și farmecul unui mare actor (premiul Pulitzer i-a fost atribuit pentru o strălucită biografie psihanalitică a miticului aventurier britanic T.E. Lawrence.)

Fără să întîrziem prea mult asupra fenomenelor OZN-urilor americane, nici să citățm detalii interminabile din mărturiile fostelor victime răpite de extratereștri, este totuși instructiv să avem o imagine a fenomenului pe care-l constituie chiar John E. Mack. Să ne amintim că el este nu numai un partizan convins al realității științifice a fenomenului personalității multiple, dar și unul dintre mentorii spirituali ai școlii de medicină de la Harvard. Or, strălucitul profesor are un trecut cel puțin controversat: azi pasionat de ecologie, el era în anii '70 un admirator înflăcărat al fundației *Est* a lui Werner Erhard, din Essalen, astăzi complet discreditată. Apoi a devenit discipolul cel mai strălucit al lui Stanislas Grof, un rus cunoscut mai ales pentru tehnica lui de respirație holotropică, despre ai cărui adepți se spune că intră în transă și contemplă *de visu* un trecut inaccesibil în condiții normale. În timpul uneia dintre aceste ședințe în Rusia, Mack povestește cum nu se poate mai serios că a intrat în pielea unui „tată rus din secolul al XVI-lea, al cărui fiu a fost decapitat de către hoardele mongole".

După părerea lui Mack, doar cîțiva martori — în proporție minimă — prezintă semne de alienare mintală. Printre cei pe care i-a chestionat, aproape de fiecare dată sub hipnoză, există „studenți, menajere, secretare, scriitori, negustori, psihologi și chiar un gardian de închisoare". Unii sînt convinși că vin din altă parte sau că au părinți extratereștri (!), ceea ce se pare că pentru Mack nu este un semn de dereglare mintală. La început, Mack crede că fenomenul este mai frecvent în rîndurile clasei muncitoare, dar își dă seama repede că nu-i adevărat: „pur și

simplu muncitorii sînt mai puțin reticenți". Nu se poate nega totuși, spune el, că printre cazurile pe care le-a examinat personal, se numără un procent destul de important de ființe ieșite din familii „disfuncționale" sau provenind din medii alcoolice, și cazuri de abuzuri sexuale infantile. Citează cazul unei femei „care nu reușește să-și amintească faptul că a fost traumatizată sexual în copilărie, dar care, sub hipnoză, își amintește că a fost răpită, la vîrsta de șase ani, de către homunculi ieșind dintr-o farfurie zburătoare care se oprise la ei în grădină". În cazurile de abuz sexual, „extratereștrii răpitori se purtau, de altfel, cu cei răpiți într-o manieră protectoare și liniștitoare". Dar alții „sînt luați cu forța și profund traumatizați. Ei depășesc, totuși, încercarea, fără să sufere de o dezordine psihică evidentă." Numai în două cazuri, spune Mack, a fost necesară spitalizarea unor martori care prezentau simptome alarmante.

Mack adaugă că specialiștii temei știu că fenomenul de răpire (de către extratereștri) afectează toate mediile sociale și că printre cei care cred neabătut în el se află un „om politic influent care vrea cu orice chip să-și păstreze anonimatul". El transcrie un sondaj, de la Institutul Roper, din 1991, care „arată că mai multe milioane de americani au fost răpiți de extratereștri sau au avut experiențe analoage". În ce fel un sondaj efectuat pe șase mii de persoane poate duce la o asemenea concluzie este foarte puțin clar, dar absolut fără nici o importanță, dată fiind extravaganța a ceea ce urmează.

Poveștile celor care-au fost răpiți (în această carte de 432 pagini) sînt de o monotonie destul de obositoare, în cele din urmă: că se află în pat, în mașină sau la plimbare, ei văd la un moment dat o lumină stranie, sau simt niște vibrații inexplicabile, sau „plutesc". Că se află în mașină sau în dormitor, au senzația că trec prin plafonul mașinii, sau prin pereții casei. La țară, aparițiile homunculilor extratereștri sînt adesea precedate de apariții de bufnițe, vulturi, veverițe sau cerbi. Se con-

semnează într-un rînd un caz de „cangur uriaș". După voluntarii „interogați" și hipnotizați de Mack, aceasta dovedește că extratereștrii sînt capabili să se transforme în animale sau în obiecte.

Mack notează de asemenea lipsa unor confirmări exterioare sub formă de filme, fotografii etc. și un singur caz de mărturie independentă: o femeie spune că a văzut o farfurie zburătoare răpind o altă femeie pe care a scos-o pe fereastră de la etajul doisprezece al unui imobil care dă în East River, la New York, iar răpita, mai tîrziu, a confirmat că a fost într-adevăr luată în acea zi, exact la ora semnalată de martoră. Un asemenea spectacol, într-un New York suprapopulat, străbătut, chiar și noaptea, de mii de persoane, nu putea trece neobservat. Iar femeia spune că ar fi asistat la scenă în același timp „cu două gărzi de corp ale secretarului general al ONU, care trecea în mașină". Gărzile de corp neagă că ar fi văzut vreun OZN de orice fel, iar credibilitatea răpitei, ca și echilibrul ei mental, este destul de serios pusă la îndoială cînd va afirma ulterior că acești doi oameni au făcut totul pentru a o împiedica să vorbească, au răpit-o la rîndul lor și au încercat să o violeze!

Mack insistă mai ales pe confirmările indirecte: cutare mamă de familie constată absența misterioasă a fiicei ei exact la ora cînd, după afirmația acesteia din urmă, ea ar fi căzut în mîinile misteriosilor homunculi. Cutare semnalare de farfurie zburătoare într-o regiune anume va corespunde cu o răpire anume.

Unele descrieri ale interiorului navelor spațiale sînt greu de suportat: containere pline de foetuși, săli de operație cu panoplii de instrumente bizare. Homunculii (dintre care unii sînt de sex feminin, deși atributele lor sexuale sînt în general invizibile, mai mult „simțite" decît văzute) le arată acestor răpiți de mai multe ori (fiindcă în multe cazuri aceste fenomene nu sînt unice în viața martorilor), „copii extratereștri despre care victimele știu, intuitiv, că sînt propriii lor copii".

În aceste condiții, cum comunică cei răpiți cu extratereștrii? Păi, cum altfel decît prin transmiterea gîndurilor, telepatică, non-verbală. Dar la Puerto Rico, martorul priveliștii a „patru homunculi gri chiar în mijlocul străzii" primește, a doua zi, un telefon anonim (în spaniolă?) care-l amenință că va avea necazuri mari dacă vorbește despre asta.

Foarte adesea, supraviețuitorii îi semnalează lui Mack că au suferit „ minuscule implanturi în corp, în creier și chiar în penis", din partea acestor extratereștri. Dar Mack recunoaște că, în rarele cazuri cînd s-a putut preleva un nodul de pe corpul unui martor, laboratoarele medicale n-au putut identifica altceva decît un fenomen banal și lipsit de interes, iar cicatricele, de altfel benigne, se vindecă și nu reapar. O femeie îi va arăta o minusculă bucată de sîrmă, pe care zice că și-a scos-o din nas după ce a fost răpită și s-a întors acasă. După analiza de laborator, obiectul s-a dovedit de o banalitate disperantă, un amestec de plastic și de metal cum se fabrică în mii de uzine americane. Mack admite de altfel că nici un clinician occidental nu ar vedea într-o substanță adusă de pe o navă extraterestră altceva decît un produs de origine terestră.

Mărturia cea mai importantă, în ochii lui Mack, aleasă dintr-un număr foarte mare, se referă la un anume Ed, tehnician într-o întreprindere de informatică, ce vine la Harvard și supune atenției profesorului o experiență puțin obișnuită chiar printre răpiți. Acesta a făcut dragoste cu o extraterestră, într-o alveolă transparentă, pe cînd avea poate vîrsta de cincisprezece ani (acum are patruzeci și cinci). „Întîmplarea mi-a revenit în memorie încetul cu încetul", îi spune Ed. Se afla pe malul mării, în mașină, cu un prieten. Vorbeau despre fete. Virgini amîndoi, „numai la asta se gîndeau".

„L-am hipnotizat, spune Mack, pentru ca să aflu mai mult." Sub hipnoză, Ed își amintește că, înainte de răpire, mici humanoizi gri înconjoară vehiculul și îl duc, prin acoperișul mașinii,

într-un fel de amfiteatru spațial unde îl examinează cu grijă și de unde i se ia spermă. Abia mai tîrziu, ca un fel de recompensă, a fost lăsat singur cu partenera lui, în mica alveolă. Creatura are sîni, un medalion în jurul gîtului, iar „patul este ca o carte". Prin transmiterea gîndurilor el înțelege că ea-i cunoaște numele și că știe foarte bine că el vrea să facă dragoste cu ea.

Dar hipnoza scoate la lumină că actul sexual nu este decît începutul unei lungi lecții. Ea îl îndoctrinează, comunicîndu-i teorii despre politică, mediu, violență, hrană. „Era ca și cum mi-ar fi spus: vă aflați pe un drum greșit, trebuie să știți ce vă așteaptă, tragedia este inevitabilă." Ea îi dezvăluie că lumea este angajată pe o pantă distructivă, „periculoasă, nu numai pentru voi, pămîntenii, dar și pentru noi". Îi arată imagini apocaliptice, dar îi spune că el are norocul unei sensibilități interioare extraordinare: „Poți să i te adresezi pămîntului și pămîntul îți vorbește." Îi dezvăluie secretul începutului universului, asistă chiar, datorită ei, la spectacolul big-bang-ului. Îi arată totodată imaginea terifiantă a forțelor răului, „dar îmi spune — se numește Ageeka sau Ohgeeka — că eu am în forul meu interior posibilitatea de a a le stăvili, datorită « dimensiunii mele adiționale »".

Deodată Ed îl întreabă pe Mack: „Credeți că vă spun bazaconii?", ca și cum s-ar fi îndoit el însuși de validitatea celor ce tocmai povestise. Mack îi răspunde că nu-i nici o problemă. Ed este obsedat de ecologie, convins de iminența unei catastrofe cosmice ce va distruge în curînd întreaga planetă. În copilărie, a fost victima unor coșmaruri atroce, dar inexplicabile; îi era o frică morbidă de întuneric. Pe plan sexual, el și soția lor au probleme de infertilitate, care, după părerea lui Mack, pot să aibă sau să nu aibă legătură cu răpirea. Mărturia lui, sub hipnoză, este plină de idei luate de la televizor. Mack recunoaște totuși că, la prima lor întîlnire, Ed i-a dat sentimentul că este „pierdut, gata să se dea cu capul de pereți".

Deși doctorul Mack insistă pe „lipsa lui de sugestibilitate", sare în ochi faptul că Ed nu este perfect normal (ca să nu spunem mai mult) — și lucrurile stau la fel cu cea mai mare parte dintre ceilalți martori — și că aceste fantasme de răpire de către extratereștri, ca și ce i se întîmplă mai tîrziu, sînt profund legate de obsesiile lui escatologice. Dar ceea ce face cartea — și pe Mack — și mai suspectă, este faptul că obsesiile ecologice ale celor răpiți coincid cu cele ale lui Mack însuși și că aproape toate mărturiile n-au fost exprimate conștient decît cu întîrziere de ani și sub hipnoză.

Foarte celebrul profesor de la Harvard știe toate astea, dar nu prea-i pasă. Dimpotrivă, el găsește aici, în mod paradoxal, dovada temeiniciei celor ce-i povestesc martorii lui. „În contextul crizei noastre ecologice mondiale, scrie el, experiența răpiților constituie fără îndoială o terapie, o medicație administrată de către extratereștri locuitorilor țărilor care au cea mai mare nevoie, și în primul rînd Statelor Unite."

Mărturiile la care se referă nu sînt, spune el, decît prelungirea anumitor fenomene vechi de mii de ani, ale căror implicații filozofice, spirituale și sociale m-au făcut să pun în discuție ideile curente occidentalo-newtoniano-carteziene, după care realitatea este constituită de lumea materială așa cum o percepem noi prin simțurile noastre fizice. În acest caz, inteligența este produsul creierului omenesc sau al creierului unor specii avansate. Dacă, dimpotrivă, inteligența aparține cosmosului mai larg, această percepție nu este decît un exemplu de subiectivitate, sau proiecția propriilor noastre procese mentale.

„Ceea ce fenomenul răpirilor mi-a demonstrat (aș spune aproape inevitabil) este faptul că noi facem parte dintr-unul sau mai multe universuri inteligente de care sîntem desprinși... Poveștile despre răpiri de către extratereștri nu sînt în esență diferite de cele pe care le păstrează istoria umană de la începuturile ei și care evocă zei, spirite, îngeri, zîne, demoni, vampiri,

monștri submarini." În numărul din martie–aprilie 1994 din *Psychology Today*, Mack explică transformarea extratereștrilor în animale prin analogii șamanice, adăugînd că mărturiile acestor răpiți ar fi putut să se petreacă „într-o altă realitate", rămînînd la fel de autentice.

Autoritățile de la Harvard nu par cine știe ce stînjenite de convingerile unuia dintre profesorii lor cei mai cunoscuți. „Sînt o mulțime de idei mari care la început au părut aiurite", declară în *Wall Street Journal* (din 14 mai 1992) actualul director al departamentului de psihiatrie de la Harvard, Malkah Notman. „Indiferent de felul cum gîndește, eu cred că departamentul apreciază că este util să încurajăm activitatea creatoare, cît timp nu face rău nimănui" — atitudine care reflectă bine spiritul politic corect din marile universități americane.

Mai uimitoare la Mack este incapacitatea lui de a sesiza vreo diferență oarecare între mit și realitate. Așa cum terapeuți și judecători americani iau drept bune, cum s-a văzut, delirurile surorilor Ingram și ale fiicei lui George Franklin, sau acuzațiile absolut fanteziste ale copiilor de vîrstă mică profund marcați de anumite emisiuni de televiziune, Mack pare incapabil de cea mai mică îndoială în ceea ce privește mărturiile extravagante din care a alcătuit o carte.

Ceea ce rezultă de aici, de altfel, nu întărește neapărat sentimentul unei societăți în derivă din cauza numărului crescînd de dezechilibrați mintal — este foarte posibil ca în Franța, dacă ne-am da osteneala, am descoperi indivizi cu aceleași fantasme, mai ales dacă am face totul, nu numai pentru a-i descoperi, dar și pentru a-i încuraja, a-i pune sub hipnoză și a acorda o importanță disproporționată delirului lor.

Paradoxal, ceea ce reiese din cartea lui Mack, fascinantă fără voia lui, nu este decît, încă o dată, dovada unui anumit conformism american: toate depozițiile răpiților concordă. Extratereștrii au aproape toți faciesul și talia micului homuncul din filmul lui Spielberg, E.T., iar acest lucru este și mai izbitor

în cartea ilustrată de desenatorul Bud Hopkins; interiorul navelor spațiale pe care aceștia le descriu corespunde perfect decorurilor holliwoodiene din sutele de filme de televiziune *soaps* despre OZN-uri și despre călătorii intergalactice. În loc să vadă în ele dovada repercusiunii lor asupra unor pacienți fragili, Mack și alții nu găsesc decît o dovadă suplimentară a autenticității povestirilor acestor răpiți. Și tocmai acest lucru este înspăimîntător.

Partea a doua

Realități

Capitolul 9

Bigoți albi, negri exasperați

Kweisi Mfume nu este ghanez. Totuși, acest nume care în Ghana înseamnă „fiul cuceritor al regilor" dovedește fascinația „africanistă" persistentă pe care o resimt unii negri americani și nu dintre cei oarecare, fiindcă dl Mfume, născut Frizzel Gray, la Baltimore, în 1946, la umbra protectoare a Bethlehem Steel Corporation, este membru al Congresului din anul 1986 și, fără nici o îndoială, unul dintre parlamentarii cei mai respectați și cei mai temuți de la Washington.

Șef necontestat al *black caucus*-ului, un fel de comitet neoficial al congresmenilor negri, Kweisi Mfume era, încă de pe vremea lui George Bush, în situația de a ocupa avanscena. Astăzi, de acest bărbat de patruzeci și opt de ani, înzestrat cu o foarte puternică personalitate, de un farmec și o carismă incontestabile, nu se poate să nu ții cont. Fie că este vorba de numirea unui ministru aparținînd unei etnii minoritare, de repartizarea de fonduri pentru ajutorarea negrilor defavorizați, sau despre hotărîrea prezidențială de a interveni militar în Haiti, Kweisi Mfume știe că va primi cu prioritate un telefon de la președintele Clinton, care-i va explica ce intenții are, uneori cerîndu-i sfatul și — în cazul unor măsuri care ar risca să atragă mînia *black caucus*-ului, detaliindu-i motivele, cu toată puterea de convingere de care este în stare. Înainte de toate, Clinton înțelege să dezamorseze orice tentativă de obstrucție din partea lor, înainte chiar de a fi discutat cu comitetul director (*kitchen cabinet*), totuși atotputernic. După anumiți observatori de dreapta, influența considerabilă a „generalului

Mfume" — unul dintre lobiștii cei mai importanți ai liderului haitian Jean-Aristide Bertrand — atîrnă greu și explică în mare parte meandrele prezidențiale ale politicii americane în Haiti, în 1993–1994, ca și hotărîrea lui Bill Clinton de a interveni militar aici în septembrie 1994.

Mfume controlează un adevărat „bloc" de voturi, cele provenind de la cei patruzeci de membri din *caucus*, în Camera Reprezentanților și în Senat, dar influența lui se extinde mult mai departe de Washington: mulți dintre cei douăzeci și trei de milioane de negri americani îl socotesc actualmente drept personajul politic negru cel mai „la zi", cel mai sensibil în același timp la aspirațiile lor (uneori contradictorii) și la starea lor de spirit, la ceea ce ei numesc *mood*. Porecla lui de „FOB" — Friend of Bil (Clinton) — are aici o semnificație, dar și-alte două elemente au importanța lor: pe de o parte, steaua lui Jesse Jackson, în ciuda imaginii lui de „succesor oficial al lui Martin Luther King", a mai apus cu trecerea anilor; pe de altă parte, celălalt lider negru foarte mediatizat, Louis Farrachan, predicator-orator de geniu, capabil să galvanizeze mulțimile, fascinează enorm, dar cu antisemitismul lui primar și cu armata lui privată de gărzi neofasciste, înspăimîntă în aceeași măsură.[1]

Politician abil, Mfume a știut să-și cîștige atît stima lui Jackson cît și a lui Farrakhan. În lupta pentru împărțirea alocațiilor bugetare destinate ajutorării etniilor defavorizate, toată lumea politică, și în primul rînd Clinton, știe că el joacă un rol-cheie.

Traiectoria lui politică este semnificativă, ilustrînd în același timp o anumită ipocrizie americană „albă" și, mai ales,

[1]Deși un sondaj a arătat că 62 % dintre negri cred că acțiunea șefului națiunii islamice este pozitivă și 82 % sînt convinși că acesta „spune adevărul" despre evrei, trebuie notat că Farrakhan, ca de altfel cea mai mare parte a conducătorilor negri din trecut și din prezent (Booker T. Washington, W.E. Dubois și Martin Luther King), este și el de origine „mixtă".

prăpastia morală, sau mai curînd culturală, care subzistă între albi și negri — prăpastie ale cărei cauze puținii comentatori americani le analizează, sau măcar îndrăznesc să-i semnaleze existența, de frică să nu fie acuzați de rasism de către dulăii de pază ai *political corectness*, omniprezenți.

Fiindcă în această Americă, atît de atentă la valorile morale, în această țară unde cel mai mic afront, petrecut cîndva, demult, sau cea mai mică bîrfă privind viața privată, cît de cît agitată a cuiva, poate, de pe o zi pe alta, să însemne eșecul iremediabil al unei cariere politice oricît de strălucite (s-a văzut asta cu cazul lui Edward Kennedy și al lui Gary Hart, sau astăzi cu problemele lui Clinton însuși), rigoarea nu se aplică de fapt decît albilor: candidații negri scapă aproape în totalitate acestor constrîngeri. Este probabil, este chiar sigur, că un Kweisi Mfume alb n-ar fi putut niciodată deveni membru al Congresului. Dar este mai bine ca cititorul să judece singur.

Frizzell Gray este unul dintre cei trei fii ai unei mame catolice extrem de pioasă, care-și dă toată osteneala pentru a-i crește singură, dintr-un salariu derizoriu de femeie de serviciu cu ziua. Ca în cazul atîtor femei negre, mediul familial este instabil; locuința, o înșiruire de cocioabe.Tînărul Gray va afla mai tîrziu că este copil nelegitim, că tatăl lui adoptiv, brutal și mai mult absent, l-a recunoscut fără tragere de inimă. Bunicul își petrece cea mai mare parte a timpului în închisoare pentru delicte mărunte. Într-o bună zi, bunicul pleacă fără a mai da vreodată semn de viață. Copil foarte inteligent, pasionat de lectură, Frizzel își adoră mama; aceasta vrea ca el să devină cineva. Dar ea moare cînd el are șaisprezece ani, lăsîndu-și copiii în cea mai totală sărăcie. Frizzel Gray își abandonează studiile pentru a le asigura existența. Fără nici o pregătire, drumul lui este dinainte hotărît: intră într-o bandă locală și devine hoț. Specialitatea lui, să identifice oamenii beți, să le fure banii și să-i aducă în bandă, care împarte prada între membrii săi.

La vîrsta de nouăsprezece ani, Frizzel o rupe cu banda, dar nu fără dificultăți, este bătut și pedepsit. Atunci se impregnează de cultura africană și-și schimbă numele: va fi de acum Mfume. Bun vorbitor, cu umor, exprimîndu-se ușor în jargonul distins și inimitabil al tinerilor negri, Mfume atrage atenția unei vedete de muzică *soul*, Kwa, (alias James Brown) care-l angajează ca DJ (*disk jockey*) într-o mică stație locală de radio, la Baltimore, al cărei proprietar este. Mfume devine, grație talentului său, o celebritate locală; mai întîi comentator și prezentator de discuri de jaz (care-l pasionează) va avea, foarte curînd, propria lui emisiune, „Ebony reflections" („Reflexe de abanos"), amestec de muzică și de cronică „rap și liberă". Mfume se gîndește chiar la o carieră de actor, frecventează un timp lumea spectacolului la New York, dar își reia studiile întrerupte, mai întîi la Community College din Baltimore, apoi la Universitatea din Morgan State și în fine la prestigioasa Universitate John Hopkins din Baltimore unde obține o diplomă. Devine, între timp, radical africanist. Cariera lui politică se conturează.

Viața lui privată este destul de agitată. La douăzeci și cinci de ani este deja tatăl a cinci copii nelegitimi, fiecare cu o altă femeie, și a fost însurat, pentru puțin timp, cu o a șasea, cu care n-a avut copil. Atent azi la propria imagine, susține, cînd vorbește cu ziariștii, că s-a ocupat întotdeauna de copiii lui — ceea ce fostele lui prietene neagă. După părerea uneia dintre ele, nimic nu este adevărat: „A rămas un derbedeu."

Departe de a încerca să-și minimalizeze trecutul agitat, Mfume și-l revendică cu o mîndrie care frizează exhibiționismul. În 1994, își scrie autobiografia, încă nepublicată, unde va fi vorba despre participarea lui la lovituri și încăierări între bande rivale la Baltimore. Știe că pentru alegătorii lui negri, trecutul lui de vagabond — și reputația lui de seducător viril — constituie un atu major. Cînd în 1986, în timpul unei campanii electorale (candidează pentru un loc în Camera Reprezentanților) adversarul lui republican încearcă să-l discrediteze dezvăluind existența celor cinci copii din flori, rezultatul este contrariu efectului așteptat: pentru alegătorii lui negri, aceasta este dovada că liderul lor este un *stud* (armăsar), că are succes la femei. Mfume este ales, cu numărul strict necesar de voturi.

De atunci, abandonînd turbanele și costumele exotice panafricane, poartă costume occidentale, locuiește într-o casă luxoasă dintr-o suburbie din Baltimore, circulă în mașină cu șofer, dar n-a renunțat la imaginea lui de bărbat fatal. După părerea celebrei autoare de cronici politice Mary Matalin (fostă membră a echipei lui George Bush și, după 1994, soție a lui George Stephanopoulos, consilier privilegiat al lui Clinton, Mfume „se află printre primii zece cei mai sexy bărbați din Washington" (în *New Yorker*, 1 august, 1994).

Se înțelege de la sine că un trecut de vagabond și cinci copii nelegitimi ar fi fost pentru un candidat alb la Congres un handicap insuportabil. Avem aici de-a face cu o diferență fundamentală, cu o „dimensiune variabilă" a societății americane în ceea ce privește relațiile dintre albi și negri. Este imposibil să facem abstracție de acest fapt: albii tolerează la un om politic negru ceea ce n-ar tolera o secundă la un candidat din propria lor rasă. Atitudinea aceasta dovedește persistența unei adevărate prăpăstii culturale între cele două comunități; chiar și după treizeci de ani de integrare „oficială", valorile nu sînt aceleași și — ceea ce este poate mai grav —, în forul lor interior, albii găsesc această diferență foarte naturală: trecutul de vagabond și de fustangiu înveterat al lui Kweisi Mfume corespunde ideii pe care albii și-o fac despre negri în general: stereotipurile fac parte dintr-un anume folclor pentru uzul albilor — despre care, repet, ei se feresc cu grijă să vorbească, altfel decît în cerc restrîns.

Poate că exemplul cel mai izbitor al acestei stări de lucruri a fost revenirea în forță a lui Marion Barry, fost primar popu-

list al Washingtonului, condamnat pentru drog. În septembrie 1994, el a repurtat o victorie strălucită în primul tur de scrutin împotriva unui alt candidat negru, acesta mult mai reprezentativ pentru burghezia neagră din Washington — victorie în urma căreia el a devenit primar, în noiembrie 1994. Într-un oraș unde negrii reprezintă 70 % din populație, nu era nici o îndoială că va cîștiga un candidat negru. Dar cea mai mare parte a democraților liberali albi se așteptau la victoria lui John Ray, candidat ireproșabil, beneficiind de sprijinul aparatului partidului democrat ca și de cel al foartei influentului *Washington Post*. Nu numai că Barry l-a învins categoric pe Ray în toate circumscripțiile cu populație avînd o puternică majoritate neagră (în cartierele sărace scorul era de 1 la 10 în favoarea lui), dar, și asta-i surprinde pe observatorii cei mai avertizați, obține o victorie semnificativă și în circumscripțiile unde locuiesc mai ales negri din înalta burghezie și din burghezia mijlocie a Washingtonului. Laitmotivul lui Barry în cursul unei campanii remarcabil de bine organizată: „Ce a fost a fost. Mi-am plătit datoriile față de societate (a făcut șase luni de închisoare pentru folosire și deținere de droguri), am devenit conștient de problemele mele (drog, alcoolism). Le-am depășit, iar acum sînt omul de care aveți nevoie." După *New York Times* (15 decembrie 1994), „prăpastia rasială între cele două comunități neagră și albă n-a fost niciodată de o evidență atît de flagrantă ca în victoria lui Marion Barry"; cu toate acestea, un articol vitriolant apărut în publicația lunară *Atlantic* (septembrie 1994), amintea extravagantele lui isprăvi sexuale.

Alt exemplu: succesul unei cărți scrise de către ziaristul Nathan McCall de la *Washington Post* și publicată în 1994. Este vorba de cartea *Makes Me Wanna Holler* (*Mă face să urlu*), apărută la Random House, New York. Aici se vede poate și mai clar funcționarea societății americane după principiul „două greutăți, două măsuri".

Născut la Portsmouth, Virginia, McCall are față de Mfume unele avantaje: mediul lui familial este mult mai stabil; tatăl lui adoptiv este veteran în marina americană, este sever cu copiii, dar este prezent și are o slujbă regulată și relativ bine remunerată. În vreme ce deja, în anii '60, între 40 și 50 % dintre mamele din familiile de negri își creșteau singure copiii, „Nate" face parte dintre acei privilegiați ale căror rădăcini familiale sînt puternice și securizante, iar căsuța în care stă nu este în tot cazul o cocioabă.

Cavalier Manor este, desigur, o suburbie locuită de negri, dar burgheză. Cartierul își datorează existența unui celebru investitor imobiliar alb, despre care negrii spun că le-a făcut un paradis pentru ca să rămînă pe loc și să nu se împrăștie încet-încet în cartierele albe învecinate, pe care le-ar „degrada". Nu încape nici o îndoială că acest cartier, deși relativ bine construit și chiar cochet, este destinat în exclusivitate unei clientele negre: străzile omagiază negritudinea americană: avem Belafonte Drive, Basie Crescent, Horne Avenue, și una din aleile principale se numește Freedom Avenue — Calea Libertății.

Dar în ciuda acestor nume evocatoare, tinerii din Cavalier Manor nu au nici toleranța rasială, nici eleganța fizică și morală a unor Harry Belafonte sau Lena Horne. Una dintre primele amintiri ale tînărului Nathan McCall este pățania unui tînăr alb, un „străin" pe bicicletă, rătăcit din neatenție prin cartier și care a fost imediat atacat. „L-am bătut cu sălbăticie. L-am lovit cu picioarele în stomac și în testicule, acolo unde știam că doare. La fiecare lovitură strîng dinții și-mi spun: asta-i pentru cînd mă supraveghezi în magazine, asta pentru cînd mă faci negrotei. Și asta din principiu, așa, fiindcă ești alb." Haita nu se împrăștie decît în clipa cînd ciclistul, cu fața plină de sînge, își pierde cunoștința.

„Ne simțim bine cînd le-o facem albilor", scrie McCall. Cînd fratele lui își ia o mașină „ne urcăm în ea mai mulți și

mergem să ne plimbăm în cel mai apropiat cartier alb. Cînd reperăm un grup de albi, ieșim și le ardem o percheziție." După ce te distanțezi, toate astea-ți par bizare, adaugă el. „Dar cînd mă gîndesc la ce ne-au făcut albii, furia care ne cuprindea, fără nici o discriminare, mi se pare și astăzi perfect justificată."

Albii din cartierele apropiate nu fac nici ei mai multe parale. „Put, negroteii ăștia, nu ți se pare că put?" se întreabă între ei tinerii albi, în autobuze, sperînd să provoace o încăierare. În liceul pe care-l frecventează McCall, ciocnirile sînt la ordinea zilei. El chiulește de la ore, caută compania tinerilor duri care stăpînesc Cavalier Manor, în speranța de a fi acceptat printre ei. În jargonul negru asta se numește *hanging* (prescurtare de la *hanging out*) . Există mulți inspectori puși să-i depisteze pe cei care chiulesc de la școală, dar sînt depășiți și le este frică de acești tineri, atît de violenți, de agresivi.

Încet-încet și în ciuda disperării părinților, McCall se integrează în banda locală. Cartierul lor general aflat între bulevardul Roosevelt și „aleea Brigitte Bardot" devine adevărata lui școală. Ca și ceilalți membri ai bandei, șterpelește din magazine și supermarketuri. Din cînd în cînd este prins în flagrant delict de cîte un polițist, care-l duce acasă și taică-său îi aplică o corecție. A doua zi o ia de la capăt.

Inteligența, precocitatea, autoritatea lui naturală, elocvența lui ironică evocă „o copilărie a unui șef" negru. Pentru moment nu are decît paisprezece sau cincisprezece ani și este virgin. Ceea ce constituie un handicap, fiindcă subiectul privilegiat de conversație în bandă este descrierea detaliată a cuceririlor lor feminine.Una dintre vedetele cartierului, un băiat numit *Nutbrain* (Cap de nucă) îl impresionează mult pe McCall. Specialitatea lui este să alerge după fete, să le colecționeze, fără să-și bată capul îndrăgostindu-se vreun pic. Nimic excepțional aici: singurul lucru care contează la acești tineri este actul sexual. Disprețul lor pentru fete este total, chiar surprinzător.

În limbajul ei, banda le numește *bitches* („cățele"). Trebuie ținute în ascultare, făcute să priceapă că o relație sexuală nu presupune nici un drept, nici un privilegiu; că mai ales nu trebuie să se aștepte la fidelitate.

Nutbrain merge direct la țintă. Deviza lui este: „I want me some *pussy*" (Vreau *fofoloancă*). McCall își amintește de brutalitatea limbajului folosit în bandă. „Se folosesc expresii extraordinar de violente, excesive, inclusiv pentru activitățile sexuale." Și aici, prăpastia culturală între etnia albă și cea neagră este evidentă: între prietenii tînărului Nate, ne aflăm la distanță de ani-lumină de stereotipiile albilor: comportamentul lor amoros habar n-are de *dating*, de *girls friends* (întîlnire, prietenă), de schimbul de inele-insemne ale colegiului, de logodnele cuplului care maimuțăresc comportamentul adulților — toate acestea idealizate de sute de filme hollywoodiene. În Cavalier Manor nu există nimic din toate astea.

„Vînătoarea de femei este un sport de mascul", spune McCall în cartea lui. La cea mai mică tentativă de atașament sentimental față de o fată, prietenii fac tot ce pot pentru a-și scoate prietenul din această situație dificilă, ridiculizîndu-l pentru a-l culpabiliza mai bine. „Așa, deci, cioroiule, ești amorezat? Ești slab! Te ține legat de fofoloanca ei.[1] Te fraiere ște!"

La cincisprezece ani, McCall începe să participe la ritualul trenului. Prima oară, își amintește, i s-a spus doar: „E un tren la Criystal Lake." Este vorba, de fapt, de pregătirea unui viol colectiv. Unul dintre membrii bandei a păcălit o fată, a convins-o să se urce în mașina lui. Ea bănuiește că o să se întîmple ceva, că vor face precis dragoste, dar nu știe că va fi pusă la dispoziția membrilor bandei care vor trece toți peste ea, ca trenurile pe linie.

---

[1]Expresia socotită intraductibilă este *pussy-wipped*, care literal înseamnă „condus cu cravașa de sexul femeii".

„Fiecare grup își organiza propriile trenuri, scrie McCall. În mintea lor nu era vorba de un viol. Era ca un eveniment social, între prieteni (*among hanging partners*) nici mai important nici mai puțin important decît să fumeze împreună un chiștoc « îmbunătățit ». Tipul care organiza trenul era felicitat: era un bărbat de nădejde, demn de respect (*a real player, whose rap game was strong*)."

McCall descrie al doilea tren la care participase, cu o prizonieră care nu consimțea, Vanessa, „o frumusețe neagră, de treisprezece ani, care locuia cu părinții ei, aproape de noi. Mă gîndisem să mă ocup de ea, să văd ce pot să fac cu ea.*(I had wanted to check her out)*." Dar era prea tîrziu. După ce un tren trecuse peste trupul ei, era imposibil să mai devină amanta permanentă a cuiva, fiindcă pe lîngă că era violată, nefericita victimă a unui tren devenea o țintă a deriziunii, a disprețului, iar pentru violatori, o jucărie ulterior disponibilă în permanență.

McCall scrie: „Era naivă, Vanessa. Ea credea că merge la un prieten care-i plăcea, pur și simplu ca să stea la palavre. Băieții se ascunseseră în dulap și sub paturi... Trebuia să o convingem să ne lase să i-o punem *(to let us jam her)*. Nu voia să coopereze. Spunea că e fecioară. Unul s-a apucat să o sperie făcînd pe durul: s-a repezit la ea spunînd: « Dacă cățeaua asta nu vrea, n-o să mai iasă de-aici niciodată ». Pe felie cu el, noi ne făceam că vrem să-l calmăm. Un alt tip din bandă, Buzzard, juca rolul celui drăguț. A încercat să o facă să se lase, numai cu el. O asigură că totu-i de ochii lumii, ceilalți vor înțelege și te vor lăsa să pleci fără să se atingă de tine.... Fata se resemnează, știind că n-are de ales. Era așa de tristă că voiam s-o iau de mînă și s-o scot de-acolo, să-i cer iertare. Dar era prea tîrziu. Dacă interveneam, ceilalți m-ar fi acuzat că m-am îndrăgostit. Ar fi știut tot cartierul că eram un biet fraier cu fetele. Pe terenul de baschet, ar fi povestit cum mi-am luat tălpășița, cum am capitulat din cauza unei

cățele. Nu se putea pune problema. Îmi spuneam: ea s-a băgat în rahatul ăsta, ea să iasă."

Vanessa plînge cu lacrimi amare, pe urmă cedează. Afară, se răspîndește vestea: „Buzzard i-a scos chiloții." Contractul, desigur, n-a fost respectat. După Buzzard a urmat toată gașca, inclusiv Nate, care a trecut peste trupul ei.

După trenul ăsta, adaugă McCall, „ne-am perfecționat stilul de a păcăli gagicile. Am făcut un tren și acasă la mine, cînd părinții erau plecați. Am mai făcut unul la Lep și chiar frățiorul lui mai mic a participat, deși n-avea decît opt sau nouă ani... Imita pur și simplu ce ne vedea pe noi că facem, așa cum și noi îi imitam pe durii pe care-i admiram."

McCall se îndrăgostește totuși de o fată, Denise Wilson. O invită la un prieten care i-a dat camera. Sînt pe punctul de a face dragoste în clipa cînd opt membri ai bandei dau năvală. De data asta McCall este cel prins în capcană, fiindcă, fără să vrea, Denise va fi victima trenului; totuși, ea îi va purta o dușmănie foarte de înțeles, fiindcă se gîndește că el este organizatorul. McCall are ceva remușcări. Pe moment se întreabă dacă nu trebuie să reacționeze, „dar nu-mi puteam schimba modul de viață, era prea tîrziu să mai dau înapoi".

Încet-încet se petrece o adevărată coborîre în Infern. McCall își face rost de un pistol și-l folosește într-o serie de atacuri armate. Fură de oriunde: din supermagazine, chioșcuri de băuturi, tonete de înghețată. O bandă rivală ajunge la concluzia că cei din Cavalier Manor le încalcă teritoriul și începe războiul. Prins de poliție cu o armă de vînătoare cu țeava retezată, scapă dînd nume. „Toți tipii care mă călcaseră pe nervi, că erau sau nu din banda dușmanilor." Nu stă în închisoare decît 24 de ore.

Visul lui McCall devine realitate: acum este un dur, adulat de tinerii din cartier. Pe lîngă spargerile din magazine, atacă și casele particulare. Banii, cîștigați ușor, se duc repede pe țoale, pe mașini.

Este fascinat de albumul rap al lui Curtis Mayfield, *Superfly*:

I'm your mama, I'm your daddy,
I'm the nigger in the alley.
I'm your doctor, when you need.
Want some coke? Have some weed.
You know me, I'm your friend
Your main boy, thick and thin
I'm your pusherman...

Eu ți-s mamă, eu ți-s tată,
Eu cioroiul care stă în fundătură,
Cînd vrei, eu ți-s doctor,
Vrei niște iarbă? Hai, ia un pic.
Mă știi, ți-s prieten,
Sînt omul tău, orice-ar fi,
Sînt traficantul...

Indiferent ce spun versurile din *Superfly*, McCall, care fumează mult hașiș la vremea aceea, nu devine traficant de droguri, cel puțin nu imediat. Riscurile i se par prea mari. Acum i-a căzut cu tronc o altă fată, Liz, care este gravidă. Un vechi prieten o insultă pe Liz, iar McCall înfige un glonte în el. Este arestat, dar cum rana nu e mortală, McCall este eliberat. Părinții angajează un avocat, care pledează cu succes legitima apărare. Este condamnat la o lună de închisoare și trei sute de dolari amendă. Și a scăpat așa de ușor, fiindcă, pentru a evita să fie luat în armată (era în timpul războiului din Vietnam) s-a înscris într-un colegiu de negri, fără bineînțeles să frecventeze vreun pic, și imaginea aceasta falsă de student îl impresionează pe judecător.

Norocul lui nu durează mult. Devine distribuitor de droguri. Prietena lui Liz este acum casieră într-un magazin și, cu complicitatea ei, scoate cantități enorme de marfă fără să

plătească, achitînd simplu, la casa unde încasează ea, o sumă derizorie pentru o sticlă de apă minerală, sau o pereche de șosete. Nesăbuințele lui sînt din ce în ce mai frecvente și riscurile cresc și ele tot mai mult: se gîndește să pună mîna pe banii din casa hotelului Sheraton din localitate, dar se răzgîndește și atacă un McDonald's — prietenii lui aflînd ora la care funcționarul vine să ia banii. Cum omul așteptat întîrzia să apară, McCall se hotărăște să treacă totuși la acțiune. Îl doboară pe casier, ia banii și fuge. O mașină a poliției îl încolțește. De data asta este groasă. Casierul își recunoaște atacatorul. McCall este condamnat la doisprezece ani de închisoare.

Începe un alt capitol din viața lui: experiența de pușcărias. Se jură să-i reziste. Personalitatea lui, trecutul de bandit îi dau o anumită autoritate printre prizonieri. Concomitent, acest autodidact se pune serios pe treabă. Frecventează biblioteca închisorii, citește *Native Son* a lui Richard Wright — celebrul scriitor negru — care-l impresionează profund. Se inițiază în literatură, poezie, religie. În așa fel încît, după numai patru ani de închisoare (obține o reducere importantă pentru bună purtare), intră la Norfolk State College și iese trei ani mai tîrziu cu diplomă. Aceasta se întîmplă în 1981. Norocul îi vine din partea unui ziar local. Devine cronicar la *Virginian Pilot-Ledger Star*. Articolele lui, bine scrise, vii, intrigă. Obține un post de reporter la prestigiosul *Louisville Courrier*, dar CV-ul lui comportă un gol de patru ani, i se pun întrebări. Este obligat să mărturisească existența cazierului judiciar și i se dă de înțeles că nu poate fi angajat.

Încet-încet, la *Virginian Pilot-Ledger Star*, își va domoli mînia și impulsurile antisociale, fără să înceteze să se delimiteze mereu de albi, considerați în continuare ca niște ființe aparte, adevărați marțieni, cu care n-ar putea avea niciodată relații afective. Între el și ei va fi un fel de război rece latent, care nu se manifestă decît rar. „Să-i țin la distanță, să nu-i las niciodată să intre în viața mea privată", aceasta este noua lui

deviză. Are grijă, în arhivele ziarului unde lucrează, să distrugă tăieturile de presă care se referă la spargerile și condamnarea lui. S-a însurat între timp cu Debbie, cu care are doi copii. (Mai are încă doi, un băiat și o fată pe care nu i-a recunoscut niciodată, rezultați din două legături trecătoare din tinerețe.)

În 1983, McCall este un ziarist respectabil. Cu toate astea, nu a rupt definitiv cu trecutul: Stanley, unul din foștii membri ai bandei din Portsmouth din care făcea și el parte, devenit un important distribuitor de droguri, se ascunde la el de două săptămîni fiindcă este urmărit pentru omor. Casa lui servește de depozit ocazional pentru mici cantități de droguri ale acestui prieten, căruia nu poate să-i refuze nimic. La el la ziar bineînțeles că nu se știe nimic, așa cum nu se știe nimic despre trecutul lui Nate. Acesta simte din cînd în cînd nevoia să lase tot și să plece în Africa. Dar este angajat la foarte prestigiosul *Atlanta Constitution* și decide să rămînă în America.

Pentru prima dată în viața lui se împrietenește cu un alb, Dan, un ziarist care a ales să trăiască în cartierul negrilor din Atlanta. Dan îi reproșează obsesia lui împotriva albilor. McCall îi spune că-i este imposibil să uite fie și pentru o secundă că este negru. „Dacă mă găsesc în lift cu o albă, asta se dă înapoi ca și cum ar urma s-o violez. În magazine, se uită la mine ca la un hoț. Dacă trec prin fața albilor, în mașinile lor, aud cum se blochează ușile. Am înțeles, scrie McCall, în ce măsură pînă și albii cei mai evoluați, ca Dan, rămîn cu desăvîrșire ignoranți în privința condițiilor noastre de viață."

În acea epocă, Bill Kovach, un veteran de la *New York Times*, respectat de toată lumea pentru calitățile lui profesionale și pentru imparțialitatea lui rasială, vine la conducere la *Atlanta Constitution* și este un mic pas înainte, pentru McCall, spre o nouă reconciliere cu lumea albilor. Îi cere acestuia o audiență, îi dezvăluie că a făcut patru ani de închisoare, din 1975 în 1978, pentru furt cu port de armă. Fără să clipească, Kovach îl întreabă: „Asta-i tot?" Mirat, McCall îi răspunde: „Da, asta-i tot." „ Și vi se fac necazuri din cauza asta?" îl întreabă Kovach. „Nu." „Dacă aveți cea mai mică problemă, spuneți-mi", încheie Kovach.

McCall îl însoțește pe primarul de atunci al Atlantei, Andrew Young, în Algeria, unde sînt primiți de Polisario, și în Europa. În 1987, *Washington Post* îl solicită: este vorba să-l angajeze ca reporter. Este visul oricărui ziarist ambițios. Dar directorului adjunct (negru) al ziarului, Milton Coleman, nu-i place că în conversațiile pe care le-a avut cu directoarea personalului, McCall i-a ascuns acesteia condamnarea și cei patru ani de închisoare. McCall îi explică de ce nu credea că ar putea face altfel și-i povestește ce s-a întîmplat după ce-a spus adevărul în *Louisville Courrier*. Coleman se arată înțelegător și continuă să-i urmărească de departe cariera. Doi ani mai tîrziu *Washington Post* îl angajează pentru a acoperi partea de știri privitoare la oraș. Intră în contact cu legendarul Ben Bradlee, directorul ziarului, și cu nu mai puțin celebrul Bob Woodward, responsabilul anchetei despre Watergate care a provocat demisia președintelui Nixon. Din cînd în cînd, pe culoare, o vede de departe pe Katharine Graham, proprietăreasa ziarului. Pe coperta cărții lui sînt două fotografii: un McCall sumbru și amenințător, în cămășoaie africană, și un McCall surîzător și la cravată, în fața calculatorului, în imensa sală de redacție de la *Washington Post*.

Asta nu înseamnă că s-a schimbat complet, ura lui n-a dispărut în întregime. Își mărturisește aversiunea pentru unii dintre colegii lui „care nu sînt aici decît ca pure produse ale colegiilor Ivy League și ale unor familii privilegiate" ca și pentru anumite familii de burghezi negri din Washington „care-i maimuțăresc pe albi într-o manieră patetică". Cînd mariajul lui se degradează pînă la divorț — Debbie, fosta lui soție, are grijă să fie arestat și azvîrlit în închisoare pentru neplata pensiei alimentare, — vechile reflexe îi revin pentru un

moment: „Poate că aș putea să plătesc pe cineva. Un glonte în cap ar rezolva problema." (*op. cit.*)

Se duce cîteodată să-și vadă părinții, care locuiesc tot în Cavalier Manor și realizează cît este de sumbru bilanțul generației lui: aproape toți prietenii lui sînt ori condamnați la moarte, ori morți din cauza drogurilor, ori în închisoare.[1]

Deși el însuși este un norocos, MacCall nu este purtătorul unui mesaj cît de cît optimist: fatalist, se mulțumește să constate cît de straniu îi este destinul, se miră uneori fără să tragă vreo concluzie. Singura lecție pe care încearcă s-o transmită fiului lui natural, acum adolescent, este aceasta: că nu trebuie să participe la violuri în grup (trenuri), că nu trebuie să considere femeile doar ca o pradă sexuală, ci ca ființe umane. Faptul că reflexele albilor la adresa negrilor se explică mai mult prin frică decît prin rasism nu pare să-l atingă nici un pic, nici faptul că el însuși, într-o viață anterioară, a contribuit din plin să întrețină frica aceasta.

În curînd, la Hollywood se va realiza un film după cartea lui și este ușor să-i înțelegem interesul: pentru negri, reușita lui Nathan McCall este dovada că un dur, fără să-și renege în nici un fel negritudinea și trecutul violent, poate să atingă gloria, necapitulînd, adică nemaimuțărindu-i pe albi. Pentru albi fascinația este diferită. McCall este însăși chintesența stereotipului negru care-i seduce și-i înspăimîntă în același timp. Predomină într-adevăr la el violența, amoralitatea, sexualitatea debordantă și o fidelitate fără rezerve față de bandă, față de negrii decăzuți, victime ale justiției și ale poliției — toate, calități care se găsesc la antipodul valorilor burgheze „albe".

Nu vreau să generalizez, ceea ce este întotdeauna riscant, însă cazul lui McCall mă duce la următoarea reflecție: dacă cultul violenței nu este deloc apanajul negrilor, el este la fel de

[1]După statisticile din *National Data Book* (1993), moartea violentă este principala cauză de deces la negrii americani sub patruzeci de ani.

profund înrădăcinat și în mentalitatea americanului alb. Respectul față de lege și cultul succesului material fac parte din bagajul inconștient al americanului mediu, fie că este de veche stirpă anglo-saxonă sau un imigrant recent. Este ceea ce explică disprețul, sau cel puțin orbirea pentru starea unei *underclass* neagră, al cărei eșec se datorează, după americanul mediu — puritanismul obligă — unui păcat intrinsec: dacă Zeii nu-i iubesc, dacă sînt deci prizonieri ai nefericitei lor condiții, fără putință de a i se sustrage, lucrul se explică, așa cum de altfel au spus-o Tocqueville și Tawney (în lucrarea *Religion and the Rise of Capitalism — Religia și ascensiunea capitalismului*) prin aceea că, în ciuda faimosului mit egalitarist american, reușita materială rămîne în Statele Unite adevăratul criteriu al valorii morale al americanilor. Este dovada, după etica puritană, că sînt „salvați" și deci constituie un grup privilegiat, demn de a accede la conducerea afacerilor.

Pentru toate aceste motive, reușita lui Nathan McCall îi deculpabilizează pe cititorii albi, servindu-le drept alibi. Dacă, avînd un asemenea trecut, un vagabond poate deveni un ziarist eminent la *Washington Post*, nu e cazul să ne batem capul și să tot agităm „problema negrilor", căci este evident că lucrurile nu merg așa de rău, visul american poate să se realizeze chiar și în mediile cele mai ostile.

Rămîne întrebarea dacă *Washington Post* ar fi angajat un ziarist alb cu același cazier judiciar ca al lui Nate McCall...

Capitolul 10

Cu sufletul plin de mînie

Nu toți negrii americani își exprimă mînia în felul acesta violent, sau caracterial, ca Nathan McCall. În ciuda imaginii monstruoase pe care o dă el asupra propriei generații de adolescenți ai anilor '70 (și să ne amintim că violența anilor '90 a atins niveluri mai terifiante), multiculturalismul actual scoate la iveală o nouă stare de spirit într-o Americă devenită conștientă cu întîrziere de problemele ei etnice și profund impregnată de un adevărat complex de vinovăție. Evoluția minorității negre continuă inexorabil de aproape treizeci de ani. Daniel Moynihan, fost sociolog devenit unul dintre membrii cei mai eminenți ai Senatului (și unul dintre rarii intelectuali de prim-plan care au optat pentru o carieră politică) s-a văzut criticat cu violență fiindcă a îndrăznit să spună încă de pe vremea președintelui Carter că cel mai bun serviciu care li s-ar putea face negrilor americani ar fi să se evite o vreme să se vorbească prea mult despre problemele lor — că ar fi mai bine, cu expresia lui foarte criticată în momentul respectiv, să li se arate o *benign neglect* („o indiferență binevoitoare").

Lansat în timpul lui Kennedy, continuat de Lyndon Baines Johnson (din a cărui președinție istoria va reține doar dezastrele din Vietnam, uitîndu-se eforturile lui considerabile în favoarea minorităților), un ansamblu de decrete și de măsuri, însoțite de un arsenal de măsuri constrîngătoare, a pus capăt unei segregări care semăna, mai ales în Sud, cu un veritabil apartheid. Datorită unei „discriminări pozitive" cu putere de lege, decalajul economic între negri și albi a fost în parte înlăturat.

Mult înainte ca Clinton să se hotărască să formeze un guvern care să reflecte mai fidel compoziția etnică în Statele Unite, standingul unor membri ai acestei minorități (să ne amintim că negrii reprezintă 12,5 % din populația americană) s-a transformat radical: în serviciile publice, în special, asistăm la o adevărată revoluție. De altfel, unii francezi au aflat cu uimire, în timpul crizei din Golf, că șeful statului-major al armatelor, gradul militar cel mai înalt, generalul cu cinci stele Colin Powell era un negru originar din Antilele Britanice. Cazul lui nu este unic: șeful poliției din Los Angeles este negru, ca și numeroși primari ai unor orașe mari. Vernon Jordan, avocat negru, prieten și vechi consilier ocult al președintelui Clinton, este una dintre cele mai influente „eminențe cenușii" de la Washington. O caracteristică a epocii: în acele *soaps* americane, care se ocupă de viața comisariatelor de poliție, „patronul", fie că este vorba despre *Miami Vice* sau de remarcabilul NYPD *Blues*, este invariabil un negru. În fruntea listei miliardarilor din lumea spectacolului figurează Michael Jackson (în ciuda necazurilor lui recente), Prince, și starurile de televiziune americane Opra Winfrey și Bill Cosby, ale căror venituri depășesc pe cele ale tuturor superstarurilor de la Hollywood — inclusiv Barbra Streisand și Jack Nicholson. În lumea sportului, starurile miliardare din baschet și din fotbal sînt în majoritate negri (în timp ce, în 1945, practic ei nici nu existau). Hotărîrea lui Clinton de a se dota cu o administrație proporțională cu compoziția etnică a țării nu face decît să oficializeze o lentă dar inexorabilă transformare care se petrece, după unii, de treizeci de ani.

În Statele Unite egalitarismul este o noțiune mitică, sacră; cea mai mare parte a americanilor, chiar și cei mai sofisticați, care au călătorit și chiar au trăit în străinătate, sînt convinși că una dintre principalele diferențe între America și Europa (care explică superioritatea Americii asupra restului lumii) se

datorează existenței — în special în Franța și în Marea Britanie — unor bariere bine definite, aproape de netrecut, între clase. Acest principiu egalitar este atît de puternic, încît eufemismul este obligatoriu, pînă la nivelul vocabularului. Astfel, clasa muncitoare se definește prin munca pe care-o efectuează, și nu prin specificitatea ei. Se vorbește mai des de „gulere albastre" (*blue collar workers*), de „purtători de căști de protecție" (*hardhats*) decît de *working class*, fiindcă în orice caz în Statele Unite se consideră că toată lumea muncește — asta face parte dintr-o etică puritană.

Te poți hazarda să vorbești despre o „clasă de mijloc", dar termenul „burghezie" provoacă o oarecare indispoziție, cel de *ruling class* (clasă dominantă), o indispoziție și mai mare — chiar dacă procesul de selecție începe din ce în ce mai devreme, aproape la fel de devreme ca în Japonia și mai devreme, în mod sigur, decît în Franța. La New York, directoarele unor creșe, plătite, îi „examinează" pe copiii handicapați de cinci ani și condițiile de admitere sînt în felul lor aproape la fel de draconice ca acelea care se cer pentru intrarea la ENA*. Într-adevăr, tradiția vrea ca accesul lor aici să fie prima etapă a unui parcurs care-i va duce pe fericiții aleși la școli de prestigiu ca Groton sau Saint Pauls's, acestea, la rîndu-le, etape obligatorii pentru a ajunge la facultățile selecte (IVY League) ca Harvard, Yale sau Princeton.

Cît despre negri, exact pentru a se conforma noilor reguli de „discriminare pozitivă", a le veni în întîmpinare sau cel puțin a dovedi că sînt sensibile la noua politică a acestei noi societăți devenite mai liberală, un anumit număr de școli private și aproape toate instituțiile universitare favorizează deschis și într-o manieră deliberată accesul minorităților negre și hispanice. În așa fel încît, în unele instituții prestigioase ca UCLA, Berkeley și alte colegii din Ivy League, alte grupuri

*École Nationale d'Administration.

minoritare (de origine chineză și vietnameză, în special) și de asemenea, în anumite cazuri, candidații albi mai nenorocoși, fac regulat scandal: purtătorii de cuvînt ai grupurilor americano-asiatice (și numeroși studenți albi) se plîng că în ciuda notelor mult mai mici ca ale lor, candidaților negri li se acordă locuri acolo unde lor le-au fost refuzate. În *Educația împotriva libertății*, Dinesh D'Souza, revine îndelung asupra acestui punct: „La Berkeley, spune el, candidații negri și hispanici au șanse *de douăzeci de ori* mai mari de a-și găsi un loc decît studenții americani de origine asiatică, avînd note de intrare identice." El citează un funcționar de la Berkeley care-i spune că „meritul nu mai este, în sine, un factor principal de admitere", criteriul de admitere în jumătate din cazuri este acela al unei „necesare diversități". Ceea ce confirmă opinia directorului de studii de la Universitatea din Virginia, care declară în *Washington Post* din 26 decembrie 1988, că „intenționat îi admitem pe aceia care au dosar mai slab și-i penalizăm pe cei mai tari". Rectorul Universității din Michigan impune un *numerus clausus* care favorizează intrarea studenților negri în creștere progresivă și care se preconizează să atingă, în 1996, 12,5% din numărul de studenți admisibili în primul an, reflectînd astfel paritatea numerică dintre albii și negrii din țară.

Această politică de „discriminare pozitivă", frînată în timpul celor opt ani de președinție ai lui Reagan, va continua neabătut de-a lungul anilor Clinton și fără îndoială și după aceea. Donna Shalala, ministru în administrația Clinton însărcinată cu Resursele Umane este unul din partizanii înverșunați ai principiului. Pe vremea cînd era încă profesoară la Universitatea din Wisconsin, ea spunea: „Universitatea (americană) este funciarmente rasistă; societatea americană este rasistă și sexistă. Rasismul ascuns și jenat este astăzi tot atît de general ca rasismul fățiș de acum treizeci de ani. Atunci ne era imposibil să facem ceva, astăzi putem."

De ani și ani deci, o nouă generație de studenți negri, al căror acces la universitățile de prestigiu era odinioară strict limitat (în 1929 la Harvard era *o singură bursă* rezervată negrilor) profită de acest ansamblu de măsuri. Voi reveni asupra consecințelor academice ale acestei politici, poate necesare, dar pe termen lung, după unii, dezastruoasă, în tot cazul în privința nivelului intelectual al universităților americane, în care ea se aplică. Sigur este că ea explică avîntul (cantitativ) considerabil a ceea ce am putea numi burghezia neagră americană, printre membrii căreia unii cunosc o reușită materială spectaculoasă.

Ceea ce nu-l împiedică pe Ellis Cose, cronicar la *Newsweek* și la CNN, să publice în 1994 o carte cu titlu intenționat provocator. În *The Rage of a Privileged Class* (*Mînia unei clase privilegiate*), adevărat diagnostic al unui anumit faliment social, Cose, departe de a nega existența, tot mai răspîndită, a acestei burghezii negre din ce în ce mai înstărite, afirmă că ea suferă cu toate astea de „o suferință atroce". „Peste tot, scrie el în cartea apărută la Harper și Collins, New York, 1994, aud aceleași lucruri. « Am făcut tot ce trebuia să fac. N-am avut niciodată probleme cu justiția. Am învățat în cele mai bune licee. Muncesc ca un cîine. Ce *vor* mai mult? (se înțelege că albii). »"

Tema cărții este următoarea: ascensiunea negrilor la *adevărata* putere rămîne un mit, iar accesul în rîndurile burgheziei negre, deși se traduce prin salarii mari și un stil de viață incomparabil cu cel al generațiilor precedente, nu este altceva decît consecința unei stupefiante ipocrizii a albilor, cu o aplicare exclusiv formală a principiului „discriminării pozitive".

Pentru a susține această teză, Cose a chestionat un mare număr de avocați, întreprinzători și salariați cu funcții importante în marile întreprinderi americane și reproduce afirmații cel puțin surprinzătoare. Concluzia lui: în marile birouri de avocatură, (chiar și întreprinderile mijlocii utilizează cîte o sută) negrii care ajung la o veritabilă titularizare, la *partnership*, sînt rari. El notează că nu există un singur P-DG negru în fruntea unei întreprinderi, dintre cele 500 înregistrate în fiecare an printre cele mai importante de către publicația *Fortune*. În cele din urmă, iar aceasta este poate concluzia lui cea mai nimicitoare, numeroși salariați de nivel superior din întreprinderile de tip Fortune 500 apreciază, după afirmația lui, că negrii se află acolo „de formă", că nu servesc decît de alibi pentru această faimoasă „discriminare pozitivă". Prea adesea, explică Cose, nu vor rămîne decît niște figuranți lipsiți de relief.

Fiindcă nu este suficient, după Cose, să poți demonstra în fața lumii că o întreprindere ca IBM sau General Motors are printre salariații ei un număr considerabil de negri cu diplomă, mai trebuie să-i și folosești la întreaga lor capacitate, să le dai responsabilități în funcție de rangul și de salariul lor.

Or, ca peste tot în altă parte în lume, procesul de selecție al unui P-DG (ca în politică cel al unui candidat la președinție) ascultă de reguli oculte, iar negrii americani, afirmă Cose, sînt în general excluși de peste tot numai pe criteriul culorii pielii.

Într-adevăr, pentru a avea șanse reale de promovare în posturi-cheie ale industriei americane, trebuie de la bun început să aparții, în interiorul unei întreprinderi mari ca IBM sau General Motors, unui mic grup privilegiat și aproape clandestin, unui adevărat clan. Or, pentru a avea acces în acest clan, trebuie să dai dovadă nu numai de niște competențe excepționale, dar și de calități greu de definit, care nu sînt evaluate decît în ședințe restrînse și ultrasecrete. Astfel, în acest gen de discuții, totdeauna confidențiale, vor figura următoarele probleme: dacă eventualii candidați sînt în largul lor peste tot în societate, dacă sînt capabili să frecventeze cercurile cele mai diferite, să se impună, în timpul ședințelor importante, în fața funcționarilor și a miniștrilor americani și străini. Dacă au avut funcții de răspundere diversificate în întreprin-

derile lor. Dacă sînt capabili, de-a lungul anilor, să-și sacrifice timpul de odihnă și viața familială, dacă au ambiția de a reuși. Toate aceste criterii, afirmă Cose, vor elimina orice posibilitate ca alesul pentru funcția de Președinte-Director General să fie un negru sau un hispanic.

Fiindcă, mai întîi, continuă el, deși preocupați să admită printre ei un număr suficient de mare de negri și de hispanici pentru a mulțumi în același timp Washingtonul, mass-media și opinia publică, marile întreprinderi americane îi vor plasa pe aceștia din urmă în sectoare, desigur, respectabile — direcția de personal, relații intercomunitare sau relații publice dar marginale și lipsite de interes pentru recrutorii de creiere, aflați în căutarea de Președinți-Directori Generali pentru întreprinderi tip Fortune 500. Nu acestea sînt posturile în care se vor forma ei îndeajuns, vor acumula experiența necesară pentru a avea șansele să ajungă într-un fotoliu de P-DG. Negrii și hispanicii recrutați în instituții serioase vor avea în cel mai bun caz un sfîrșit de carieră respectabil în conducerea acestor sectoare, dar vor lipsi în continuare din sectoarele-cheie, adică vor fi lipsiți întotdeauna de adevărata putere.

Se adaugă la toate acestea o ipocrizie de un alt gen, spune Cose. Fiindcă în cele mai multe dintre marile întreprinderi americane, problemele de rasă nu sînt niciodată complet absente. Dimpotrivă, „sînt foarte adesea factorul principal care ne definește existența". Un avocat negru „asociat" într-o firmă newyorkeză prestigioasă, i se destăinuie lui Cose: „Nu este vorba de probleme materiale. Este vorba de faptul că orice mitocan alb (*redneck*) poate în orice moment cînd are el chef să-mi nege statutul social, să mă trateze cu dispreț într-un magazin, să mă considere o scursură și asta fără ca eu să am vreun cuvînt de spus în chestia asta."

William Rasberry, cronicar la *Washington Post*, crede că „noi sîntem incapabili, cel puțin pentru moment, să reacționăm politic și social în calitate de indivizi, așa cum o fac albii...

Aceștia, cînd au necazuri profesionale, le pun pe seama ghinionului, sau a unui eșec personal de care ei sînt răspunzători. Pentru noi, eșecul va fi întotdeauna legat de culoarea pielii." După Cose, ceilalți îl vor face întotdeauna să simtă că este, într-un fel, „aparte", chiar și în lumea presei, care a integrat și promovat — mai mult decît în alte sectoare — ziariști negri în eșaloanele ei superioare. „Am întotdeauna impresia că mi se vor cere articole despre probleme specifice — etnicitate, relațiile dintre albi și negri — în timp ce altor ziariști (albilor) li se acordă o libertate de acțiune în alegerea subiectelor."

„Starea materială bună și succesul profesional nu înlătură sentimentul de mînie, îi mărturisește lui Cose Alvin Poussaint, psihiatru la Harvard. Dacă ești burghez și negru, ai în fiecare zi ocazia să te înfurii." Cose adaugă că în viața cotidiană anumite comportamente sînt aceleași pentru toți negrii, oricare le-ar fi rangul și starea materială. În marile magazine, bîntuie o asemenea psihoză a furtului, că înainte de a intra la Bloomingdale's sau la Brooks Brothers, negrii se pun la țol festiv; cu o agenție de închirieri de apartamente vor vorbi prin telefon sau în scris, de preferință pe o hîrtie cu antet prestigios. Șoferii de taxi, în Manhattan sau în altă parte, îi privilegiază pe clienții albi, ignorînd adeseori apelurile repetate ale negrilor. Cose locuiește cu soția lui, avocată de origine portoricană, într-un apartament luxos din Manhattan. „Vecinul meu de palier mi-a făcut șicane mult timp, mă credea distribuitor de droguri, fiindcă pentru el numai negrii din categoria asta au destule resurse ca să trăiască pe strada 5. Abia după ce m-a văzut la televizor s-a schimbat și acum e numai surîs" (Convorbire cu autorul).

Pățania judecătorului Claude Coleman, într-un *schopping mall* (centru comercial) din Short Hills, suburbie selectă din New Jersey, îi ilustrează spusele. Pe 11 decembrie 1993, acest judecător din New Jersey, fost director al poliției din Newark, înainte de a urma o carieră de avocat, apoi de judecător, își

făcea cumpărăturile pentru Crăciun într-o sucursală a celebrului Bloomingdale's din Short Hills. Este arestat, la ieșire, de către agenții de pază ai magazinului care l-au confundat cu un hoț de cărți de credit, este ținut mai întîi sub stare de arest în magazin, cu mîinile în sus și sub amenințarea unui revolver. Sosește poliția, i se pun cătușele și la secția de poliție este ținuit de perete pentru mai bine de trei ore. N-a putut nici să-și cheme avocatul la telefon, nici să se ducă la toaletă. Polițaiul care-l păzea, povestește mai tîrziu Coleman, „părea să simtă o plăcere răutăcioasă să mă umilească și să mă pună în inferioritate". Între timp, agenții de pază de la Bloomingdale's își recunosc eroarea, neconvingător, de altfel, fiindcă semnalmentele omului căutat de ei nu corespundeau deloc cu cele ale judecătorului. Între timp și autoritățile judiciare de la Essex County auziseră despre incident — și, conform unei practici curente, atunci cînd funcționarii statului sînt puși în discuție pentru un motiv sau altul —, au ordonat pur și simplu suspendarea lui „pînă la noi ordine".

Afacerea s-a rezolvat peste o săptămînă: magazinul și-a retras plîngerea; în timpul unei conferințe de presă purtătorul de cuvînt de la Bloomingdale's și-a exprimat regretele și a anunțat concedierea agenților de pază vinovați de incident. Avocatul (negru) de la magazinul Bloomingdale's din Short Hills, Peter Hardy, a profitat de situație pentru a dezvălui că și lui i s-a întîmplat să fie urmărit și umilit în magazine. Coleman, personaj respectat de toată lumea în New Jersey, a tras public concluzia următoare: „Cu puțin timp înainte de a muri, Arthur Ashe (celebrul campion de tenis) mi-a spus: oricare ne-ar fi împlinirile, e imposibil să uiți povara de a fi negru într-o societate de albi." Iar Coleman adaugă: „Atîta timp cît există oameni care vă socotesc un cioroi, și atîta timp cît oamenii de culoare sînt umiliți, vom fi umiliți toți, fie că sîntem avocați, judecători sau procurori." (*New York Times*, 8 ianuarie 1994)

Și totuși, cartea lui Cose vibrează cîteodată de o hipersensibilitate aproape maladivă. De la celebrul avocat negru care spune: „Da, ei vor ca noi să reușim, dar nu prea spectaculos" (*They want you to do well, but not that well*) și: „Dacă zarurile nu erau măsluite, unde aș fi azi?" (se înțelege: cariera mea ar fi fost încă și mai strălucită), la profesorul care strigă sus și tare că, pentru a reuși, și-a pierdut negritudinea, că toată viața „a fost obligat să reacționeze ca un alb", avem efectiv impresia că recrutorii de creiere nu se înșală chiar în întregime: mărturiile culese de Cose demonstrează că la multe dintre personalitățile citate insatisfacția socială și sentimentul de insecuritate sînt evidente. Este poate inevitabil, în conjunctura actuală, fiindcă această burghezie neagră, cel puțin prin importanța ei numerică, este relativ recentă. Dar Cose merge mai departe. „În America, spune el, dacă ești negru, ești mereu în regim de probă, mereu în libertate supravegheată. Sentimentul predominant este următorul: albii ne-au dat multe, dar le este foarte ușor să ne ia înapoi totul."

Exagerează puțin, fără îndoială, fiindcă societatea americană, în general și lumea întreprinderilor, în particular, poate să se dovedească brutală și nemiloasă față de salariații ei albi sau negri, fără deosebire. Una din resursele economiei americane, una din explicațiile puterii ei competitive și a însușirii de a renaște din propria cenușă rezidă tocmai în capacitatea ei de „a concedia" sălbatic, fără preaviz și fără compensație, oricare ar fi gradele, funcțiile sau, bineînțeles, originile etnice ale celor concediați. Riscul este aproape același pentru toți. Diferența se află în mod sigur în altă parte: în sînul oricărei întreprinderi, există o țesătură de legături mai mult sau mai puțin oculte printre „factorii de decizie", un fel de mafie interioară. Fiindcă plasarea celor mai mulți dintre funcționarii superiori negri în posturile cele mai bine plătite este un fapt de dată recentă, ei n-au, cel puțin pentru moment, același acces la acest „club" privilegiat și ultrasecret.

Dar cartea lui Cose reflectă totodată și sentimentul unei minorități care nu și-a dat seama de amploarea schimbării, în care elitele negre din managementul întreprinderilor de tip Fortune 500 nu se bat cu atîta înverșunare cum ar putea, dată fiind concurența feroce care domnește între „prezidențiabili" în sînul aceluiași conglomerat, un fel de luptă permanentă în care toate loviturile sînt permise, temă arhiexploatată, nu numai de către scriitori, ci și de către studiourile de la Hollywood și chiar de către producătorii de comedii muzicale...

Chiar Cose citează cazuri de manageri negri instalați confortabil în fotoliille lor, preocupați mai ales să se bucure de bunurile și de avantajele pe care le au, decît să acceadă la responsabilități noi care le-ar prejudicia privilegiile deja dobîndite și mai ales, timpul liber. Există desigur excepții, dar și aici specificitatea etnică rămîne. Nu este o întîmplare, de pildă, că grupurile financiare cele mai atrase de noile posibilități de investiții în Africa de Sud sînt în mare parte grupuri în exclusivitate negre.

Un intelectual afro-american, Shelby Steele, profesor de literatură la Universitatea de stat Saint José din California, stigmatizează pe tonul cel mai intransigent tendința negrilor de a se complace în propria atitudine de victimizare. În *The Content of Our Character* (*În ce constă caracterul nostru*), el notează această tendință a negrilor de a se „considera întotdeauna victime ale altora", tendința către o hipersensibilitate „complet ineficace". Fiindcă „sentimentul de inferioritate al negrului, afirmă el, duce direct spre superioritatea albă, pe care o încurajează. Puterea rea a albilor îi face pe negri buni. Astfel, cele două rase au în secret interesul de a perpetua în același timp rasismul și conflictele rasiale." Deși apreciază ca profund ipocrită decizia lui Reagan de a suspenda costisitoarea „discriminare pozitivă" a predecesorului său, Carter, Steele mărturisește că îi este greu să aprobe în întregime un program de acțiune bazat exclusiv pe procente, și care nu lasă nici un

loc principiului meritului recompensat. „Într-o vreme, scrie el, negrii de geniu (Louis Armstrong, Duke Ellington) încheiau un tîrg tacit cu albii: „Nu fac nimic ca să încurajez sentimentul vostru de culpabilitate dacă mă lăsați să cînt."

Un *soap* al lui Bill Cosby, vîndut în lumea întreagă, reprezintă, după el, și o formă de negustorie. „Familia Huxtable (interpretată de Cosby și trupa lui) este un fel de versiune a visului american făcută de negri. Atît de numeroșii lui fani știu că el n-o să le facă niciodată figura culpabilizării rasiale... Tîrgul pe care-l propune el telespectatorilor albi — *Eu o să certific inocența voastră rasială dacă voi o să mă acceptați* — este o afacere bună pentru toată lumea: asta permite albilor nu numai să-i aprecieze umorul lui Cosby fără să-și piardă inocența, dar și să-i întărească în această inocență, lăsînd impresia că problemele rasiale nu mai sînt o problemă serioasă pentru negri. Dimpotrivă, imaginea unei familii negre prospere subînțelege că albii sînt cei care au transformat complet societatea, contribuind tocmai la prosperitatea unor familii ca Huxtable. Cînd se uită la *Cosby show*, albii trebuie să se simtă mulțumiți de ei înșiși." Extraordinara popularitate a acestui *soap* și longevitatea lui „sînt fără îndoială legate de sentimentul de gratitudine al publicului (alb) în fața unui atît de rar prilej de confort interior: în fiecare săptămînă, Cosby le spune albilor că nu au nimic să-și reproșeze, că negrul acela, cel puțin, nu-i va sfida"[1].

Steele definește însă cu multă luciditate limitele unei asemenea înțelegeri, notînd că în multe orașe, în ciuda dezvoltării unei noi burghezii negre, „asistăm la un fenomen alarmant: declinul condiției negrilor, în general... Tot felul de criterii dovedesc că majoritatea, adică cei care nu au ajuns încă în rîndurile burgheziei, sînt mai defavorizați astăzi decît erau înainte de a-și obține drepturile civice. Și dacă puțini

[1] *The content of our Character*, op. cit.

negri sînt dispuși să analizeze cauza acestui paradox, explicația este că din el rezultă că adevărata problemă nu este victimizarea rasială. Dacă stilul nostru de viață s-a deteriorat în condițiile în care rasismul s-a diminuat, asta înseamnă că problemele țin de noi înșine. Dar dacă admitem această nebunie, ne pierdem faimoasa inocență care explică victimizarea noastră." De aici, Shelby Steele deduce că, inconștient, victimizare și lipsuri reprezintă, într-un fel, drepturi dobîndite, avantaje ascunse, „un fel de justificare de care nu vrem să ne atingem, fiindcă ele au fost izvorul singurei noastre puteri adevărate".

Steele adaugă că „văzînd încă și azi rasismul peste tot", comunitatea negrilor nu profită suficient de evoluție. „De pildă, aproape 70 % dintre studenții mei negri își abandonează studiile înainte de licență." Și i se pare ciudată și defetistă tendința unei anumite burghezii negre de a voi să reclame toate avantajele în sînul unei societăți care a ținut-o atît de mult timp și pe nedrept deoparte, insistînd în același timp pe necesitatea unei noi segregări, la fel de draconică pe cît era cea de dinainte de război, impusă de data aceasta chiar de negri. El citează afirmațiile unei mame dintr-o familie de negri, lucrînd împreună cu soțul ei în Silicon Valley, la adăpost de orice nevoi materiale. Deși integrată într-un anumit fel în această comunitate prosperă, unde toată lumea, sau aproape, se află la un nivel mult peste medie, ea aplică, în privința copiilor ei, următoarele reguli: nu trebuie să frecventeze decît copii negri și, cînd va veni momentul înscrierii la universitate, vor merge în școli rezervate exclusiv negrilor. O asemenea rigiditate, presupune el, este consecința unui disconfort interior: „Sînt sigur că oamenii aceștia, spune el, se tem de ceva."

Această nouă segregare, voită și cîteodată — în mediile universitare cel puțin — impusă cu brutalitate chiar de negri, înfricoșează. Am văzut felul în care o asociere de grupuscule

de negri a fost cît pe ce să obțină capul profesorului Goldberg, la Universitatea din Michigan. Asociațiile de tot felul ale negrilor, cu caracter esențialmente segregaționist, în universitățile cele mai prestigioase, sînt astăzi un lucru obișnuit, sub denumirea, mai corectă politic, de organizații „separatiste". Cea mai mare parte dintre conducătorii de universități neagă orice aspect negativ al acestora. Rebecca Parker, directoarea cu admiterea la Ohio State University, susține, de pildă, că „trebuie să vedem în asemenea instituții separatiste celebrarea diferențelor dintre noi".

La fel ca multe alte așezăminte universitare, Brown University își are casa ei neagră — Harambee House — și studenții negri care refuză să se înscrie sînt supuși la hărțuieli de tot felul din partea militanților africaniști, la fel ca studenții negri care se amestecă prea mult cu cei albi, la Duke University. Ironia face că în timp ce vechile măsuri discriminatorii încep să dispară în trecut, un nou spirit segregaționist ieșit din sînul minorităților care se vor cu agresivitate multiculturaliste cîștigă încet-încet și alte etnii, alte particularisme, hispanice, dar și homosexuale.

Acest sectarism rasial, chiar sexual, riscă să dea o lovitură majoră uneia dintre principalele surse de putere ale Statelor Unite. Mult înaintea lui Tocqueville, Hector Saint-Jean de Crèvecoeur, părăsind Franța pentru a merge în „coloniile americane" în 1759, se mira să găsească printre coemigranții de acolo, englezi, scoțieni, irlandezi, olandezi, nemți și suedezi, acest „ciudat amestec de rase" care nu exista nicăieri în altă parte. „Din acest ansamblu atît de diferit, scrie el în celebrele *Scrisori ale unui fermier american*, s-a născut o rasă numită americană." Cine sînt acești noi americani?, se întreabă Crévecoeur.

„Ei bine, sînt oameni care, uitîndu-și prejudecățile și obiceiurile, adoptă prin noul lor mod de viață, prin noua guvernare căreia i se supun, prin noul statut pe care-l au acum, altele.

Americanul este un om nou, animat de principii noi... Aici indivizii veniți din toate națiunile se transformă într-o nouă identitate rasială." Așa cum reamintește Arthur M. Schlesinger, laureat al premiului Pulitzer și colaborator al președintelui Kennedy, deviza americană „E pluribus unum" este absolut simbolică. „Acești europeni intrepizi, care-și abandonează locurile natale, pentru a-și uita trecutul, *se așteptau să devină americani*."[1]

Astăzi însă, multiculturalismul, particularismele au înlocuit acest *melting pot* (amestecul de rase), ceea ce Schlesinger socotește neliniștitor și totodată debilitant. Așa cum consideră îngrozitoare pur și simplu afirmațiile sociologului negru Felix Boateng de la Eastern Washington University: acesta pretinde că așezămintele de învățământ americane sînt atît de „eurocentriste" încît, în timp ce studenții albi își recunosc cu ușurință identitatea, studenții afro-americani sînt complet deculturalizați. La fel, se neliniștește de părerea lui Maulana Karenga, alt africanist cunoscut, care consideră că studenții negri sînt pe cale de a deveni niște „obscene caricaturi europene, imitîndu-și cu patetism asupritorii".

Și mai înmărmuritoare, după el, sînt teoriile unor „educatori" afro-americani care încearcă să dea multiculturalismului o bază științifică: astfel, după Frances Cress, psihiatru, pretinsa supremație albă se explică prin faptul că „albii încearcă constant, și prin toate mijloacele, să contracareze inferioritatea lor rasială, datorată imposibilității de a produce, genetic, cantitatea de melanină necesară colorării pielii... Superioritatea negrilor, în ceea ce privește dezvoltarea inteligenței, funcția neurologică și dezvoltarea psiho-motorie, este direct legată de cantitatea lor de melanină, superioară celei a albilor."

[1]*The Disuniting of America. Reflections on a Multicultural Society* (*Dezunirea Americii: reflecții despre o societate multiculturală*), W.W. Norton, New York, 1991.

Aceste teorii, reluate de istoricii africaniști în numeroase universități americane frecventate de negri se întîlnesc cu acelea care fac din Egipt, deci din Africa, deci din cultura neagră un *fons et origo* al culturii, pur și simplu. După părerea lor, a venit momentul detronării o dată pentru totdeauna al pretinsei culturi eurocentriste, în favoarea „afrocentricității", singura sursă de „regenerare umană".

Toate acestea nu constituie doar acțiunea unor iluminați, predicînd o revoluție culturală neagră. Un raport oficial (*Task Force on Minorities: Equity and Excellence*) este, în 1989, cu totul de aceeași părere cu partizanii acestei revoluții a viitorului: „Afro-americanii, americanii de origine asiatică, portoricanii, latino-americanii și « nativii americani »[1] au fost cu toții victime ale opresiunii școlare și intelectuale care caracterizează cultura și instituțiile din Statele Unite și din lumea europeană și americană a acestor ultime secole..."

După acest raport, presiunea a avut „un efect teribil de distructiv asupra psihicului tinerilor de origine asiatică, africană, hispanică și „nativ americană". Numai „predominanța perspectivei monoculturale euro-americană explică de ce copiii de origine neeuropeană nu reușesc cum ar trebui".

Principalul autor al acestui raport, Leonard Jeffries, unul dintre partizanii cei mai fanatici ai teoriilor „melaniniste" despre superioritatea genetică a rasei negre, apreciază în raport că programa școlară americană este impregnată de o profundă și patologică ură rasială" — dar ura aceasta pare mai ales a sa proprie, convins cum este că europenii albi, originari dintr-o „cultură de gheață și de peșteri" și deci „reci, individualiști, materialiști și agresivi" nu au adus decît „dominația, distrugerea și moartea", în timp ce africanii, crescuți în contactul cu soarele, sînt „călduroși, umaniști și comunitari".

[1]Expresie „politic corectă", pentru a-i numi, fără a fi considerat în prezent rasist, pe indienii americani.

Este inutil să zăbovim prea mult asupra teoriilor melaniniste, despre care Clarence Walker, profesor la Universitatea din California, precizează că sînt „lipsite de orice valoare intelectuală, reacționare, rasiste și radicale", că ele constituie „o revenire la concepte ale secolului al XIX-lea despre originea popoarelor, concepte complet discreditate". Este suficient să evoci asemenea idei pentru a fi taxat drept rasist, atît sînt de simpliste și inspirate, în chip evident, de un puternic sentiment de inferioritate refulat. Pe de altă parte, este absurd să pui toate minoritățile etnice americane în aceeași oală sau să pretinzi că problemele lor sînt identice: dimpotrivă, așa cum s-a văzut, reușita, atît materială cît și academică, a imigranților chinezi, vietnamezi și indieni, este pur și simplu stupefiantă, la fel cum în anii 1890-1930, în care s-a produs o intensificare a imigrării — a fost reușita imigranților irlandezi și evrei din Rusia și din Europa de Est. Jonathan Alter, cunoscutul cronicar de la *Newsweek* și subtil observator al evoluției sociologice americane susține că, fără aportul imigranților, America n-ar fi ajuns niciodată la rangul de lider mondial. După părerea lui, cu cît accesul la continentul american este mai dificil, cu cît cere mai multe sacrificii, cu atît reușita potențială a noilor veniți este mai mare. Dimpotrivă, mexicanii și portoricanii, al căror acces în Statele Unite este relativ ușor, se remarcă mai puțin. Voința, nu numai de a reuși, dar și de a depăși obstacolele, este considerată de către o serie de sociologi ca factor principal de selecție. În acest caz, desigur, „problema neagră" se explică cu atît mai bine cu cît motivația, la numeroși negri americani ai căror strămoși au fost aduși cu forța în Statele Unite, este nulă...

Din nefericire, teoriile aberante și pseudo-științifice, dorind cu orice preț să scoată în prim-plan afrocentrismul, se propagă din ce în ce mai mult, cu aprobarea oficială a diferitelor administrații școlare, în programele unor școli și chiar universități.

Posibilitatea de mișcare, considerabilă, în sînul celor cincizeci de state, face propagarea teoriilor de acest gen relativ ușoară. Astfel, în Oregon, un document oficial destinat cadrelor didactice (*African-American Baseline Essays*) amestecă teoriile fanteziste melaniniste și pe cele referitoare la originile culturii (Egiptul, teritoriu african, este citat drept creuzet al civilizației universale) a avut, mai ales în școlile de stat cu mare proporție de elevi negri, un impact considerabil. În statul Washington, se predau cursuri obligatorii de afrocentrism, inclusiv la Universitatea Glover, unde 97 % dintre studenți sînt albi. Este greu să crezi că studenții care fac act de prezență nu-și reprimă în ei un anumit scepticism, puțin cam ca studenții din fosta URSS, obligați să-și asculte micii ștabi umplîndu-le urechile cu realizările comunismului sovietic, „singura țară unde visul a devenit realitate". Dar în timp ce, în URSS, tinerii își băteau joc pe față de comisarii lor politici, discreditați, în Oregon, criticile — numeroase, din partea albilor, ca și a negrilor — amuțesc aproape toate, de frica acuzației de rasism, sau de *uncletomism*[1].

Nu este de mirare că apare o anumită formă de discriminare în clipa cînd veteranii din universitățile și din școlile acestea încep să-și caute de lucru în altă parte. Ce interes au IBM, AT and R, sau General Motors să se asigure de competența unui absolvent de universitate, preocupat mai ales de afrocentrism, cu capul tobă de o grămadă de teorii pseudo-științifice, chiar fățiș rasiste? Dau aceste firme dovadă de discriminare rasială, sau își asigură pur și simplu propria supraviețuire, atunci cînd le preferă candidați cu altă calificare? Ce să mai spunem despre tezele lui Ellis Cose și de protestele negrilor cu salarii mari, dezamăgiți că nu avansează pe măsură ce trec anii? Nu este asta consecința jenantă a unui

[1] După celebra *Colibă a unchiului Tom*, carte considerată astăzi ca o abjectă apologie a sclavagismului.

sistem pedagogic american nepotrivit, un sistem care nu-și îndeplinește menirea din cauza unui conținut în unele privințe exagerat de afrocentrist și antieurocentrist, care defavorizează potențialul și cariera chiar a celor pe care vrea să-i favorizeze?

Capitolul 11

Fapte și cifre

Pînă aici a fost vorba mai ales despre „burghezia" neagră — fiindcă nici chiar condițiile de viață ale unui Nathan MacCall nu sînt specifice proletariatului. Dar dacă numărul negrilor „pricopsiți" a crescut mult după 1961, ei reprezintă încă o foarte slabă minoritate raportat la ansamblul comunității de culoare, care rămîne, pentru America, minoritatea etnică cea mai îngrijorătoare — și pentru care nimeni nu pare să dețină proiectul unui început de soluționare.

Nu se mai poate pretinde că este minoritatea cea mai defavorizată. Dimpotrivă, toți specialiștii, începînd cu era Kennedy, se neliniștesc de faptul că nici una din măsurile luate timp de treizeci de ani nu dă roade — și mai ales ultima, această „discriminare pozitivă" întărită de noua legislație. Încă din 1963, Daniel Moynihan, reputat sociolog care nu devenise încă senator, lansează un semnal de alarmă. Dacă nu are, nici el, nici o soluție precisă, raportul lui, de o importanță fundamentală, *Familia americană de culoare*, are cel puțin meritul că pune problemele, că stabilește elementele unei crize care, deja la începutul anilor '60, i se părea profundă — dar care nu a fost încă mediatizată decît o dată cu marile revolte de la Washington și de la Watts.

Coborînd pe firul timpului, Moynihan îl citează pe istoricul Nathan Glazer: „De ce a cunoscut America cea mai rea formă de sclavie din lume?" Moynihan îl citează de asemenea pe istoricul Frank Tannenbaum, autorul unui studiu comparativ al diferitelor forme de sclavagism. După el, cel american a fost

mult mai rău decît „modelul" brazilian, fiindcă, scrie Moynihan, societatea feudală braziliană, cu tradițiile ei juridice și religioase, îi acorda sclavului statutul unei ființe umane într-o societate ierarhizată — chiar dacă statutul acesta era unul mizerabil și redus pînă la monstruozitate. „Dar cum nu exista nimic în jurisprudența engleză sau în teologia protestantă care să poată să se refere la realitatea sclavagismului, sclavii (americani) erau reduși la starea de bunuri, de obiecte, uneori bine tratate, cîteodată chiar privilegiate — dar totuși, obiecte."

În Brazilia (Moynihan îl citează din nou pe Tannenbaum) „sclavul avea drepturi pe care în America nu le avea: putea să se căsătorească legal, să fie botezat, să devină enoriaș al Bisericii catolice; familia nu-i putea fi împrăștiată și i se acorda un număr de zile de care putea dispune, fie pentru a se odihni, fie pentru a cîștiga bani și, eventual, pentru a-și cumpăra libertatea... Sclavul brazilian știa că este o ființă umană, că între el și stăpînul lui exista o diferență de nivel — dar nu era o ființă complet aparte.

În Statele Unite, nici o formă de protecție în organizarea societății nu-i apăra, nici o instituție, religioasă sau laică, nu-i recunoștea ca ființe umane: nu știau nimic despre trecutul lor de care erau complet rupți, iar viitorul nu le oferea nici o speranță. Copiii lor puteau fi vînduți, căsătoriile lor nu erau recunoscute, femeile lor riscau să fie violate și vîndute, erau expuși celor mai atroce barbarii — și existau, desigur, printre proprietarii de sclavi, aceeași proporție de sadici, bărbați și femei, ca în orice altă categorie. Prin lege, sclavul nu avea dreptul la nici o formă de educație; nu putea practica nici o formă de religie fără consimțămîntul stăpînului; nu putea participa la nici o întrunire cu ceilalți sclavi fără permisiunea stăpînului, și prezența unui alb era întotdeauna obligatorie. Și dacă se întîmpla ca un stăpîn să vrea să-și elibereze un sclav, procedura era intenționat îngreunată de tot felul de piedici. În lumea antică, în Evul Mediu, în Antile și în țări ca Brazilia, sclavia însemna cu totul altceva.

Efectele au fost dezastruoase. Dacă comparăm situația negrului american cu aceea, de exemplu, a negrului brazilian, vedem toată diferența. Negrii brazilieni sînt brazilieni. În ciuda faptului că (la fel ca negrii americani), fac muncile cele mai grele și mai prost plătite, nu sînt rupți de societate... relațiile între albi și negri, în Brazilia, nu sînt niciodată atît de iraționale ca în țara noastră."

Moynihan compară dependența sclavilor negri americani de stăpînii lor cu raporturile dintre deținuții din lagărele de concentrare cu gardienii lor. „Rasiștii din secolul al XIX-lea, scrie Moynihan, credeau că această dependență (a negrilor) este înnăscută, cînd ea se datora unui ansamblu de factori de un cu totul alt tip... Sclavia americană, rupîndu-i pe negri de moștenirea lor africană, îi lăsase într-un rol de dependență absolută, reducînd capacitățile lor de împlinire. Ei nu erau recompensați pentru inițiativa individuală și spiritul întreprinzător, ci pentru supunerea totală... Și mai important încă, sclavia, negînd viața familială, a încurajat un sistem matriarhal, în care tatăl era complet absent..."

Fără să cădem în erorile arhetipului sistematic și caricatural, nu este greu, pornind de la o asemenea analiză, să vedem în ce măsură evoluția negrilor americani decurge dintr-o condiție îndepărtată în timp, care nu se aplică la toți strămoșii negrilor actuali, desigur, un anumit procent dintre ei trecînd, la venirea lor, prin Antile. Totuși, în aceste condiții, afrocentrismul nu mai apare ca un eșafodaj pseudoștiințific extravagant sau chiar nebunesc, ci mai curînd ca o căutare disperată a unor rădăcini ocultate abuziv timp de secole și ca o formă de revanșă inconștientă asupra trecutului; absența tatălui, degradarea vieții familiale s-au oficializat într-un anumit fel; unul din meritele, acum treizeci de ani, ale lucrării lui Moynihan fiind acest strigăt de alarmă — care n-a fost, la urma urmelor, auzit: „Degradarea situației familiale, scrie el în raport, se află la originea deteriorării țesutului social al comunității de culoare."

Această deteriorare a vieții familiale nu este percepută de către albi, continuă Moynihan (tot în 1963), fiindcă aceștia presupun că stabilitatea vieții familiale reprezintă un ansamblu de valori intrinseci atît de evidente, că nu mai este deloc nevoie să i se afirme importanța. „În majoritatea lor, albii cred că discriminarea și sărăcia sînt obstacolele cele mai greu de depășit pentru negri, astfel că ei nu măsoară efectele a trei secole de exploatare asupra țesutului social în general. Dar, fără să se remedieze această stare de lucruri, toate strădaniile depuse pentru a pune capăt discriminării, sărăciei și injustiției vor fi zadarnice."

De atunci, situația s-a înrăutățit și nu numai pentru negri: după părerea multor sociologi, două treimi din familiile americane actuale (de toate originile etnice) vor fi într-un grad sau altul „disfuncționale" (tată absent, părinți divorțați, mamă singură sau cuplu de același sex crescînd copilul). După un raport întocmit de Census Bureau în august 1994, doar o treime din familii ar fi încă de tip „nuclear" clasic. Dar în sînul comunității de culoare structura familială este cea mai instabilă, ca să spunem așa, inexistentă. Deja, din vremea raportului Moynhan, un sfert din căsătoriile negrilor se terminau cu divorț. Acum sînt două treimi sau chiar mai mult (și mai mult de jumătate în ce privește familiile americane, de toate etniile); în 1940, existau 16% copii naturali negri — în 1963 23%. Astăzi rata este de 68%. În 1964, la un sfert din familiile de negri, tatăl este absent. Astăzi, rata depășește 60%. Iar dacă numărul mamelor negre adolescente a crescut vertiginos, asta se datorează în parte faptului că, de la raportul Moynihan încoace, ajutorul financiar acordat mamelor celor mai nevoiașe a crescut enorm.

Exemplul lui Nathan McCall vine să dovedească faptul că prezența tatălui nu este cu necesitate o garanție, dar este dificil să nu accepți analiza lui Moynihan: „Experiența tinerilor negri care cresc fără să știe mare lucru despre tații lor și și

mai puțin despre activitățile acestora este în contrast izbitor cu experiența copiilor albi. Cu toate nesiguranțele care-o pasc, familia albă rămîne nu doar un mijloc de transmitere a bogăției, dar și mijlocul de transmitere a unei anumite etici întemeiate pe valorile muncii și educației." Chiar și copiii albi ai căror tați sînt absenți, adaugă el, „observă în jurul lor un model de societate în care oamenii muncesc".

Dimpotrivă, „copiii negri fără tată se zbat pentru ca în cele din urmă să eșueze". Eșecul lor se detectează deja în diferite teste școlare destinate să le determine potențialul intelectual și posibilitățile viitoare. După Moynihan, asta n-are nici o legătură cu vreo diferență genetică oarecare, fiindcă „societatea americană este cea care defavorizează potențialul negrilor". Sociologii sînt convinși că absența tatălui și a unui mediu familial stabil este direct legată de aceste rezultate „care arată, copiii din școlile din Harlem au un IQ mediu de 87,7%, altfel spus o treime din acești copii sînt aproape arierați mintal".

Mărturia lui Ellis Cose, din *Newsweek*, confirmă observațiile de mai sus. Cose, a cărui origine socială este modestă, a avut șansa să ajungă foarte repede, la Chicago, într-o școală specializată pentru copii supradotați, dar recunoaște că stereotipul negru, *din punctul de vedere al negrilor înșiși*, nu încurajează școlaritatea. Căci, „dacă ești într-adevăr negru, te interesezi mai mult de sport decît de cărți, spune Ellis Cose (într-o conversație cu autorul). E mai greu pentru copiii negri să urmeze traiectoria copiilor albi, fiindcă să excelezi la școală nu este un motiv de mîndrie, dimpotrivă, un copil negru căruia-i place să citească este privit cu suspiciune." Era și concluzia lui Nahan McCall, al cărui destin ar fi putut fi cu totul altul dacă ar fi putut să-și satisfacă liniștit pasiunea pentru lectură fără să devină din cauza asta ținta batjocurii în banda lui.

După părerea lui Cose, prejudecata în favoarea sporturilor și împotriva a tot ceea ce poate să pară „intelectual" este „extrem de periculoasă", fiindcă copiii negri cresc cu acest

gen de prejudecată. Nu este numai o cauză majoră a divizării în sînul societății, mult mai importantă decît clasica sărăcie, dar din ce în ce mai importantă, pe măsură ce cunoașterea calculatorului se impune în societatea „productivă", ca o condiție a reușitei, de orice fel. Trebuie adăugată o altă diferență majoră între cele două etnii: încă de pe timpul sclavagismului, singura calitate recunoscută negrilor (bărbați) era forța lor fizică, ceea ce explică de ce atletul negru — și nu intelectualul — este și azi în mijlocul comunității lui singurul erou autentic.

Contrastul cu alte categorii de imigranți este izbitor: toți specialiștii apreciază că reușita imigranților din Europa Centrală și din Rusia, sosiți începînd din secolul al XIX-lea, se explică prin importanța legăturilor familiale. Grija omniprezentă a imigranților din prima generație, adesea incapabili să vorbească americana și relativ inculți, era să le asigure copiilor lor cea mai bună educație posibilă. Succesul material al imigranților mai recenți, provenind din Asia, se explică tot prin sentimentul apartenenței la aceeași comunitate în care întrajutorarea și susținerea celor mai defavorizați (împrumuturi, economii puse în comun) rămîn o datorie. La această formă de țesut social face aluzie Moynihan, notînd că lipsește atît de drastic în comunitatea americană de culoare. Dar poate fi vorba de comunitate atunci cînd majoritatea negrilor mai „pricopsiți" se spală pe mîini de orice răspundere în ce-i privește pe negrii mai defavorizați? Chiar Ellis Cose, atît de lucid în unele privințe, crede că clasa privilegiată neagră nu este direct interesată, că totul cade în seama albilor, responsabili, de trei sute de ani, de această situație din ce în ce mai critică.[1]

Desigur, vedetele din lumea sportului și a rockului nu sînt vedete „pentru negri, exclusiv", societatea americană, în ansamblul ei, le acordă un statut privilegiat. Cînd s-a anunțat că

[1]Am greși totuși dacă am idealiza prea mult. Scriitorul Calvin Trillin arată cu foarte mare îndreptățire, în *New Yorker* (iulie 1994) că numeroși

Magic Johnson, supervedeta baschetului, este seropozitiv, vestea a avut efectul unei adevărate bombe mediatice — *Newsweek* și *Time* consacrîndu-i coperta, *New York Times* prima pagină mai multe zile în șir. La fel, arestarea (pentru asasinarea soției — albe) a fostei vedete de fotbal american, O.J. Simpson, devenit pur și simplu vedetă de cinema și de televiziune, a generat o desfășurare de forțe mediatice pînă atunci nemaiînregistrate pentru un fapt divers. Numai asasinarea președintelui Kennedy a provocat un interes comparabil.

Atitudinea americanilor în privința afacerii O. J. Simptson se scindează de altfel foarte repede pe criterii rasiale, o mare majoritate a negrilor crezînd neabătut în nevinovăția lui și în imposibilitatea, decurgînd din culoarea pielii lui, de a fi judecat echitabil, în timp ce o majoritate, mai mare, de albi, s-a convins foarte repede de vinovăția lui — determinată de circumstanțe materiale indiscutabile.

Venind după necazurile lui Marion Barry (fost primar al Washingtonului, acuzat de consum de droguri și redevenit primar) și ale lui Michael Jackson (acuzat de delicte asupra minorilor), problemele lui O.J. Simpson dădeau o lovitură grea comunității negrilor americani. Unii nu văd de altfel aici decît încă un exemplu de persecuție rasială...

Inevitabil, cea mai mare parte a americanilor — chiar dacă teama de a fi acuzați de rasism îi împiedică să vorbească deschis — au tendința de a apropia aceste cazuri, în special pe cel al lui O. J. Simpson, de stereotipul explicit în cartea lui Nathan McCall: cel al ratei criminalității negre, superior celei a albilor. Un observator atît de fin ca Ellis Cose respinge poziția aceasta, și arată că explicația vine, dimpotrivă, din tendința

eminenți bancheri, evrei new-yorkezi de origine germană, priveau cu ochi foarte răi, în 1890, afluxul în masă de evrei ruși, considerați ca socialmente inferiori și, — pentru a nu se simți „contaminați" — încurajau anumite categorii de imigranți să se instaleze direct în Middle West și în Texas, departe de New York.

albilor de a privilegia arestarea și condamnarea negrilor pentru delicte care nu ar aduce albilor nici un fel de sancțiune penală.

Există, desigur, o parte de adevăr în această teză. Din nefericire, unele cifre o contrazic categoric: statisticile referitoare la mortalitatea comparată a albilor și a negrilor „prin omucidere sau ca urmare a intervențiilor judiciare", publicate în *Statistical Abstract of the United States*, sînt deosebit de semnificative (să amintim că populația masculină neagră este aici de 14 753 000, adică de aproape cinci ori mai mică decît populația masculină albă). Pentru anul 1990, ultimul an pentru care cifrele sînt cunoscute, mortalitatea prin omor a albilor era de 9 la suta de mii de locuitori, și de opt ori mai mare (69,2 la suta de mii de locuitori) pentru negri. Repartiția pe grupe de vîrstă este și mai semnificativă (cifrele sînt raportate la suta de mii de locuitori):

— între 15 și 24 ani (albi, bărbați) 107,3
— între 15 și 24 ani (negri, bărbați) 208
— între 25 și 34 ani (albi, bărbați) 97,4
— între 25 și 34 ani (negri, bărbați) 218,1
— între 35 și 44 ani (albi, bărbați) 25,8
— între 35 și 44 ani (negri, bărbați) 176,6
— între 45 și 54 ani (albi, bărbați) 82,3
— între 45 și 54 ani (negri, bărbați) 138,5

Altă statistică extrem de revelatoare: rata mortalității prin împușcare la tineri (pentru anul 1990 și tot la suta de mii de locuitori):

— sub 5 ani (albi, de sex masculin) — 0,4
— sub 5 ani (negri, de sex masculin) 0,8
— între 5 și 9 ani (albi, de sex masculin) 0,6
— între 5 și 9 ani (negri de sex masculin) 1
— între 10 și 14 ani (albi de sex masculin) 1,3
— între 10 și 14 ani (negri de sex masculin) 6,9
— între 15 și 19 ani (albi de sex masculin) 9,7

— între 15 și 19 ani (negri de sex masculin) 105,3
— între 20 și 24 ani (albi de sex masculin) 12,9
— între 20 și 24 ani (negri de sex masculin) 140,7

Sau această statistică înspăimîntătoare: cea a victimelor omuciderilor (cifre pentru 1990):

procentul de omuciderи (albi) — 9,0
procentul de omuciderи (negri) — 69, 2

Toate datele arată că cifrele „negre" sînt superioare *în același timp în privința făptașilor, cît și în privința victimelor*, ceea ce explică totodată în parte de ce diferența în ce privește speranța de viață (*life expectancy*) este atît de disproporționată: pentru albi, la bărbați ea este de 72,7 ani, iar la femei 79,4, în timp ce pentru negri ea este de 64,5 la bărbați, iar la femei, 73,6.

Nu numai moartea violentă este ceea ce distinge lumea albilor de cea a negrilor. Din acest punct de vedere, orașul Detroit este exemplar dintr-o serie de motive, specifice de altfel Detroitului, care fac din el unul dintre orașele cele mai stranii din lumea occidentală (dar și în alte orașe industriale ca Denver, Cleveland, Saint-Louis, regăsim cîteva din aceleași caracteristici).

Trebuie să ne întoarcem în anii '30 pentru a explica acest fenomen. În 1933, inventarea unei mașini de recoltat bumbac duce la scoaterea în șomaj a unui milion de muncitori agricoli africani negri. Cinci milioane emigrează spre Nord. Pentru ei, Detroit apare atunci ca un adevărat pămînt al făgăduinței, a cărui bogăție este legată de dezvoltarea industriei de automobile, apoi, după decembrie 1941, de intrarea în război a Statelor Unite care duce la crearea a tot felul de industrii de război — de armament, de vehicule etc. Așa cum spune un veteran al presei din Detroit, vorbind despre anii 1935–1950: „Bătrînul Ford nu este rasist. Nu-i pasă că muncitorii sînt albi sau negri, că au sau n-au diplomă, că nu știu engleza, că sînt sau nu aproape analfabeți. Singurul lucru care nu-i place este

ca aceștia să bea." Pentru un fost muncitor agricol negru, Detroit reprezintă aproape certitudinea nu numai a unui loc de muncă, ci și a unui salariu corect. Industria americană de automobile o duce admirabil de bine în euforia din perioada imediat următoare războiului, la fel ca și în anii cincizeci și pînă în 1965. Pe urmă apare concurența mașinilor japoneze — concurență cu atît mai reușită, începînd din anii '70, cu cît acestea din urmă consumă mai puțin, și evenimentele din Orientul Mijlociu duc, în 1973, la o penurie de petrol, practic de neconceput în Statele Unite, unde provoacă reacții la limita isteriei.

Detroit se întinde, nesfîrșit, pe sute de kilometri pătrați. În timpul binecuvîntatei perioade de după război, apar cartiere întregi, majoritar negre. Departe de a fi niște cocioabe sau niște locuințe muncitorești lipsite de personalitate, sînt niște cartiere vii, alcătuite din case individuale, cochete, bine construite și excepțional finisate. Diferitele cartiere își au toate rețeaua lor de magazine, de restaurante, dar și de centre de finisaj, de utilaje, lucrînd pentru cei trei „coloși" ai automobilului — Ford, Chrysler, General Motors, ai căror patroni (care au o enormă influență asupra oamenilor politici locali) sînt atît de încrezători în viitorul lor luminos, că descurajează înființarea unei rețele eficiente de transport în comun: vor ca toată lumea să cumpere mașini de la ei. Ceea ce face ca, în 1960, transportul în comun din Detroit, dacă n-a dispărut în întregime, să fie într-o stare jalnică, în comparație cu rețeaua extinsă din anii '30. El va deveni din ce în ce mai impracticabil, cu timpul.

Marea criză, care începe la sfîrșitul anilor '60, va fi la început rău înțeleasă de specialiști, care nu vor vedea în ea decît un element trecător. Dar muncitorii albi vor fi primii care se vor îngrijora. Ei încep să părăsească Detroitul, plecînd spre noi zone industriale mai promițătoare: Texas, de pildă, sau suburbiile îndepărtate ale Detroitului, unde noi întreprinderi

de industrie ușoară, care nu au nimic de-a face cu automobilul, încep să-și facă loc. Aceste plecări antrenează altele, fiindcă negrii încep din ce în ce mai mult să frecventeze școlile, iar familiile de albi nu vor să-și trimită copiii în clase cu un procent de negri mai mare de 60% — nu neapărat din rasism, dar urmînd același principiu cu părinții francezi care preferă să-și trimită copiii la Liceul Henri IV, decît într-o școală de periferie cu majoritate arabă. Ei se gîndesc, de altfel pe bună dreptate, că nivelul școlarizării va fi superior într-o școală cu majoritate albă. În 1994, din 170 000 de școlari din Detroit ajunși la sfîrșitul liceului, numai 10 000 urmau studii universitare, dar specialiștii recunosc că aceste cifre cuprind un număr considerabil de studenți care nu sînt admiși decît grație „discriminării pozitive", adică, pentru a vorbi fără eufemisme, prin tratament de favoare, *fiindcă sînt negri* și fiindcă, dintre ei, *numai în jur de 1 000* au note care să justifice intrarea la Universitatea din Michigan dacă ar fi fost albi. Dar acesta este un adevăr pe care nu e recomandabil să-l spui. Un profesor de la Harvard a fost făcut rasist de către o studentă de culoare (în ziarul studenților, *Harvard Crimson*), fiindcă a îndrăznit să-și exprime bănuiala că această „discriminare pozitivă" este un tratament guvernamental preferențial, fiindcă, așa cum spune un membru al facultății de studii afro-americane, tot la Harvard, „prin convenție, există anumite lucruri despre care nu se poate vorbi în sala de clasă".

Agravarea crizei de la Detroit aduce Chrysler în pragul falimentului, determină General Motors să-și închidă un număr impresionant de uzine vechi, ceea ce provoacă din ce în ce mai multe plecări. Detroit este cazul tipic de oraș a cărui dezvoltare începe o dată cu revoluția industrială: în afară de industria de automobile, predomină industria grea, care suportă și ea concurența crescîndă a oțelăriilor coreene.

Rezultatul va fi catastrofic: între 1955 și 1990, Detroit a ajuns, de la mai mult de 2 milioane, la 700 000 de locuitori.

Chiar și după ce criza automobilului a trecut, americanii concurîndu-i din nou pe japonezi, multe uzine noi aparținînd celor trei coloși s-au instalat în alte părți și, pentru că robotizarea costă, noile locuri de muncă sînt relativ rare. Dacă adăugăm că Wayland Young, primarul (negru) al Detroitului timp de peste douăzeci de ani de criză, și-a pus sistematic în cap nu numai pe conducătorii celor trei mari uzine, dar și o serie întreagă de președinți și practic tot ce conta la Washington, înțelegem de ce noile investiții potențiale s-au instalat în alte părți. Francheța acestui Wayland Young, politician experimentat, veteran al luptei pentru drepturi civice, n-a îndreptat deloc lucrurile, mai ales că, o dată cu înaintarea în vîrstă, a devenit leneș, excentric și destul de sectar. A refuzat mereu reabilitarea anumitor cartiere ușor de transformat în rezidențe de lux pentru *yuppie**, sub pretextul că „toate astea nu vor atrage decît o adunătură de pederaști — și pe deasupra și albi". Vorbele lui de duh — nenumărate, au fost adunate într-o „cărticică roșie" asemănătoare cu cea a lui Mao.Va rămîne în istorie ca primarul care l-a tratat în public pe Reagan cu calificativul de „bătrînă prună zbîrcită". „După una ca asta, îmi spune un șef de la *Detroit Free Press*, cum vreți să primim vreun ajutor federal de orice fel?" Dar primarul a mai provocat și dușmănia înverșunată a administrației precedente, cea a lui Carter, mult mai sensibilă la problemele negrilor. Succesorul lui, noul primar, tot negru, Dennis Archer, este de o cu totul altă calitate: tînăr, energic, pasionat și FOB (*Friend of Bill*), el se străduiește din răsputeri să recupereze cei douăzeci de ani pierduți — dar situația rămîne disperată.

Este ușor de înțeles de ce, în anumite privințe, cartiere întregi din Detroit seamănă azi cu Sarajevo devastat. Numai că la Sarajevo viața continuă, în timp ce la Detroit, cartierele sînt, în cea mai mare parte a lor, moarte.

**yuppie* — formă prescurtată și adaptată de la *Young Upwardly-mobile Professional* desemnînd tipul de tînăr cu venit foarte ridicat.

Cel care se plimbă cu mașina în East Detroit va traversa străzi pustii în permanență, cu case demolate, sau devastate, sau pur și simplu abandonate. Puținele mașini care staționează aici sînt niște epave. Reporterii de la *Detroit Free Press* — care-și obțin majoritatea veniturilor publicitare nu din oraș, ci din cartierele înconjurătoare de la periferia lui — parcurgînd mai mult de o mie de kilometri în acest oraș (sau fost oraș) atît de întins, au numărat recent optsprezece mii de case sau imobile părăsite. Chiar străzile „locuite" din East Detroit sînt locuite în proporție de mai puțin de 18–20%. Din Harding Street, un cartier predominant negru, dar odinioară și polonez, arab și hispanic, cartier odinioară animat, cu baruri și restaurante cu toate specificurile naționale, nu mai rămîne nimic: nu se văd decît clădiri abandonate, cu lacăte pe uși, și pe ici pe colo, urmele unei vieți anterioare, firme, din ce în ce mai ilizibile, spălătorii, tipografii, restaurante mexicane și chinezești, discoteci, baruri, frizerii și întreprinderi de pompe funebre. Pînă și restaurantele McDonald's și stațiile de benzină s-au închis. În tot Detroitul n-a mai rămas decît un singur restaurant chinezesc, Chung's, care abia mai supraviețuiește. Minunatele restaurante mexicane, pe care le-am cunoscut în 1973, în momentul cînd turnam un film documentar chiar despre criza automobilului, s-au închis toate. La Warren și Conner Streets, buruienile invadează tot, se văd, chiar, din cînd în cînd, fazani. Parkside Homes, un imens complex de locuințe populare, n-a fost niciodată terminat, nici Lakewood Manor, alt proiect ambițios și costisitor. Nenumărate școli sînt închise, abandonate.

Cîțiva squatteri ocupă casele cele mai puțin părăginite. Au de unde alege, din belșug, dar încet-încet, țevăraia, coșurile, chiar cărămizile — tot ce se poate lua și revinde este spart și demolat și dispare și lasă ruinele greu de locuit, mai ales iarna, cînd îngheață. Numai absența gropilor de obuze deosebește unele cartiere din Detroit de orașele devastate din Bosnia.

Scăderea aproape generală a populației a avut în mod firesc consecințe majore: în cea mai mare parte a cartierelor din East Detroit s-a renunțat de mult la strîngerea oricărui impozit local. Poșta, comunicațiile, aprovizionarea cu apă au fost suprimate, sau funcționează teribil de greu. Mulți locuitori nu au domiciliu fix, nu sînt decît squatteri rătăcind dintr-o locuință în alta. Complet lipsiți de resurse, au în principiu dreptul la un ajutor din partea statului. Dar serviciile poștale funcționează așa de puțin, că serviciul schimbării adresei aproape că nu mai există — și de altfel, în acele cartiere, practic nu mai există poștași. Din această cauză, de cîte ori își schimbă adăpostul provizoriu (squatt) administrația locală le pierde practic urma.

La ora 7,30 dimineața, pe artera principală a centrului Detroitului, Cass Corridor, unde mai rămîn în picioare cîteva imobile prestigioase (în special sediul general de la General Motors), principala aglomerație de oameni este formată din cincizeci de indivizi (toți negri), stînd la coadă în fața unui stabiliment care le cumpără, cu 35 de dolari litrul, sîngele. Am vrut să știu mai multe despre treaba asta. Mi s-a spus: „Știți, sînt toți drogați, alcoolici și cerșetori." Fac observația că asta ar putea afecta calitatea plasmei. „Cu siguranță, eu unul n-aș vrea așa ceva." Șoferul de taxi care mă plimbă pe aici (negru și admirabil ghid prin orașul în ruină unde a copilărit și despre care vorbește atît de bine, cîteodată aproape plîngînd), declară cu ironie că Detroit este fără îndoială singurul oraș din Statele Unite în care, la orele de vîrf, mai multe mașini merg în direcția cartierelor mărginașe decît înspre centru.

Sărăcia face să crească, în mod obligatoriu, criminalitatea. După Washington, la Detroit rata omorurilor este cea mai ridicată. Un profesor de la Universitatea din Michigan, care a studiat cu seriozitate economia centrului orașului, a ajuns de altfel la o concluzie destul de originală. După părerea lui, delincvența

măcar îi ajută pe oameni să trăiască: o întreagă economie paralelă (s-a instaurat aici comerțul la mîna a doua cu ustensile de menaj sau cu televizoare furate) alimentează nevoile cumpărătorilor mai puțin pretențioși originari din suburbiile mai înstărite.

Cei mai mulți dintre vizitatori nu văd acest Detroit. Explicația este simplă: autostrada evită orice contact cu cartierele abandonate pentru a-l duce pe automobilist direct la Renaissance Center, enclavă luxoasă pe malul fluviului Detroit, al cărui mal nordic este canadian. Cu hotelurile, birourile, restaurantele lui, Renaissance Center este un oraș separat, în întregime artificial, un fel de ghetou de lux de unde nu ieși decît pentru a ajunge la locuința cochetă, aflată într-o suburbie îndepărtată, sau la aeroport. Fiindcă adevărul este că cei mai mulți vizitatori americani *nu văd* casele devastate, vegetația sălbatică ce cotropește încet-încet ceea ce odinioară a fost unul dintre cele mai importante orașe din Statele Unite, și chiar cînd descoperă adevărul, nu par deloc conștienți — sau neliniștiți — de implicațiile acestor transformări.

La numai un kilometru de Renaissance Center, există un *downtown*, aproape în exclusivitate negru și animat de o iluzie de viață. Dar majoritatea magazinelor s-au închis totuși. Hudson's, marele magazin odinioară atît de faimos că locuitorii Detroitului îl comparau cu Harrod's de la Londra, s-a închis de patru ani. Albii, de altfel, merg în *downtown* cît pot de rar. *Detroit News, Detroit Free Press* și impozantul edificiu al justiției mai sînt încă la locul lor, dar nimeni nu se mai plimbă pe aici de plăcere.

Specialiștii recunosc că, în ansamblu, în Detroit nu mai rămîn decît bătrînii, bolnavii și cei mai lipsiți de resurse, adică cei prea săraci, prea descurajați sau prea handicapați pentru a merge în altă parte. Ceea ce nu vrea să spună că această regiune din Michigan este defavorizată economic — cel puțin nu în totalitatea ei. Dimpotrivă, viața cartierelor mărginașe

este plăcută și nu lipsesc locurile de muncă, dar trebuie precizat că cele mai multe noi cartiere mărginașe din jurul Detroitului sînt, cu excepția anumitor enclave, aproape în exclusivitate albe.

Concluzia este că indiferența manifestată față de problemele orașului Detroit, care nu este decît un exemplu al indiferenței americane față de soarta orașelor, în general, constituie una din deosebirile fundamentale dintre culturile noastre, de o parte și de alta a Atlanticului. În ziua cînd acest fenomen exclusiv american al orașului lăsat să moară va prinde rădăcini și în Europa, vom fi îndreptățiți să ne fie frică.

Capitolul 12

Vieți privatizate

Cu ocazia aniversării a douăzeci și cinci de ani de existență, foarte seriosul *National Journal*[1] își consacra o parte a numărului respectiv problemei „cetății" americane în anul 2016. Articolul, scris de Robert Guskind, amintește, în viziunea sa apocaliptică asupra viitorului, romanul de anticipație al lui Paul Theroux, *0–Zone*.

Guskind descrie o Americă unde cea mai mare parte a marilor orașe a căzut în mîinile „Fratelui Khalid", un fel de amestec de Napoleon negru și de Robin Hood, ai cărui oameni fac regulat expediții ucigașe în zonele albe interzise, sfidînd importantele lor forțe paramilitare. Cu excepția cîtorva enclave fortificate în interiorul orașelor („zonele militare urbane") protejate electronic, înțesate de capcane, pline de miliții înarmate și accesibile doar prin tuneluri sau culoare, în care nu se poate intra decît cu cărți magnetice cu cod, care declanșează deschiderea grilajelor protectoare, unele cartiere din centrele orașelor (*inner cities*) au devenit, în anul 2016, zone riguros interzise (*no-go areas*), bîrloguri pentru milioane de negri disperați și fără slujbă, organizați în bande înarmate și trăind exclusiv din expedițiile lor de pradă în zonele prospere ale albilor.

În ciuda aspectului caricatural al acestui articol, intitulat „Un coșmar urban devenit realitate?", unii urbaniști cred că

[1] Numărul din 18 iunie 1994. *National Journal* este o revistă lunară destinată mai ales *establishment*-ului politic și mediatic de la Washington.

viziunea lui Guskind nu este chiar așa de absurdă cum pare la prima vedere și că semnele prevestitoare, deja vizibile, îi dau oarecare credibilitate. Poate că nu este o întîmplare faptul că, de mult timp, găsim teme analoge în filmele de anticipație hollywoodiene: fie că este vorba de *Blade Runner* (care datează din 1982) cu viziunea lui la fel de apocaliptică asupra unui Los Angeles căzut în mîinile unor imigranți asiatici și a roboților extratereștri, în timp ce bogații se adăpostesc în zgîrie-nori, sau *Cădere liberă*, *Demolition Man*, *Terminator II* și *Capcana de cristal*, accentul cade mereu pe un spațiu închis, înțesat de aparate electronice, pe care intruși furioși încearcă să le pună în funcție, într-o lume în care săraci și bogați trăiesc unii lîngă alții fără să se întîlnească niciodată, decît pentru ca să se ucidă între ei.

Nu este întîmplător faptul că Hollywood-ul ne prezintă de ani și ani o viziune atît de terifiantă asupra orașului, perceput aproape de fiecare dată ca o entitate malefică și funciarmente periculoasă. Noțiunea pare astăzi împărtășită de majoritatea americanilor. Ea se bazează în principal pe convingerea următoare: oraș este sinonim cu supraaglomerare umană și sinonim cu pericol, în timp ce în Europa, chiar și aceia care nu știu aproape nimic despre Grecia antică, consideră „cetatea" ca un loc privilegiat; inconvenientele ei (densitate, mulțime, criminalitate sporită) contează mai puțin decît sensul istoriei pe care îl întrupează și spiritul creator pe care-l degajă.

În America, dimpotrivă, marea „cetate", „megalopolisul" nu are nimic sacru: este un loc ca oricare altul, pe care-l schimbi adeseori de-a lungul unei vieți, de care te atașezi rar. Există, desigur, o mînă de scriitori americani care se inspiră din atmosfera orașelor (ce-ar fi Saul Bellow fără Chicago, E. L. Doctorow fără New York?), dar aceștia constituie excepțiile.

Americanul mediu își consideră orașul aproape un obiect de consum curent: dacă dă semne de uzură, dacă dă rateuri, el

începe să se îndoiască. Mai degrabă decît să investească în reparații costisitoare și de lungă durată, de ce să nu se debaraseze de el și să cumpere unul nou? În Europa, ideea asta de oraș care-ar putea fi înlocuit este de neimaginat — nu există spațiu pentru un asemenea gen de soluție. America, cu vastele ei întinderi, nu are astfel de probleme.

Lucrurile nu au stat întotdeauna așa. Pentru a aprecia amploarea declinului unor centre urbane americane și a schimbării de atitudine a americanilor înșiși, este suficient să ne aducem aminte de un trecut recent: nostalgicii unei culturi dispărute, de pildă, vor găsi, în revistele asociațiilor istorice locale (*historical societies*), urmele celebrelor cluburi de jaz negru din Cincinnati, presărate de-a lungul arterei sale principale — o stradă mărginită de ziduri de cărămidă roșie — din care nu mai rămîn azi decît cîteva case abandonate, într-un ghetou, în întregime negru. În 1919, puțin înaintea prohibiției, albii erau aici bineveniți, o sută de *Bierstube* nemțești vecine erau în permanență pline, o escapadă în „Downtown Cincinnati" reprezenta într-o Americă încă în cea mai mare parte rurală o adevărată sărbătoare, distracția principală a turiștilor locali — cei mai mulți agricultori din împrejurimi.

Detroit nu este singurul exemplu de oraș devenit sursă de probleme mai degrabă decît de plăceri și de cîștig, lăsat în voia soartei imediat ce încetează să-și îndeplinească funcția lui originară, imediat ce nu mai „servește". Cleveland, Saint Louis, Denver și Cincinnati figurează printre alte mari orașe măcinate de crize aproape la fel de grave.

Problemele Detroitului au cauze specifice — declinul industriei sale grele, dificila reconversie a industriei lui de automobile confruntată cu concurența japoneză, care provoacă un exod continuu al populației sale către centre urbane, spre state cu un viitor mai promițător.

Mult mai tipice pentru America urbană în ansamblul ei sînt problemele Los Angeles-ului, oraș magic, unde, de cînd e

lumea și pînă la sfîrșitul anilor '70, nimeni nu-și închipuia că avîntul economic ar putea să slăbească vreodată. După părerea lui Guskind, în și mai mare măsură decît Detroit, Los Angeles este astăzi modelul unui „coșmar urban". Este totodată un loc tipic. Toți specialiștii, toți sociologii o spun: ceea ce se petrece azi la Los Angeles riscă să devină mîine normă pentru restul Americii.

Este destul să ne amintim de vîrsta de aur a cinematografului hollywodian al anilor '30 și de cărțile lui Scott Fitzgerald și ale lui Nathanael West, pentru a regăsi un Los Angeles mitic. Finalul romanului satiric al lui West, *The Day of the Locust* (*Ziua lăcustei*), conține o scenă memorabilă: cu ocazia unei premiere pe Broadway, pe una dintre principalele artere din downtown Los Angeles, în fața unuia dintre marile cinematografe din oraș, mii de fani așteaptă sosirea vedetelor. Imensa mulțime revărsată devine amenințătoare, izbucnesc încăierări, spectatorii se neliniștesc, niște gură-cască mor călcați în picioare.

Imaginînd această tragedie derizorie și perfect evitabilă, West a vrut să stigmatizeze isteria colectivă suscitată de un star hollywoodian; astăzi însă noi reținem mai ales faptul că, în acea epocă, sute de mii de *angelinos* (nume dat locuitorilor din Los Angeles), de toate etniile, frecventau Downtown LA, în timp ce astăzi, după Robert Harris, titular al catedrei de arhitectură de la USC (University of Southern California) „sînt rari locuitorii Los Angeles-ului care să știe că există un centru al orașului, un Downtown LA".

Cei care o știu totuși, merg rar aici și pe bună dreptate: Broadway, ca și Main Street și Hollywood Avenue, cele două străzi paralele, fac azi parte din ghetoul mexican („Chicano"), căzut în paragină. Se vorbește aici exclusiv spaniola. Marile magazine frecventate odinioară de staruri sînt de mult închise; cinematografele cu o mie cinci sute de locuri unde au loc premierele sînt ori închise, ori distruse, sau au devenit locuri de

întrunire ale predicatorilor de diferite secte (rarele cinematografe care supraviețuiesc nu dau decît filme spaniole de serie X). La cîteva sute de metri de aici se află San Pedro Street, care se învecinează cu *Skid Row* și centrul de control al săracilor (*Poverty Containment*[1] *Center*), coordonat de arhiepiscop, în jurul căruia gravitează cam 20 000 de inși fără adăpost și tot felul de oameni în imposibilitate de a munci — drogați, alcoolici, bolnavi mintali sau simpli cerșetori cu inevitabilele lor cărucioare de supermarket, adică o bună parte din cei 75 000 de indivizi fără adăpost înregistrați de primăria din Los Angeles. Ai crede că te afli în inima unui mare oraș african aflat într-o criză profundă, dar fără semnele acelei veselii, acelei bucurii de a trăi, acelei voințe de a depăși greutățile cele mai mari, caracteristice cocioabelor africane.

În mod bizar, la numai un kilometru de acest downtown ai cărui locuitori nu au, în cea mai mare parte, nici o speranță de a scăpa de aici, se înalță un cartier de afaceri, imens, nou, șic, amenajat luxos, cu zgîrie-nori ultimul răcnet, restaurante, magazine și hoteluri de lux. Această renovare a unei părți a centrului Los Angeles-ului, datorată în mare parte capitalurilor japoneze, se vede foarte bine din Skid Row: se poate ajunge aici pe jos, în numai cîteva minute. Dar este vorba despre două lumi diferite, de un fenomen din care Guskind s-a inspirat fără îndoială în articolul lui din *National Journal*.

Fiindcă accesul la acest cartier de afaceri refăcut este de fapt dificil, mai ales pentru aceia care nu au un motiv temeinic să vină aici: scări rulante și culoare exterioare rezervate pentru pietoni, parcări cu cartelă și imobile păzite cu strășnicie protejează această zonă urbană de invazia absolut teoretică a locuitorilor din Skid Row, aflat totuși foarte aproape; constrîngerile sînt, bineînțeles, în cea mai mare parte invizibile, interdicția foarte relativă: taxiurile și mașinile au aici liberă

[1] *Containment* implică și o noțiune de respingere.

trecere, excluderea este indirectă, anume economică (parcarea costă relativ scump). Dar arhitecții responsabili de acest nou ansamblu, Financial City of Los Angeles, aproape tot atît de important financiar ca City-ul din Londra, recunosc că rațiunile de securitate au avut prioritate.

Tehnicile folosite s-au verificat, de altfel: în aprilie 1992, în momentul revoltelor provocate de achitarea polițiștilor acuzați că l-au bătut pe Rodney King, cartierul financiar, în ciuda aspectului său aproape provocator pentru locuitorii din atît de apropiatul Skid Row, din Poverty Containment Center și din Mac Arthur Park[1], n-a suferit nici o distrugere. Declanșarea diferitelor sisteme de securitate l-au transformat într-o fortăreață inaccesibilă încă de la începutul rebeliunii, iar locuitorii zonei Los Angeles-ului, ocolind această parte fortificată din Downtown LA, au năvălit în străzile mai îndepărtate, în cartierele cu populație majoritar coreeană sau locuite de reprezentanți ai burgheziei mărunte — și aceste cartiere, devastate și incendiate, au suferit cel mai mult.

Alt „centru" al „comitatului Los Angeles", excepțional de bine protejat: complexul comercial City Walk, prelungire a studiourilor Universal la cealaltă margine a orașului, un ansamblu de străzi accesibile doar pietonilor, cu restaurante, magazine, cinematografe, cu panouri publicitare deosebit de evocatoare: „Urban Thrills Withour the Ills" — tradus cuvînt cu cuvînt „Frisoane urbane fără efecte periculoase". Și aici, excluderea este indirectă, dar eficace: parcare obligatorie și relativ scumpă (nu există transport în comun și, pentru a ajunge pe jos, trebuie să faci 15 minute pe un drum în pantă abruptă), gardieni înarmați, aflați la vedere, instalații concepute clar pentru o clientelă avută, inclusiv mulți turiști atrași

[1]Loc cu risc ridicat și domeniu privilegiat al bandelor, unde poliția nu se aventurează decît rar.

de Los Angeles, dar puțin dispuși să se aventureze în adevăratul oraș.

Inventatorul, arhitectul John Jerde, afirmă că l-a conceput ca pe o viziune platonică a unui Los Angeles ideal, dînd frîu liber imaginației pentru a înălța un oraș „cum Los Angeles n-a fost niciodată". Specialist în *shopping malls* în lumea întreagă, responsabil al primului proiect (refuzat în final, deși era de calitate superioară) al Euro-Disneyland-ului, Jerde a realizat, cu City Walk, un microcosmos al Los Angeles-ului, dar un microcosmos total aseptizat, deci acceptabil pentru turiștii cei mai temători.

Este noțiunea de Disneyland, aplicată de data aceasta nu unui parc de distracții inspirat din creaturile imaginare inventate de Disney, ci chiar orașului Los Angeles. Găsești aici evocări discrete ale vechiului Los Angeles dispărut, rapeluri trecute și prezente la arhitectura tipică din Santa Monica, din Veneția, din Sunset Boulevard și chiar de pe Broadway, dar fără surprize, fără mașini, fără animația umană, fără cea mai mică dezordine caracteristică oricărui oraș adevărat, pe scurt, City Walk este pentru Los Angeles ceea ce este Disneyland pentru America reală. Mike Davis, profesor de teorie urbană la South California Institute of Architecture, notează de altfel cu ironie că „la începutul secolului, acolo unde se înalță acum parcul Disneyland, erau sere de portocali pe care oamenii veneau să le contemple. Astăzi, Disneyland ne dă o imagine a acestui peisaj care nu mai există, *fiind distrus de Disneyland care i s-a substituit și ocupă acum același teren.*" Analogia este valabilă și pentru City Walk, copie identică, miniaturizată și aseptizată a unui oraș ideal, care n-a existat niciodată altfel decît în imaginația creatorului său.

Criticii îi reproșează lui Jerde că a exclus deliberat din City Walk tot ce ar putea dăuna comerțului — săracii, cerșetorii, toți cei care nu-și pot permite să cumpere din prăvăliile luxoase — pe scurt, că a exclus din acest „centru" factice tot

ce face farmecul și surpriza unui centru autentic — și este adevărat că din această înșiruire de magazine și de restaurante teribil de kitsch se degajă o impresie de Disneyland, dar și o atmosferă de „magazine scutite de taxă", superficială și plicticoasă.

Dar City Walk — care-și are deja adepții în alte orașe — are o solidă bază ideologică. După părerea profesorului Harris, de la USC, logica acestor comanditari este următoarea: „Întrucît, pentru motive diferite — lipsă de bani, imposibilitate de a obține un acord mai general între grupări politice, interese imobiliare și urbanistice sfîșiate de rivalități interne (ceea ce, din nefericire, se petrece la Los Angeles) — ne aflăm în imposibilitatea *de a reforma centrul în ansamblul lui*, să ni se lase măcar posibilitatea de a dispune de o parte infimă a orașului și să facem din această enclavă, care se va afla sub controlul nostru exclusiv, ceva curat, rafinat și pasionant — și în plus, rentabil. Accesul, deși teoretic liber, va fi în fapt, limitat, deci exclusivist. Pe măsură ce publicul își va da seama că locul este aseptizat, intens patrulat, deci absolut sigur, se va precipita aici — cu cît vor fi mai multe dovezi concrete că se află în securitate aici, cu atît vor da năvală mai mulți" (interviu cu autorul).

În felul acesta, după Harris, ideea temeiniciei și utilității enclavelor exclusiviste de toate felurile cîștigă teren. Și noțiunea aceasta merge mînă în mînă cu aceea din care grupurile imobiliare și-au făcut laitmotivul: „Nu controlezi perfect decît ceea ce se află în proprietatea ta."

City Walk nu este, de fapt, decît una dintre numeroasele manifestări ale unui boom imobiliar de un gen analog, dar mult mai răspîndit: construirea de suburbii, chiar de mici orașe, în întregime împrejmuite și închise ermetic, adevărate cartiere-buncăr dotate cu școli private, magazine, dar și cluburi sportive, dentiști, medici și chiar terenuri de golf — scopul, pentru cei care achiziționează proprietăți în interiorul acestor

incinte discret fortificate, fiind de a se mișca într-o lume în perfectă securitate. Dacă altădată aceste așezări erau relativ rare (Malibu Beach, La Brea Park) și destinate mai ales miliardarilor, fenomenul se generalizează azi pe întreg teritoriul Statelor Unite.

La intrarea în asemenea enclave, fie ele în California, în suburbiile Detroitului sau în New Jersey, nici o mașină străină nu poate trece de o barieră și de un post de pază, fără ca vizitatorul să-și decline identitatea și scopul vizitei. Străinii care nu pot da explicații suficiente se văd respinși fără cruțare. Patrule înarmate (și ele private) asigură o securitate internă constantă.

La început extrem de costisitor și relativ rar, acest gen de ansamblu imobiliar este astăzi accesibil unor categorii sociale medii, concurența între agenții imobiliari oferind unei clientele în continuă creștere un produs de calitate și la prețuri din ce în ce mai mici.

Toată lumea este mulțumită de această afacere: cumpărătorii interesați de un loc unde să fie în securitate, de negăsit în altă parte, asigurați de un profit imobiliar substanțial (fiindcă valoarea caselor din orașele-buncăr crește fără încetare); autoritățile locale, cărora unități de acest gen le permit economii considerabile de buget — poluare, salubritate, școlarizare etc. trecînd în sarcina coproprietarilor —; în fine antreprenorii înșiși, pentru care construirea de cartiere-buncăr a devenit mai rentabilă decît cea a caselor individuale dispersate.

Se văd aici primele semne ale unui nou stil de viață, din care centrul propriu-zis va fi exclus, sau redus la un loc de trecere, la ore de birou trăite în interiorul unei incinte special amenajate (Renaissance Center la Detroit, Financial City la Los Angeles) — loc părăsit cît mai repede posibil la sfîrșitul zilei, pentru a reveni în propriul buncăr, într-un cadru rural, printre oameni care fac parte din propriul mediu. Locuitorii privilegiați ai orașelor-buncăr și ai zonelor urbane fortificate

vor evita în felul acesta, toată viața lor, orice contact cu străinii, orice atingere cu o gloată prin definiție amenințătoare. Nu va exista nici o surpriză dezagreabilă, nu va mai fi posibil nimic neprevăzut, și oamenii vor fi mulțumiți de stilul lor de viață, citind zilnic în ziare relatări despre faptele diverse sîngeroase petrecute în altă parte, în acele downtown abandonate...

Dar costul acestui privilegiu este foarte mare, iar neajunsurile majore. Pentru Mike Davis, adversar înverșunat al cartierelor-buncăr, aceste orașe Frankenstein în care totul este subordonat profitului — singura preocupare a locuitorilor fiind de a menține, prin toate mijloacele, valoarea imobiliară a investițiilor lor — sînt orașe moarte, total sterile și artificiale.

Faptul de a trăi aici are consecințe neașteptate pe plan psihologic: mentalitatea locuitorilor acestor orașe-buncăr începe foarte repede să se deosebească de cea a orășenilor obișnuiți. Lucrul poate fi rezumat astfel: „Răspunderea noastră se oprește aici, în spatele pereților noștri fortificați. Orașul și problemele lui, adică problemele societății americane în ansamblul ei, nu sînt problemele noastre. Nu ne mai privesc." Securitatea totală, dar pînă la urmă artificială, a acestei existențe (fiindcă lumea exterioară continuă să existe, cu voia sau fără voia noastră) îi va face pe locuitorii orașelor-buncăr din ce în ce mai puțin apți să depășească crizele de tot felul: va rezulta o pierdere a stăpînirii de sine, un sentiment de panică suscitat de cea mai mică situație neprevăzută și o frică obsesională de străin, considerat ca „agent al violenței".

Constrîngerile administrative sînt și ele foarte apăsătoare: responsabilii de asociații de coproprietari ai cartierelor-buncăr impun un ansamblu de reguli infinit mai constrîngătoare decît cele care reglementează în general raporturile între proprietari și locatari, sau proprietari și consiliile municipale clasice.

În opinia lui Evan McKenzie, profesor de arhitectură la universitatea din Chicago și autor al unei cărți pe această temă

(*Privatopia*, Yale University Press, New Haven, 1994), unele reglementări sînt adevărate încălcări ale legii și ale drepturilor civice ale individului. El citează exemple dintre care unele sînt derizorii, dar uimitoare: restricția parțială sau totală în ce privește animalele domestice (în general, cîinii care depășesc greutatea de paisprezece kilograme nu sînt admiși), interdicția de a folosi pentru ieșire ușile laterale (fiindcă pașii vor lăsa urme pe gazon și vor degrada calitatea peluzei), reglementare severă privind plantarea de arbori de toate felurile, uniformitate impusă mobilierului din grădină (sînt interzise balansoarele de metal), culorii zidurilor, a obloanelor și a acoperișurilor, interdicția de a aduce modificări chiar infime (geamuri, lărgirea podului) la clădirile existente fără autorizație de construcție supusă aprobării unui comitet al cărui verdict este definitiv, puteri considerabile acordate forțelor de poliție private care au în sarcină securitatea locurilor și care încheie procese-verbale de contravenție, dau pe loc amenzi pentru excesul de viteză și pot chiar interzice recidiviștilor să circule, posibilitatea, în sfîrșit, de a-i expulza fără drept de apel pe cei care refuză să se supună regulilor comunitare.

Trebuie adăugat că, în ciuda dispozițiilor din constituția americană interzicînd orice excluziune bazată pe criterii etnice sau rasiale, asociațiile care administrează orașele-buncăr purtînd numele pudic de CID — *Common Interest Developments* (Dezvoltare în interesul comun) — nu au nici o dificultate în a ocoli legile, fie invocînd necesitatea de a asigura omogenitatea socială a membrilor acestor cluburi rezidențiale, fie triind cererile de cumpărare sau de închiriere prin examinarea de către un comitet de primire a dosarelor (schimbarea deciziei lor este posibilă dar costisitoare), ceea ce echivalează în fond cu un apartheid. Există de altfel, de puțin timp, cartiere-buncăr ocupate în proporție de sută la sută de negri — investitorii aparținînd clasei lor profesionale, despre care statisticile arată că părăsesc orașele într-un ritm și mai rapid decît albii.

Toate acestea îl determină pe Charles Murray, sociolog cu mare audiență și fost consilier (pe probleme sociale) al lui Nixon, apoi al lui Reagan și Bush, deci puțin suspect de stîngism, să adreseze compatrioților lui un avertisment sever. Optînd pentru această fărîmițare în mici grupuri sociale în întregime izolate unele de altele, scrie el în *Losing Ground* (*Pierzînd teren*, Basic Book, New York, 1984), America este pe cale de a se balcaniza fără să-și dea seama. „Sîntem pe cale de a ne transforma într-o adevărată societate de caste, cu bariere rigide între bogați și restul societății. Încerc să-mi imaginez ce se va întîmpla cînd 10–20% din populație va avea venituri suficient de mari pentru a face la rîndul ei ceea ce minuscula fracțiune foarte bogată a țării a putut întotdeauna să facă, adică să ignore constrîngerile impuse de instituțiile sociale despre care cred că le sînt defavorabile. Cei care se pretind de stînga protestează de ani și ani că bogații au o putere exagerată. Acestora le spun că n-au văzut încă nimic."

Concluzia lui: va veni o zi cînd „orașele vor fi privite ca niște locuri condamnate sau, cel mult, echivalentul acelor rezervații indiene, față de care noile caste conducătoare (locuind în cartiere-buncăr) își vor declina orice răspundere".

Cu toate că a dat naștere unui adevărat boom imobiliar, proliferarea cartierelor-buncăr nu este decît una dintre consecințele exodului masiv din orașe, fenomen care a început deja de douăzeci de ani. După părerea lui William Schneider, politolog la CNN și profesor la Boston College (părere exprimată într-un articol din *Atlantic Monthly*, din iulie 1992), acest exod aduce o schimbare majoră în comportamentul electoral al americanilor, schimbare care a trecut în mare măsură neobservată. Pentru prima dată în 1992, majoritatea alegătorilor, fie că au votat pentru Bush sau pentru Clinton, erau oameni din cartiere de la periferie, iar comportamentul acestei noi majorități suburbane se dovedește mult deosebit de cel al alegătorilor urbani.

Președintele Clinton a ținut cont de acest lucru în domenii foarte diverse. El știe de pildă că această nouă majoritate, fie republicană, fie democrată, este extrem de sensibilă la problemele criminalității de toate felurile — climatul de insecuritate fiind, în general, factorul determinant al exodului din orașe, de unde introducerea unei serii de legi pentru a lupta împotriva criminalității, necesitînd treizeci de miliarde de dolari. El știe totdeauna că această majoritate venind dinspre cartierele de la periferie este în covîrșitoarea ei majoritate, favorabilă pedepsei cu moartea, de unde rarissimele grațieri aprobate de președinte și numeroasele execuții. El știe de asemenea că acești locuitori ai cartierelor mărginașe se opun sistematic cheltuielilor (ajutoare pentru locuitorii cei mai defavorizați ai orașelor, amenajări de parcuri urbane) de care ei, ca locuitori ai unor zone de margine, resping deja noțiunea de „cetate", nu vor profita.

De aceea, în ciuda unei campanii viguroase din partea primarilor democrați ai marilor orașe (Tom Bradley, fost primar democrat al Los Angeles-ului mergînd pînă la a lansa un semnal de alarmă, în 1990, în timpul unui congres: „Dacă nu vom reuși să ne salvăm orașele, nu vom reuși să ne salvăm țara"), problemele urbane nu par să preocupe peste măsură Casa Albă, decît în domeniul, pe care Clinton îl știe profitabil, al securității. Dimpotrivă, pentru anumiți urbaniști, spațiile urbane, teoretic deschise pentru toată lumea, n-au fost niciodată atît de amenințate și abandonate.

Așa cum notează Mike Davis[1], în prezent nici o investiție urbană nu mai este de conceput fără aprobarea poliției, și această poliție, obsedată de revoltele din 1992, se opune sistematic oricărui plan de urbanism presupunînd construirea de WC-uri publice în parcuri, stații de metrou și alte locuri pu-

[1] Mike Davis: „Urban Control – the Ecology of Fear", (Control urban – ecologia fricii) *Open Magazine Pamphlet*, New Jersey, 1992.

blice, sub pretextul că vor deveni, foarte repede, centre de atracție pentru indezirabili. Obiectivul LAPD-ului (Los Angeles Police Department) se limitează tot mai mult la a-i ține pe cei 75 000 de inși fără adăpost în ghetoul lor din Skid Row și din Mac Arthur Park. După Davis, care nu-și ascunde concepțiile de extremă stîngă, asistăm la o privatizare deghizată dar accelerată a locurilor publice, deschise, în principiu, pentru toată lumea, cu acordul tacit al celor două partide politice. „Dacă observăm cu atenție fenomenul bunkervilurilor, al construcțiilor de tip City Walk și centrul financiar din Los Angeles, susține el (într-o convorbire cu autorul), constatăm că sîntem pe cale de a aplica un principiu, admis în mod curent în secolul al XIX-lea, dar pe care-l credeam dispărut pentru totdeauna: acela care constă în a asigura celor bogați privilegiul de a evita cel mai mic contact fizic cu săracii, chiar și în locurile așa-zis publice, cu excepția, desigur, a propriilor servitori."

Pentru o clipă s-ar fi putut crede că revoltele din Los Angeles din 1992 vor sensibiliza în același timp Casa Albă, guvernul statului California și opinia publică și vor provoca reforme majore, structurale. Nu s-a petrecut nimic din toate astea. După un efemer sentiment de urgență, a urmat uitarea.

De fapt, alternativa pentru clasa politică din California era următoarea: ori să consacre miliarde de dolari pentru cheltuieli „sociale", bani trecuți la pierderi, fără nici o certitudine de ameliorare substanțială, chiar pe termen lung, ori să folosească o parte din acești bani pentru a îmbunătăți securitatea, răspunzînd astfel cererilor ansamblului populației californiene.

Pete Wilson, guvernatorul (republican) al Californiei a hotărît, iar opinia publică, în majoritatea ei, l-a susținut. Adevărata reformă a orașului va fi lăsată pentru mai tîrziu, calea aleasă va fi cea a represiunii. Este nevoie, în chip prioritar, să se lupte cu mai multă eficiență împotriva criminalității, să fie

ținuți sub control indivizii fără adăpost, această „subclasă" neintegrată social, să fie reprimată criminalitatea, să fie distruse bandele. Pentru a reuși în această acțiune, criminalii „obișnuiți" trebuie puși în situația de a nu mai face rău și pentru asta se instituie legea celor „trei lovituri ratate" (*three strikes*, în jargonul baseball-ului). Opțiunile judecătorilor vor fi arbitrar reduse, nu se vor mai acorda circumstanțe atenuante. Dacă culpabilitatea este dovedită, arestații aflați la cea de-a treia condamnare vor primi pedepse cu închisoarea, de la douăzeci de ani la închisoare pe viață – oricare ar fi natura delictului.[1] Dispoziția aceasta nu privește numai California, ci și cea mai mare parte a celorlalte state, inclusiv New York.

Cu excepția ligii National Civil Liberties Union, lobby liberal relativ minoritar, puține voci americane s-au ridicat pentru a protesta împotriva proiectului, chiar dacă, din cînd în cînd, injustiția flagrantă a acestei măsuri deranjează. Astfel, în septembrie 1994, *Los Angeles Time* a făcut mare scandal în jurul unui delincvent, Jerry Dewayne Williams, care riscă să-și petreacă restul vieții în închisoare, pentru că furase o bucată de pizza unui adolescent (alb) într-un restaurant în aer liber din Venice, în condiții deosebit de rocambolești. William declară că el a cerut „frumos" băiatului să-i cedeze partea aceea, „pentru că mi-era foame". Întîmpinînd un refuz, matahala aceasta de negru de 198 centimetri și o sută de kilograme a înșfăcat farfuria băiatului, care bineînțeles că i-a dat voie. William și-a dat seama că pizza este cu sardine, de care el are oroare. Aruncă farfuria și pleacă împreună cu prietenii lui.

---

[1] Această înăsprire poate fi comparată cu o propunere californiană (propunerea 187) de a-i exmatricula pe toți copiii de imigranți „ilegali" din toate școlile californiene, ceea ce ar face din America una dintre țările cele mai restrictive din lume. După alegerile parțiale din noiembrie 1994, această propunere a obținut majoritatea într-un referendum și are acum putere de lege, deși nu este încă aplicată (amintim că nici o măsură de acest fel nu este avută în vedere în Marea Britanie sau în Franța).

Între timp, patronul restaurantului cheamă poliția, care-l repereză repede pe William și-l arestează. Disperată, prietena lui William încearcă să-i restituie consumatorului lezat banii. Prea tîrziu: justiția s-a pus în mișcare.

Întîmplarea face că William să fi fost deja condamnat de trei ori, pentru infracțiuni minore, dar însoțite de violență. „Nu vă puteți da seama ce tîmpit este băiatul ăsta! Orice-ar face, întotdeauna iese prost", declară un prieten al lui William ziaristului de la *Los Angeles Times*. „Dacă aș fi știut că riscă închisoarea pe viață, declară la rîndul lui patronul restaurantului, n-aș fi chemat niciodată poliția." Pentru procurorul care a invocat regula celor *three strikes* și a obținut o pedeapsă de douăzeci și cinci de ani de închisoare (avocatul lui William a făcut recurs) regulamentul este regulament și el nu vede aici nici un fel de injustiție, nici un fel de absurditate.

Legea celor *three strikes* implică o creștere sensibilă a populației carcerale. Pentru a-i găzdui, cu zecile de mii, pe pensionarii pe termen lung din categoria lui Williams, guvernatorul Californiei s-a angajat în construirea costisitoare și pe scară largă, a zeci de noi închisori. În același timp se experimentează măsuri care să facă regimul carceral mai puțin „atractiv": este vorba să se suprima televizorul, gimnastica, tenisul, ședințele de cinema și vizitele conjugale, pe scurt să se înăsprească regimul de închisoare sub toate aspectele. Gardienii, temîndu-se de o explozie în genul Attica, sînt de altfel împotrivă[1].

Dacă legea celor „trei lovituri ratate" este aplicată în întregime, în Statele Unite populația carcerală ar putea ajunge, pînă în anul 2000, mult superioară cifrei de 2 milioane, ceea ce înseamnă aproape dublul cifrei din acest moment. Care este deja printre cele mai ridicate din lume: în jur de 1 600 000 (bărbați și femei), adică 650 de deținuți la 100 000 de locuitori

[1]În unele state, mai ales in sud, aceste măsuri sînt deja luate.

(de zece ori mai mult ca în Japonia și de opt ori mai mult ca în Franța.)

Dacă revolta din 1992 din Los Angeles a costat scump, ea a adus și foloase unora: într-un an, californienii au cumpărat 650 000 arme de foc, iar „boom"-ul comercianților specializați în acest comerț nu este nimic dacă-l comparăm cu avîntul întreprinderilor de securitate. Wes-Tec, filiala japoneză, vinde dispozitive de protecție totală: patrule înarmate, scannere, dar și microfoane și „butoane de alarmă" (*panic buttons*) plasate în locuri strategice, în case aflate sub supraveghere.

La intrarea în superbele case din Beverly Hills, se găsește sigla West-Tec cu mențiunea „Atenție — Ripostă armată" (*Armed response*).

În cartierele mai puțin selecte, asociații de voluntari, comitete de pază ale cartierelor (*Neighbourhood Watch*) sînt permanent în legătură prin radio cu poliția locală. Idee originală a unui fost șef din LAPD care a dat roade, fiindcă există acum 5 500 de cluburi de acest gen în regiunea Los Angeles, fiecare cu șeful lui de cartier și cu patrulele sale regulate. Scopul Neighbourhood Watch nu este atît să intervină, cît să dea alarma, facilitînd intervenția rapidă a poliției locale; cuvîntul lor de ordine oficial, afișat la intrarea în rezidențele afiliate: „Feriți-vă de străini" (*Be on the look-out for the strangers*), duce fără îndoială la vînătoarea de suspecți.

Activitatea întreprinderilor de securitate, în creștere constantă de mai mulți ani, se generalizează cam peste tot: la Washington, de exemplu, un abonament anual îți va permite să chemi o gardă de corp să te însoțească acasă după ce ai fost să cinezi la prieteni, în mașină, dar și pe jos, chiar dacă este vorba despre un drum de numai 100 de metri, în cartierul șic Georgetown.

După Mike Davis, noile metode de luptă împotriva criminalității iau aspecte orwelliene, mulțumită unor tehnici noi, extrem de costisitoare. În America, spune el, vom asista în

curînd la o înmulțire a îngerilor păzitori electronici, capabili, între altele, să-i excludă automat pe indezirabili din zonele protejate fără ca aceștia să-și dea seama. Se află în studiu, spune el, sisteme de supraveghere la distanță, capabile să distingă, prin examinarea ecografică a irisului ochiului, dacă individul este sau nu fișat. Brățările detectoare folosite în prezent pentru a supraveghea oamenii condamnați la „arest la domiciliu" și care n-au dreptul să-și părăsească locuința fără un permis special, vor avea în curînd o funcție mai generală: se fac teste pentru a echipa cu aceste brățări pe abonații individuali și pentru preîntîmpinarea răpirilor. Același tip de brățară va da automat purtătorilor ei acces privilegiat în zone cu protecție specială, de la care alții vor fi excluși. O supraveghere permanentă, prevenind furturi și agresiuni de orice fel, se află de asemenea în studiu, folosind microfoane electronice, ascunse în mașini sau la purtător, (încorporate în inele, brățări, buletin de identitate), conectate la un satelit și permițînd reperarea în permanență a purtătorului. Unele forme de supraveghere electronică funcționează deja: astfel, în unele grădini și parcuri private din Los Angeles, detectori subterani indică prezența, noaptea, a indezirabililor fără adăpost care s-au instalat aici și care sînt imediat dați afară.

Dar pentru moment metodele sînt în general mai expeditive și totodată mai brutale. În Downtown Los Angeles, comercianții și proprietarii pot apela la poliția privată, mercenari, care fac uz de forță pentru a instaura ordinea pe străzi și în imobilele HLM*, bătîndu-i pe turbulenți și închizîndu-i în locuri de detecție private. Deviza lor este: „Noi obținem rezultate acolo unde alții au eșuat." Poliția oficială aprobă, sau măcar închide ochii. După Mike Davis, riscul de a vedea Los Angeles-ul transformîndu-se, pînă în anul 2000, într-un Rio sau São Paolo, unde „matadorii" privați sau polițiști lucrînd pe

*HLM — *habitations à loyer modéré* = blocuri de locuințe ieftine, accesibile, de regulă, unei populații sărace.

cont propriu îi vînează sistematic pe indezirabili (printre care se află și bande de copii) și îi ucid, este real.

Este oare credibilă viziunea apocaliptică a lui Mike Davis, orientată politic spre extrema stîngă? Ea este, în tot cazul, parțial împărtășită și de alții. După Logan Clarke, patron al uneia dintre cele mai reputate instituții de poliție privată din California, „Los Angeles nu este Rio și São Paolo, n-am ajuns încă acolo, dar ne îndreptăm, din nefericire, în această direcție, mai ales dacă nu se face nimic pînă în anul 2000". Clarke este întruchiparea însăși a acestui fenomen neliniștitor și din ce în ce mai răspîndit: o poliție americană cu două viteze: una oficială, rezervată muritorilor de rînd, și alta privată, rezervată privilegiaților. Examinarea paginilor aurii din anuarul telefonic al Los Angeles-ului este instructivă: detectivii privați ocupă șase pagini.[1]

Logan Clarke, în ce-l privește, lucrează mai discret. El spune că-și datorează succesul deficienței de funcționare, din ce în ce mai accentuate, după el, a poliției oficiale. „Se semnalează, în Statele Unite, în jur de 25 000 de cazuri de asasinate pe an, dintre care o treime (în jur de 8 000) nu sînt rezolvate. Polițiile de stat, și chiar FBI-ul, sînt astăzi atît de depășite că, dacă nu atrag atenția presei, sau a personalităților politice, multe delicte majore, inclusiv răpiri și asasinate, nu fac obiectul unor investigații profunde — este vorba mereu de anchete de rutină niciodată duse la bun sfîrșit. Or, dacă ai bani și dacă-ți dispare copilul, faci totul ca să-l recuperezi; dacă un membru al

[1]Exemple: Grant Company, „specialistă în recuperări, corupție, supraveghere vizuală, operații clandestine, dispariții, răpiri, fraude civile, afaceri criminale în lumea întreagă", ai căror salariați sînt toți „foști agenți FBI sau foști detectivi". John T. Lynch Company se laudă că a „recuperat 30 de milioane de dolari în cazuri de contracte abuzive; 25 milioane în cazuri de litigii privitoare la patente; 11 milioane din bancrute; 8,5 milioane din repatrieri de fonduri provenind din băncile suedeze. Succes garantat." Nick Harris Company pretinde că este „capabilă să găsească pe oricine, oriunde".

familiei este asasinat, vrei să știi de ce s-a întîmplat acest lucru și încerci prin toate mijloacele să-i găsești pe vinovați. Rostul nostru este tocmai ăsta" (Convorbire cu autorul).

Altă explicație, după Clarke, a deficienței în funcționarea poliției oficiale: criminalii și mai ales bandele organizate sînt din ce în ce mai conștiente de drepturile lor constituționale. „Cea mai mare parte a polițiștilor din Los Angeles își filmează raidurile cu camera video, pentru a dovedi că nu i-au brutalizat pe cei arestați, ca și bandele de altfel, care fac același lucru, doar că în scopul de a dovedi contrariul."

„Acum cîțiva ani, spune Clarke, nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că mi se va cere într-o zi să investighez un asasinat. Astăzi fac lucrul ăsta în mod curent."

Este de altfel convins că, în anii care vin, fenomenul poliției cu două viteze se va generaliza progresiv. „Detectivii privați specializați se vor ocupa din ce în ce mai mult de cazuri complicate, de investigațiile cele mai grele, și forma aceasta de privatizare, aproape inevitabilă, înfricoșează."

Dar el crede totuși că acesta va constitui un neajuns redus: „Bineînțeles, este regretabil să te gîndești că, dacă nu ai banii necesari (o anchetă a lui Logan Clarke costă cel puțin o mie de dolari pe zi) îți va fi imposibil să obții o dreptate adevărată. Dar dacă dispui de ceva bani ești mai puțin vulnerabil.

Pe Clarke îl îngrijorează de asemenea consecințele anchetelor oficiale insuficiente sau superficiale. „Sînt convins, spune el, că în închisorile americane 5% dintre deținuți sînt de fapt inocenți, victime ale unui sistem care vrea înainte de toate mai curînd să claseze dosarele, decît să le soluționeze într-adevăr."

Dacă Clarke și Mike Davis spun adevărul și dacă este totodată adevărat că ce se petrece azi la Los Angeles se va petrece mîine în toată America, există un foarte mare risc ca orașul american să semene, într-un viitor oarecare, cu cel înfățișat în *Blade Runner* sau în *Exterminator II*. Să sperăm că și ei se înșală.

Capitolul 13

Războiul sexelor

Așa cum am văzut într-un capitol precedent, relațiile între negrii și albii americani continuă să se deterioreze, în ciuda, sau poate *și din cauza* anumitor aspecte ale „discriminării pozitive" — frica de a nu părea rasist în ochii dulăilor de pază ai noii „corectitudini politice" care face și mai dificilă o adevărată dezbatere. Impactul „noii suburbii" arhiprotejate, de fapt de multe ori simbol al unui apartheid, nu aranjează nimic. Nu este vorba numai de relațiile între albi și negri, ci și de acelea dintre albi, de toate minoritățile etnice, care amenință să se întunece și mai tare într-un viitor destul de apropiat, dacă administrația Clinton decide să organizeze etniile americane în șase categorii distincte (în prezent ele sînt patru) cu scopul de a repartiza fonduri de ajutor social după criterii noi. Aceasta nu numai că riscă să nemulțumească aproape pe toată lumea, dar nu va întîrzia să dea o nouă lovitură puternică principiului *E pluribus unum* (*Unul dintre mai mulți*), deja grav compromis.[1]

[1]Categoriile existente sînt: indienii, inclusiv cei din Alaska, asiaticii, inclusiv cei din insulele Pacificului, negrii și albii. Următorul recensămînt (prevăzut pentru anul 2000) va cuprinde se pare noi categorii (în special hispanicii, considerați în prezent ca o etnie mai curînd decît ca o rasă) și poate și pe hawaieni și pe metiși. Această ultimă categorie, dacă va fi înregistrată, va complica situația fiindcă cea mai mare parte a negrilor sînt în fapt de origine multirasială. Printre negrii înșiși, unii ar dori să fie recenzați ca metiși (este vorba în general de păturile sociale cele mai înstărite), dar politicienii negri se împotrivesc, fiindcă influența politică a negrilor ar

Există în sînul societății americane un conflict de un cu totul alt gen, care depășește chestiunea etnică: este vorba despre ceea ce anumite scriitoare feministe, și nu dintre cele mai neînsemnate, consideră a fi un adevărat război pe care bărbații l-ar duce împotriva femeilor.

Politica sexului (*gender politics*) nu este desigur un fenomen nou — *Cel de-al doilea sex*, de Simone de Beauvoir, apărut prin 1949–1950, rămîne un document de bază de cea mai mare importanță pentru toate scriitoarele feministe americane. Declanșarea mișcării feministe, înscrisă la ordinea zilei începînd cu valul eliberator al anilor '60, era inevitabilă, mai mult poate în Statele Unite decît în Europa. Într-adevăr, în America, dezechilibrul între bărbați și femei era evident, fără îndoială mai profund decît în alte părți, chiar dacă nu întotdeauna la fel de vizibil, și asta în ciuda efortului remarcabil, la începutul secolului, al adevăraților pionieri ai feminismului american.

Puritanismul latent explică și el această stare de lucruri, puritanism care trebuie deosebit de orice credință propriu-zis religioasă. Pentru a ilustra deosebirea, rasiștii de toate categoriile îi acuză, de generații întregi, pe evreii americani că au acaparat Wall Street și marea presă. Este fals, dar dacă există în America un sector-cheie unde geniul evreilor americani a putut să înflorească acesta este, de o sută de ani de cînd a fost inventat, cinematograful. Or, valorile impuse de către coloșii de la Hollywood (ca Sam Goldwin, Jack Warner, Louis B. Mayer și alții, aproape toți evrei) care dețineau controlul asupra „conceptului" filmelor destinate marelui public, chiar

fi în felul acesta diminuată. De fapt, aceste categorii nu există decît pentru diferite formalități (nașteri, decese, înscrieri la școală), și servesc mai ales să călăuzească „discriminarea pozitivă" la negri și la hispanici. Mulți specialiști ar fi de acord să se adopte exemplul Canadei, care a decis să elimine din statistici orice distincție de rasă.

dacă ele nu erau cu necesitate evreiești, erau totuși puritane, reflectînd viziunea lor platonică asupra unei Americi conservatoare din punct de vedere social — și asta în ciuda marii diversități de vederi a realizatorilor cei mai de seamă.

În ciuda rolurilor și a carierelor unor superstaruri (Bette Davis, Marlene Dietrich, Louise Brooks), tot atît de „nonconformiste" în viață ca și pe ecran, imensa majoritate a filmelor anilor '30, '40, '50, fie că sînt opera unui John Ford sau a unui Frank Capra, înfățișează o Americă profundă unde binele învinge întotdeauna răul, unde valorile familiale sînt indiscutabile, unde dragostea la prima vedere dintr-un cuplu se termină printr-o căsătorie durabilă, unde în spatele fiecărui „seducător" se ascunde întotdeauna un ins dubios și unde femeia nu-și dorește decît să-și administreze bine căminul, — pe scurt, cinematograful american al acestei epoci este reflexul unui „vis american" conformist, un pic provincial, de genul „Muncă, Familie, Patrie", unde superioritatea masculină și rolul tradițional al femeii sînt rareori puse în discuție.

Această stare de lucruri nu putea dura și amestecul de violență și amoralitate specific actualei generații de filme americane nu este, fără îndoială, decît o consecință a faimoasei „reveniri a pendulului". Dar începînd din 1975, reacția aceasta merge mult mai departe decît revendicările veteranelor din al doilea val feminist[1] — (australianca Germaine Greer, dar mai ales Betty Friedan și Bella Abzug) considerate, în ochii noii generații de feministe americane — cel de-al treilea val — atît de timide, atît de rușinos de moderate și de paseiste, că nu contează mai mult decît niște trădători. Punerea lor sub acuzare, în mediul feminist american, amintește în mod straniu procesele de la Moscova, intentate tovarășilor de drum ai lui Stalin, acuzați că ar fi fost, de-a lungul întregii lor vieți,

[1]Primul val era cel al sufragetelor, discipolele lui Mary Woolstoncraft, active la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

spioni imperialiști, demascați numai datorită vigilenței poporului — cu deosebirea că acuzatele se apără, ceea ce, în ochii feministelor din al treilea val, le dovedește și mai mult, desigur, complicitatea cu *establishmentul* masculin.

S-a văzut în primele două capitole ale acestei cărți în ce măsură „noul feminism", agresiv și totalitar, perturbă viața campusurilor, îngreunează și adeseori zădărnicește rolul cadrelor didactice universitare continuu amenințate de dulăii de pază ai ideologiei *political corectness*. Dar dacă această stare de lucruri se manifestă într-un fel aproape caricatural în viața universitară, ea nu se limitează la campusuri: raporturile dintre bărbați și femei în ansamblul lor sînt afectate. Or, ceea ce le deosebește pe feministele americane de colegele lor europene, de cele din Orientul Mijlociu sau din India este gradul lor de *violență*. Sîntem departe de umorul un pic disperat din „Războiul între bărbat și femeie" al lui James Thurber, în care protagoniștii, de o parte și de alta, sînt mai degrabă victime benevole decît cuceritori. Violența, latentă sau manifestă, este un element de neevitat, un fapt social cotidian. Asumată, revendicată deschis și justificată în scrierile feministe, dar și în comportamentul americancelor, această violență produce astăzi frică, mai ales cînd ea emană de la femei care nu sînt deloc conștiente că sînt feministe „dure" și chiar că aparțin vreunei familii „politice" oarecare.

În unele redacții, de pildă, vestea achitării Lorenei Bobett (femeia care dintr-o singură lovitură cu cuțitul a tăiat penisul soțului ei, individ de altfel de proastă calitate) a provocat chiote de bucurie și aplauze din partea multor femei tinere, ziariste și secretare de redacție, al căror comportament cotidian n-ar fi lăsat prin nimic de bănuit că ar aproba atît de total un asemenea gest sau că l-ar considera eroic și justificat. Explozia lor spontană de bucurie dovedește că femeile americane au o agresivitate foarte specială față de bărbați în general. Ca și acest mic detaliu, notat în numărul din noiembrie 1993 din

Vanity Fair: la puțin timp după achitarea Lorenei Bobbett, numeroasele ei suportere, cînd se întîlneau sau credeau că se află printre fane ca și ele, își manifestau în tăcere dar elocvent solidaritatea, mișcînd două degete de la mînă sub forma unei foarfeci în acțiune, un fel de gest masonic a căror semnificație n-o cunosc decît inițiații și care nu a șocat-o cîtuși de puțin pe Kim Gandy, vicepreședinta de la NOW (National Organization of Women), asociație reputată prin seriozitate. În *Vanity Fair*, ea se declară impresionată de numărul de femei întîlnite de ea recent și care „ar fi fost fericite să se răzbune în același fel".

Pe un cu totul alt plan, să notăm ceea ce i s-a întîmplat, în 1993, lui David Nyhan, ziarist, de douăzeci de ani, la *Boston Globe*. Pe unul din culoarele redacției a avut nefericita idee să-l interpeleze pe un confrate ca să-i ceară să participe la un meci de baschet — ritual obișnuit la ora prînzului în redacția *Globe*, căruia de altfel un grup de ziariste feministe voiau să-i pun capăt, fiindcă vedeau aici dovada unei dominații macho în redacție. Prietenul a refuzat pretextînd că are ceva urgent de lucru și totodată că se lovise la genunchi. „Ce-ai pățit? l-a întrebat Nathan, te terorizează ele?" *What's the matter? You Pussy-whipped or what*? Expresia nu e folosită decît pentru a-l desemna pe un bărbat care s-ar teme în chip exagerat de puterea femeilor.

Din nefericire, o ziaristă (feministă militantă) de la *Globe* care trecea pe acolo l-a auzit. Deși Nyhan și-a cerut scuze în mod public, grupul feminist de la *Boston Globe* a pretins măsuri exemplare. Directorul s-a grăbit să dea un comunicat precizînd că „orice remarcă vexantă din punct de vedere rasial și sexual este intolerabilă și îl expune pe vinovat sancțiunilor unui consiliu de disciplină". El l-a somat pe Nyhan să plătească o amendă de 1 200 de dolari, care vor fi depuși în contul unei organizații de caritate indicată de *caucus*-ul feminist al ziarului, ceea ce a stîrnit remarcile ironice ale bărbaților.

Au început să circule în redacție tarife speciale de amenzi: 300 de dolari pentru *babe* (gagică), 800 pentru *bitch* (cățea) și 1 200 pentru *pussy-whipped*. Atmosfera din redacție s-a deteriorat într-un așa hal că directorul a trebuit să suspende măsura.

Această *ostilitate generalizată* împotriva bărbaților, terifiantă în cazul Lorenei Bobbet, tragicomică în cazul feministelor de la *Boston Globe*, este specific americană. În ciuda privirii necruțătoare pe care Simone de Beauvoir o aruncă asupra condiției feminine și în ciuda condamnării lansate de ea la adresa unei societăți „falocrate" de-a lungul istoriei, viața ei, în mai mare măsură decît conținutul romanelor sale, demonstrează *că poți fi feministă fără să urăști neapărat bărbații*. Dimpotrivă, Beauvoir nu făcea un secret din faptul că se simțea tot atît de bine în compania lor ca în compania femeilor, militantismul ei feminist nealterîndu-i cu nimic sexualitatea: relațiile cu Sartre (și cu alți bărbați, destul de numeroși dacă ne gîndim la legăturile ei de scurtă durată) o dovedesc. Ea ar fi prima care să recunoască acest adevăr elementar: bărbații și femeile sînt lăsați pe pămînt pentru a se bucura de un ansamblu de raporturi afective, sexuale, senzuale și intelectuale, într-un cuvînt, pentru a încerca *să comunice*.

Dimpotrivă — și fără îndoială acesta este factorul care explică creșterea vertiginoasă a numărului de familii americane dezmembrate —, ceea ce caracterizează nu doar scrierile feministe americane, ci și raporturile dintre bărbați și femei, este gradul lor de non-comunicare, explicabil la rîndu-i printr-o politizare excesivă. Absența unei dezbateri politice propriu-zis ideologice la scara întregii țări le-a dus pe americance la o asemenea politizare, încît raporturile cu societatea în general, cu bărbații în particular au devenit politice. Iar dezbaterea politică fiind, în esență, nu numai contradictorie, ci și o luptă în care toate loviturile sînt permise, nici o concesie, nici un dialog nepasional nu este posibil, cel puțin pentru liderele feministe actuale.

Exemplele sînt numeroase: „Tot ce este personal este politica, scrie Carolyn Heilbrun, profesoară de engleză la Columbia de peste treizeci de ani și una dintre vedetele noului feminism. Pentru Susan Faludi, „atît timp cît nu ești capabil să-ți înțelegi experiența ca fiind o experiență *politică*, nu te vei putea hrăni din propria mînie"[1].

Gloria Steinem s-a întrebat în public (la seminarul de la City University of New York, din octombrie 1992), dacă nu este timpul să se creeze un centru de antrenament pentru corpul special al comisarilor politici ai feminismului, recunoscute ca atare. După Alison Jaggar, profesoară la Universitatea din Colorado, noile feministe au demonstrat că „vechile idealuri de libertate, egalitate și democrație sînt insuficiente".

Pentru Iris Young, profesoară la Universitatea din Pittsburg (care a luat cuvîntul în cadrul aceleiași conferințe, din octombrie 1992), „cea mai mare parte a feministelor din al doilea val au fost umaniste. De atunci, s-a impus o altă viziune — ginocentrică (adică referindu-se exclusiv la femei). Feminismul ginocentric definește opresiunea feminină ca fiind desconsiderarea și reprimarea experienței feminine de către o cultură masculină exaltînd violența și individualismul."

Legate de această mișcare, purtătoarele de cuvînt ale noului feminism au sentimentul clar că sînt niște victime; Andrea Nye, profesoară la Universitatea din Wisconsin, merge chiar și mai departe: „Femeia emancipată ar putea spune că societatea democratică a azvîrlit-o într-o subordonare încă și mai mare." Orice pretext este bun: astfel, Alice Jardine, profesoară la City University din New York, luînd cuvîntul în cadrul aceluiași seminar (octombrie 1993) evocă furia ucigașă a unui nebun care omorîse recent paisprezece studente la Universitatea din Montreal și declară asistenței că „acest inci-

[1] *Backlash*, Doushday, New York, 1991. Traducere în franceză la Éditions des Femmes, 1993.

dent nu este decît punerea în aplicare (*the acting out*) a unei experiențe verbale (*discursive*) pe care o îndur în fiecare zi". În cartea ei *Motherself* (*Eul matern*), Kathryn Allen Rabuzzy, de la Universitatea din Syracuse, descrie cum faptul de a fi fost interpelată pe stradă de un cerșetor care i-a cerut de pomană cu următoarele cuvinte: „Mama, nu ai un bănuț", a fost o insultă care a înghețat-o, „nu fiindcă individul cerșea... nici chiar fiindcă, în ciuda acestui lucru, mi se adresa mie în termeni condescendenți, exhibînd un șovinism masculin, care-mi era cum nu se poate mai familiar. Cu asta toate femeile sînt obișnuite. Nu, ceea ce mă înfuria așa de tare a fost să aud din gura lui cuvîntul *mama*. Deși sînt mamă de mult timp, nu m-am perceput niciodată ca mamă într-un context așa de exterior și de depersonalizat.... Dispăream, ca deturnată în forul meu lăuntric și *o mamă* îmi lua locul." După părerea ei, din această experiență traumatizantă rezulta „o dislocare traumatizantă a eului"[1].

Pentru Sandra Lee Bartky, profesoară la Universitatea din Illinois, faptul că a fost fluierată de un grup de bărbați („zgomote clar și intenționat sexuale") a provocat în ea „un îngheț... corpul în care mă simțeam pînă atunci atît de în largul meu s-a transformat cu totul din cauza asta... Am devenit un obiect. Cum ar spune Sartre, am fost pietrificată de viziunea Celuilalt."[2]

În lumina acestor declarații, se naște întrebarea legitimă la ce se expun studentele dacă le-ar cere sfatul acestor profesoare și care poate fi atitudinea lor față de propriii studenți bărbați? Unele observații ale unor feministe celebre amintesc

[1]Kathryn Allen Rabuzzi, *Motherself: a Mythic Analysis of Motherhood*, Bloomington, Indiana University Press, 1988.

[2]Sandra Lee Bartky, *Feminism and Domination, Studies in the Phenomenology of Oppression* (*Feminism și dominație. Studii despre fenomenologia opresiunii*), Routledge, New York, 1990.

de preocupările Hays Office-ului anilor treizeci, sau chiar de idei mult mai îndepărtate în timp. Astfel, Marilyn French[1] este convinsă că peste tot în lume „artiștii iau în posesie trupul feminin, făcînd front împotriva realității feminine și a autonomiei acesteia".

În capitolul intitulat „Războiul cultural împotriva femeilor", ea scrie: „Feministele au atras în mai multe rînduri atenția asupra urii femeilor față de opera unor artiști ca Willem de Kooning și Picasso... Că le înfățișează cu ură, sau că le sentimentalizează într-un mod insipid (ca Renoir) sau că le iau în posesie cu o superioritate rece (ca Degas), acești artiști comit implicit o agresiune împotriva realității și autonomiei feminine."

Muzeele pariziene, cu „obsesia organelor feminine", sînt pentru French locurile unde ea se simte „agresată în permanență".

La fel cronicile de cinema feministe au acuzat filmul *Regele Leu* de Disney că este „fundamental sexist" și falocrat, „adevărată odă închinată patriarhilor — și echilibrul nu se restabilește decît în momentul în care prinți ca Simba consimt să-și ia locul bine meritat pe tron", afirmă Ellen Goodman de la *Boston Globe*.[2]

Probabil că totuși summum-ul de nebunie în ce privește sexismul și hărțuirea sexuală este acela suferit de Susan McClary, profesoară de muzicologie la Universitatea din Minnesota, agresată, în ce-o privește, de *Simfonia a IX-a* de Beethoven, „tema reluată din prima mișcare fiind unul dintre momentele cele mai oribile din întreaga istorie a muzicii, cadența pregătită cu măiestrie fiind intenționat reținută, ener-

[1]*The War Against Women* (*Războiul împotriva femeilor*), Simon and Schuster, New York, 1992.

[2]Unii critici de film au susținut de asemenea că faptul de a-l fi colorat pe Simba eroul, în roșu și pe Scar în negru este în sine o dovadă de rasism.

gia acumulată explodînd ca într-un acces de mînie al unui ucigaș, al unui violator incapabil cît de cît să se elibereze"[1].

Este adevărat că McClary își previne elevii și în privința „temei masturbării masculine în opera lui Richard Strauss și Gustav Mahler..."[2].

Într-o carte considerată de către feministe o adevărată biblie, *Trauma and Recovery* (*Traumă și vindecare*), Basic Books, New York, 1992, Judith Lewis Herman, psiholog reputat, pune în evidență, încă de la început, principiul care trebuie să le anime pe feministe și explică de ce „totul este politică": „ Cercetarea fenomenului traumatismului psihologic este imposibilă fără sprijinul, fără prezența unui element politic. Așa cum studierea traumatismelor datorate războiului nu devine legitimă decît în contextul opoziției sistematice la sacrificarea tinerilor în războaie, adică într-un context politic, nici un studiu consacrat femeilor traumatizate în viața lor cotidiană și abuzate sexual nu devine legitim decît în cadrul unei mișcări politice care se ridică împotriva subordonării femeilor și copiilor față de bărbați."

În viziunea lui Judith Lewis Herman, conflictul dintre bărbați și femei este permanent, generalizat și nemilos, fără nici o posibilitate de reconciliere: „Simptomele psihologice la femeile victime ale violenței și incestului sînt identice cu acelea pe care le constatăm la supraviețuitorii traumatizați de război... Între sexe este vorba despre un război, iar victimele violului, bătăilor și hărțuirii sexuale sînt asimilate victimelor

[1]Articolul lui McClary, în *Minnesota Composers Forum Newsletter*, în ianuarie 1987.

[2]În aceeași ordine de idei, solista violonistă de la Eureka Symphonic Orchestra din California a demisionat, în 1994, pentru a protesta împotriva deciziei de a programa *Petrică și Lupul* de Prokoviev, citînd „funestele confuzii" dintr-o poveste care „îi învață pe copii că trebuie să-i detești pe lupi și să-ți fie frică de ei și să-l aplauzi pe vînătorul care-i ucide." (*Newsweek*, 10 octombrie 1994).

de război." Într-un cu totul alt domeniu, cel al artei, Marilyn French — în *Războiul împotriva femeilor* — nu ezită nici ea să vadă războiul peste tot: „Femeia amenințătoare este o temă privilegiată în toate artele și se explică, fără îndoială, printr-o adevărată teroare pe care bărbații o resimt în fața femeilor. Nici un mister aici: după ce le-au supus pe femei în toate domeniile, acum se tem în mod firesc de represalii."

Regăsim un principiu foarte răspîndit în mediile feministe americane, dar care și-a croit drumul și în alte părți — reacția la achitarea Lorenei Bobbett o dovedește: în toate împrejurările, femeile sînt victime și bărbații agresori-înnăscuți, atributul esențial al masculinității fiind capacitatea lor de violență — violență la care femeile sînt îndreptățite să răspundă prin toate mijloacele, inclusiv cele mai violente, cele mai contestabile, cele mai deviate și, uneori, cele mai demente.

Un exemplu, minor dar pur și simplu aiuritor, o dovedește. În 1991, mai mulți studenți (de sex masculin) de la Universitatea Vassar (rezervată odinioară exclusiv femeilor) au fost acuzați de viol. În realitate, acuzațiile erau în întregime false. Studenții în cauză, care riscau nu numai să fie dați afară, dar și aduși în fața tribunalului și poate închiși, pe scurt, să li se distrugă viața, au fost complet scoși din cauză. Ar fi putut chiar să aștepte să li se ceară scuze. Dar iată cum reacționează (citată de *Times*, iunie 1991) Catherine Comins, persoană cu înalte responsabilități în universitate, ea însăși direct implicată: „Ei au suferit mult, dar este o suferință de care eu n-aș fi fost bucuroasă să-i scutesc. Cred că întîmplările i-au determinat să-și pună în forul lor interior numeroase întrebări, cum ar fi: « Care este atitudinea mea față de femei? Dacă n-am comis violul, aș fi totuși în stare să-l comit? Există în mine potențialul de a face ceea ce am fost acuzat că am și făcut? »"

„Sînt întrebări utile", a adăugat Comins, după toate aparențele cîtuși de puțin stînjenită, nici de lipsa ei de înțelegere față de acești băieți tineri, care, la urma urmelor, nu erau decît

elevii ei, nici de această uimitoare și ubuească definiție a culpabilității — afirmațiile ei implicînd ideea că, dacă ești bărbat, ești vinovat și atunci cînd nu ești.

Un alt incident asemănător cu cel expus anterior: la Universitatea din Maryland, participanții la un curs intitulat „Soluții contemporane în arta feminină", au crezut de cuviință să distribuie prin campus sute de afișe în care figurau numele, *alese la întîmplare*, a cincizeci de studenți, cu următoarea legendă: ATENȚIE. ACEȘTI BĂRBAȚI SÎNT NIȘTE VIRTUALI VIOLATORI. Tot în cadrul acestui festival de artă feministă, pe toată suprafața unui perete al universității, erau înscrise numele a 15 000 de studenți, cu legenda următoare: „Mulți dintre acești bărbați au tendințe de violatori." Profesoara care răspundea de curs a considerat aceste manifestații ca „încununate de un succes nebun" și s-a declarat „în întregime mulțumită". Pentru National Organization of Women, a fost vorba de o superbă „provocare".

Dar cînd un grup de studenți a vrut să-i dea în judecată pentru defăimare pe inițiatorii ideii cu afișul, rectorul a refuzat să le deconspire numele, pentru „a proteja dreptul lor la viață privată".

Un alt element care acreditează teza unei adevărate „tare genetice" masculine decurge din analiza pe care o fac feministele americane scrierilor lui Freud, considerat de ele ca „inamicul numărul unu" al tuturor femeilor. Ura lor vine din convingerea lor intimă că Freud și-a falsificat intenționat și cu abilitate teoriile asupra „isteriei feminine" din solidaritate cu o societate „dominată de spețа masculină" (*male-dominated society*), imediat ce a fost conștient de implicațiile lor. Pînă în 1924, data apariției eseului său despre *Etiologia isteriei*, Freud crede, scrie Judith Lewis Herman, că, „în spatele oricărui caz de isterie feminină se află una sau mai multe experiențe sexuale premature — descoperire tot atît de importantă pentru el (și mai tîrziu pentru feministele care-i vor studia

evoluția) ca descoperirea izvoarelor Nilului pentru exploratori... Un an mai tîrziu, tulburat de implicațiile sociale ale descoperirii sale, Freud a abandonat această teorie. Fiindcă, dacă poveștile pacientelor sale erau adevărate, era obligat să conchidă că actele perverse îndreptate împotriva copiilor erau o problemă endemică, nu doar în Parisul proletarilor, ci și în familiile marii burghezii vieneze. Era inacceptabil."

Indignarea lui Herman devine mai precisă cînd discută cazul unei paciente a lui Freud, cunoscută în scrierile lui sub numele de „Dora". „Adolescentă, Dora fusese deja violată, oferită de către tatăl ei amicilor... Freud nu voia sau nu putea să creadă că ea fusese umilită și înjosită în acest fel. Dimpotrivă, a făcut imposibilul pentru a o face să admită că ea însăși ceruse acest gen de comportament. Dora nu-și va duce pînă la capăt analiza cu Freud."

Cercetările anchetatoarelor feministe începînd din anii '70, adaugă Herman, „confirmă realitatea experiențelor feminine pe care Freud le respinsese ca « fantasme ». Ceea ce-i permite lui Herman să se alăture acestui adevăr fundamental al feministelor, afirmație (contestată și greu de verificat) a Dianei Russel, după care „o femeie din patru a fost violată și una din trei a fost hărțuită sexual.[1]

În viziunea noilor feministe, la Viena, la începutul secolului, situația era aceeași: hărțuiri sexuale și incesturi erau endemice în înalta societate evreiască vieneză. Departe de a fantasma, femeile psihanalizate de Freud spuneau adevărul de fiecare dată. În alți termeni, Freud n-a inventat „fantasma" feminină, decît pentru a-și proteja semenii bărbați, vinovați de nenumărate abuzuri sexuale asupra femeilor și copiilor.

---

[1]Diana Russell, *Sex, Exploitation, Rape, Child Abuse and Sex Harassment* (*Sex, exploatare, viol, abuz împotriva copiilor și hărțuire sexuală*), Sage Editions, Beverley Hills, 1984.

Una dintre deosebirile fundamentale între bărbați și femei, scrie Herman, ține de altfel de specificul fantasmelor lor sexuale. După ele, fantasmele bărbaților sînt etalate în mod „flagrant" în cultura populară, în timp ce fantasmele feminine, dacă totuși există, sînt dintotdeauna ocultate de bărbați sau fabricate de ei, fiindcă „ne-au fost transmise prin aceiași bărbați care și-au cultivat cu deliciu propriile fantasme".

Starea de război există prin urmare și ea este legitimă.[1]

Herman citează celebrul dicton al lui Susan Brownmiller, Simone de Beauvoir americană, a cărei carte, *Against Our Will: Men, Women and Rape* (*Împotriva voinței noastre: bărbați, femei și viol*), apărută în 1975, a avut un impact enorm. Brownmiller scrie: „Din preistorie și pînă în prezent, cred, violul a exercitat o funcție critică. Este nici mai mult nici mai puțin decît procesul conștient de intimidare datorită căruia *toți bărbații* le mențin pe *toate femeile* într-o stare de frică. Descoperirea de către bărbat a faptului că se poate folosi de organele lui genitale ca de o armă, pentru a induce frica trebuie considerată una dintre cele mai importante descoperiri ale erei preistorice, pe același plan ca descoperirea focului și a securii." Și Herman, ca și Brownmiller, recită acest credo al filozofiei feministe: „De la începuturile umanității, violul a jucat un rol fundamental: el este nici mai mult nici mai puțin decît procesul conștient de intimidare prin care *toți* bărbații le reduc pe *toate* femeile la o stare de frică și de aservire."

Tezele lui Brownmiller, recurgînd atît la mituri cît și la antropologie, nu sînt de altfel neinteresante, în ciuda caracterului lor excesiv. După ea, violul, ca act criminal, sever reprimat de către o societate predominant masculină, nu este decît prelungirea vechilor obiceiuri tribale, bărbații pedepsindu-i astfel pe cei care, violîndu-le femeile și fiicele, scad valoarea lor „ca marfă". „La originea dorinței istorice a bărbatului de a avea acces exclusiv și nelimitat la vaginul femeii, dorință codificată prin riturile primitive matrimoniale, regăsim nevoia masculină de a fi singurul instrument fizic care să controleze însămînțarea femeii, descendența și dreptul de moștenire." Și dacă justiția masculină (privitoare la violatori) este severă, aceasta nu urmărește respectarea drepturilor femeilor (care sînt lipsite de orice drept), ci fiindcă ea pedepsește „un act de posesie ilicită, un delict îndreptat împotriva dreptului tribal de a controla accesul la vaginul tuturor femeilor care le aparțin". Deși Brownmiller n-o spune, acest comportament ține cont de societatea epocii primilor imigranți americani — unde a existat mereu un număr insuficient de femei. Iar dacă astăzi nu se mai pune problema dreptului tribal, scrie Brownmiller, violul rămîne, „ca luptă primitivă între masculi și femele, ipostaza istorică a animalului de pradă, expresia puterii fizice a bărbatului" ceea ce corespunde întocmai „trenurilor" organizate de membrii bandei lui Nathan McCall (vezi capitolul 10).

Dar, ca orice Mesia, ca orice exponent al unui adevăr „revelat", Brownmiller exagerează: ea vede peste tot violul. Astfel, pentru ea povestea *Scufița Roșie* nu este altceva decît o „parabolă a violului", fiindcă „în pădure există figuri masculine înfricoșătoare — le dăm, printre alte nume și pe acela de lupi — împotriva cărora femeile sînt lipsite de apărare". Mesajul este implicit: „Această poveste pentru copii le avertizează pe fetițe să nu se aventureze pe drumuri necunoscute." Frumoasa din pădurea adormită dă dovadă de o și mai mare pasivitate, care evocă și mai mult violul, decît povestea Scufiței Roșii. „Ca lecție de sexualitate feminină, mesajul este clar: frumoasa prințesă nu reacționează decît la sosirea bărbatului vieții ei (Mister Right). Prințul este singura persoană

[1] Best-seller-ul feminist și arhicunoscut al lui Marilyn French se intitulează *The War Against Women. Blacklash*, de Susan Faludi are următorul subtitlu „Războiul nedeclarat împotriva femeilor americane".

care poate « s-o trezească » pe prințesă — ea este incapabilă să se trezească singură. Rolul ei este să fie frumoasă și pasivă, ca Albă ca Zăpada, sau Cenușăreasa, care au și ele nevoie de un prinț pentru a le scoate din condiția lor mizerabilă. Astfel se definește sexualitatea feminină... Trebuie să stai și să aștepți. Făt-Frumos va veni curînd. Și dacă cel care sosește la ușă este nu Făt-Frumos, ci Lupul cel Rău, condiția feminină te obligă să rămîi tot pasivă. Lupul cel Rău este mai mare și mai puternic decît tine. De ce să încerci să te lupți? Dar nu-ți fie frică, fetițo. Vînători cumsecade și de treabă umblă prin pădure."

Violul femeilor de către bărbați a existat dintotdeauna, mai scrie Susan Brownmiller, dar „numai o dată cu Freud au început ideologii de sex masculin ai violului să afirme că femeile *vor* să fie violate". Faptul că femeile ar putea fi acuzate că ar întreține asemenea fantasme o dezgustă. „Protestez cu vehemență la ideea că anumite fantasme sexuale ar fi produsul imaginației feminine. Mă refer în special la *Histoire d'O* (*Povestea lui O*), acest clasic al pornografiei, scris sub pseudonimul Pauline Réage, de către un autor care, spre încîntarea absolută a multor bărbați, ar fi o femeie... A fost cît pe ce să vomit citindu-l."

Din nefericire pentru Brownmiller, Dominique Aury a confirmat între timp în *New Yorker* că ea este autoarea cărții *Povestea lui O*, precizînd că a scris-o în scopul precis de a-l seduce și de a-și convinge amantul, Jean Paulhan, să rămînă cu ea. Dar cum să o convingi de așa ceva pe o puritană ca Susan Brownmiller! Bineînțeles că în cartea ei avem un atac în toată regula împotriva pornografiei, care „ca și violul, este o invenție masculină, a cărei intenție este dezumanizarea femeii". În centrul pornografiei „se va afla întotdeauna femeia goală, fiindcă goliciunea ei este « rușinea ei de femelă », atributele ei sexuale fiind proprietatea privată a bărbatului, în vreme ce atributele acestuia sînt instrumente universale, divine, patriarhale, simbolizînd puterea și dominația prin forță a femeii de către bărbat".

Pentru Brownmiller, pornografie și prostituție legală nu fac decît să „instituționalizeze conceptul de drept financiar, dacă nu divin al bărbatului (în scopul) de a obține acces la trupul femeii și de a dovedi că actul sexual este un serviciu feminin de care bărbatul civilizat nu trebuie privat".

Pentru un bărbat, lectura lui Brownmiller — care, totuși, comparată cu alte consurori ale ei, feministe mai tinere, este mai degrabă o „moderată" — este imposibilă fără ca ea să-i dea sentimentul că face parte dintr-o specie detestată, funciarmente condamnată, de fapt, la excludere totală din orice grup civilizat, iar asta prin însăși condiția lui de persoană de sex masculin. Este același sentiment pe care trebuie să-l încerce profesorii universitari la lectura *Profesorului libidinos*, cartea avînd ca premiză aceeași credință implicită, aceeași bază „politică": orice profesor de sex masculin, în relația cu studentele mai tinere, mai „slabe", ușor impresionabile, se va gîndi să le posede sexual și să le domine intelectual, fiindcă aceasta este firea lui, fiindcă el este, *prin natura lui, libidinos* (vezi capitolul 1).

Pentru Brownmiller, lucrurile stau la fel pentru orice bărbat, fie el profesor, om politic sau spălător de geamuri — condiția lui de mascul este predeterminantă.[1]

În privința sentimentelor ei personale față de bărbați, Brownmiller nu dă decît la sfîrșitul cărții ei un mic rezumat.

---

[1]Cuvîntul „mascul" are, de altfel, rezonanțe atît de obscene pentru John Stoltenberg, activist feminist și tovarăș de luptă al Andreei Dworkin, încît el îi preferă termenul mai „corect politic" de „ființă umană cu penis".

Atitudinea ei o amintește pe a unor activiști negri pentru care un alb, fie el cît de liberal, tot un dușman natural și definitiv rămîne: în toate împrejurările, agresarea lui va fi întotdeauna perfect îndreptățită din punct de vedere legal, chiar și fără nici o provocare prealabilă. Este ceea ce crede, implicit, tînărul Nathan McCall (în *Makes Me Wanna Holler*).

Ca o americancă bine organizată ce e, înainte de a se lansa într-o cercetare asupra violului, povestește că a luat șase luni lecții de karate. „Am învățat că dispuneam de arme naturale de care nu fusesem pînă atunci conștientă, cum ar fi cotul și genunchiul. Am învățat să lovesc cu piciorul, atît în față cît și în spate. Am învățat cum să dau loviturile acelea perfide și mi-am dat seama că-mi plăcea la nebunie. (*I learnt to fight dirty and I learned that I loved it.*) În timpul orelor de gimnastică am descoperit cu stupoare că, învățînd să ne plasăm loviturile de cot și de picior cu precizie, reușeam să inspirăm frică bărbaților. Am descoperit cu uimire că puteam să le facem rău, să-i atingem în chiar centrul sexualității lor..."

Această mărturisire semnificativă nu este decît un exemplu, printre atîtea altele, din partea unor feministe americane, de manifestare a unei uri viscerale, ură care atinge un paroxism aproape liric în elanurile, irezistibile, ale Andreei Dworkin (în *Letters from a War Zone — Scrisori dintr-o zonă de război)*:

„Chiar și atunci cînd femeia, ca o fetiță cuminte, se baricadează, noaptea este amenințătoare. Afară sînt ființe prădalnice, care se vor strecura pe ferestre, vor escalada pereți, vor coborî pe lucarne, aducînd cu ei întunecimea lor, așa cum ceața se infiltrează prin pereții crăpați. Aceste ființe prădalnice au fost idealizate în filmele despre vampiri. Ei aduc cu ei moartea și sexul. Victimele lor se apără, rezistă morții, rezistă sexului, pînă în momentul cînd, doborîte de emoție, își desfac picioarele, își dezvelesc pieptul și se îndrăgostesc. Imediat ce s-a supus, ea nu mai este terorizată de noapte, fiindcă victima a murit. Este foarte frumoasă, foarte feminină și foarte moartă. Iată esența însăși a romanescului..."

Ca și profesorul Mack de la Harvard, Andrea Dworkin este incapabilă să facă distincția între mit și realitate: pentru ea, orice act sexual este asimilat unui act de vampirism care ar fi real. Delirul ei, pe alocuri tot atît de obsesional ca și cel al „divinului marchiz" (stilul lor literar se aseamănă), devine

de-a dreptul neplăcut atunci cînd ea identifică agresivitatea tuturor masculilor, în momentul cînd se lasă întunericul, cu cea a naziștilor în momentul „nopții de cristal", „acea noapte emblematică și anticipatoare" în timpul căreia ei au distrus agoniseala evreilor.

Pare s-o mai obsedeze și altă temă „sadiană", cea a „bondajului", a practicilor sado-masochiste în cursul cărora femeia este legată și închisă. „Istoria femeilor, scrie ea, se confundă cu istoria încarcerării lor.[1]

Într-o democrație exemplară cum e a noastră, noi, femeile, avem azi dreptul să plecăm și să revenim, ca niște infirme, cel puțin în timpul zilei. Dar trebuie să ne exprimăm în permanență recunoștința: locurile noastre de muncă, securitatea noastră, depind de felul în care ne exprimăm gratitudinea care ni se pretinde, de conformismul bine-dispus, de pasivitatea tandră, de supunerea de care trebuie să dăm dovadă pentru a satisface gusturile masculilor cărora vrem să le fim pe plac. Trebuie să le fim recunoscătoare, altfel riscăm încarcerarea, adică riscăm să fim legate, să ni se pună călușul în gură, să fim folosite sexual (*used*) și transformate în păpuși pe care ei le întorc ca pe orologii... Ne-am săturat să fim recunoscătoare. Este timpul să spunem « destul » nu numai prin cuvinte, ci și cu trupurile noastre..."

Printre nenumăratele formule care sînt tot atîtea apeluri simbolice la desființare să-l reținem pe următorul: „Bărbatul colonizează femeia posedînd-o. Cel care poate lua în posesie este dotat cu un falus. Cea care este luată în posesie nu-l are." Și „singura diferență între viol și seducție este că în al doilea

[1]Ca multe feministe, Dvorkin scrie *herstory* și nu *history* : pentru ea, ca pentru multe feministe, *history* este inacceptabil, fiindcă implică faptul că istoria este exclusiv *his story*, adică istoria lui, a bărbatului, nu și a ei. La fel, pentru numeroase feministe „seminar" se scrie „ovular", iar specialistele în teologie sînt „tealogiene".

caz violatorul își dă înainte osteneala de a cumpăra o sticlă de vin." Într-un „interviu imaginar" în care Andrea Dworkin își punea ea însăși întrebările („Mișcarea feministă, în ansamblul ei, nu este oare mai conciliantă decît sînteți dumneavoastră înșivă?"), ea dă acest răspuns semnificativ: „Cred că pentru a supraviețui femeile sînt obligate să *pretindă* că bărbații le sînt simpatici." Trebuie să adăugăm că Dworkin își revendică plină de mîndrie propria-i preferință fizică pentru femei, ceea ce este treaba ei, dar în același timp explică, cel puțin în parte, ura ei pentru bărbați și că, din punct de vedere fizic, ea i-ar fi plăcut la nebunie lui Fellini, amator de monștri...

Mai puțin înflăcărată, altă reprezentantă de frunte a feministelor dure, Catherine MacKinnon, care predă jurisprudența la Universitatea din Michigan, spune aproape același lucru: „Comparați mărturiile victimelor violului cu mărturiile femeilor care descriu actul sexual după ce au făcut dragoste. Acestea sînt similare... De aici rezultă că diferența majoră între actul sexual (normal) și violul (anormal) este aceea că « anormalul » se produce cu atîta frecvență încît nimeni nu mai vede nimic rău în el."

Și adaugă (dar bazîndu-se pe date statistice pe care cei mai mulți dintre specialiști le consideră eminamente contestabile) că „de-a lungul vieții lor, numai 7,8% dintre femeile americane sînt în măsură să evite violul și hărțuirea sexuală".

Această scîrbă, această ură patologică față de bărbat pe care-o nutrește Dworkin este caricaturală. Dar ea nu este împărtășită doar de „extremiste" din categoria lui Dworkin sau MacKinnon. Patricia Ireland, vicepreședintă a NOW (National Organization of Women), mișcare ce se bucură de un respect universal și este subvenționată masiv, s-a inspirat din precedenta ei slujbă (stewardesă), pentru a-și retrăi trecutul în felul următor (din discursul reprodus de *Daily Hampshire Gazette* din 18 martie 1992): „Mă credeam o profesionistă. Rolul meu era de fapt, să trec pe culoarele avionului, să adun gunoaiele și să spun mulțumesc. Asta este ceea ce fac femeile, dintotdeauna: să adune gunoaiele (bărbaților) și să spună mulțumesc. Trebuie să punem capăt acestei situații." Ceea ce, cum notează Christina Hoff Sommers în remarcabila ei carte *Who stole Feminism? — Cine a furat feminismul?* (Simon and Schuster, New York, 1994), ridică mai multe întrebări: nu existau decît pasageri de sex masculin la bordul avioanelor acelea? Și: ar dori Patricia Ireland că această profesie să fie rezervată exclusiv bărbaților?

Opresiunea exercitată de bărbați este de altfel universală. Cum scrie Susan Estrich, profesoară de drept la USC (University of Southern California Law Center) și fostă directoare a campaniei electorale a candidatului democrat la alegerile prezidențiale Michael Dukakis: „Numeroase feministe sînt de părere că, lipsite de apărare în fața bărbaților, a spune « da » în privința actului sexual nu este un adevărat indiciu de consimțămînt. În ceea ce mă privește, sînt convinsă că multe femei care spun « da » bărbaților întîlniți, fie în campusuri, fie în birouri, ar spune « nu » dacă ar avea posibilitatea. N-am nici o îndoială că tăcerea femeilor este uneori nu indiciul plăcerii sau al pasiunii, ci al fricii și constrîngerii." (în *Date Rape*, Harvard University Press, 1987).

În alți termeni, pentru Estrich sex este sinonim cu violență, *oricare ar fi raporturile afective între cei doi parteneri implicați.*

Dar dacă discursurile și scrierile liderelor feministe din cel de-al treilea val sînt mai ponderate, mai insidioase în formă, în fondul lor ele sînt la fel de extremiste.

Să luăm, de exemplu, recentul best-seller *The War Against Women* (*Războiul împotriva femeilor*), de Marilyn French. Condamnarea pe care ea o pronunță la adresa bărbaților, tuturor bărbaților seamănă, prin forma ei, cu cea a lui Catherine Comins, prorector la Vassar. Pentru French, „sistemul care oprimă femeile se servește de bărbați obișnuiți plini de o fer-

voare și de un devotament pe care orice poliție secretă le-ar putea invidia. Fiindcă ce alt sistem ar avea posibilitatea să se slujească de jumătate din populație pentru a-și înfăptui politica?" Opresorii nu sînt toți cu necesitate criminali. Dimpotrivă, fiindcă „(...) atîta timp cît o minoritate de bărbați uzează de forța fizică pentru a le supune pe femei, nu este necesar angajamentul tuturor bărbaților. Este suficient ca amenințare să se știe că anumiți oameni pot recurge la asta."

Constrîngerea fizică nu este de altfel întotdeauna obligatorie. Există alte constrîngeri, mult mai eficace . „El poate să refuze să-i dea o muncă remunerată corect, să o pună să muncească mai mult și să-i plătească mai puțin, să-i arate dispreț atît acasă cît și la locul de muncă. Poate refuza să-și plătească pensia alimentară pentru copilul pe care l-a conceput, să o trateze ca pe o servitoare."

Dar în final, ceea ce-l caracterizează pe bărbat este violența. „El își poate bate sau ucide femeia pe care spune că o iubește. El poate să o violeze, fie pe femeia cu care trăiește, fie pe o străină, fie pe copiii lui, fie pe alții, străini. *În toată lumea, cei mai mulți bărbați sînt vinovați de unul sau mai multe dintre faptele enumerate aici.*"

Altă scriitoare feministă celebră, Shere Hite, autoare a cărților *Hite Report* (*Raportul Hite*), 1976, *The Hite Report on Male Sexuality* (*Raportul Hite despre sexualitatea masculină*), 1981 și *Women in Love* (*Femei îndrăgostite*), reafirmă, în cartea ei cea mai recentă *The Hite Report on the Family* (*Raportul Hite asupra familiei*), Bloomsbury Press, Londra, 1994, că dezintegrarea actuală a familiei „nucleare" este benefică pentru toată lumea: copiii „mamelor singure" vor reuși mai bine și vor fi mai echilibrați în toate domeniile (afirmație contrazisă de cifrele înspăimîntătoare referitoare la criminalitatea adolescenților negri fără tată). Ca de obicei, cartea ei este împănată cu diferite statistici provocatoare: 45% dintre fete se masturbează de la vîrsta de șapte ani; 38% ar fi

„turbate" împotriva tatălui lor; 80% dintre băieții crescuți de mame singure vor fi, mai tîrziu, degajați în compania femeilor, comparativ cu doar 40% crescuți în familii tradiționale. Hite se laudă cu aportul ei „științific". Concluziile ei se bazează pe 3 208 chestionare completate de voluntari, care, la rîndu-le, reprezintă, spune ea, un eșantion perfect coerent (prin vîrstă, poziție socială, etnie ec.) al societății contemporane.

Ceea ce nu spune, este că cele trei mii și ceva de răspunsuri sînt adunate în modul cel mai neștiințific cu putință: chestionarele, în număr de 100 000, sînt inserate în exemplarele din *Penthouse*, în revista britanică *Women against Fundamentalism* și în *Nouvelles Questions Feministes* (Franța). Răspunsurile sînt deci niște *Write-in*, adică nu este vorba, ca în scrutinurile de la Gallup, sau alte scrutinuri serioase, de anchetatori care stabilesc o listă reprezentativă cu oameni de intervievat. De fapt ea folosește o tehnică complet discreditată încă din 1936: în acel an, *Literary Digest* (zece milioane de cititori) a cerut un răspuns la următoarea întrebare: Va fi ales Franklin Roosevelt? Cu o foarte mare majoritate, două milioane de cititori au prezis că el va fi învins. Se cunoaște urmarea. S-a dovedit că, din aceste două milioane, o majoritate puternică *dorea* înfrîngerea lui și era destul de motivată ca să-și piardă timpul să răspundă. În același fel, femeile care-i scriu lui Hite sînt acelea care se simt vizate de întrebările pe care le pune ea și vor cu orice chip să-și exprime punctul de vedere. În nici un caz nu se poate vorbi despre eșantioane alese științific.

Alt best-seller, *The Beauty Myth* (*Mitul frumuseții*), de Naomi Wolf, apărut la Bamtam Books, New York, 1991, este și acesta neliniștitor, dar din alte pricini: la prima vedere este o carte mai puțin isterică și gîndită mai la rece decît scrierile lui Dworkin, French sau Hite. Tema ei principală, expusă de altfel cu talent și luciditate, este următoarea: industriile modei, ale confecțiilor, ale produselor cosmetice, controlate de băr-

bați, au un singur scop (desigur că nemărturisit): să le mențină pe femei într-o stare permanentă de aservire și de dependență. „Avem dreptul, scrie Wolf, să facem ce vrem cu trupul și cu chipul nostru, fără să fim pedepsite de o ideologie care folosește armele intimidării, ale presiunii economice și ale hotărîrilor judecătorești trucate pentru a ne ruina psihologic și politic." (Se observă pe tot parcursul lecturii, folosirea aproape obsesivă, a cuvintelor *ideologie* și *politică*.)

După Naomi Wolf, manechinele famelice, ale căror fotografii sînt reproduse în milioane de exemplare în fiecare săptămînă (și cărora toate femeile trebuie să le semene, că altfel e vai de ele!) reprezintă nu numai singurul tip de frumusețe permisă, dar și arma principală a arsenalului masculin de război.

Această „unealtă", deși asimilată cu o fantasmă sexuală colectivă, nu are decît un conținut sexual neglijabil. „În realitate, ea își datorează existența fricii politice a instituțiilor dominate de bărbați și amenințate de noua libertate a femeilor." Pe scurt, femeile trebuie închise toate într-o capcană tot atît de ucigașă ca faimoasa „fecioară de fier" (*Iron Maiden*), instrumentul medieval de tortură. „Acum un secol, Nora (personajul lui Ibsen) evada din casa păpușilor; în urmă cu o generație, femeile au întors spatele « paradisului consumist ». Dar astăzi ele sînt în așa fel strînse în capcană, încît nu există nici o posibilitate de ieșire: ravagiile acestei conspirații ne distrug fizic și ne slăbesc psihic... Fiindcă acum sîntem mai independente, din punct de vedere financiar, lor le este mai necesar ca oricînd, pentru a ne slăbi, să dea dovadă de o fervoare reacționară din ce în ce mai mare."

Strategic vorbind, bărbații au dreptate să se teamă de femei, consideră Naomi Wolf, fiindcă ele reprezintă tot ceea ce-i înspăimîntă: „Ele sînt mai inteligente, deci mai apte să ocupe posturi superioare pe care azi le acaparează în mod injust masculii, ele sînt capabile de furie, ca și subclasa neagră, sînt ultracompetitive, acceptînd salarii mai mici decît cele ale bărbaților, și cu procentul de 54,2% pe care-l reprezintă din populație, sînt chiar superioare numeric, fiindcă sînt majoritare în țară!"

Naomi Wolf nu uită să sublinieze că femeile active sînt de două ori victime: în viața profesională, patronii le cer să fie tinere, frumoase, suple și chiar ușor provocatoare (dar nu prea mult). Dar dacă li se supun, ele se expun inevitabil hărțuirii sexuale.

Este un fapt că în America, mai mult ca în alte părți, atributele fizice au o importanță și mai mare decît în Europa, dar ceea ce ea nu spune este că regulile se aplică *și bărbaților*: toate scrutinurile sînt de acord că, în America, cu cît un bărbat este mai gras, cu atît șansele lui de a ocupa un post de răspundere într-o întreprindere scad.

Cît despre hărțuirea sexuală, care nu este scuzabilă, să observăm că ea este uneori scump plătită: Rena Weeks, de patruzeci de ani, angajată ca secretară de un birou de avocați din Chicago — Baker and Mc Kenzie, cel mai mare din lume — l-a avut patron, în scurta ei trecere de două luni prin firmă, pe un anume Martin R. Greenstein, care o pipăia pe sîni și îi șoptea obscenități. Ea s-a plîns superiorilor, care „au luat măsuri" fără succes, fiindcă patronul ei și-a continuat practicile deplasate. Excedată, și-a dat în judecată patronul. Un tribunal i-a acordat despăgubiri — 50 000 de dolari, care ei i s-au părut insuficienți. A deschis un al doilea proces. Mărturia ei a fost extraordinar de eficientă, ca și a celorlalte angajate, de altfel, și ele victime ale aceluiași avocat libidinos și după toate aparențele bolnav mintal. În septembrie 1994, un juriu compus dintr-un număr egal de femei și bărbați a dat casei Baker and Mc Kenzie o amendă „punitivă" de 7,1 milioane de dolari pe care aceasta trebuie să-i dea victimei.

Uneori, pe măsură ce citești cartea lui Wolf, nu știi dacă trebuie să rîzi sau să plîngi, fiindcă sensibilitatea ei maladi-

vă, promptitudinea cu care vede peste tot injurii, ia cîteodată aspecte paranoice tragicomice. Ea citează de pildă reacția unui membru al Congresului, membru al echipei de baschet a Camerei Reprezentanților, după un meci cu o echipă feminină de profesioniste, care i-a bătut la scor. Parlamentarul cu pricina a declarat în fața presei: „Erau mai rapide. Erau mai tinere. Erau mai drăguțe." Comentariu anodin, perfect acceptabil de cea mai mare parte a cititoarelor? Ei bine, poate în Europa, nu și în America, unde nefericitul a fost tîrît în noroi de Wolf, care scrie furioasă: „Nu putea să spună pur și simplu: « Au cîșigat ele »?"

Și totuși, spre deosebire de cele mai multe feministe americane „profesioniste", pentru Naomi Wolf (a cărei fotografie de pe pagina de gardă a cărții înfățișează o femeie tînără, voinică, destul de drăguță, cu surîs vesel — dar precis că făcînd astfel de referiri la aspectul ei fizic am încălcat mai multe reguli de *political corectness* și mi-am dat pe față propriile-mi tendințe sexiste, chiar libidinoase), războiul dintre bărbați și femei nu este cu necesitate un război total, acestora li se mai întîmplă, uneori, să se și iubească.

Problema este că prizonieră a propriei doctrine („Mitul frumuseții distruge dragostea"), Naomi Wolf crede cu tărie că, profund afectate și minate „psihologic" de „instrumentele de luptă" (fotografii de idoli famelici, campanii de slăbire etc.), femeile nu mai știu cum să se comporte.

„Să admitem că un bărbat o iubește cu adevărat. O privește ca pe egala lui, aliata, colega lui. Dar el intră într-un univers care-l depășește complet. El crede că are în ea o confidentă, dar ea se repede în baie, se urcă pe cîntar și plînge de furie. El o crede matură. Dar ea se întoarce cu o tunsoare ratată și-i este atît de rușine de plînsul ei, încît nu mai vrea să-i vorbească. El o consideră prudentă, dar ea nu-și poate cumpăra o pereche de încălțări de iarnă fiindcă și-a dat toți banii pe cosmetice. El știe că ea e înnebunită după mare. Dar ea refuză

să meargă la mare cu el pînă cînd nu și-a terminat cura. Este comunicativă, dar răutăcioasă, refuză să primească o parte din tortul de aniversare, pentru ca a doua zi, cu noaptea-n cap, să se ducă la frigider și să caute orice resturi. El nu poate să spună nimic fără să facă vreo gafă. Orice-ar spune, o irită și mai tare. Dacă-și închipuie că o va liniști spunîndu-i că toate astea n-au nici o importanță, înseamnă că nu înțelege nimic: nu este deloc adevărat că n-au nici o importanță. Dacă se declară de acord cu ea, este și mai rău: înseamnă că n-o iubește, o vede urîtă și grasă; dacă-i spune că o iubește așa cum e, e și mai rău. Dacă-i spune că o iubește fiindcă este frumoasă, e mai rău decît orice. Te aștepți ca ăsta să fie lucrul pe care și-l dorește cel mai mult pe lumea asta, dar dacă i-o spui, o faci să se simtă neiubită și disperat de singură.

Ea spune despre o alta: E drăguță, nu-i așa? El spune: Da, merge. E tot așa drăguță ca mine? El spune: Tu ești superbă. Ea: Ar trebui să-mi tai părul ca ea? El: Mie îmi placi așa cum ești. Furioasă, ea întreabă: Adică ce vrei să spui?"

Am avut toți, bărbați sau femei, la un moment dat, genul ăsta de dialog, ne-am confruntat toți cu aceste mici nimicuri ale vieții — problemele pe care le evocă Naomi Wolf constituie consecința inevitabilă a intimității oricărui cuplu care trăiește împreună: talentul lui Guy Bedos, de pildă, constă tocmai în a observa și a ne face să retrăim aceste schimburi de replici inutile și uneori grotești. Și dacă ne stricăm de rîs, ascultîndu-le, este fiindcă datorită lui Bedos ne dăm seama de inutilitatea acestui gen de dispute, adică exact gradul lor de inutilitate este de un comic irezistibil și care ne face să rîdem.

Dar concluzia lui Naomi Wolf este cu totul alta și deznădăjduitor de serioasă: pentru ea, atît timp cît există opresiunea „mitului frumuseții", raporturile dintre bărbați și femei „vor rămîne, în ciuda unei tendințe sociale spre egalitate, marcate de dictatură (se înțelege, a bărbatului)... A situa plăcerea

feminină, că este vorba de sex, de hrană sau de încredere în sine, în mîinile unui judecător personal, îl transformă pe bărbat din tovarăș, în legiuitor al plăcerilor femeii. Conceptul de frumusețe este ceea ce a fost odinioară cel al orgasmului: ceva ce femeile primeau de la bărbat dacă se cantonau în rolul lor feminin și dacă aveau norocul."

Naomi Wolf înspăimîntă din două motive. Ceea ce ne jenează nu este numai caracterul didactic greoi al elementelor procesului pe care ea-l intentează bărbaților. Există ceva adevărat în spusele ei, în special în privința tiraniei modei care aduce neajunsuri considerabile unor femei care au tendința să semene mai mult frumuseții rubensiene decît celei a lui Giacometti și care încearcă, disperate, să se conformeze exigențelor campaniilor publicitare omniprezente. Evident că nu numai bărbații sînt vinovați de toate astea: revistele de modă, în cea mai mare parte a lor, sînt totuși în mîinile femeilor (Estee Lauder, Helena Rubinstein) care sînt, sau au fost, în fruntea imenselor uzine de produse cosmetice. Dacă scoți din cartea ei tot ce are legătură cu teza conspirației masculine pentru menținerea femeii într-o stare de dependență, există cîteva pagini de bun-simț privitoare la repercusiunile abuzive ale dictatului modei.

Naomi Wolf înspăimîntă întrucît cartea ei, cînd academică (îi citează de-a valma pe Joyce, Gide, Norman Mailer, Reich, Thomas Hardy, există în ea o tendință de școlăriță conștiincioasă care vrea să-și etaleze cu orice chip cunoștințele literare), cînd plîngăcioasă și vituperantă, pretinde să evoce o problemă socială de cea mai mare gravitate: dacă ai sta s-o asculți, soarta întregii lumi depinde de felul în care femeile vor reacționa la starea de război cu care sînt confruntate. Or, tot ce se poate spune este că există în America probleme mult mai grave decît cea pe care o analizează ea — este suficient să te plimbi prin anumite cartiere din Queen's sau din Detroit pentru a le constata — în vreme ce fiecare pagină, sau

aproape, a cărții ei dovedește că Naomi Wolf, ea însăși fiică a unui critic cunoscut, face parte dintr-o mică minoritate deosebit de privilegiată.

N-o să-i imputăm acest lucru, decît că exagerarea, didacticismul, tonul reprobator al cărții ei este un exemplu izbitor al tendinței actuale a elitelor intelectuale americane de a-și concentra atacul asupra unor ținte derizorii și de a ignora tot ce n-are legătură sau contrazice temele sacre ale ideologiei *political corectness*. Există la toți cei ce se vor „corecți politic" o orbire, o politică a struțului aproape de neimaginat în fața realității. Fenomenul Naomi Wolf înfricoșează tocmai fiindcă ea constituie dovada că America este incapabilă să se privească în față, să-și stabilească o listă prioritară a adevăratelor probleme care o macină, dovada , în fine, că America și-a pierdut *luciditatea*.

Naomi Wolf înfricoșează fiindcă demonstrează că americanii au devenit incapabili să exorcizeze prin rîs cea mai mică problemă. Naomi Wolf, ca imensa majoritate a consurorilor ei feministe, este animată de furie, iar furioșii nu rîd.

Nu numai rîsul este suspect în ochii discipolilor acestei *political corectness*. Ironia și satira sînt tot atît de suspecte pentru ei pe cît erau în regimurile marxist-leniniste acum căzute de la putere. Să rîzi de seriozitatea exagerată a propagandiștilor PC a devenit chiar periculos în America.

De aceea, dincolo de excesele, delirurile, într-un cuvînt de totalitarismul „noului feminism", apăsînd de altfel din ce în ce mai greu asupra clasei universitarilor, timorată și uneori terorizată, este urgent să ne întrebăm care va fi influența, pe termen lung, asupra generațiilor viitoare. Evoluția negativă nu este întotdeauna sigură, dar nu putem să nu constatăm că conformismul care a avut întotdeauna o mare pondere în societatea americană și a dat naștere unui număr de reacții eminamente criticabile (maccarthismul este un exemplu), n-a fost niciodată atît de răspîndit ca azi. „Terorismul" ideologic femi-

nist, acreditînd teza femeii sistematic agresate, disprețuite, desconsiderate și victimă a opresiunii masculine, în toate domeniile, inclusiv cel intelectual, nu ajută cu nimic miilor, chiar milioanelor de femei, provenind cele mai multe din mediile cele mai defavorizate (dar există printre ele și soția lui O.J. Simpson, fostul fotbalist miliardar și răsfățatul Hollywoodului), victime ale violenței societății americane, care sînt, într-adevăr, agresate, violate și asasinate.

Latura excesivă, caricaturală, nediferențiată a mișcărilor feministe „dure", acreditarea de către acestea a noțiunii de război nedeclarat, dar nemilos între bărbați și femei și influența lor considerabilă în mediile universitare au suscitat reacții spectaculoase și previzibile. Nu întîmplător asistăm astăzi la apariția a numeroase mișcări și asociații (trei sute pe tot teritoriul Statelor Unite) al căror scop este de a-i reuni pe bărbați pentru a-și celebra „masculinitatea", pentru a lupta împotriva „discriminării sistematice masculine", pentru a-și cultiva și pune în valoare „separatismul". Membrii acestei National Organization for Men se angajează de pildă să nu participe la activități sociale în întreprinderile lor dacă la ele participă și femei. O asociație religioasă, Promise Keepers, animată de evanghelistul Bill McCartney, adună regulat zeci de mii de bărbați pe stadioane, tot atît de pregătiți să-și revendice masculinitatea ca și să celebreze valorile creștinismului „viguros". Promise Keeperes își multiplică rețelele în care se celebrează *male bonding*, adică valorificarea legăturilor dintre bărbați. (Vezi *Newsweek* din 29 august 1994.) O întreagă literatură „masculinistă", dar nu homosexuală, a cărei vogă este extrem de recentă[1] îi incită pe bărbați să se ridice împotriva condiției lor de „sperietori, vinovați de toate relele actuale." *The Voice*

[1]Cu titluri semnificative, cum ar fi: *The New Man* (*Bărbatul Nou*), *Men at the Crossroads* (*Bărbații la răscruce*), *Reclaiming Manhood* (*Revendicarea masculinității*).

of Man merge și mai departe: organizatorii ei îi îndeamnă pe bărbații „persecutați" și desigur izolați într-o societate devenită „anti-masculină", să se asocieze între ei, să formeze „cupluri" care se vor sprijini pentru a înfrunta mai ușor nedreptatea comună a căror victime sînt. Nici urmă de sexualitate în asociațiile de acest gen: este vorba în general de indivizi ruinați de pensiile alimentare abuzive, de tați divorțați încercînd să-și recupereze copiii, sau de bărbați acuzați de sexism în întreprinderea unde lucrează. Toate astea nu pot decît să agraveze fenomenul de necomunicare între sexe, și în felul acesta, să fragilizeze și mai mult o societate americană deja traumatizată.

Capitolul 14

Decalajul de cunoaștere

Școlarizarea obligatorie, fondurile din ce în ce mai importante alocate educației, accesul sporit al absolvenților de *high schools* la universități și durata studiilor universitare (obținerea unei diplome necesitînd patru ani de prezență) ar trebui să-i asigure Americii un loc în plutonul de frunte al țărilor numite „cu înalt grad de pregătire școlară".

Lucrurile nu stau tocmai așa. Desigur, în domeniul științelor exacte (biologie, economie, matematică, medicină, fizică, statistică etc.) Statele Unite continuă să adune, an de an, un număr impresionant de premii Nobel, geniul creator al tinerilor *tycoons* din Silicon Valley trezește invidia lumii întregi și, în unele domenii, nivelul valoric al universităților este cel puțin echivalent, sau, în cazul fizicii și al medicinei, superior celui din alte universități. Ceea ce este însă sigur, este faptul că o parte considerabilă a acestei elite intelectuale superior calificate iese din școli private, extrem de costisitoare, deci inaccesibile celor mai multe familii americane, sau din rarele instituții de învățămînt consacrate copiilor supradotați și că pretendenții la premiul Nobel se formează (ca și-n alte părți în lume) în sînul unităților cu specializare superioară, prin forța lucrurilor minoritare. Mai neliniștitor este faptul că, în chiar aceste instituții consacrate elitelor excepționale, sînt din ce în ce mai puțini americani și din ce în ce mai mulți străini.[1]

[1]După datele preluate din foarte seriosul *Journal of Social, Political and Economic Studies*, vol.18, numărul 3, din toamna lui 1993: „Aproape

În ceea ce privește nivelul *mediu* al elevilor din numeroase licee (*high schools*) și al studenților din *liberal arts faculties* (limbi, literaturi, istorie, sociologie etc.) în cea mai mare parte a universităților americane, media este considerabil mai scăzută decît în Europa și în Asia.[1]

Va fi întotdeauna dificil de cuantificat nivelul intelectual al fetelor și băieților care frecventează așezămintele școlare din diferite țări, deoarece factori de toate categoriile — ținînd de selecție, de metode de învățămînt, de natura programei fac dificile comparațiile. Experții există, totuși, metodele lor sînt aproape exacte și concluziile lor clare: între elevii americani, pe de o parte, și elevii europeni și asiatici, pe de altă parte, s-a creat ceea ce profesorul Harold Stevenson de la Universitatea Michigan numește un *learning gap*, „decalaj de cunoștințe".

Acest decalaj este general, dar deosebit de serios în ceea ce-i privește pe elevii americani și japonezi. Examenul de admitere în universitățile japoneze, în special, demonstrează, după părerea profesorului Richard Askey, matematician la Universitatea din Wisconsin (exprimată într-un articol din *Science*, 1 ianuarie 1993), existența unei adevărate prăpăstii, „nivelul studenților japonezi fiind pur și simplu incredibil". În cel mai bun caz, cadrele didactice americane apreciază că nivelul *mediu* al studenților japonezi este de departe superior celui al întregii elite restrînse — primii 5% din plutonul din frunte — a studenților americani. La matematică nivelul *mediu* al elevilor italieni, irlandezi, unguri și canadieni este sensibil

50% din cercetătorii (*graduate students*) înscriși în secțiile de *engineering* și de științe fizice din universitățile americane cele mai prestigioase sînt studenți străini" (Articol de Seymour W. Itzkoff, de la Smith College).

[1]Totalitatea datelor din acest capitol le datorez informațiilor primite de la Christina Hoff Sommers, ea însăși profesoară la Clark University, autor al lucrării *Who Stole Feminism?* (*Cine a furat feminismul?*), Simon and Schuster, New York, 1994.

mai ridicat decît cel al aceluiași pluton de frunte al elevilor americani. După directorul foarte seriosului *Educational Testing Service*, Gregory Anrig, (vezi *International Herald Tribune* din 22 octombrie 1994) aceasta se explică prin diferența de programe, de atitudine a părinților elevilor și printr-o „abordare culturală diferită" în ceea ce privește cunoștințele în general. Nici cadrele didactice nu sînt străine de acest decalaj: la Half Moon Bay, aproape de San Francisco, un membru al consiliului de administrație pedagogică responsabil peste 3 500 de elevi a propus eliminarea pur și simplu a tuturor temelor impuse, sub pretextul că acestea ar fi discriminatorii, favorizîndu-i pe copiii proveniți din mediile înstărite.

America are probleme sociale pe care Europa, Japonia și Taiwanul nu le au. Ar fi, de pildă, cu totul absurd să vrei să compari nivelul școlar al unui liceu parizian „mediu" cu anumite *inner city high schools*, unde rolul principal al profesorilor — ei sînt primii de acord cu asta — este mai degrabă să-i ocupe pe elevi, decît să le asigure o adevărată educație. „Măcar, atîta timp cît sînt aici, nu comit acte criminale" este o frază care revine foarte adesea în spusele profesorilor – curajoși, peste măsură de stresați și prea adesea complet ignorați de presă — care au sarcina de a lucra în aceste școli infernale. Deși, criminalitatea a devenit o problemă majoră chiar și în școli. Vara anului 1994 a venit cu seria ei de tragedii mediatizate, dintre care execuția unui copil de unsprezece ani, el însuși ucigaș din neatenție a unei fetițe de paisprezece ani, de către banda din care făcea parte. În interval de trei luni, în iarna anului 1993, la Detroit, 31 de școlari sub 15 ani au murit de moarte violentă, toți victime ale altor copii de aceeași vîrstă, care i-au împușcat. Faptul de a primi un glonț rătăcit, în downtown, la Detroit, a devenit aproape o banalitate. „Un glonț a trecut prin parbrizul mașinii mele în iarna asta, povestește directorul ziarului *Detroit Free Press*. L-am întrezărit pe puștiul care a tras. Nu cred că voise să mă omoare. Era

pentru el ceva cam cum ar fi fost aruncatul unui bulgăre de zăpadă, acum douăzeci de ani."

Aproape peste tot echipe de voluntari încearcă să-i împiedice pe copiii din *inner cities* de la crimă, să lucreze cu bandele, să le insufle nu o morală și cunoștințe, ci o rațiune de a trăi. Echipe de voluntari, puțin sau deloc remunerați, fac o muncă foarte importantă. Fapt este că lipsesc mijloacele și că — din lipsă de cadre didactice calificate — decalajul dintre cei apți de muncă și cei inapți de muncă nu încetează să crească.[1]

Pentru un copil care-a crescut pe stradă, fără tată, pradă tentațiilor considerabile oferite de bande (chiar și cel mai neînsemnat distribuitor de droguri va avea venituri zilnice mai mari decît salariul *săptămînal* al unui muncitor necalificat sau al unuia care stă la tejghea într-un *fast food*), „visul american" omniprezent la televizor va avea în cazul lui semnificația unei glume proaste. Trebuie să adăugăm la asta faptul că adolescenții negri în căutarea unor slujbe, chiar și exagerat de prost plătite, sînt tot mai concurați de imigranți de dată recentă, foarte motivați — mexicani sau latino-americani pe Coasta de Vest, portoricani, haitieni și cubanezi pe Coasta de Est.

Există încă un element, relativ nou, care îngreunează și mai mult viața tinerilor de culoare: de mai mulți ani, mulți dintre ei găseau în același timp de lucru, un viitor, ascensiunea socială și un ideal înrolîndu-se în armată. Dar sfîrșitul războiului rece a redus numărul recruților. Dintr-o dată, șnacheta s-a ridicat: armata și marina americană pretind acum eventualilor voluntari să aibă diplome de *high school*. În consecință, ca să nu luăm decît exemplul Californiei, numărul negrilor recrutați de armată și marină a scăzut la jumătate în 1993–1994.

[1]Unii educatori definesc acest clivaj între „utilizabili" și „inutilizabili" de o manieră poate simplistă, dar fără îndoială adecvată: el se află între cei care sînt capabili să folosească ordinatorul și cei care nu sînt capabili.

De cel puțin 25 de ani, sociologi ca senatorul Daniel Patrick Moynihan, insistînd pe necesitatea stringentă de a face din adevărata educație a celor mai puțin favorizați — în majoritatea lor covîrșitoare, negri — prioritatea numărul unu, s-au luptat să explice cui trebuia că ridicarea nivelului școlar al negrilor nu putea să meargă decît împreună cu o reconstituire a celulei familiale. Încă din 1963, în *The Negro American Family*, el a tras un semnal de alarmă de răsunet asupra consecințelor dezintegrării familiei în mediul negrilor. Or, fenomenul acesta nu a încetat să se agraveze: astăzi aproximativ 65% dintre mamele negre sînt singure; dorința de a învăța în mediul negrilor rămîne un fenomen extrem de rar — un tînăr negru supradotat, pasionat de științe naturale și de literatură își va ascunde adesea pasiunea de frică să nu-și bată ceilalți joc de el spunîndu-i: „Îi maimuțărești pe albi." Magic Johnson și O.J. Simpson sînt idoli mult mai importanți decît Martin Luther King.

Dar sînt oare corect utilizate resursele deja existente ale învățămîntului? În *Cine a furat feminismul?* Christina Hoff Sommers arată că, sub presiunea grupurilor militante feministe, sute de milioane de dolari sînt în realitate risipiți — afectați unor studii și proiecte care, departe de a îmbunătăți nivelul școlar, au tocmai efectul contrar, contribuind la adîncirea continuă a decalajelor între nivelul școlilor americane și al celor din Europa, din Japonia sau din Taiwan.

Și aici este vorba despre proiecte ideologice feministe sau deconstrucționiste, în scopul de a transforma conținutul învățămîntului din școli și universități și de a introduce noi cursuri în locul celor tradiționale. De altfel, după anumite feministe, dintre care Carolyn Heilbrun, fostă profesoară de literatură la Universitatea Columbia, și Virginia Held, profesoară de filozofie la City University din New York, „această revoluție, echivalent pedagogic al căderii Bastiliei și care nu este decît la începuturi, va fi tot atît de hotărîtoare ca operele lui

Copernic, Darwin și Freud." (Articol publicat în *Philosophy and Public Affairs*, vara 1995.)

Acum, cînd una dintre problemele esențiale și evidente cărora educatorii ar trebui să le facă față este cea a diferenței de nivel de cunoștințe între America și restul lumii, problema care pare să preocupe, cu prioritate, înaltele instanțe pedagogice americane este cu totul alta: sub presiunea ideologiilor de tot felul, ele luptă împotriva eurocentrismului falocrat și împotriva androcentricității, adică a prejudecății în favoarea masculinității, care ar caracteriza programele în vigoare în momentul actual. Acum, cînd la New Jersey, de pildă, se înregistrează un procent mai mare decît cel obișnuit de *high schools* în derivă, statul acesta finanțează un proiect costisitor intitulat „Integrarea învățămîntului" pentru a transforma programa liceelor din New Jersey în sensul „orientării mai pronunțate spre interesele femeilor". Directoarea acestui proiect, Paula Rothenberg, se numără printre numeroasele feministe din noul val care colonizează diferitele agenții și asociații avînd legătură cu educația în general: National Womens Studies Association (NWSA), American Association of University Women (ASUW), National Organization of Women (NOW), Association of American Colleges (AAC), Modern Languages Association (MLA) — devenite tot atîtea grupuri de presiune, extrem de puternice, finanțate în principal de statul federal, de Statele Unite, de Ford Foundation și alte fundații filantropice mari. Un raport care a făcut mare zarvă în 1992 se înverșuna de altfel să dovedească faptul că, în *toate* aceste *high school*, în *toate* statele americane, programa școlară favoriza băieții și defavoriza fetele, deși toate statisticile (nivel școlar mai bun la fete ca la băieți, număr de fete mai mare decît de băieți la admiterea în instituții superioare) dovedeau contrariul. Unele universități au preluat ștafeta. Astfel, președintele Universității din Michigan, James Duderstadt, a făcut recent public un amplu „Pact în favoarea

femeilor de la Michigan", pact care vizează, eșalonat pe următorii șase ani, nu numai înlocuirea cîtorva mii de bărbați aflați în funcții universitare de către femei, ci și o vastă remaniere în același timp a sistemului de *tenure* (pentru a garanta permanența elementului feminin în ierarhia încadrării universitare) și a programelor, care vor fi orientate într-un sens mai feminist, în special pentru „a lupta împotriva violenței ale cărei victime sînt femeile". (La Universitatea din Michigan, departamentul studiilor feminine este nu numai cel mai vechi, dar și cel mai important din toate universitățile americane.) „În această lume albă și masculină, nu trebuie să ne temem că ne extindem prea mult, a anunțat de curînd, într-o conferință de presă, James Duderstadt. Există unii care se simt amenințați, dar pe termen lung și ei vor fi beneficiari." Cadrele didactice de la Michigan University, dintre care cei mai mulți evită confruntarea directă, subliniază că, sub președinția lui Duderstadt, care în conformitate cu principiul „discriminării pozitive" a încurajat admiterea masivă de studenți negri nepregătiți, ca și înființarea unui amalgam de organizații care decurg din „discriminare pozitivă" — o vicepreședințe a afacerilor multiculturale, un centru de educație antirasistă, crearea de noi posturi de „responsabili cu probleme minoritare" (Associate Deans for Minority Affairs) și chiar un „salon cultural Angela Davis", din care non-negrii sînt excluși — cota universității a scăzut dramatic. Hebdomadarul *US News and World Report*, care notează în fiecare an, pe criterii precise, nivelul universităților americane, o clasează astăzi pe locul 24 în palmaresul general, or, în urmă cu foarte puțin timp, era a zecea.

Și aici se manifestă politica struțului, fiindcă, dacă decizii de acest gen sînt luate de funcționari sau de pedagogi care nu-și ascund opiniile declarate, în ceea ce privește preocupările lor pentru evoluția socială a Americii, în general, acțiunile lor *practice* nu numai că ignoră diferența crescîndă a

nivelului de cunoștințe, dar sînt și extrem de ideologizate: transformarea programelor în ansamblul lor, pentru a le face aproape de nerecunoscut, înlocuirea sistematică a cadrelor didactice bărbați prin cadre didactice femei, acordarea unui spațiu și mai mare unor cursuri cerute de feministele dure, selecția studenților după unicul criteriu al necesității de a modifica statisticile fără a ține cont de nivelul, de aptitudinile lor de a urma cursul respectiv, toate acestea nu vor reduce decalajul nivelului de cunoștințe, ci riscă, dimpotrivă, să-l transforme într-o adevărată prăpastie. Este adevărat că așa cum demonstrează Christina Hoff Sommers în *Cine a furat feminismul?* multe feministe celebre din corpul didactic universitar găsesc în cadrul diferitelor organisme însărcinate cu transformarea cursurilor o sursă aproape permanentă și deloc neglijabilă de venituri.

Despre ce este vorba? În ceea ce privește istoria Statelor Unite și a lumii, literatura americană și istoria artelor, scopul este de a reduce partea masculină („marii bărbați", „marii pictori" etc.) și de a-i înlocui de pildă cu *role models* feminine.[1]

Conform unei directive venite de la California State Board of Education, adresată cadrelor didactice, „în ceea ce privește istoria, evenimentele contemporane, marii artiști, oameni de știință sau din orice alt domeniu, contribuțiile masculine și feminine trebuie să aibă pondere egală". Intenție lăudabilă, în măsura în care manualele școlare (fie ele americane sau europene) au tendința de a reduce la minimum rolul femeilor în societate și în domeniul cultural. Dar, cum notează Sommers, „reprezentarea egală neagă adevărul istoric".

[1]De cîtva timp, la Georgetown University, marii scriitori din toate timpurile, fie că e vorba de Flaubert sau de Tolstoi, sînt incluși într-un curs numit „Scriitori albi de sex masculin" (*White male writers*). Comentariul directoarei facultății de litere: „La urma urmelor, nu este vorba decît despre un grup restrîns din ansamblul lumii literare, la fel ca și acela al « scriitorilor nativi din America » (indienii) și « scriitori femei negre »."

Acest lucru este lipsit de importanță, după Catherine Stimpson, director de studii și vicepreședintă la Rutgers University și dușmancă înverșunată a ideii lecțiilor despre „marii oameni", fie că aceștia sînt Platon, Dickens sau Zola. Ideea ei asupra unui program coerent pentru învățarea istoriei americane a secolului al XVII-lea , de pildă, ar presupune exclusiv următoarele patru documente: o carte despre legendele și miturile nativilor americani (indienii), relatarea procesului Annei Hutchinson (1591–1643), teoreticiana puritanismului, acuzată de erezie în 1637, poemele Annei Bradstreet[1] și memoriile lui Mary Rowlandson datînd de la 1682...

Este interesant de constatat că tentativa de a stăvili coborîrea nivelului școlar a avut efectul contrar: în 1992, sub auspiciile Congresului american, se alcătuiește un catalog, un fel de *Who's Who* al personalităților americane cele mai de seamă, despre care ar trebui să se predea în mod obligatoriu în toate școlile americane. Acest document, intitulat *The National Standards for United States History*, publicat în octombrie 1994, arată pînă la ce punct sistemul însuși a fost cangrenat de ideologii *political corectness*. Fiindcă dacă acest adevărat program destinat elevilor de la cinci la treisprezece ani conține nouăsprezece referințe la infamul senator MacCarthy, poți să cauți mult și bine o singură referință măcar la Robert E. Lee, la Thomas Edison, la frații Wright, sau la Albert Einstein. Cum spune sociologul Charles Krauthammer (în *International Herald Tribune*, din 8 noiembrie 1994), „întregul document se străduiește să ridice în slăvi faptele eroice și să sublinieze persecuțiile îndurate de minoritățile americane preferate, dîndu-se peste cap să minimalizeze realizările și să sublinieze slăbiciunile personalităților albe și de sex masculin care au fost în fruntea acestei țări de-a lungul primelor două sute de ani de existență". Explicația, puțin convingătoare a coautorului, Gary Nash, responsabil cu partea istorică a documentului în chestiune: „În ceea ce privește absența unor inși ca Thomas Edison, trebuie spus că lipsesc de asemenea mari inventatori negri și femei."

[1] 1612–1672. Prima poetesă publicată în Statele Unite.

Încă o dată ceea ce izbește la această mișcare pedagogică ce se autointitulează „transformațională" este naivitatea și grija aproape caricaturală de a insista pe culpabilitatea masculină, sursă a atîtor neajunsuri. Trebuie dovedit că de-a lungul secolelor, o adevărată conspirație (masculină) a ocultat orice creație literară, orice operă de artă, orice faptă remarcabilă, din orice domeniu, a vreunei femei. După Louise Bernikov, specialistă în literatură americană, „scriitorii care au supraviețuit [...] datorează acest lucru celor care au ales să-i selecteze și să-i prezinte publicului. Puterea aceasta, în Statele Unite și în Anglia, a aparținut albilor de sex masculin." De aici nu mai este decît un pas, făcut cu dezinvoltură de anumiți ideologi, pînă la afirmația că, de-a lungul secolelor, un număr incalculabil de femei americane și-au văzut geniul creator înăbușit în față. În cartea ei, *Cine a furat feminismul?*, Sommers povestește cum, în timpul unei discuții în contradictoriu, un tînăr a întrebat-o „Cum puteți dovedi că toate aceste idei ale lui George Washington nu-i erau inspirate de soția lui?" Imposibil, a răspuns Sommers, nu putem decît să ne încredem în sursele istorice existente. Dar a adăugat că în domeniul militar și strategic era foarte posibil ca Martha Washington să fi avut cunoștințe suficiente pentru a-și călăuzi soțul. „Exact, a răspuns tînărul. Este exact ceea ce voiam să scot în evidență. Nu știți nimic! Nu aveți dovezi! Fiindcă cei care au scris istoria le-au ascuns."

Pentru ideologii transformaționiști, problema care se pune este să se înlocuiască gîndirea verticală, de inspirație masculină, printr-o gîndire feminină, care provine, după expresia lor, „din fundul văii". După opinia Gerdei Lerner, profesor de istorie la Universitatea din Wisconsin (în cartea *The Creation*

of Patriarchy, Crearea patriarhatului, Oxford University Press, New York, 1986), „bărbații le-au învățat întotdeauna pe femei că gîndirea trebuie să excludă sentimentul. Din această cauză, femeile au învățat să nu se încreadă în propriile lor experiențe și să le minimalizeze. Ce știință poate exista privitoare la menstruație, ce sursă de cunoștințe poate reprezenta o femeie care alăptează?" Regăsim aici, încă o dată, laitmotivul violului: „ De mult timp știam că violul era metoda prin care eram terorizate și ținute în stare de supunere. Știm acum că, fără să știm, am participat noi înșine la violul creierelor noastre."

Revizionismul pedagogic este în desfășurare. Cum notează Sommers, manualele școlare americane încep să țină cont de această revoluție. Indicii sînt clari, chiar dacă sînt minori: epopeea tinerei Sybil Ludington, eroină a Războiului de independență, la urma urmei episodică (a încercat să-i anunțe pe rebeli de sosirea trupelor engleze), ocupă acum mai mult loc în cărțile de istorie decît aceea, mult mai importantă și decisivă, a lui Paul Revere.[1]

În unele anuare destinate colegiilor, mențiunea privitoare la Maria Mitchell, astronom care în secolul al XIX-lea a descoperit o cometă, ocupă mai mult loc decît cea referitoare la Albert Einstein. Într-un manual extrem de popular, războiul civil american este amintit doar prin fotografiile a trei infirmiere, dar nu conține nici o reproducere fotografică a generalilor Sherman și Grant.

Schimbări derizorii? Poate. Altele însă sînt mai puțin derizorii. Din grija, dublă, de a fi în același timp feminiști și transformaționiști, elevilor americani li se spune la clasă că societatea tribală indiană „nativ americană" era în esență paci-

[1]1735–1818. Naționalist cunoscut, s-a distins în 1775 printr-o cavalcadă nebună, întreprinsă pentru a-i preveni pe locuitorii din Massachusetts că soldații britanici se pregăteau să-i atace, declanșînd în felul acesta Războiul de independență.

fistă și matriahală, ceea ce este pur și simplu fals. În anumite lecții de artă se pune accentul pe creațiile specific feminine (modelaj în lut, broderie de plapumă – *quilt-making*), în detrimentul cursurilor tradiționale consacrate picturii. Cum spune Janis Bell, profesoară de istorie la Kenyon College: „Pătratul unei pînze virgină de pictură este oare mai puțin limitativ decît pătratul plăpumii?"[1]

Consecințele încep să se simtă. Dintr-o anchetă făcută de doi pedagogi, Diane Ravich și Chester Finn (Ce știu copiii noștri la 17 ani, 1989) rezultă că procentul copiilor care știu cine este Harriet Tubman[2] este mai mare decît al celor care știu cine a fost Winston Churchill (83% față de 78%), că numai 68% știu cine a fost Abraham Lincoln, care a abolit sclavia, că doar 65% sînt capabili să găsească pe hartă Franța, că numai 43% știu că puterea este împărțită între statul federal și cele cincizeci de state americane.

La un alt nivel, universitar de data aceasta, doctorul Frank Lutz, de la Institutul de studii politice de la Harvard, și-a dat seama, efectuînd un sondaj pe un eșantion de 3 000 de studenți din diferite colegii din Ivy League, că 75% dintre ei nu știau că Thomas Jefferson fusese autorul principal al Declarației de independență, că trei sferturi dintre ei nu știau numărul de judecători care compun Curtea supremă de justiție (aceștia sînt nouă), nu puteau spune numele senatorilor din statul de unde veneau și că mai mult de o treime dintre ei nu

[1]Janis Bell, *Teaching Art History: a Strategy for the Survival of Womens' Studies* (*Predarea istoriei artei: o strategie pentru supraviețuirea studiilor femeilor*), a unsprezecea conferință Annual Great Lakes Colleges Association, Ann Arbor, Michigan, 1985.

[2]Ea însăși născută în sclavie, Harriet Tubman (1820–1913) devine una dintre cele mai cunoscute figuri ale mișcării de emancipare a negrilor, mai întîi ca organizatoare a rețelei de sprijin a sclavilor fugiți, pe urmă datorită rolului ei de infirmieră și spioană a armatei nordiste (abolițională), în timpul războiului civil american.

cunoșteau numele premierului britanic, consecință, după Simmers, a noilor cursuri „ideologice" predate în locul celor tradiționale.

Însuși principiul ierarhiei valorilor este sinonim cu androcentrismul și eurocentrismul, deci suspect, iar la anumiți pedagogi negri și minoritari de două ori suspect, în ochii acestor partizani ai schimbării radicale a programei școlare. Regăsim aici laitmotivul următor: orice acțiune pedagogică este, în mod obiectiv, un act de violență simbolică în măsura în care implică impunerea unui arbitrariu cultural de către puterea constituită. Astfel, pentru un membru influent al Universității din Pennsylvania, se face „prea multă scriere și lectură" care nu constituie, în fond, decît niște tehnologii de control, un fel de lege marțială la scară academică. Decît să „pună în valoare vechile relații de putere", universitățile ar trebui „să asculte mai mult vocile popoarelor recent eliberate" caracterizate prin tradiții orale și muzică rap. Astfel, în 1988, pe fondul muzical al lozincii „Hey Ho, Hey Ho, Western Culture's Got to Go", studenții negri din Universitatea Cornell, în frunte cu Jesse Jackson, lider incontestabil al minorității negre, au manifestat pentru a cere suprimarea pur și simplu a unui curs intitulat „Cultura occidentală". Conducerea universității a capitulat de îndată și cursul respectiv, remaniat în profunzime, într-un sens mult mai multicultural și feminist, se intitulează de atunci „Culturi, idei, valori". La fel, la Universitatea Stanford, un decret al rectoratului stipulează că la fiecare nou curs trebuie să se studieze „cel puțin o lucrare literară aparținînd unui scriitor de sex feminin, unui reprezentant al minorităților etnice și unei persoane de culoare" și, în fiecare trimestru, „cel puțin un studiu trebuie să se refere la probleme de rasă, de sex sau de clasă".

Astfel, la Harvard, predarea literaturii franceze este reprezentată prin cursuri pe următoarea temă: „Reprezentarea femeilor și ideologie dominantă", unde singurii autori contemporani

studiați sînt doamnele Cixous, Iragaray, Kristeva și Wittig. Studenții sînt perfect conștienți de inutilitatea clasicilor și de faptul că a manifesta prea mult interes pentru scriitorii masculi, albi și morți în detrimentul celor (de sex masculin sau feminin) patronați de ideologiile multiculturaliste le poate chiar aduce necazuri. În 1993, numai doi elevi s-au înscris pentru a urma un curs despre Montesquieu. În anii care vin, un întreg ansamblu cultural, și nu unul oarecare, este sortit pieirii...

Transformaționiștii sînt în general partizani ai deconstrucționismului (adesea simplificat la extrem) lui Derrida: ideea că orice ierarhie de valori este inacceptabilă capătă sens la aceia care nu văd într-o ierarhie de valori decît o conspirație antifeminină sau împotriva etniilor minoritare, practicată de secole. Ei nutresc de asemenea dorința, în punctul ei de pornire cum nu se poate mai lăudabilă, de a introduce în programe operele scriitorilor femei, ignorate pe nedrept în trecut. Dar, cu sau fără voia lor, este un adevăr incontestabil că literatura conține un număr destul de restrîns de scriitoare. De altfel, pînă și transformaționistele cele mai sofisticate par să le privilegieze pe scriitoarele americane față de cele străine: în ciuda extraordinarei explozii a valorilor feministe, le interesează mai mult scriitoarele americane, chiar și minore, mai mult decît George Sand, surorile Brontë, Virginia Woolf sau Simone de Beauvoir. Sondaje efectuate în timpul unui „Congres al Multiculturalismului și al Diversității" care a avut loc în 1991 și care a reunit mai mult de 200 de profesori sînt revelatoare: organizatorii voiau să știe care sînt cei cinci scriitori americani cei mai influenți, cei mai valoroși. Dacă Mark Twain, valoare sigură, se afla pe primul loc, cu 36 de puncte, lista comporta cîteva surprize: Tonny Morrison obține 34 de voturi, Maya Angelou – 26, Alice Walker – 24, John Steinbeck – 21, Malcolm X – 18, Richard Wright, James Baldwin și Langston Hughes – 13, William Faulkner – 11,

Nathaniel Hawthorne și Hemingway – 10, Henry David Thoreau – 9, Willa Cather – 8, Francis Scott Fitzgerald, Dee Brown și W.F.B. Dubois – 7, Emily Dickinson și Amy Tan – 6, Harper Lee și Walt Whitman – 5. Nici Henry Melville, nici Henry James, nici Stephen Crane, nici Ralf Waldo Emerson, nici Washington Irving, nici chiar Jack London sau Sinclair Lewis nu figurau pe listă. Și chiar Mark Twain suscită atacuri diverse, din partea cadrelor didactice „corecte din punct de vedere politic" care-i reproșează presupusul lui „rasism" (în *Aventurile lui Huckleberry Finn*).[1]

Într-un interviu în *Newsweek* (10 octombrie 1994), Harold Bloom, fără îndoială cel mai cunoscut profesor de literatură americană care predă la ora actuală, povestea cum o colegă de la Universitatea din Chicago îl anunța cu o satisfacție evidentă că reușise în fine să-l suprime pe Hemingway din programa studenților ei și să-l înlocuiască cu scriitorul hispanic Gary Soto. „În anumite privințe, Hemingway este comparabil cu Cehov și Joyce, adică atît este de incomparabil de mare, în vreme ce Soto nu poate să înșire corect două cuvinte. I-am spus-o. Ea mi-a spus că sîntem liberi amîndoi să citim acasă ce vrem noi. Găsesc că este josnic acest fascism social."

Sînt greu de imaginat uneori noile metode pedagogice și dezbaterile cărora le dau naștere. Astfel, povestind, în *Cine a furat feminismul?*, o reuniune la Mills College, Oakland, California, în timpul unui congres al foarte respectabilei American Society of University Women, în 1992, Sommers citează intervenția lui Faye Crosby, profesoară de psihologie la Smith College. Una dintre temele studenților ei din anul I la psihologie era următoarea: „Cum să cumperi trei prezervative privindu-l pe vînzător drept în ochi", ceea ce a provo-

[1]Alte opere „rasiste" retrase din numeroase biblioteci școlare și municipale pe teritoriul Statelor Unite: *Oameni și șoareci*, de Steinbeck, *Seducătorul*, de J.D. Salinger, *Vrăjitoarele* de Roald Dahl (vezi *Civilization*, ianuarie–februarie 1995: „In praise of Huckleberry Finn").

cat, din partea cîtorva dintre studentele prezente, următoarele critici: iar lesbienele, unde este locul lor în povestea asta? Aveau dreptate, adăuga Crosby. Trebuiau și ele să participe la aceste lucrări practice și deci trebuia inclusă aici cumpărarea de „diguri dentare" (*dental dams*) dispozitiv permițînd lesbienelor să evite contaminarea cu sida.

Același cadru didactic universitar, povestind o conferință interactivă la care participau studenți și părinți ai acestora, a explicat cum a organizat, pe grupe de cîte cinci, de părinți și copii, o „ștafetă a prezervativelor" pentru a vedea care grupă reușește în cel mai scurt interval de timp să bage un prezervativ pe o banană jupuită în prealabil. Menționăm că nu este vorba de un joc de liceeni, ci de „studii interactive" cu părinți și copii, aceștia din urmă avînd în medie vîrsta de optsprezece ani. Nici de data aceasta, a recunoscut Crosby, ea nu s-a preocupat îndeajuns de minoritatea lesbiană, care a apreciat jocul prea exclusivist, prea heterosexual. În aceeași ordine de idei, *The Lumber jack*, ziar al NAM (National American University) anunța recent (8 decembrie 1993) introducerea unui nou curs „Transsexualitate și societate", pentru viitorii sociologi, curs ținut de un transsexual, Thurin Schminke (fostă Carmen Schminke), curs privitor la „permutările identității sexuale" cu scopul de a „dezvolta o conștiință mai activă a individualității sexuale". Ziarul îl citează pe Schminke („Nu vreau să schimb nimănui identitatea sexuală") și notează că selecția celor înscriși la acest curs va fi excepțional de severă, pentru a se asigura că asistența nu va fi „judecătoare". Ne putem întreba dacă un asemenea curs nu și-ar avea locul în altă parte decît la studenții în sociologie din anul I.

Orientarea naiv ideologică a anumitor teme de dizertație („Explicați legătura care există între o nuvelă despre Sherlock Holmes la Londra și imperialismul epocii" — citat de Richard Bernstein în *The Dictatorship of Virtue* (*Dictatura Virtuții*), Knopf, New York, 1994) pe care trebuie să le susțină studenții

în literatura de limbă engleză la universitatea din Pennsylvania te face cîteodată să zîmbești. La fel te uimesc unele teze de doctorat:pe lîngă proliferarea celor consacrate lui Derrida și Lacan, rămași adevărați idoli în mediile universitare americane, regăsim, de exemplu la Duke University, următoarele teme: „Jane Austin și muza masturbării", „Imagerie clitoridiană și masturbatorie în opera lui Emily Dickinson", sau „Autoerotism, erotism anal și violență corporală în operele lui Melville și William Burroughs" (citate de Richard Kimball în *Tenured Radicals* (*Radicali titularizați*), Harper and Row, New York, 1990). Comentariul lui Richard Rooty, de la Universitatea din Virginia: „O nouă stîngă culturală americană a apărut, reunindu-i pe deconstructiviști, pe noii istorici, pe experții în studii feminine (*gender studies*) și pe cîțiva supraviețuitori marxiști rătăciți, pentru a folosi în scopuri politice facultățile de literatură contemporană."

Și dacă toate acestea n-ar fi decît o modă pasageră, care va dispărea într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat conform principiului pendulului? Ne-am putea gîndi că revenirea la teze de doctorat mai substanțiale, mai puțin ideologizate și mai puțin inutile nu va întîrzia să se petreacă. Dar relativ puțini dintre universitarii americani, care deplîng situația actuală, sînt de această părere.

În primul rînd, constată ei, structurile instituționale universitare, departe de a încuraja o revenire a pendulului, nu fac decît să consolideze pozițiile transformaționiștilor și ale ideologilor, fie că aceștia sînt feministele dure, deconstrucționiștii sau partizanii diversității etnice împinse la extrem, adică ai separatismului. Iar aceasta din mai multe motive: administrațiile universitare și-au văzut efectivele, mai ales pe cele care nu intră în corpul profesoral, mărindu-se, aproape exponențial, în acești ultimi cincisprezece ani. În unele universități americane, corpul administrativ a crescut *de zece ori* față de 1980. Această creștere a personalului are la rîndu-i cauze diferite —

creșterea bugetelor datorată creșterii numărului de studenți, ajutor mai mare din partea statului și, mai ales, dezvoltarea relațiilor comunitare și a noilor priorități în domeniul feminismului, al antirasismului și de *consciousness raising* (ridicare a nivelului conștiinței), în general.

Dar, fapt relativ nou, în sînul universității americane de azi există o lipsă de comunicare între administrație și cadrele didactice. Ele formează acum, în cele mai multe dintre universități, două lumi diferite — iar rectorul universității nu mai este acolo pentru a le controla și a le uni. Fiindcă, în tot mai mare măsură, unica funcție a șefilor de universități este aceea de *fundraising*: ei au devenit niște distinși comiși-voiajori pe lîngă grupuri financiare, fundații, asociații ale foștilor studenți. Toți profesorii din universități o spun: un șef de universitate se ocupă din ce în ce mai puțin de funcționarea universității lui ca instituție. El știe că în momentul reînnoirii mandatului său va fi apreciat aproape exclusiv după capacitățile lui de *fundraiser*, care justifică salariul lui, substanțial.

Iar pentru cadrele didactice active, instituția va conta din ce în ce mai puțin: o specializare din ce în ce mai îngustă îi va determina să se intereseze mai puțin de universitatea lor, și mai mult de cercul, cu necesitate restrîns, al cercetătorilor împărtășind propriul lor entuziasm pentru specializarea proprie.

Există încă un aspect mult mai critic: printre toți cei care — bărbați și femei — au fost numiți pe principiul „discriminării pozitive", adică favorizați în calitate de candidați minoritari de toate categoriile (cadre didactice sau personal administrativ), tendința naturală a acestora din urmă va fi să-și valorifice numirea. Puțini dintre ei vor avea luciditatea, sau modestia, de a recunoaște că au fost numiți, sau numite, pe criterii străine de meritele lor intelectuale. Acești noi beneficiari vor pune în valoare în mod firesc calitatea lor (de femei, de minoritate etnică sau sexuală) revendicînd, adesea în chip exagerat, necesitatea de a insista pe feminismul militant, sau pe

multiculturalism, după etnia minoritară de care țin, sau chiar după preferințele lor sexuale. Singura modalitate, pentru această nouă generație de personal administrativ sau didactic, de a se afirma va avea drept efect crearea unei armate de universitari din ce în ce mai orientată „politic" în favoarea feminismului excesiv sau a separatismului etnic. Iar deconstructivismul se va afla prin forța lucrurilor la loc de cinste, fiindcă va fundamenta teoretic ideologia militantă a feministelor extremiste sau a separatiștilor, *subminînd* principiul meritului academic, asimilat cu tirania unei clase dominante, masculine sau eurocentrice.

Rezultă de aici, după Steven Balch, președinte al National Association of Scholars, care luptă pentru menținerea nivelului intelectual în campusuri, „un climat de isterie în campusurile universitare, întreținut de cei și de cele care au un interes substanțial să-și apere drepturile dobîndite (*vested interests*) conferindu-le o bază ideologică. Fiindcă, dacă, de exemplu, reușești să acreditezi ideea că oprimarea femeilor în mediul intelectual și universitar este un fenomen de cea mai mare gravitate, te afli într-o poziție privilegiată: conferi din ce în ce mai multă greutate carierelor celor care se consacră luptei împotriva acestei opresiuni." Casta deci se perpetuează, și se consolidează de la un an la altul.

Nu este vorba neapărat de o conspirație organizată, subliniază Balch, iar aceia și acelea care se reclamă de la o ideologie politică ultrafeministă, separatistă sau deconstructivistă nu sînt neapărat majoritatea. Însă vor fi. Fiindcă în campusurile americane, printre cadre didactice, accentul se pune, mult mai mult decît în Europa, pe necesitatea consensului și pe luarea tuturor deciziilor în mod absolut democratic.[1]

Dar în sînul establishmentului universitar are loc același fenomen ca în adunările organizațiilor comuniste, sau ale anu-

[1]Un exemplu al acestui scrupul democratic, și un fenomen de neconceput în Franța: în America, studenții își notează profesorii.

mitor sindicate: extremiștii au aproape întotdeauna pondere, fiindcă profită de oboseala și de lipsa de combativitate a majorității. Preocuparea cea mai de seamă a acestei majorități pasive, subliniază Balch, mai ales printre cei care nu sînt titularizați, este să nu facă valuri. Or, în mediul universitar, oamenii sînt la curent cu riscul pe care-l presupune înfruntarea „ideologiilor". Este mijlocul cel mai sigur de a te face remarcat, de a-ți atrage dezaprobarea, de a dăuna propriei cariere. Este semnificativ, după Balch, că numeroase universități, membre ale National Union of Scholars, cer să li se expedieze scrisorile și buletinele cu antetul NUS acasă și nu la universitate, pentru a nu atrage atenția ideologilor. Și tot după Balch, există puține motive să sperăm că lucrurile se vor schimba chiar așa de curînd. „În domeniul științelor umane, în categoria cadrelor didactice universitare se face un fel de preselecție. Cei care se opun într-un mod prea evident militantismului politic nu vor fi selecționați. Alții, conștienți de această stare de lucruri și în ciuda dorinței lor inițiale de a urma o carieră universitară, nici măcar nu se vor prezenta."

Cea mai evidentă politizare, după Balch, se manifestă în facultățile de engleză. „Aproape că nu se mai învață literatură în universitățile americane, spune el, și chiar dacă profesorii ar vrea, n-ar putea s-o facă, fiindcă n-au fost pregătiți în acest sens.. Ei predau teorii literare (printre care deconstructivismul), predarea literaturii nu există decît sub forma criticii societății."[1] Balch nu este singurul care deplînge această politizare a învățămîntului.

[1]În 1992, Universitatea din Yale a primit o donație de mai multe milioane de dolari din partea unui filantrop texan, Lee Vass, în scopul, clar specificat, de a crea o catedră destinată studierii „marilor creatori în literatură". Yale păstrează banii, dar nu creează nici un fel de catedră. Din cauza diferitelor presiuni exercitate de diferite grupări din cadrul corpului didactic, inclusiv din partea ideologilor, n-a fost posibil acordul asupra punerii în aplicare a unui asemenea program.

Harold Bloom, o somitate intelectuală în lumea universitară, profesor la Yale și la New York University, deplînge, în *Newsweeek* (10 octombrie 1994), această „școală a resentimentului". „Dacă profesorii cred că rolul lor este să se preocupe de problemele, de altfel înspăimîntătoare, ale celor care sînt închiși în *inner cities*, n-ar trebui să predea literatura, ci să devină adevărați activiști și să se consacre săracilor, să amelioreze situația celor care sînt efectiv loviți de nedreptățile abominabilului nostru sistem. Adevărul este că lor prea puțin le pasă de lucrurile astea (*they couldn't care less*). Sînt unul dintre puținii profesori de la Yale care vine dintr-un mediu muncitoresc și cred că aș putea să adulmec de departe un ipocrit." După Bloom, colegii lui sînt „pseudo-marxiști, pseudo-feminiști, pseudo-discipoli ai lui Foucault și ai altor teoreticieni francezi. Și ei își fac treaba, propagînd în universitățile noastre ideile acelora, făcînd în așa fel încît să nu fie promovați și admiși decît cei care gîndesc ca ei. Aș spune că nu există nici un viitor pentru învățămîntul literar în Statele Unite. Studiile de acest fel se amestecă din ce în ce mai mult în acea incredibilă grămadă de gunoi numită « critică culturală »... Sînt convins că duc o luptă de ariergardă, de altfel deja pierdută."

În paralel cu această deturnare a literaturii de la rostul ei, asistăm la o cădere vertiginoasă a nivelului universitar, cel puțin în facultățile de științe umane. Ar fi, spune el, de neconceput să-i lași repetenți pe studenți sau măcar să le dai note mici. Scăderea nivelului de pregătire în universități nu este decît o consecință, după Balch: de la începutul ciclului școlar pînă la sfîrșitul lui, procesul de selecție este ca și inexistent, comparativ cu ce era el acum douăzeci de ani. Schimbare spectaculoasă intervenită după anii '60: jumătate dintre tinerii americani de azi, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp, fac act de prezență în universități, colegii universitare sau comunitare. Într-un sens, aceasta constituie un progres.

Dar creșterea vertiginoasă a numărului de studenți are, ca orice inflație, o consecință ineluctabilă: degradarea nivelului de pregătire în școli și universități. Cei care, asemeni lui Balch, sînt conștienți de această scădere, foarte clară, a nivelului universitar în științele umane, cred că fenomenul se explică în același fel cu cel, din domeniul foarte diferit, al diverselor eșecuri ale administrației Clinton: în ambele cazuri s-a optat pentru diversitate în defavoarea calității. Deja, recrutorii de cadre valoroase semnalează un aflux de plîngeri: conducătorii de cabinete juridice și ai conglomeratelor industriale se plîng că nou-veniții, chiar absolvenți ai universităților din Ivy League, sînt din ce în ce mai puțin în stare să scrie corect sau să-și exprime clar ideile în scris. Exprimarea în scris fiind într-un anume fel rezultatul gîndirii, nu putem conchide decît că universitățile americane — cel puțin în domeniul științelor umane — își îndeplinesc din ce în ce mai puțin rolul. Este greu să nu faci legătura între dificultățile de tot felul (economice, politice, previzionale) cu care se confruntă America și ceea ce *Journal of Social, Political and Economic Studies* (în vol.18, nr.3, toamna 1993) numește „declinul ei școlar și cultural cu adevărat dezastruos". În domeniul lui, articolul lui Itzcoff este tot atît de apocaliptic ca și cel al lui Robert Guskind din *National Journal* privitor la viitorul orașelor: după Itzkoff, „este foarte posibil ca la începutul secolului XXI calitatea productivă a populației americane în general să scadă în așa măsură încît să se apropie de cea din țările lumii a treia, ca însești țările străine care au investit masiv în America pentru a profita de dolarul ieftin să obosească pînă la urmă și această sursă de bani să sece". (*Journal of Social, Economic and Political Studies*, același număr.)

Din nou, să sperăm că și Itzkoff se înșală. Dar nimic nu indică (cu excepția cîtorva voci de Casandră) că America ia cu adevărat în serios consecințele acestei reale prăbușiri culturale în anumite sectoare universitare și școlare. Dimpotrivă:

extraordinarul succes al filmului *Forrest Gump* are o valoare foarte simbolică: mesajul lui ne spune că n-are importanță faptul că „Forrest" (Tom Hanks) este handicapat, aproape debil mintal. În această Americă generoasă, bogată și risipitoare, va avea o viață minunată, cu condiția să se agațe bine de valorile tradiționale ale Americii profunde. Se subînțelege: nu aveți încredere în intelectuali, în specialiști în ceva anume, în elitele, prin natura lor nefaste, arogante și pesimiste. America, chiar populată de Forrest Gumpi, la limita debilității mintale, se va descurca întotdeauna. Este liniștitor, dar la ce-i folosește Americii să i se spună că acest lucru ar fi și adevărat?

Capitolul 15

Clinton și căile diversității

Dacă este adevărat că universitățile americane au devenit temple privilegiate ale diversității — termen foarte la modă de cînd a figurat în discursul inaugural al președintelui Clinton, și mai acceptabil decît acela, mai marcat politic, de multiculturalism —, campusurile nu dețin totuși exclusivitatea: fenomenul a început deja să se manifeste și în întreprinderi. Jumătate dintre marile conglomerate americane figurînd pe lista *Fortune 500* își plătesc propriii *diversity managers*, sau plătesc abonamente la consultanți specializați, plătiți foarte bine care, în cadrul unor seminarii și ședințe interactive, se ocupă cu eradicarea prejudecăților salariaților. Acești consultanți care, pe lîngă cursurile lor propriu-zise, își distribuie de regulă știința pe casete vîndute marilor întreprinderi pe bani grei (600 de dolari bucata), sînt redutabili specialiști în marketing. „Industria sensibilității multiculturale, spune Richard Bernstein, în *Dictatura virtuții*, se vinde ca detergenții."

Modus operandi al acestor firme este aproximativ același peste tot: se scoate în evidență că albii de sex masculin vor fi în curînd în minoritate și că nou-veniții pe piața muncii sînt în proporție de 75% — femei, sau membri ai etniilor minoritare — de unde necesitatea absolută de a ameliora sensibilitatea multiculturală în întreprinderi, chiar dacă ea n-a înregistrat pînă acum fapte reprobabile. „Experții în sensibilitate multiculturală" insistă de asemenea asupra neajunsurilor neînțelegerii culturale în domeniile productivității, vînzării, randamentului și managementului. Laitmotivul folosit pe lîngă Președin-

tele-Director General de întreprindere este același: „Relațiile umane ameliorate constituie o adevărată investiție pentru firma dumneavoastră, și se vor transforma în cîștiguri materiale."

Comparată cu asemenea promisiuni, realitatea va fi dezamăgitoare, fiindcă numitorul comun al tuturor acestor ședințe de *consciousness raising* și al conținutului casetelor furnizate va fi, cel puțin din punct de vedere european, simplismul lor consternant. În timpul acestor ședințe, conducătorul jocului, ceva între instructor de pionieri și psiholog, cu un jargon perfect pus la punct, va alege printre membrii grupului lui anumiți indivizi, fie oprimați (femei, etnii minoritare), fie opresori (cadre, albi, de sex masculin) și le va cere să-și facă autocritica, să-și dea pe față fără nici o rezervă față de asistență prejudecățile și aversiunile, cam în felul în care o fac bețivii pocăiți în ședințele ligii Alcoolicilor Anonimi. Uneori același individ va întruni în persoana lui și pe opresor, în calitate de alb, și pe oprimat, în calitate de ființă dintr-o categorie socială inferioară. Grupul trebuie să reacționeze la cele exprimate acolo, fiecare membru luînd pe rînd cuvîntul. Ca în cea mai mare parte a ședințelor de *consciousness raising*, animatorul pretinde că nu este decît canalul prin care circulă opiniile grupului, deși el nu face decît să le manipuleze.

Casetele, conținînd minipsihodrame filmate, în general cu actori profesioniști, vor ilustra cazuri de oprimare, fie rasistă, fie sexistă, inconștiente sau deliberate, tot într-o manieră caricaturală și simplistă. Aleg, din cartea lui Richard Bernstein, *Dictatura virtuții*, acest exemplu tipic: într-o ședință de lucru la care participă cinci cadre medii (patru bărbați și o femeie), opiniile, totuși extrem de pertinente, exprimate de singura femeie prezentă vor fi sistematic ignorate, cei patru bărbați prezenți nici măcar nedîndu-și osteneala să se prefacă atenți la ea, pînă-n momentul cînd unul dintre ei ia cuvîntul și preluînd toate spusele acesteia și le însușește. El va fi ascultat cu atenție, va fi felicitat de colegi, care-l vor invita la masă, bineînțeles,

între bărbați. Femeia, care nu va fi invitată, va părăsi sala de ședințe singură, ignorată de restul grupului.

Specialiștii acestui marketing multicultural se vor totodată experți în relațiile umane. Astfel ei îi învață pe salariații în posturi de conducere că un salariat de origine asiatică trebuie tratat „altfel" fiindcă asiaticii, ca și nativii americani (indienii), „sînt timizi și nu le place să iasă în față". În realitate, sub pretextul multiculturalismului, acești specialiști nu încetează să pună în valoare propriile lor stereotipii, fiindcă, așa cum spune Bernstein, el însuși fost corespondent al ziarului *Time* la Beijing, „timiditatea conducătorilor chinezi, așa cum i-am cunoscut eu, este un fapt care rămîne să fie demonstrat." Ar trebui poate adăugat că după experiența studenților negri la Beijing care, mi-au povestit pe vremuri pățaniile lor, rasismul îndreptat împotriva negrilor de care dau dovadă chinezii poate cîteodată să fie mai mare decît cel al albilor, dovadă că „minoritățile etnice" pot din cînd în cînd și în anumite împrejurări bine definite (atunci cînd sînt majoritare, de exemplu), să fie la rîndu-le la fel de „opresive" ca majoritățile dominante.

Pe coperta uneia dintre broșurile acestor firme de marketing al multiculturalismului se găsește fotografia unei tinere americance, cu brațele goale, în pantaloni scurți, drăguță și destul de provocatoare, într-un decor de oraș arab. Un autohton, în veșmînt arab, a cărui nevastă, cu văl, vine cu cîțiva pași în urma lui, trece prin fața ei. Arabul o privește pe tînăra americancă cu un amestec de ură și dezgust. Această fotografie este menită să ilustreze cazul tipic de incomprehensiune culturală: Americanca este „urîta americancă" (*ugly American*) care ignoră sau disprețuiește obiceiurile locale în vigoare în alte locuri, contribuind astfel la neînțelegere și la crizele care decurg din ea.

Lecția este în definitiv cu două tăișuri. Fiindcă este oare cazul, sub pretextul respectului înțelegerii culturale a celuilalt,

să socotim perfect normal ca o femeie să fie obligată să se acopere cu un văl ca să poată apărea în public și să meargă în urma soțului ei? Prin extensie, trebuie oare, în numele multiculturalismului, să aprobăm anumite legi islamice, cum ar fi tăierea mîinilor și a picioarelor pentru furt și execuția capitală a homosexualilor prinși în flagrant delict de sodomie, sau uciderea cu pietre a femeii adulterine? O întreagă polemică s-a iscat recent, în Statele Unite, în jurul chestiunii de a ști dacă trebuia sau nu condamnată excizia clitorisului. Anumiți ideologi (feministe), partizani ai multiculturalismului, n-au ezitat să justifice obiceiul, sau în tot cazul să-l admită ca fiind cultural valabil, sub pretextul că „noi, albele americano-europene, nu trebuie să ne amestecăm în obiceiurile a căror semnificație culturală și simbolică nu sîntem în stare să o înțelegem".

În realitate, cum notează Bernstein, pretinsa diversitate culturală, cel puțin aceea predată și practicată de experți, este de un conformism deznădăjduitor: în viziunea acestor experți consultanți nu sînt legitime decît comportamentele și convingerile riguros identice, proclamînd valoarea egală a tuturor culturilor, oricare ar fi ele. A pune la îndoială această dogmă înseamnă a risca să treci drept rasist sau sexist.

Ceea ce înfricoșează nu este atît simplismul unui asemenea comportament, cît implicațiile lui, adică nu numai absența, ci negarea oricărei dezbateri, oricărui argument rațional, intelectual, bazat pe cunoștințe istorice și culturale — care, fiind din ce în ce mai rar predate în universitate, se pierd, cu excepția unei minorități specializate. Este infinit mai simplu să acuzi pe oricine care este refractar la argumentele propagandiștilor multiculturali că este „complice al unei structuri hegemonice, impusă ea însăși de un sistem patriarhal eurocentric animat de o strategie de dominare" decît să te angajezi într-o polemică riscantă.

Nu există nici o îndoială că, la origine, multiculturalismul a fost rodul unui elan generos în favoarea defavorizaților de tot

felul. Dar este mai mult decît sigur că el s-a transformat în ideologie totalitară. Și ca în orice ideologie totalitară, vînătoarea de disidenți devine parte integrantă a dogmei în chestiune — cum s-a văzut pe vremea lui Stalin și a lui Mao.

Este adevărat că acești noi disidenți americani, atunci cînd se ridică împotriva multiculturalismului, în ceea ce are el mai obtuz, nu-și asumă aceleași riscuri ca disidenții chinezi, că nu sînt reduși la tăcere, că ei continuă să publice cărți, să semneze articole, să denunțe abuzuri. Ei nu-și riscă decît cariera (mai ales dacă sînt cadre didactice) și se așteaptă, de altfel, să fie tratați de către detractorii lor, pentru care au mai multă milă decît dispreț, ca adepți ai dreptei, ca rasiști sau sexiști.

Mult mai grav pentru America este faptul că, prin spălarea creierului, ideologii, aparținînd în totalitatea lor unei burghezii cu mari privilegii, au reușit să-i facă să creadă pe americanii aparținînd părții celei mai puțin privilegiate a populației, cea mai încercată de sărăcie și de violență, că problemele lor s-ar putea repede rezolva dacă America ar respecta, nu doar în vorbe, ci și în fapte, un multiculturalism magic.

Exaltarea diferențelor rasiale, etnice și sexuale și transformarea lor în singura bază adevărată a unei ideologii culturale oarecare este în sine un reducționism dăunător care conduce direct la ceea ce sociologul Charles Krauthammer numește „noul tribalism". Dar aici nici măcar nu este vorba despre triburi autentice. Iluzia este vizibilă cu ochiul liber, tot atît cît și pretinsele soluții.

Fiindcă despre ce este vorba? Ce trebuie făcut pentru a respecta, chiar pentru a impune multiculturalismul? Pur și simplu trebuie ignorată existența problemelor majore, dîndu-se unor fenomene sociale grave (și care ar putea duce țara în prăpastie dacă s-ar agrava în ritmul în care se agravează în prezent) alte nume: astfel, mamele celibatare devin: „diversificare a convenției familiale"; violența din școli devine „consecința ignoranței cadrelor didactice cu privire la o cultură care nu

este a lor"; analfabetismul se metamorfozează în „abordare diferită a științei"; notele proaste se explică prin faptul că „școlarii din etniile minoritare nu se pot recunoaște în programele impuse". Printre aceste eufemisme, în virtutea formației lui de sociolog, senatorul Moynihan îl subliniază pe acela care ilustrează „relativizarea anomaliilor criminale" (*defining down deviancy*), adică faptul de a accepta ca normală o atitudine care, acum cîtva timp, ar fi fost considerată ca negativă sau de-a dreptul criminală.

Simultan, devine perfect acceptabil să exprimi opinii îndreptate împotriva bărbaților, împotriva albilor, împotriva evreilor, cel puțin, dacă faci parte dintre cei „desmoșteniți din punct de vedere cultural, sau oprimați de secole", a căror mînie justifică orice exces.[1]

Se înțelege de la sine că devine din ce în ce mai greu să aperi o eurocultură, transformată în eurocentrism hulit, detestat și considerat sursă a tuturor relelor. În cartea lui, Bernstein amintește, de altfel, că procesul de asimilare, în ansamblul lui, a reușit magnific în privința imigranților americani de proveniență foarte diferită, că valorile venite din Europa stau în mare măsură la originea adevăratei măreții a Americii, a bogăției ei nu doar materiale ci și culturale, ca și a spiritului de toleranță și de grijă față de libertatea de expresie a celorlalți, exprimată de altfel în constituția americană.

Dar intoleranța, inclusiv o intoleranță sexuală pe dos, a devenit foarte repede reversul medaliei acestei mișcări multiculturaliste. Este cel puțin riscant, de pildă, pentru un student de anul I la Harvard sau la Yale, unde camerele sînt obligatoriu

[1] În polemica în jurul profesorului Goldberg, acuzat pe nedrept de rasism și de sexism, unul dintre purtătorii de cuvînt ai grupurilor cerînd înlăturarea lui de la Universitatea din Michigan își începea un discurs prin remarca: „Nu-i iubesc pe albi." Toată lumea, sau aproape, a găsit afirmația cum nu se poate mai normală. Ne putem întreba ce s-ar fi întîmplat dacă un membru al facultății ar fi îndrăznit să spună același lucru despre negri.

de două persoane, să-și facă publică problema că s-a trezit repartizat cu un homosexual, care i-a declarat fără menajamente că înțelege să nu-și reprime sexualitatea și că-și va invita acolo amanții ocazionali. Protestatarul va fi taxat de heterosexism, iar acuzația va figura, fără îndoială, în dosarul lui. Bernstein povestește în *New York Times* această istorie aproape incredibilă. Printre ședințele de *sensitivity training* (curs de dezvoltare a sensibilității), ale asistenților universitari stagiari de la Universitatea din Pennsylvania care vizează postul de consilier rezident *(resident adviser)* în dormitoare, există una care e un adevărat test: sub auspiciile unei asociații *gay*, se proiectează filme porno cu trei de X, adică *hard*, destinate în mod normal unei clientele homosexuale sau lesbiene. În timpul proiecției circulă fotografi, care-i fotografiază pe stagiari fără știrea acestora, *pentru a descoperi apoi dacă expresia chipului lor nu trădează sentimente homofobe.*

Alt exemplu de intoleranță pe dos: se semnalează cazul unor femei care caută să închirieze o cameră dintr-un apartament în care deja locuiesc două, dar precizează în anunțul lor că refuză să ofere spre închiriere unei femei care-și declară deschis înclinațiile lesbiene; pe acest motiv asemenea femei au fost tîrîte în tribunale, acuzate de infracțiune la codul comisiei de șanse egale, amendate și obligate să urmeze cursuri de sensibilitate — în general animate de activiști ai organizațiilor *gay* sau lesbiene —, ironia fiind că același cod era, la origine, destinat să sancționeze atitudini rasiste.

Acceptarea necondiționată a faptelor și a cifrelor eminamente contestabile sau complet fanteziste întărește anumite teze feministe și culturaliste devenite dogme. Astfel, de cînd figurează într-o carte de Gloria Steinem, regăsim într-o mulțime de alte cărți recente (printre care cea a lui Naomi Wolf), această afirmație categorică: în fiecare an, 150 000 de americance mor din cauza anorexiei — cifră presupusă a ilustra trista condiție a femeilor americane, întrucît anorexia este

aproape întotdeauna simptomul unei grave tulburări psihice. Referindu-se la acest „veritabil holocaust" Wolf se întreabă „cum ar reacționa America la o asemenea autoimolare, dacă ar fi vorba de fiii ei preferați... femeile trebuie să înțeleagă că anorexia este un prejudiciu politic adus de o ordine socială pentru care această distrugere este nesemnificativă." Pentru Joan Bromberg, fostă directoare de studii feministe la Universitatea din Cornell, cifra aceasta este pur și simplu „ consecința unei societăți misogine și care disprețuiește femeile".

Dat fiind că cifra este de trei ori mai mare decît cea a deceselor datorate accidentelor de automobil, ar fi într-adevăr un motiv de neliniște, dacă n-ar fi în întregime falsă. Nimeni nu știe, de altfel, cum s-a ajuns la ea. După serviciul de statistică a Departamentului Sănătății există, desigur, între 150 000 și 200 000 de *cazuri* de anorexie înregistrate pe an. Același departament apreciază că numărul deceselor datorate anorexiei oscilează în ultimii zece ani între 54 și 91 pe an.

Vom găsi, în cărțile și în nenumăratele articole scrise de dogmaticii feminismului extremist și ai multiculturalismului, un număr uimitor de afirmații de acest gen, atît de constant colportate și publicate, încît mulți sînt deja convinși de adevărul lor: de pildă, că violențele fizice exercitate de bărbați asupra tovarășelor lor de viață însărcinate ar fi principala cauză a malformațiilor congenitale ale nou-născuților; că numărul de cazuri de abuzuri sexuale și de agresiuni de toate felurile îndreptate împotriva femeilor crește cu 40% în serile cînd sînt meciuri importante de base-ball, și așa mai departe.

Aceste afirmații mincinoase, dezinformare involuntară sau nu, dar mai ales dovadă de extremă naivitate din partea celor care le răspîndesc, se repercutează și în mediul universitar. La Universitatea din Pennsylvania, o broșură îi incita pe studenții din primul an să devină conștienți de flagelul rasist și sexist din propriul lor campus: ei aflau, de pildă, că un profesor li se adresase studenților negri tratîndu-i de „ex-sclavi"; că niște studenți albi închiriaseră serviciile unor stripteuse negre într-un club de studenți albi, exclusiv cu scopul de a le umili strigînd sloganuri rasiste; că într-un ascensor, un student alb lovise cu pumnul, fără nici un motiv vizibil, pe un student negru. Șocat, unul dintre profesori a anchetat pe cont propriu în legătură cu toate acestea. S-a dovedit că totul era fals. Acești „facilitatori", de fapt cadre didactice însărcinate să-i primească pe nou-veniții, s-au pierdut în explicații vagi: da, unele dintre cazurile citate nu s-au petrecut exact așa cum au fost descrise, dar au existat incidente de acest gen, s-au introdus deliberat elemente amestecate, pentru a nu-i face să se simtă stînjeniți pe aceia care erau în mod direct implicați. Textul a fost cu toate astea retras.

Mult mai grav fără îndoială este următorul fapt: printre oratorii invitați frecvent de asociațiile de studenți negri în campusuri (să amintim că, în cea mai mare parte din universitățile americane, studenții negri se găsesc, cu sau fără voia lor, din cauza militantismului cultural al propriilor lor lideri, în dormitoare și în cluburi din care alte etnii sînt excluse), se numără și militantul negru Del Jones, a cărui temă obișnuită este aceasta: sida, ca și traficul cu cocaină și heroină sînt elemente ale unei conspirații secrete și inavuabile a albilor (împreună cu CIA) pentru exterminarea rasei negre.

Nu putem să-i învinuim pe studenții negri că dau crezare acestor absurdități: la Universitatea din Pennsylvania, totul este intenționat conceput astfel încît să-i convingă de insondabilele fărădelegi de care albii sînt capabili. La sosirea lor, în ședințele pregătitoare de sensibilizare, mesajul, după Bernstein, este următorul: „Tocmai ați intrat într-o instituție profund rasistă, sexistă, patriarhală, injustă și neadaptată la lumea modernă, adică voi ajungeți într-un microcosmos reprezentînd societatea samavolnică în care v-ați născut. Niciodată nu trebuie să uitați că fiecare dintre voi aparține unei rase, unei

etnii, unei categorii sociale. Veți fi percepuți și trebuie să vă percepeți voi înșivă ca produse ale acestor grupuri, cu perspectivele lor, limitele și suferințele lor — prima voastră responsabilitate fiind să transformați cauza multiculturalismului în propria voastră cauză" (în *Dictatura virtuții*).

Președintele Clinton a fost primul care a vorbit despre diversitate. Este el oare conștient de ceea ce, în parte, a declanșat el însuși? Și în ce măsură sînt Clintonii răspunzători de ravagiile cauzate de dogmele multiculturalismului și feminismului dur?

În ce-i privește — și trebuie să vorbim despre *ei*, despre Clintoni, la plural, fiindcă niciodată soția președintelui n-a fost atît de activă, atît de hotărîtă să influențeze hotărîrile soțului ei — este vorba, în ciuda relativei lor lipse de experiență la Washington, de un cuplu extrem de branșat, cel puțin la ceea ce se referă la curentele moralizatoare, „politic corecte", feministe, „discriminare pozitivă", diversitate, ieșite toate din acel interminabil mai 1968 și care a zguduit atît de puternic societatea americană de douăzeci și cinci de ani încoace. Clintonii, acești atotputernici *baba-cools* (termen intraductibil, care nu există decît în franceză, dar care li se potrivește mănușă), sînt ei înșiși produsele pure ale acestei generații. Nu avem decît să ne raportăm la discursul, generos dar totodată extrem de vindicativ, în privința valorilor corecte politic, al lui Hillary Rodham, la Wellesley College, în anul cînd și-a luat diploma (1971), la fotografiile lui Bill Clinton la Oxford, un Clinton bărbos, cu plete, întruchiparea perfectă a unui hippy.

Mai există o trăsătură a lui Clinton care explică de ce partizanii cei mai înverșunați ai ideologiei *political corectness* și l-au ales drept aliat necondiționat: referințele, foarte numeroase în discursurile lui, la „absența tatălui" și la propria-i dramă familială. Tatăl biologic al lui Clinton a murit înainte de nașterea lui; ulterior, un bunic brutal și alcoolic i-a traumatizat adolescența; tînărul Clinton a trebuit să intervină frecvent pentru a-l împiedica să o brutalizeze pe mama lui.

În anumite privințe, sinceritatea cu care Clinton a recunoscut, și chiar a revendicat, aspectul disfuncțional al propriei lui familii îi face cinste: americanii erau în tot cazul sătui de pozele de familie idilice și convenționale ale predecesorilor lui, vizibil idealizate dacă nu fabricate de publiciști, alți experți în comunicare, mai ales după apariția biografiilor revelatoare referitoare la membrii familiei Kennedy. Dar prezentîndu-se pe sine mai mult ca un „frate mai mare" decît ca un „tată" al națiunii, insistînd să pună accent pe valoarea „tuturor copiilor care încearcă să crească fără tată sau fără mamă... știu ce înseamnă asta", rupînd atît de definitiv cu tradiția care voia ca orice candidat la președinție să exalte virtuțile propriei familii, proprii Americii profunde, lăsînd astfel să se înțeleagă că el însuși făcea parte din minoritățile defavorizate, chiar oprimate, el dădea impresia că tot ce avea legătură cu ideologia *political corectness* nu putea obține decît o aprobare fără limite.

Dar este oare aceasta situația? Și dacă da, mai controlează oare Clintonii acest nou val ideologic despre care mulți cred că ei înșisi sînt aceia care l-au încurajat sistematic? Sau, dimpotrivă, se simt prinși în vîrtejul căruia acum îi simt primejdiile și de care le e frică? Răspunsul nu este simplu.

Să amintim mai întîi că, în ciuda necazurilor lui, Clinton este un animal politic înnăscut. Nu trebuie să-i reproșăm că a incarnat, în timpul campaniei lui electorale, aspirațiile unor categorii foarte diferite de alegători, ale căror interese de altfel sînt rareori concordante. Erau aceia pe care „elitismul" lui Geoge Bush, produs pur al unui anumit *establishment* poate pe cale de dispariție, îi irita profund; era majoritatea femeilor, care găseau, pe bună dreptate, intolerabilă atitudinea partidului republican, el însuși divizat, față de problema avorturilor. Erau, bineînțeles, excluși, minoritățile etnice și toate aceste

categorii de alegători care votează în mod tradițional pentru un candidat democrat la președinție; erau toți aceia — fără îndoială cei mai numeroși —, victime ale politicii economice a lui Reagan, politică aflată în derivă sau în tot cazul depășită, care-i reproșau lui Geoge Bush laxismul lui economic și se săturaseră să aștepte un redemaraj în acest sens. Și mai era în fine foarte mica minoritate activă a protagoniștilor duri ai PC, al căror număr potențial de alegători și de alegătoare era, la urma urmelor, derizoriu în raport cu ansamblul populației.

I-au încurajat Clintonii deliberat pe aceștia din urmă, sau le-au fost victime, ba chiar victime induse în eroare? După părerea lui Joe Klein, cronicar la *Newsweek*, Clinton s-a dovedit un caz autentic de „dereglare de personalitate multiplă" (vezi numărul din 4 aprilie 1994 al publicației, cu articolul, „Bill led three lives — the abiding mystery of the president's multipersonality disorder"). „Există în el trei personalități distincte, scrie el: un Clinton în același timp realist și moderat care a făcut campania, un Clinton ultraliberal și puternic marcat la stînga care nu se va manifesta decît după alegere și un Clinton care nu va ieși la iveală decît o dată cu scandalul *Whitewatergate*, adică un politician relativ fără scrupule, subordonîndu-și principiile necesităților finanțării alegerilor."

Cel care, în ziua investirii oficiale, a pus accentul pe diversitate a fost liberalul Clinton, omul curentelor înnoitoare. Cum subliniază Klein, „este acel Clinton care și-a instalat un cabinet, și-a format o administrație după principiul procentelor pe sexe (*by gender*) și pe etnii". Iar dacă procesul a fost interminabil, lucrul s-a întîmplat tocmai fiindcă au fost greu de găsit candidații potriviți.

Îl putem felicita pe Clinton că a luat hotărîrea de a introduce oameni noi în posturi de comandă. Dar numeroși analiști care nu pot fi deloc taxați drept rasiști sau sexiști se întreabă dacă nu a mers prea departe, prea repede, dacă grija lui pentru diversitate nu s-a transformat foarte repede în „discriminare pozitivă" tocmai într-un domeniu unde competența ar trebui să fie un criteriu *sine qua non*.

I se reproșează faptul de a fi acționat precum șefii de universități care, sub presiunea minorităților agitate și gălăgioase s-au supus cererilor lor. Dar, spre deosebire de șefii de universități, Clinton n-a acționat sub amenințare, n-a existat nici o adevărată presiune care să-l oblige. Este semnificativ că în 18 ianuarie 1993, ziua cînd s-a făcut transferul puterilor, a avut loc un dialog prezidențial prin satelit cu minoritățile exclusiv hispanice, negre și de origine latino-americană — organizatorii procedînd ca și cum doar aceste minorități ar fi avut pentru el importanță. Acesta a fost de altfel începutul unei nemulțumiri surde a americanilor de origine irlandeză, italiană, poloneză, pe scurt, a tuturor celor care, imigranți de dată mai mult sau mai puțin recentă, reușiseră în ce-i privește să se asimileze, și care și-au dat foarte repede seama că în cosmologia lui Clinton ei nu existau.[1]

Într-un domeniu cu totul diferit, cînd l-a numit pe noul consilier juridic al Pentagonului, s-a observat că cele cinci persoane aflate în competiție erau toate femei. Era aceasta cea mai bună soluție? Fără să pună cîtuși de puțin la îndoială calificarea candidatelor, analiștii s-au întrebat, în șoaptă, dacă chiar nu mai exista nici un jurist de sex masculin capabil să evolueze în fruntea Pentagonului.

Or, nici o presiune electorală serioasă nu-l obliga să procedeze astfel. Singur a hotărît acest lucru, influențat, într-o măsură, de un anturaj extrem de tînăr, relativ lipsit de experiență și fără îndoială mult mai „corect politic" decît el însuși, dar și la îndemnul lui Hillary Rodham Clinton, despre care se

[1]Numirea, în 1994, a lui Leon Panetta, de origine italo-americană, ca director de cabinet a fost, în mod expres, un fel de „reabilitare" a lui Clinton, în fine conștient de această stare de lucruri.

știe că a militat fără odihnă pentru o prezență crescîndă a femeilor la toate nivelurile (ei i se datorează fără îndoială numirea Donnei Shalala ca ministru al Sănătății și al Resurselor Umane și cea a lui Janet Reno, ca ministru al Justiției).

Printre candidații la postul de ministru adjunct la Justiție, sau mai bine spus printre candidate, fiindcă era deja în firea lucrurilor ca adjunctul va fi, ca și ministrul, o femeie, se afla Lani Guinier, profesor în departamentul de jurisprudență la Universitatea din Pennsylvania, care părea să fi cîștigat, cel puțin pînă în momentul cînd presa, și în special *Wall Street Journal*, a început să se intereseze de articolele pe care le scrisese. Clinton a trebuit să se resemneze s-o taie de pe listă (fapt pentru care ea-i poartă o profundă dușmănie), fiindcă și-a dat seama că era adepta unei reforme electorale atît de radicale, încît credibilitatea administrației lui ar fi fost profund zdruncinată.

Fiindcă ceea ce revendica Lani Guinier în articolele ei era într-adevăr revoluționar: era vorba de reforme legislative în același timp multiculturaliste și favorabile „discriminării pozitive"; într-o carte publicată ulterior[1], Lani Guinier se apără de acuzația că ar fi urmărit să răstoarne cu bună știință ordinea stabilită. Și totuși...

Plecînd de la ipoteza că aceia care aleg dintre candidați sînt *grupurile* de alegători și nu indivizii, și că circumscripțiile, determinate geografic, sînt delimitate astfel într-o manieră absolut arbitrară (ceea ce este în parte adevărat), ea scrie că prin însăși această situație minoritățile etnice sînt sistematic nedreptățile, fiindcă și atunci cînd sînt aleși, reprezentanții acestor minorități se află constant în minoritate, deci în imposibilitatea de a legifera în interesul propriilor electori.

[1]Lani Guinier, *The Tyranny of the Majority Fundamental Fairness in Representative Democracy* (*Tirania majorității*), Martin Kessler Book Free Press, New York, 1994.

Pentru a pune capăt acestei injustiții, Guinier propune o soluție radicală: alegătorii să voteze nu pe criterii geografice și după principiul *one person, one vote* (un om, un vot), ci după natura grupului social, profesional și cultural din care fac parte, scopul fiind să se ajungă la o reprezentare „psihologică și culturală, nu numai politică".

Dar cum parlamentarii, o dată aleși, pot trăda interesele aleșilor minoritari care au votat pentru ei, Lani Guinier își propune să înlocuiască principiul votului majoritar cu acela al votului unanim, introducînd principiul „un vot, o valoare". Adunările legislative ar legifera „după credința lor". Vegetarienii, de exemplu, ar alege vegetarieni; homosexualii, homosexuali; cei antiavort, ar alege antiavort. Numai în acest fel legislatorii în exercițiu ar „reprezenta circumscripții unanime", „șansele (legislatorilor) vor conta în mod egal în elaborarea legii". Nu este vorba în felul ăsta să se suprime partidele politice ca atare, ci să se aplice un sistem de reprezentare proporțională (bazat pe numărul de voturi obținute) care să țină cont de alegerea aleșilor de diferite credințe și să le garanteze prezența în adunări.

Lani Guinier este în mod vizibil animată de cele mai bune sentimente, dar teoriile ei, complicate, chiar presupunînd că s-ar ajunge la aplicarea lor, ar implica în mod sigur paralizia aproape completă a națiunii. Numeroase întrebări rămîn de altfel fără răspuns: cine hotărăște cu privire la validitatea sau invaliditatea unui grup de interese specifice și cu privire la „valoarea" lui? Dacă trebuie să ne raportăm la o altă autoritate, superioară, însuși principiul ei este compromis. Dar, dacă se dă curs liber grupurilor, atunci este de prevăzut că se vor înmulți grupurile rasiste sau de extremă dreaptă și perdanții vor fi, în mod sigur, minoritățile etnice deja, după Guinier, grav subreprezentate — rezultatul ar risca să semene cu un sistem corporatist în vigoare în dictaturi sau în regimurile de extremă dreaptă. Cum spune Alan Wolf în *New York Times*

(din 13 mai 1994) dacă metoda Guinier s-ar aplica, „este posibil ca homosexualii să fie mai bine reprezentați, dar și homofobii". Putem de altfel deduce din comentariile implicite conținute în cartea lui Guinier că, în concepția ei despre aceste lucruri, vor fi legitime doar grupurile de valoare victime ale măsurilor discriminatorii, în fapt de stînga. Adică vor fi homosexuali, dar nu și homofobi, grupuri activiste negre, dar în mod sigur nu și rasiști albi. Degeaba scrie Guinier că „negrii, în calitate de grup sărac și oprimat dintotdeauna, au o nevoie mai mare de solicitudine guvernamentală și de programe de sprijin guvernamental", ne întrebăm dacă — în sînul adunărilor legislative astfel alcătuite, care ar cuprinde reprezentanți ai grupurilor vegetariene, adversari ai avortului, homosexuali și, cine știe, victime oprimate de către invadatorii extratereștri, ei ar obține fie și cel mai mic beneficiu.

Și mai uimitor este faptul că, pînă în momentul în care presa americană a început să se intereseze de teoriile lui Lani Guinier, Clinton părea să nu știe nimic despre scrierile și preocupările ei. Dar nu este de crezut că și consilierii lui s-au aflat și ei în aceeași ignoranță. Credeau ei oare că trebuie încercată o figură în favoarea unei aliate? Și de ce nu s-a delimitat Clinton, imediat și public, de persoanele responsabile de o asemenea gafă din anturajul lui? Dar Hillary Clinton n-a vrut oare, chiar și ea, să-și pună soțul în fața unui fapt împlinit? Oare Clinton n-a procedat pe loc la schimbarea consilierilor lui de la Casa Albă, fiindcă Guinier era susținută de Hillary?

A mai fost, la începutul președinției, o criză de care, de data asta, Clinton a fost în întregime răspunzător. În campania lui electorală el declarase, fără ambiguități, că imediat ce va fi ales va pune capăt discriminării sistematice, în forțele armate, a homosexualilor și a lesbienelor, recrutînd chiar și după alegerea lui un consilier special, el însuși homosexual și personalitate influentă în diferite asociații *gay*, cu care urma

să stabilească dialogul. Dar cînd și-a dat seama de rezistența înverșunată a înalților responsabili militari la reformele prevăzute, el a tergiversat și în final a acceptat un compromis care nu era de fapt decît o înfrîngere. Luni întregi, cînd erau probleme mult mai importante rămase în suspensie, această criză i-a acaparat aproape în întregime atenția, iar presa n-a vorbit decît despre asta. Faptul că a dat înapoi în acest domeniu a marcat de altfel sfîrșitul înainte de vreme al lunii sale de miere cu alegătorii.

Aceste două afaceri ilustrează nu numai cît de grave sînt limitele „multiculturalismului" Clintonilor, dar și maleabilitatea lor, ba chiar absența totală a principiilor. Un Keneddy n-ar fi comis în nici un caz eroarea inițială de a promite comunității *gay* o măsură despre care știa că ar trezi o profundă nemulțumire printre militarii înșiși — dar ceea ce este aproape sigur, este faptul că după ce ar fi comis-o, s-ar fi ținut tare și nu s-ar fi lăsat intimidat de *establishment*-ul militar. La fel, un Kennedy n-ar fi avut în vedere în mod sigur candidatura unei Lani Guinier fără să știe totul despre ea — inclusiv despre teoriile ei electorale, pe cît de originale pe atît de aiuristice.

Putem explica deciziile lui Clinton în aceste două domenii invocînd un nou și salutar realism pragmatic. Dar pentru Gary Wills, unul dintre observatorii cei mai perspicaci ai scenei politice, care nu poate fi suspectat de concepții de dreapta sau de opoziție sistematică, ceea ce rezultă este dovada că Bill Clinton nu este decît un „conciliator omnidirecțional. El vrea să mulțumească pe toată lumea, or, asta este metoda cea mai bună de a nu mulțumi pe nimeni." După el, cuplul Clinton, „el, amestec de Kennedy și de Elvis Presley, ea, amestec de militantă radicală și de învățătoare" s-a dovedit a fi „un amestec ambulant de conflicte culturale".

Dacă acest diagnostic este exact, și el conține în mod sigur o mare parte de adevăr, ne putem aștepta la intervenții punc-

tuale din partea Clintonilor, în domeniul exceselor ideologiei *political corectness*, dar numai după ce o anumită cotă de alarmă a fost atinsă — nu va exista nici o revizuire riscantă proclamată deschis. Dată fiind dinamica schimbării deja înfăptuite, tocmai un asemenea climat tulbure va încuraja excesele multiculturalismului, permițînd ideologilor duri să-și calculeze marja de manevră și să-și continue în același timp acțiunea de subminare deja atît de avansată în universități, în mediile pedagogice, juridice și terapeutice.

Îmi imaginez deja comentariile: cum, aceasta este America? O nație de bolnavi, de nevrotici, de iluminați, de conformiști debili, de ideologi fanatici? Călătorul străin venit în interes de afaceri, sau ca turist, nu-și va da seama efectiv de existența vreunei boli, decît dacă, desigur, pătrunde în profunzime în lumea campusurilor, cercetează cu atenție ziarele sau se aventurează la Detroit sau la Los Angeles, ocolind traseele știute de toată lumea.

Cei ce neagă că America actuală ar fi frămîntată de probleme care-i amenință serios viitorul nu vor avea nici o dificultate în a constata că lucrurile se prezintă cu totul invers. Nu se tot anunță de ani și ani faimosul „declin american"? Nu le va fi greu nici să alcătuiască o listă cu realizările spectaculoase, cu premiile Nobel, să găsească exemple de redresare economică *in extremis*, de curaj inovator (fenomenul Microsoft este unul dintre ele, spectaculos), numeroase succese la Cannes... Pentru cei mai mulți europeni, inclusiv francezi, clișeele sînt următoarele: America, prin imensitatea ei geografică, diversitatea populației ei, numărînd 250 de milioane de suflete, problemele ei sociale, este, desigur, în criză, dar a vorbi despre declin în momentul cînd această țară devine singura superputere din lume, este complet aberant, iar cei care susțin ideea asta trebuie să-și aibă motivele lor.

Este dificil, în cazul meu, să se vorbească despre un antiamericanism sistematic de orice fel. Ani la rînd, de fiecare dată cînd eram invitat, am apărat la radio și la televiziune, de

altfel cu convingere, cea mai mare parte dintre inițiativele politice americane, încercînd să le interpretez meandrele în fața unui public în mod firesc insensibil la anumite presiuni interioare. Deși de naționalitate englez, întreaga mea experiență jurnalistică s-a desfășurat aproape în întregime în mediul american și, ca toți confrații mei, sînt conștient de extraordinarul privilegiu de a lucra în presă într-o țară unde libertatea de expresie este prevăzută în Constituție.

Se va spune — și este poate adevărat — că *tocmai din cauza acestei libertăți* ies aceste tare în evidență cu atîta pregnanță, fiindcă, spre deosebire de alte națiii, America nu face nimic pentru a și le ascunde. Se va spune de asemenea că America este o țară imensă și aici se întîlnesc și binele absolut și răul extrem. De ce să scoatem atîta în evidență răul extrem? Pur și simplu fiindcă, fără să fie cu totul ireversibil, mi se pare că ceea ce se petrece este foarte grav, și există riscul între altele de a vedea aceste calități indiscutabile alterate, chiar amenințate cu dispariția. Un exemplu minor: în momentul apariției cărții lui D'Souza, *Illiberal Education*, care vorbește despre excesele multiculturalismului în mediile universitare, lui *Philadelphia Inquirer* (ziar liberal, foarte conștient că are un număr mare de cititori negri) i s-a încredințat cronica unuia dintre ziariștii obișnuiți ai publicației. Prezentarea acestuia a fost favorabilă, viza redacției, pozitivă. Înspăimîntat, redactorul-șef al ziarului a refuzat să o publice, altfel decît alături de o altă recenzie, comandată special în acest scop, știindu-se că aceea va fi extrem de negativă. Direcția ziarului a trebuit să admită ulterior că acest mod de a proceda fusese fără precedent (relatat de Richard Bernstein în *Politics of Virtue*). Iată practici la care nu te aștepți, cel puțin nu în Statele Unite, mai ales cînd ele riscă să se generalizeze — și există și alte exemple.

Fiindcă nu tarele, în sine, neliniștesc cel mai mult. Problema negrilor, atît de complexă și atît de mult timp lăsată în suspensie, încît era inevitabil ca deblocarea ei, datînd din anii '60, să nu se facă fără dureri; inevitabilă totodată și dată fiind poziția geografică a Statelor Unite, eventualitatea sporită ca ele să fie expuse la o imigrație din ce în ce mai numeroasă, de data aceasta nu europeană, ci mexicană, latino-americană, antileză, filipineză, vietnameză și chineză.

Mă număr printre cei care nutresc părerea (și pînă acum istoria ne-a dat dreptate) că perioadele de maximă imigrație au fost purtătoare de speranțe și cele mai pozitive pentru America, că această țară este atît de vastă ca să le facă față și că, dimpotrivă, perioadele cele mai „secetoase", au coincis cu anii de restricții — ceea ce, s-o spunem în treacăt, nu prevestește nimic bun fiindcă ne aflăm într-una dintre perioadele cele mai restrictive în privința imigrației din istoria Statelor Unite.

Dar adevărata problemă nu este aceasta. Ea nu constă nici în numărul din ce în ce mai mare de imigranți pe care America amenință să-i expulzeze, nici chiar în celelalte probleme majore pe care le-am evocat aici — criminalitate galopantă, erori judiciare, orașe abandonate, terapeuți în delir, feministe dure satisfăcîndu-și ura împotriva bărbaților în general, scăderea nivelului în universități — *și care nu sînt decît simptome*. Adevărata problemă este în altă parte și anume înlăuntrul capetelor. Și ceea ce sperie mai mult este indiferența, refuzul de a accepta însăși evidența acestui vînt de nebunie. Întrucît am cercetat dosare, adesea stranii, cîteodată teribile, sînt conștient de dificultatea de a distinge problema în ansamblul ei, de a stabili un diagnostic judicios care ar lăsa să se întrevadă posibilitatea unei restabiliri. Dar sînt convins că această boală americană, de azi, netratată, va prevesti un declin la fel de ineluctabil cum a fost la vremea ei căderea Imperiului roman. Declin care ne va privi întîi și întîi pe noi, europenii...

Într-un anumit sens, simt acum în America ceea ce trebuie să fi simțit francezii sub ocupație: există azi, în Statele Unite,

unele subiecte a căror abordare oamenii o evită, altfel decît în cercul lor sigur. Lucrul ăsta este nou și este grav. Nu trebuie să dramatizăm: omul respectiv nu este nici arestat, nici expulzat, nici măcar luat în evidență, dar va simți foarte bine agitația și disconfortul pe care l-a stîrnit depășind aceste tabu-uri.

Poate că exagerez, dar sînt din ce în ce mai conștient de faptul că scrieri curajoase, denunțînd anumite practici curente în societatea americană, cum ar fi erorile judiciare și abuzurile terapeutice legate de cazurile de memorie reprimată, dintre care unele sînt adevărate semnale de alarmă, au fost trecute sub tăcere în indiferența generală, asta cînd n-au fost sistematic discreditate prin critici veninoase și partizane. Asistăm de asemenea la fenomenul absolut nou al autocenzurii. Văd în el simptomul unei derive majore: pentru prima dată presa americană, atît de reputată pentru libertatea ei, cedează în fața unei minorități active, destul de agresivă pentru a reduce la tăcere nu numai pe cei mai mulți dintre universitari, dar și pe cei care dau dovadă de nonconformisme în domeniul ideilor.

Dar boala nu se vindecă de la sine prin refuzul de a o înfrunta. Lucrul acesta va da dimpotrivă naștere la un fel de schizofrenie: în forul lor interior, oamenii vor avea conștiința, poate confuză, a gravității acestui vînt de nebunie, a excesele feminismului dur și ale multiculturalismului excesiv, dar în exterior vor afișa, pentru a da garanții de *political corectness* și pentru a avea o viață liniștită, sentimente conformiste.

Rezultatul va fi o dificultate de comunicare și mai mare.O situație tragicomică, absurdă, o suferință care o amintește pe aceea a personajelor lui Beckett sau Harold Pinter. Or, aici nu este vorba de un spectacol destinat numai intelectualilor, ci de *refularea deliberată și sistematică a acelor sentimente care, exprimate deschis, s-ar dovedi periculoase*. Chinezii au un cuvînt pentru a exprima această noțiune, *weixinhua*, sau obiceiul de a spune contrariul a ceea ce gîndești cu adevărat pentru a evita necazurile.

Resentimentele se acumulează neîncetat și există riscul ca ele să explodeze în înfruntări violente și directe, care ar putea să sfîrșească foarte rău într-o bună zi.

Deruta lui Clinton după alegerile parțiale din 8 noiembrie 1994 este de altfel un semn demn de luat în considerație al acestei acumulări serioase, dar ea nu va schimba de la sine nimic în dogmele minorităților active. Dimpotrivă. Nou-aleșii, dintre care unii poujado-republicani, simpliști pînă la caricatură, nu vor fi pentru ei decît o nouă țintă, aproape nesperată....

Fiindcă, decît să se privească lucrurile în față, în Statele Unite se preferă o altă soluție: este soluția care trece prin deresponsabilizarea individuală și negarea problemei în discuție. Ceea ce explică pletora actuală de teorii deculpabilizante, care se vor liniștitoare — memoria recuperată fiind doar una dintre ele. Sutele de mii de avocați, de terapeuți și de psihologi conformiști, agitîndu-și clișeele „politic corecte" ca pe niște drapele (dacă și cred în ele sau nu, n-are nici o importanță, afacerile sînt afaceri), nu au putut să capete atîta importanță decît fiindcă au de-a face cu un public credul și obosit, gata să subscrie la tezele cele mai absurde, dacă ele îi dovedesc că toate nefericirile și dezastrele lumii vin de la „celălalt", că responsabilitatea lor nu este niciodată în discuție.

Ceea ce explică faptul că deresponsabilizarea a devenit arma favorită atît a avocaților din tribunale, cît și a partizanilor multiculturalismului și ai transformaționismului în domeniul educației. Avocații vor pretinde din ce în ce mai mult, iar jurații creduli le vor da din ce în ce mai mult dreptate, că aceia pe care-i apără nu pot fi vinovați, fiindcă-și datorează comportamentul unui ansamblu de factori, care, înțeleși la adevărata lor valoare, îi vor deresponsabiliza complet: ei vor fi priviți doar ca victime ale propriului lor trecut, sau ale grupului lor etnic, sau al vreunei dereglări de personalitate multiplă.

Această nouă tehnică de pledoarie aduce după ea (s-a văzut în afacerea fraților Menendez) o industrie, o armată de experți și de teoreticieni pseudoștiințifici de toate speciile, avansînd argumente perfect contestabile, dar capabile să explice și să scuze orice crimă și să justifice orice comportament, fiindcă, prin definiție, orice criminal este cu necesitate victima, fie a părinților, fie a unei societăți opresive și abuzive.

Unele exemple sînt absurde: apărîndu-l pe ucigașul lui Harvey Milk, cunoscută personalitate politică din San Francisco, avocatul lui a invocat scuza următoare: clientul lui avea obiceiul să mănînce o cantitate enormă de *twinkies*, *fast food* bogat în zahăr și în colesterol. După el, abuzul de *twinkies* l-a perturbat atît de profund, încît a devenit complet inconștient de actele lui.

Alt exemplu: într-o criză de nebunie furioasă, Colin Ferguson a ucis în 1993, la întîmplare, șase pasageri într-un tren din suburbia New Yorkului. Cu ocazia asta, avocatul lui, celebrul William Kunstler, a invocat teoria „urii negre": după el, conștiința persecuției istorice a negrilor de către albi dusese, în cazul clientului său, la un adevărat delir interior, culminînd într-o stare secundă în care *toți* albii erau percepuți ca niște asasini virtuali care trebuiau în chip logic eliminați. Detaliu destul de surprinzător, ulterior, într-un scrutin, două treimi dintre negrii și jumătate dintre albii întrebați au subscris la validitatea acestei teze. Însăși Janet Reno, ministru al Justiției în administrația Clinton, referindu-se nu la Ferguson, ci la o „explozie de ură" similară (deși fără să ducă la asasinat), pare să fie de aceeași părere: „ Un tînăr furios care are o izbucnire nervoasă fiindcă n-a avut niciodată o copilărie adevărată, acționează poate corect (*might do the right thing*). Cînd acest comportament scuzabil (*right thing*) este în contradicție cu legea, încercați să schimbați legea."

Pentru Alan Dershovitz, strălucit avocat și profesor la Harvard, care citează această frază a lui Reno într-o carte

recentă *The Abuse Excuse*, Little Brown, New York, 1994), acest argument falacios nu ține cont de realitate, fiindcă „adevăratele victime nu comit niciodată delicte de violență împotriva agresorilor lor". El vede aici, dimpotrivă, simptomul unei „abdicări a răspunderii noastre personale, la scară națională, punînd în pericol însăși soarta națiunii". Se subînțelege: acest argument justifică nu numai niște conduite individuale, dar scuză totodată *orice* derivă, fie că emană de la Washington sau de la șefii celor cincizeci de state.

Revendicarea absolută a deresponsabilizării devine perfect logică din momentul în care, sprijinindu-se de dogma multiculturalismului, se insistă atît de mult, în *toate* mediile universitare, ca și în anumite sectoare birocratice ale administrației Clinton și ale departamentelor educative din cele cincizeci de state, pe importanța apartenenței la grup și pe necesitatea de a se încadra în permanență, și în legătură cu orice, în categoria de opresor sau de oprimat. (Să amintim în treacăt că jumătate dintre americani se vor afla la un moment dat într-o universitate care nu va fi desigur nici Harvard, nici Princeton sau Yale, ci o universitate de stat, sau un *community college* oarecare.)

Or, dacă ar fi să stabilim o listă a calităților de atribuit americanilor, s-ar putea ca prima dintre acestea să fie individualismul. Simțul inițiativei, gustul riscului, disprețul pentru ideile de-a gata, încrederea în responsabilitatea personală, toate acestea fac parte din acel *rugged individualism* american, responsabil în mare parte pînă în prezent, fie că ne place sau nu, de extraordinara vitalitate a Statelor Unite. A atenta la acest principiu înseamnă să schimbăm din temelii natura însăși a societății americane.

Or, o schimbare se petrece chiar acum. În cea mai mare parte a universităților americane de azi, se învață că individualismul nu este decît o trăsătură rușinoasă a unui eurocentrism detestat și urît. Evocarea lui într-o dizertație, neînsoțită

de condamnare este o gravă greșeală, sancționată cu note mici, fiindcă, după ideologii multiculturalismului, care au cîștigat lejer partida impunînd acest principiu tuturor cadrelor didactice universitare dornice să-și continue cariera fără a risca să fie atacate de un lobby extrem de puternic, „această așa-zisă calitate nu este decît un pretext invocat de clasa conducătoare, adică opresoare, pentru a-și justifica punctul de vedere." (Richard Bernstein, în *The Dictatorship of Virtue*).

Obsesiile ideologilor multiculturalismului sînt greu de evocat, tot atît de greu sînt de parcurs nenumăratele cărți feministe în care explodează, aproape în fiecare pagină, ura și resentimentul la adresa bărbaților în general, fără să se pună problema ce se ascunde în spatele acestei uri, uneori atît de nombriliste.

Nu încape nici o îndoială că furia feministă este, în anumite privințe, raționalizarea unui disconfort care există de mult în raporturile dintre bărbați și femei în Statele Unite. Dar nu este numai atît. Ideologii cei mai înverșunați nu provin din mediile defavorizate. Faptul că provin din burghezia înstărită (cel puțin cei de origine americano-europeană), nu înseamnă că ei nu sînt sinceri și nu se pune desigur problema să negăm comportamentele rasiste și sexiste, evident condamnabile, sau să minimalizăm influența lor negativă. Dar excesele de care se fac ei vinovați sînt tot atît de periculoase.

Nu putem să nu ne gîndim că voința de a ignora tot ce se petrece dincolo de granițele Statelor Unite, alături de un stil de viață de o superficialitate extremă care este cel al totalității burgheziei americane, — constînd din absența aproape totală a problemelor cotidiene, din acest profund sentiment de securitate care decurge din poziția geografică a Americii, niciodată invadată, niciodată ocupată, niciodată supusă zguduirilor care fac parte din moștenirea culturală a restului lumii —, această ignorare voită explică latura obsesională, la limită absurdă, a unor furii fără adresă, a acceptării totale a unui conformism pe

cît de simplist pe atît de vindicativ în ce privește noile drepturi ale foștilor oprimați, fie că este vorba despre minorități etnice sau despre femei.

De ce Europa, atît de promptă în a adopta orice modă venită de dincolo de Atlantic, se deosebește, pînă în prezent, atît de net de America în această privință? În parte, poate fiindcă puritanismul a făcut aici mai puține ravagii, și că în consecință relațiile dintre bărbați și femei sînt cu totul diferite. Dar fără îndoială și fiindcă preocupările noastre sînt diferite, sensibilitățile noastre sînt diferite. În Europa, chiar și pentru generația cea mai tînără, care n-a cunoscut nici un război, nici o criză majoră în afară de somaj, trecutul continuă să fie prezent — sîntem chiar poate *prea* conștienți de el. În timp ce în America, am uneori impresia că, dacă problemele feminismului și multiculturalismului capătă dimensiuni absurde, obsesionale, lucrul acesta se datorează faptului că acolo trecutul nu este deloc prezent: ne găsim uneori, istoric și cultural, în fața unei veritabile *tabula rasa*. Din această cauză, aceste probleme, mai ales în mediile înstărite, capătă o importanță excepțională, *fiindcă nu există alte probleme*.

În cartea lui, Bernstein evocă o ședință cu părinții în Bronx, în iarna anului 1992, care mi se pare semnificativă: la îndemnul unor ideologi conformiști, apăruse un raport al departamentului educației din New York, intitulat „Copiii curcubeului" (*Children of the Rainbow*, Curriculum, 1992). Raportul insista pe necesitatea absolută de a reforma programele școlare pentru a le face cu adevărat multiculturale. Scopul ședinței, convocată de funcționarii departamentului și la care a asistat Bernstein, era acela de a-i convinge pe părinții elevilor, în imensa lor majoritate negri, hispanici sau antilezi, de foloasele acestei schimbări majore, conținînd un curs nou, obligatoriu, intitulat „Favorizarea unor atitudini pozitive față de sexualitate" (*Fostering positive attitudes towards sexuality*), predat de acum înainte copiilor încă de la grădiniță, curs care

ar avea „scopul explicit de a încuraja respectul față de homosexuali" și de a explica faptul că „homosexualitatea este o opțiune perfect respectabilă".

În dialogul furtunos care avea să urmeze, incomprehensiunea culturală avea să se dovedească totală: părinții înșiși, prin compoziția lor etnică, autentici reprezentanți al acestui nou multiculturalism american, respingeau în bloc noua programă, acuzîndu-i pe funcționarii aflați de față de ingerință. Nu exista în această adunare, povestește Bernstein, nici o manifestare expresă de homofobie, dar nici o conștiință a faptului de a fi victime ale sexismului, rasismului, sau eurocentrismului. Părinții aveau, dimpotrivă, sentimentul foarte clar că sînt manipulați și-și exprimau nemulțumirea la ideea că acolo se pregătea îndoctrinarea copiilor lor prin ceva ce lor li se părea a fi o adevărată spălare a creierelor. O mamă de culoare, foarte furioasă, exprima sentimentele enormei majorități astfel: „ Nu vă pasă că există elevi care vin în clasă cu arme, că nu știu nici să scrie și să citească și aveți tupeul să vă preocupați de viitorul lor ca *gay*? Dați-mi voie să rîd! (*Give me a break*!)" Pe scurt, raportul cu pricina, considerat de funcționari drept un pas înainte în lupta pentru multiculturalism, nu era perceput de către părinții elevilor direct implicați, ei înșiși multiculturali, decît ca o tentativă, din partea unei mici minorități arogante și sigură de ea, de a impune o ideologie stereotipă, în totală contradicție cu propriile lor valori și fără nici o legătură cu adevăratele lor probleme.

Problema este bineînțeles de a ști în ce măsură acest ansamblu de canoane „politic corecte" are influență asupra comportamentului americanilor, nu numai la nivel individual ci și colectiv. Oricare ar fi programele universitare și starea de spirit care li se inculcă sistematic tinerilor, nu se poate ignora faptul că, datorită puterii ei economice, America determină comportamentele în restul lumii, că în ciuda sfîrșitului războiului rece, rămînem mai tributari ca oricînd acestei super-

puteri astăzi fără rival. Cei care au dat dovadă, în trecut, de un antiamericanism primar, văd încă și azi în aceasta dovada imperialismului ei în răspîndirea la scară mondială, sau aproape mondială, a modei lor vestimentare, a filmelor, a *fast food*-ului. Or, dată fiind această putere care pare ineluctabilă, în ce măsură înlocuirea unui curs despre Rabelais cu un curs despre Toni Morrison va afecta comportamentul unei generații de studenți? Este chiar așa de grav că Hemingway nu va mai fi predat la facultatea de litere de la Universitatea din Chicago, că scriitori minori hispanici, negri sau „nativi-americani" le iau locul lui Milton, Shakespeare și Melville, că Derrida devine în același timp Platonul și Socratele intelectualilor americani? Cei care neagă importanța acestor schimbări ne amintesc fără încetare că faptul de a fi afișat, în anii '60 și '70, convingeri revoluționare nu le-a împiedicat deloc pe aceste generații să manifeste mai tîrziu cel mai viu interes față de putere și față de bani. Imensa putere a acestei mașini de transformare a descoperirilor tehnologice în realizări practice în toate domeniile nu o imunizează oare împotriva acestor dogme, la modă azi, dogme la care este de bon ton să te prefaci că aderi?

Este adevărat dar mi se pare totuși că schimbarea la care asistăm este fundamentală: condamnarea individualismului, refuzul de a-și exprima sentimentele de frică să nu fii dezaprobat de grupurile de presiune, acceptarea principiului autocenzurii, toate acestea implică sfîrșitul unei anumite Americi, așa cum ne-o imaginăm noi. Transformarea bazelor unui învățămînt universitar apropiat celui care se practică în Europa, înlocuirea lui cu o viziune extrem de parțială și de sectară, neperceperea în trecut decît a opoziției oprimați–opresori, refuzul culturii europene în favoarea unui multiculturalism ai cărui noi maeștri își datorează statutul exclusiv rasei lor sau forței urii, echivalează cu o automutilare. Este oare posibil, în aceste condiții, să ne așteptăm, din partea viitorilor con-

ducători, la o viziune realistă asupra lumii înconjurătoare, sau la reacții la crizele viitoare, care să nu poarte amprenta unei abordări sectare sau cu totul imprevizibile?

Și nu este încă tot. Au apărut recent trei cărți, referitoare la viitorul Statelor Unite în anii următori, de un pesimism cumplit și bazîndu-se pe date a căror existență poate fi cu greu negată, dar care au atras mai ales atenția presei, fiindcă în două dintre ele se făcea referire la o pretinsă diferență genetică între albi și negri, coeficientul QI al negrilor fiind, după autorii lor, cu cincisprezece puncte inferior celui al albilor.[1]

Nu atît referința genetică este importantă, deși aceasta a făcut în Statele Unite un scandal enorm. În urmă cu mai bine de treizeci de ani, în *The Negro American Family*, Moynihan menționa acest decalaj în coeficientul QI la elevii de culoare, fără ca la vremea respectivă cineva să se gîndească să-l trateze de rasist, și, dat fiind numeroșii factori în discuție care îl pun în lumină, explicația genetică mi se pare în același timp superfluă și în afara discuției.

Mult mai la obiect mi se par comentariile unui sociolog american de culoare, Thomas Sewell, de la Universitatea din Cornell. Într-o carte publicată mai demult (*Race and Culture*) el spunea următoarele: „Fiind vorba despre negri cu un statut social superior în comparație cu cel al albilor cu un statut economic inferior, diferența de QI între negri și albi este de aproape 15 puncte. Problema nu este de a ști dacă această diferență este culturală sau genetică. Fapt este că ea este reală

[1]Este vorba despre *The Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life* (Curba lui Bell: inteligență și structură de clasă în viața americană), de J. Herrstein și Charles Murray, The Free Press, New York, 1994; *The Decline of Intelligence in America: a Strategy for National Renewal* (Declinul inteligenței în America: strategie pentru o reînviere națională), de Saymour W. Itzkoff, Praeger, Westport Connecticut; și de *Race, Evolution and Behavior* (Rasă, evoluție, comportament), de Philippe Roshton, Transaction Publisher, Brunswick, New Jersey.

și la fel de reale sînt consecințele ei." Această diferență de cincisprezece puncte nu-l sperie prea mult. El notează că și astăzi încă găsim aceeași diferență între evreii americani sefarzi și aschenazi și între protestanți și catolici în Irlanda de Nord, și amintește că, în urmă cu douăzeci de secole, în timpul ocupației de către romani a teritoriului actual al Marii Britanii, romanii erau așa de convinși de inferioritatea genetică a autohtonilor că refuzau să-și ia sclavi din rîndul lor „fiindcă sînt prea proști ca să fie utili". Concluzia lui: este în afara oricărei discuții să explicăm deosebirile de grad de inteligență prin factori genetici fiindcă nici măcar aceștia nu sînt imuabili.

Constatarea lui Malcolm W. Browne, corespondent științific la *New York Times*, ziar devenit totuși extrem de sensibil la grupurile de presiune feministe și multiculturaliste, este mult mai importantă: „Putem detesta, sau putem împărtăși opiniile exprimate în aceste cărți, scrie el, dar un lucru este clar: un guvern și o societate care persistă în a îngropa subiectele despre care ele vorbesc o fac pe riscul lor." Fiindcă important este nu dacă diferența de coeficient de inteligență între negri și albi este sau nu de origine genetică, ci faptul că „această diferență este intim legată de viitorul foarte apropiat al Americii". Este vorba „de calitatea vieții, de conștiința cetățenilor aparținînd unei comunități, de supraviețuirea economică și de principiile care stau la baza unei societăți democratice". Or, autorii „sînt convinși că asistăm la crearea unei imense subclase de bărbați și de femei handicapați intelectual (*deprived*), ale căror tehnici cognitive nu vor fi niciodată la nivelul cerut de patroni și pentru care societatea americană pare să aibă din ce în ce mai puțin timp. Prizonierii acestei subclase sînt sortiți unei permanente asistențe (*welfare dependency*), sărăciei, crimei și unei vieți din care pare exclusă și cea mai mică speranță de a vedea împlinindu-se visul american."

Chiar și adversarii cei mai înverșunați ai unei explicații genetice a acestei tragedii vor fi de acord că, în ciuda severității lui, un asemenea diagnostic nu are în el nimic exagerat sau irealist. Dar ceea ce face și mai pesimistă această viziune asupra lucrurilor este refuzul, din partea celor care ar trebui să fie cei mai conștienți, de a trage consecințele. Lyndon B. Johnson, împins de la spate de istorici, avea ambiția să construiască o „mare societate" din care nu rămîne aproape nimic.

Dimpotrivă, nimic din textele lui Martin Luther King , astăzi ignorate pe scară largă, nu propovăduiesc multiculturalismul, și predicțiile cataclismice evocate de Malcom Browne nu vor fi nicicum evitate prin persistența cu care multiculturaliștii se vor înverșuna asupra fenomenului istoric de opresiune reală sau imaginară exercitată de masculii albi morți asupra femeilor, negrilor, homosexualilor sau handicapaților de toate categoriile. Din contră, transformaționismul responsabililor de programe școlare și universitare și diferitele cruciade întreprinse pentru a extirpa cele mai mici urme ale unui limbaj pretins rasist și sexist, fie și caricaturale, sînt tot atîția factori de diversiune care împiedică, iar în viitor vor interzice, abordarea problemelor *reale*.

Trebuie să adăugăm că, atît din partea majorității albe, cît și din partea minorităților etnice, se manifestă tendința, atît în universități, cît și în orașe și cartiere, către un separatism de fapt, deși există din ce în ce mai mult obligația de a subscrie, de formă, la un limbaj conformist care neagă chiar existența acestei stări de lucruri și a problemelor care decurg din ea; că lipsa de comunicare nu încetează să se agraveze, nu numai între majoritatea albă și minoritățile etnice, dar și între bărbați și femei; că noua majoritate din suburbii (de toate etniile) se interesează din ce în ce mai puțin de viitorul cetății, sau de o „societate mare", care agonizează de mult. În aceste condiții, cum să nu te îngrijorezi de o spirală a declinului ireversibilă, pe care tocmai puterea economică a Americii o face de două ori tragică și amenințătoare?

Bibliografie

BARTKY Sandra Lee, *Feminism and Domination*, Routledge, NY, 1990.

BASS Ellen și Davis Laura, *The Courage to Heal*, Harper & Row, NY, 1988.

BERNSTEIN Richard, *The Dictatorship of Virtue*, Knopf, NY, 1994.

BLUME E. Sue, *Secret Survivors*, Ballantine, NY, 1990.

BREWER Connie, *Escaping the Shadows, Seeking the Light*, Harper, San Francisco, 1991.

COSE Ellis, *The Rage of the Privileged Class*, Haper & Collins, 1994.

DAVIS Mike, *Urban Control — the Ecology of Fear, Open Magazine Pamphlet*, New Jersey, 1992.

DERSHOVITZ Alan, *The Abuse Excuse*, Little Brown, NY, 1994.

D'SOUZA Dinesh, *Illiberal Education*, Vintage Books, NY, 1992.

DZIECH Billy Wright, *The Lecherous Professor*, Beacon Press, Boston, 1984.

ESTRICH Susan, *Date Rape*, Harvard University Press, 1987.

FALUDI Susan, *Backlash*, Doubleday, NY, 1991.

FREDERICKSON Renée, *Repressed Memories*, Simon & Schuster, NY, 1992.

FRENCH Marilyn, *The War Against Women*, Simon & Schuster, NY, 1992.

GUINIER Lani, *The Tyranny of the Majority*, Martin Kessler Books/Free Press, NY, 1994.

HERMAN Judith Lewis, *Trauma and Recovery*, Basic Books, NY, 1992.

HITE Shere, *The Hite Report on the Family*, Bloosmbury Press, Londra, 1994.

ITZKOFF Seymour W., *The Decline of Intelligence in America*, Praeger, Connecticut, 1994.

JACOBS David, *Secret Life*, Simon & Schuster, NY, 1992.

KIMBALL Richard, *Tenured Radicals*, Harper & Row, NY, 1990.

LANNING Kenneth V., *Child Sex Rings*, National Center for Missing and Exploited Children, Washington DC, 1992.

LERNER Sarah Gerda, *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, NY, 1986.

LINDNER, Charles, *The Abuse Excuse*, Little Brown, NY, 1994.

LOFTUS Elizabet și Ketcham Katherine, *The Myth of Repressed Memory*, St. Martins, NY, 1994.

LOVE Patricia, *The Emotional Incest Syndrome*, Bantam Books, NY, 1990.

MCCALL Nathan, *Makes Me Wanna Holler*, Random House, NY, 1994.

MACK John E., *Abduction*, Scribner's, NY, 1994.

MCKENZIE Evan, *Privatopia*, Yale University Press, New Haven, 1994.

MURRAY Charles, *Losing Ground*, Basic Books, NY, 1984.

MURRAY Charles și Herrstein J., *The Bell Curve*, Free Press, NY, 1994.

National Data Book, 1993, Department of Commerce, Washington DC.

OFSHE Richard, *Making Monsters*, Scribner's, NY.

PALUDI Michele A., *Ivory Power*, State University of New York Press, 1990.

PRENDERGAST Mark, *Victims of Memory*, Upper Access, NY, 1994.

RABUZZI Kathryn, *Motherself*, Bloomington, Indiana University Press, 1988.

ROIPHE Katie, *The Morning After*, Little Brown & Co, NY, 1993.

RUSSELL Diana, *Sex, Exploitation, Rape, Child Abuse and Sex Harassment*, Sage Editions, Beverly Hills, 1984.

RUSHTON J. Philippe, *Race, Evolution and Behavior*, Transaction Publishing, Brunswick, New Jersey, 1994.

SCHLESINGER Arthur M., *The Disuniting of America*, WW. Norton, NY, 1991.

SERVAN-SCHREIBER J.-J., *Le Défi américain*, Denoël, Paris, 1967.

SOMMERS Christina, *Who Stole Feminism?*, Simon & Schuster, NY, 1994.

STEELE Shelby, *The Content of Our Character*, St. Martin's Press, NY, 1990.

TERR Lenore, *Unchained Memories*, Basic Books, NY.

WOLF Naomi, *The Beauty Myth*, Bantam Books, NY, 1991.

WRIGHT Lawrence, *Remembering Satan*, Knopf, NY, 1994.

Cuprins

Introducere 7

Partea întîi

Mituri, ciudățenii, nebunii

1. Sex, campus și prăpastie culturală 25
2. Universități și maccarthysm 47
3. Familii demonizate 60
4. Amintiri, amintiri 77
5. Afacerea Menendez 91
6. Inocența batjocorită 107
7. Angrenajul 118
8. Harvard și OZN-urile 145

Partea a doua

Realități

9. Bigoți albi, negri exasperați 163
10. Cu sufletul plin de mînie 180
11. Fapte și cifre 199
12. Vieți privatizate 215
13. Războiul sexelor 235
14. Decalajul de cunoaștere 266
15. Clinton și căile diversității 289

Concluzii 307

Bibliografie 321

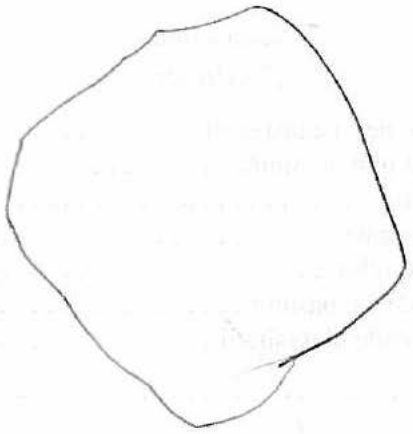

Redactor
CORNELIA RĂDULESCU

Apărut 1999
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

ARTA GRAFICA S.A.
Calea Șerban Vodă nr. 133, Sector 4, Cod 70517, BUCUREȘTI
Tel.: 336.29.41 Fax: 337.07.35